

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΣΤΙΣ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΚΑΙ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ**

Διπλωματική Εργασία

**Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ (INTELLIGENCE) ΣΤΗ
ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΚΡΙΣΕΩΝ**

Δημήτριος Λ. Πεπονής

Επιβλέπων Καθηγητής: Ιωάννης Κωνσταντόπουλος

Πειραιάς, 2016

Ο Δημήτριος Πεπονής (ΜΘ 14026) βεβαιώνω ότι το έργο που εκπονήθηκε και παρουσιάζεται στην υποβαλλόμενη διπλωματική εργασία είναι αποκλειστικά ατομικό δικό μου. Όποιες πληροφορίες και υλικό που περιέχονται έχουν αντληθεί από άλλες πηγές, έχουν καταλλήλως αναφερθεί στην παρούσα διπλωματική εργασία. Επιπλέον τελώ εν γνώσει ότι σε περίπτωση διαπίστωσης ότι δεν συντρέχουν όσα βεβαιώνονται από μέρους μου, μου αφαιρείται ανά πάσα στιγμή αμέσως ο τίτλος.

(υπογραφή)

*Αφιερώνεται στην οικογένειά μου και
στη μνήμη των συναδέλφων μου
που έπεσαν στην εκτέλεση του καθήκοντος.*

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ (INTELLIGENCE) ΣΤΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΚΡΙΣΕΩΝ

Περιπτωσιολογική Μελέτη της Κρίσης των Πυραύλων της Κούβας

Δημήτριος Λ. Πεπονής

Σημαντικοί όροι: Κρίση, Διεθνής Κρίση, Διαχείριση Κρίσεων, Πληροφόρηση, Κούβα.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα εργασία πραγματεύεται την Κρίση των πυραύλων της Κούβας, το σημαντικότερο για πολλούς γεγονός του Ψυχρού Πολέμου. Ήταν τέτοια η βαρύτητα του συγκεκριμένου γεγονότος, που συνέβαλε στην διαμόρφωση του υποπεδίου της διαχείρισης κρίσεων και αποτελεί έκτοτε την πιο σημαντική ιστορική πηγή για τη μελέτη της.

Η κρίση της Κούβας σχετίζεται κυρίως με δύο γεγονότα. Πρώτον, με την αποτυχία της Αμερικανικής Υπηρεσίας Πληροφοριών να προβλέψει την εγκατάσταση των Σοβιετικών βαλλιστικών πυραύλων στην Κούβα. Δεύτερον, με την επιτυχή διαχείρισή της από τον Πρόεδρο των ΗΠΑ Kennedy, αφού οι Σοβιετικοί απέσυραν τους πυραύλους και αποφεύχθηκε ένας πυρηνικός πόλεμος.

Αντικειμενικός σκοπός της εργασίας είναι η ανάδειξη του ρόλου της πληροφόρησης στην επιτυχή διαχείριση της κρίσης από τις Ηνωμένες Πολιτείες. Επίσης, θα αναλυθούν οι μεταβλητές της διαχείρισης κρίσης, οι στρατηγικές που μπορεί να ακολουθήσει ένας κράτος σε μια κρίση, αλλά και οι παθογένειες που παρουσιάζουν τόσο η διαχείριση κρίσεων, όσο και η πληροφόρηση.

Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε, είναι αυτή της περιπτωσιολογικής έρευνας. Έγινε λεπτομερής ανάλυση της κρίσης των πυραύλων της Κούβας, με σκοπό να διαπιστώσουμε εάν τα γεγονότα συνέβησαν με τον “προβλεπόμενο” τρόπο, καθώς επίσης και εάν οι δύο υπερδυνάμεις συμπεριφέρθηκαν με τον τρόπο που προβλέπει η θεωρία.

Αρχικά, έγινε παράθεση και ανάπτυξη της θεωρίας προς τεκμηρίωση του θέματος. Στη συνέχεια αναλύθηκε ο ρόλος της πληροφόρησης των εμπλεκομένων στην κρίση κρατών και πως διαχειρίστηκαν την κρίση οι δύο υπερδυνάμεις. Τέλος,

αξιολογήθηκε η αποτελεσματικότητα των Υπηρεσιών Πληροφόρησης, αλλά και η αποτελεσματικότητα των στρατηγικών που επέλεξαν οι Kennedy και Khrushchev.

Τα συμπεράσματα της εργασίας, επιβεβαιώνουν την άποψη του McNamara ότι “δεν υπάρχει τίποτα σαν τη διαχείριση κρίσεων”, καθώς και τον κομβικό ρόλο που παίζει η πληροφόρηση στην έγκαιρη προειδοποίηση των διαμορφωτών πολιτικής πριν την έναρξη της κρίσης, αλλά και στη συνεχή παροχή με αξιόπιστα και επαρκή στοιχεία για τις προθέσεις του αντιπάλου.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τους καθηγητές μου κ. Αθανάσιο Πλατιά και κ. Ανδρέα Λιαρόπουλο και ιδιαίτερωσ τον κ. Ιωάννη Κωνσταντόπουλο για την πολύτιμη και συνεχή υποστήριξη του.

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ (INTELLIGENCE) ΣΤΗ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΚΡΙΣΕΩΝ

Περιπτωσιολογική Μελέτη της Κρίσης των Πυραύλων της Κούβας

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	i
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ	iii
ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	iv
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	
ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΚΡΙΣΕΩΝ	6
1.1. Βασικές Έννοιες- Ορισμοί	6
1.2. Είδη Κρίσεων	10
1.3. Πεδία/Φάσεις της Κρίσης	13
1.4. Αρχές Διαχείρισης Κρίσεων.....	14
1.5. Στρατηγικές Διαχείρισης Κρίσεων.....	17
1.6. Επιθετικές Στρατηγικές Διαχείρισης Κρίσεων	20
1.7. Αμυντικές Στρατηγικές Διαχείρισης Κρίσεων	26
1.8. Διαχείριση κρίσεων στην Πυρηνική Εποχή.....	34
1.9. Προβλήματα της Διαχείρισης Κρίσεων	37
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	
ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ (INTELLIGENCE).....	41
2.1. Ιστορική Αναδρομή	41
2.2. Βασικές Έννοιες- Ορισμοί	45
2.3. Πεδία Εφαρμογής της Πληροφόρησης	48

2.4. Διακρίσεις της Πληροφόρησης.....	49
2.5. Μέσα Συλλογής Πληροφοριών	52
2.6. Ο Κύκλος της Πληροφόρησης	55
2.7. Πληροφόρηση και Διαχείριση Κρίσεων	57
2.8. Γιατί Αποτυγχάνει η Πληροφόρηση	60
2.9. Άλλες Παθογένειες της Πληροφόρησης	62
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	
Η ΚΡΙΣΗ ΤΩΝ ΠΥΡΑΥΛΩΝ ΤΗΣ ΚΟΥΒΑΣ.....	66
3.1. Ο Ψυχρός Πόλεμος	66
3.2. Kennedy, Khrushchev και Κούβα	68
3.3. Σύντομο Ιστορικό της Κρίσης	71
3.4. Γιατί η ΕΣΣΔ Εγκατέστησε Επιθετικούς Πυραύλους στην Κούβα;	72
3.5. Η Εγκατάσταση των Σοβιετικών Πυραύλων στην Κούβα	80
3.6. Η Απάντηση των ΗΠΑ	82
3.7. Γιατί η ΕΣΣΔ Απέσυρε τους Πυραύλους;	86
3.8. Το Τέλος της Κρίσης.....	91
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	
Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ ΣΤΗΝ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΤΗΣ ΚΟΥΒΑΣ .	93
4.1 Το Ιστορικό των Αποκαλύψεων	94
4.2. Ο Ρόλος της Αμερικανικής Πληροφόρησης τη Διάρκεια της Κρίσης.....	100
4.2.1. Αποτυχίες της Πληροφόρησης	100
4.2.2. Επιτυχίες της Πληροφόρησης.....	104
4.2.3. Συνολική Αξιολόγηση	106
4.3. Οι Υπηρεσίες Πληροφοριών της ΕΣΣΔ	108
4.3.1. Ο Ρόλος της Σοβιετικής Πληροφόρησης στη Διαχείριση της Κρίσης	109
4.3.2. Συνολική Αξιολόγηση	112
4.4. Οι Υπηρεσίες Πληροφοριών της Κούβας	113

4.4.1. Ο Ρόλος της Κουβανικής Πληροφόρησης στη Διαχείριση της Κρίσης	114
4.4.2. Συνολική Αξιολόγηση	118
4.5. Η Διαχείριση της Κρίσης από τις Ηνωμένες Πολιτείες.....	119
4.5.1. Κίνητρα, Στόχοι και Πολιτική του Kennedy	122
4.5.2. Η Διαπραγματευτική Στρατηγική του Kennedy.....	123
4.5.3. Η Εφαρμογή των Επιχειρησιακών Αρχών της Διαχείρισης Κρίσεων από τον Kennedy	126
4.6. Η Διαχείριση της Κρίσης από τη Σοβιετική Ένωση	128
4.6.1. Η Διαπραγματευτική Στρατηγική του Khrushchev	130
4.7. Απολογισμός της Κρίσης.....	133
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5	
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	136
5.1. Συμπεράσματα για τη Συμβολή της Πληροφόρησης στη Διαχείριση Κρίσεων	137
5.2. Συμπεράσματα για τη Διαχείριση Κρίσεων.....	139
5.3. Γενικά Συμπεράσματα	140
5.4. Συμπεράσματα για την Περίπτωση της Ελλάδας	141
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	144

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

«Η δόξα του Θεού είναι η Πληροφόρηση»¹

Από την αρχαιότητα (Θουκυδίδης, Ιστορία του Πελοποννησιακού Πολέμου), ο όρος κρίση χρησιμοποιείται για να περιγράψει μια παθολογική κατάσταση στις σχέσεις μεταξύ των κρατών. Κατά τη διάρκειά τους η ένταση αυξάνεται, ο κίνδυνος προσφυγής στη βία μεγαλώνει και οι επιπτώσεις για την περιφερειακή ή τη διεθνή ασφάλεια είναι κατά κανόνα σημαντικές. Αν η συνεργασία, ή απλώς η απουσία συγκρούσεων, θεωρηθεί ως η φυσιολογική κατάσταση του διεθνούς συστήματος, η παθολογική κατάσταση θα περιλαμβάνει συγκρούσεις ή την προετοιμασία συγκρούσεων. Συνεπώς, η προσοχή πρέπει να στρέφεται στις στρατιωτικές κρίσεις ή κρίσεις ασφαλείας, εκείνες δηλαδή που αφήνουν ανοιχτό το ενδεχόμενο της στρατιωτικής επιλογής και επηρεάζουν άμεσα την εθνική ασφάλεια.²

Ο 21^{ος} αιώνας χαρακτηρίζεται σε μεγάλο βαθμό από την “Ψηφιακή Επανάσταση” και την “Εποχή της Πληροφορίας”, οι οποίες δημιουργούν μεγάλες ευκαιρίες αλλά και αντίστοιχα μεγάλες απειλές για τους δρώντες του διεθνούς συστήματος. Κατά συνέπεια, το νέο διεθνές σύστημα που δημιουργείται είναι αρκετά περίπλοκο και η λειτουργία του απαιτεί την ανταλλαγή όλο και περισσότερων πληροφοριών μεταξύ των μονάδων του συστήματος. Γι’ αυτό το λόγο, το τελευταίο διάστημα έχει κάνει την εμφάνισή της μία νέα γενιά ιστορικών και μελετητών στις διεθνείς σχέσεις, οι οποίοι δίνουν περισσότερη έμφαση στον ρόλο των πληροφοριών (intelligence) και των μυστικών υπηρεσιών, καθώς και στον τρόπο με τον οποίο τις χρησιμοποιούν (ή τις καταχρώνται) οι διαμορφωτές πολιτικής. Το κύριο εμπόδιο για τη μελέτη του ρόλου των πληροφοριών και των μυστικών υπηρεσιών στις διεθνείς σχέσεις, αποτελούσε παραδοσιακά ο υψηλός βαθμός διαβάθμισης των αρχείων σχετικά με τις δραστηριότητες των μυστικών υπηρεσιών.³

Η παρούσα εργασία πραγματεύεται το ρόλο της πληροφόρησης στη διαχείριση της κρίσης της Κούβας από τα εμπλεκόμενα σε αυτήν κράτη. Πρωταρχικός αντικειμενικός σκοπός είναι η εξέταση- αξιολόγηση του ρόλου της πληροφόρησης στην

---

¹ Σλόγκαν του Brigham Young University, Provo, Utah. Παρατίθεται στο Lathrop, E. Charles, *The Literary Spy: The Ultimate Source for Quotations on Espionage & Intelligence*, Yale University Press, 2004, σελ. 201.

² Υφαντής, Στέλιος, *Εισαγωγή στην Μελέτη των Διεθνών Κρίσεων*, Πανεπιστημιακές Σημειώσεις-Φάκελος, Πανεπιστήμιο Πειραιά, 2003, σελ. 117-8.

³ Christopher, Andrew, “*Intelligence and International Relations in the Early Cold War*”, *Review of International Studies*, τεύχ. 24, τόμ. 3, 1998, σελ. 322-7.

επιτυχή διαχείριση της κρίσης από τις Ηνωμένες Πολιτείες. Επίσης, θα γίνει προσπάθεια να απαντηθούν κρίσιμα ερωτήματα όπως: Τι είναι οι κρίσεις και γιατί εμφανίζονται στη διεθνή πολιτική; Με τον Ψυχρό Πόλεμο πίσω μας πια, πως αντιμετωπίζονται οι κρίσεις; Αποτελεί μοντέλο αντιμετώπισης των αντιπάλων η διαχείριση κρίσεων; Τι παθογένειες και αδυναμίες εμφανίζουν η πληροφόρηση και η διαχείριση κρίσεων;

Από πού όμως προκύπτουν τα ανωτέρω ερωτήματα και για ποιο λόγο επιλέχθηκε η συγκεκριμένη κρίση; Η κρίση των πυραύλων της Κούβας παραμένει το πλέον καθοριστικό γεγονός της πυρηνικής εποχής και η πιο επικίνδυνη στιγμή στην καταγεγραμμένη ιστορία. Τα διδάγματα που αντλήθηκαν από αυτήν και οι ερμηνείες της, εξακολουθούν να διαμορφώνουν τη σκέψη των ηγετών της Αμερικής - και άλλων - σε σχέση με τους κινδύνους ενός πυρηνικού πολέμου, με την αντιμετώπιση μιας κρίσης και γενικότερα με την εξωτερική πολιτική.⁴ Ποτέ στο παρελθόν δεν είχε υπάρξει τόσο μεγάλη πιθανότητα να χαθούν αιφνιδίως τόσες πολλές ανθρώπινες ζωές. Εάν ο πόλεμος συνέβαινε, θα σήμαινε το θάνατο εκατό εκατομμυρίων Αμερικανών και άλλων τόσο Σοβιετικών, όπως επίσης και εκατομμυρίων Ευρωπαίων. Όλες οι προηγούμενες φυσικές καταστροφές και ωμότητες της ιστορίας θα έμοιαζαν μηδαμινές. Δεδομένου του μεγέθους των πιθανών απωλειών (τις οποίες ο Πρόεδρος Kennedy υπολόγισε σε 1 ή 2 στους τρεις Αμερικανούς), φαίνεται τρομερό το ότι τις αποφύγαμε. Επίσης, ήταν τόσο μεγάλη η βαρύτητα της συγκεκριμένης κρίσης που συνετέλεσε στην διαμόρφωση του υποπεδίου της διαχείρισης κρίσεων.⁵

Ο κύριος λόγος που ένας ερευνητής προσπαθεί να περιγράψει και να ερμηνεύσει τις κρίσεις του 20^{ου} αιώνα είναι ότι η κρίση αποτελεί μια από τις ευρύτερα διαδεδομένες εκφράσεις στις πολιτικές σχέσεις των κρατών. Οι πολιτικοί συχνά χαρακτηρίζουν την παραμονή τους στην εξουσία μια καθημερινή αντιμετώπιση κρίσεων, ενώ η κρίση είναι ένας διεθνής και κοινά αποδεκτός όρος για την αστάθεια και την αναταραχή στην παγκόσμια σκηνή. Ένας άλλος σημαντικός λόγος, είναι ότι η κρίση συνδέεται στενά με τη σύγκρουση και τον πόλεμο, δύο έννοιες ουσιώδεις για την κατανόηση της διεθνούς πολιτικής.⁶

Η κρίση της Καραϊβικής, όπως αναφέρεται στη Σοβιετική βιβλιογραφία, εξακολουθεί να διχάζει τους μελετητές όσον αφορά τον βαθμό απόδοσης της Αμερικανικής Υπηρεσίας Πληροφοριών. Για κάποιους η αποτυχία της πληροφόρησης να

---

⁴ Lebow, Ned Richard and Stein, Gross Janite, *We all Lost the Cold War*, Princeton University Press, 1994, σελ. 5.

⁵ Graham, Allison & Zelikow, Philip, *Η κρίση της Κούβας. Η Ουσία της Απόφασης*, Εκδόσεις Παπαζήση, 2006, σελ. 33.

⁶ Υφαντής, Στέλιος, ό.π. σελ. 46.

προβλέπει την εγκατάσταση των σοβιετικών βαλλιστικών πυραύλων στην Κούβα, «σηματοδότησε την πιο σημαντική αποτυχία της SIGINT (Signal Intelligence – Υποκλοπή Σημάτων) για να προειδοποιήσει τους εθνικούς ηγέτες από το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο». ⁷ Ο αντίλογος βρίσκεται σ' αυτούς που υποστηρίζουν ότι το πώς οι ΗΠΑ χειρίστηκαν την κρίση, καθορίστηκε από την απόδοση των Υπηρεσιών Πληροφοριών της. ⁸

Οι 13 ημέρες του Οκτώβρη του 1962, που έφεραν τον κόσμο στα πρόθυρα ενός πυρηνικού ολοκαυτώματος, επιβεβαιώνουν τον συμβατικό ορισμό για τη διεθνή κρίση, ως μια αναπάντεχη και απροσδόκητη τροπή των γεγονότων που απειλεί την επιβίωση ενός έθνους-κράτους. Στα συμπεράσματα της εργασίας τονίζεται ότι ενώ η διαχείριση των κρίσεων αφορά τη διατήρηση ελέγχου των γεγονότων για την αποφυγή του πολέμου, η πληροφόρηση αναμένεται να παρέχει στους εθνικούς ηγέτες την πρόγνωση των γεγονότων που λαμβάνουν μια απροσδόκητη τροπή και που οδηγεί σε κρίση. Με άλλα λόγια, αναδεικνύεται ο ρόλος της πληροφόρησης στην επιτυχημένη διαχείριση μιας κρίσης. Πιο συγκεκριμένα, κατά τη διάρκεια μιας κρίσης οι διαμορφωτές πολιτικής με άξονα την υπεράσπιση των εθνικών συμφερόντων, αποφεύγοντας όμως κλιμάκωση και πόλεμο, χαράζουν την εθνική στρατηγική. Η πληροφόρηση, όπως αποδείχτηκε στη διαχείριση της κρίσης της Κούβας από την Αμερικανική κυβέρνηση, ενημέρωσε (αν και καθυστερημένα) για την εγκατάσταση των πυραύλων στην Κούβα από τη Σοβιετική ηγεσία, πριν αυτοί καταστούν λειτουργικοί και φυσικά πραγματική απειλή για την εθνική τους ασφάλεια.

Στην περίπτωση της κρίσης της Κούβας, σχεδόν κάθε κρίσιμη απόφαση ή ενέργεια προέρχονταν από, ή σχετιζόταν με κάποιο τρόπο, με τη συλλογή και εκτίμηση πληροφοριών. Επιπλέον, σε όλη τη διάρκεια της κρίσης τροφοδοτούσε τον Πρόεδρο Kennedy και την συμβουλευτική του ομάδα (ExCom), με φωτογραφικό υλικό από τις πτήσεις των αεροσκαφών U-2, καθώς και με συνεχή ροή εκτιμήσεων για τις Σοβιετικές κινήσεις, σε αυτό το ιδιαίτερα μεταβαλλόμενο περιβάλλον. Αυτές οι εκτιμήσεις είναι που οδήγησαν τον Kennedy στην απόφασή του να επιβάλει τον αποκλεισμό και τελικά η κρίση να χαρακτηριστεί ως ένας θρίαμβος της Αμερικανικής εξαναγκαστικής διπλωματίας. Καθίσταται σαφές ότι η σωστή και έγκαιρη πληροφόρηση είναι ισχύς στα χέρια μιας ομάδας διαχείρισης κρίσεων, η οποία οφείλει να την αξιοποιεί

---

⁷ Domingo, Francis Rico C., *"Intelligence Success and Failures: Revisiting the Cuban Missile Crisis"*, OSS DIGEST 1st Quarter 2010, σελ. 42.

⁸ Στο ίδιο, σελ. 40.

αποτελεσματικά. Εξάλλου, όπως θα διαπιστώσουμε στη συνέχεια, η ύπαρξη μιας κρίσης δείχνει ότι υπάρχει αποτυχία της πληροφόρησης.

Πάνω από 50 χρόνια έχουν περάσει από την κρίση των πυραύλων της Κούβας και η Κοινότητα Πληροφοριών εξακολουθεί να αντιμετωπίζει σημαντικές προκλήσεις. Κάποιοι μελετητές υποστηρίζουν ότι εξακολουθεί να μαστίζεται από τα λάθη του παρελθόντος. Από την ιαπωνική εισβολή στο Pearl Harbor, τις επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου το 2001, έως τον πόλεμο του 2003 στο Ιράκ, έχουν αποδοθεί σε αποτυχίες της πληροφόρησης με τον ένα ή τον άλλο τρόπο. Κανείς δεν αμφισβητεί ότι η πληροφόρηση παρουσιάζει αρκετές αδυναμίες-παθογένειες. Οι κυριότερες από αυτές είναι η αδυναμία της να δει μέσα από την “ομίχλη” της εξαπάτησης που δημιουργείται από τον αντίπαλο, οι γνωστικές προκαταλήψεις κατά την ανάλυση των πληροφοριών, καθώς και η διαχείριση και οργάνωση των Υπηρεσιών Πληροφοριών. Η αλήθεια όμως είναι ότι οι επιτυχίες της πληροφόρησης πάντα θα μένουν “κρυφές” από το ευρύ κοινό, αφού η επιτυχία της έγκειται στο γεγονός ότι η κρίση δεν θα προλάβει να εξελιχθεί και να απειλήσει τα συμφέροντα ενός κράτους, καθώς και να διαταράξει το status quo. Αντίθετα, οι αποτυχίες της πάντα θα τονίζονται, είτε για λόγους μικροπολιτικής, είτε επειδή οι κρίσεις που δεν προλαμβάνονται συχνά οδηγούνται σε πόλεμο με καταστροφικά αποτελέσματα.⁹

Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε στην παρούσα διπλωματική εργασία είναι αυτή της περιπτωσιολογικής μελέτης. Ο λόγος που επιλέχθηκε η συγκεκριμένη κρίση είναι το γεγονός ότι συνεχίζει να αποτελεί μία αστείρευτη βάση δεδομένων για τους σύγχρονους μελετητές. Επίσης, ο πλούτος των αρχείων που είναι διαθέσιμος στους ερευνητές, ειδικά μετά τον αποχαρκτηρισμό απόρρητων αρχείων τη δεκαετία του ‘80 από τον Πρόεδρο της Σοβιετικής Ένωσης Mikhail Gorbachev, αποτελεί μεγάλη πρόκληση. Η δομή που ακολουθείτε είναι η εξής:

Το Κεφάλαιο 1 περιγράφει την έννοια της κρίσης, τις διακρίσεις της, τις αρχές και τις στρατηγικές διαχείρισής της, το πλαίσιο που θέτει η πυρηνική εποχή και τέλος, τα προβλήματα της διαχείρισης κρίσεων. Στο Κεφάλαιο 2 γίνεται ανάλυση της έννοιας της πληροφόρησης, οι διακρίσεις της και τα πεδία εφαρμογής της, τα μέσα συλλογής της και του κύκλου πληροφόρησης. Επίσης, συνδέεται η πληροφόρηση με τη διαχείριση κρίσεων και αναδεικνύονται τα κυριότερα προβλήματά της. Στο Κεφάλαιο 3 παρουσιάζεται η κρίση της Κούβας ως προϊόν του Ψυχρού Πολέμου, οι λόγοι που η Σοβιετική Ένωση προχώρησε στην εγκατάσταση των πυραύλων, η απάντηση των

---

⁹ Guan, Kwa Chong, “*Role of Intelligence in International Crisis Management*”, RSIS, 2012, σελ. 4-5.

Ηνωμένων Πολιτειών και το πως τερματίστηκε η κρίση. Το Κεφάλαιο 4 ασχολείται με το ρόλο που διαδραμάτισαν οι Υπηρεσίες Πληροφοριών των τριών εμπλεκόμενων χωρών (ΗΠΑ, ΕΣΣΔ, Κούβα) και την αξιολόγηση της απόδοσής τους. Επιπλέον, παρουσιάζεται διεξοδικά ο χειρισμός της κρίσης από τις δύο υπερδυνάμεις, δίνοντας έμφαση στις αποφάσεις των ηγετών τους. Το Κεφάλαιο 5 περιλαμβάνει τα συμπεράσματα της εργασίας, όπου αξιολογείται συνολικά η συμβολή της πληροφόρησης στην αποτελεσματική διαχείριση κρίσεων. Επίσης, γίνεται αναφορά στις επιπτώσεις πολιτικής που προκύπτουν από τα συμπεράσματα, καθώς και τι νέα ερωτήματα γεννιούνται.

Η αξία των διδαγμάτων της κρίσης της Κούβας, θεωρώ ότι έχουν μεγάλη σημασία και εφαρμογή στην περίπτωση της χώρας μας. Οι ηγέτες της Ελλάδας, ειδικά από το 1974 και μετά, έχουν κληθεί να αντιμετωπίσουν μια σειρά από κρίσεις ως αποτέλεσμα των τουρκικών διεκδικήσεων εις βάρος ελληνικών δικαιωμάτων. Η κατευναστική πολιτική που ακολούθησαν οι κυβερνήσεις έκτοτε, σε συνδυασμό με την ανατροπή της ισορροπίας δυνάμεων μεταξύ των δύο χωρών εις βάρος της Ελλάδας, αναμένεται να συντηρήσει ή ακόμη και να αυξήσει την εμφάνιση τέτοιου είδους κρίσεων (κρίσεις εν αναμονή υποχώρησης).

Το δίδαγμα για τους διαμορφωτές πολιτικής της χώρας μας, όσον αφορά την πρόληψη παρόμοιων κρίσεων και την αποτροπή τους, είναι η αύξηση της προσπάθειας συλλογής πληροφοριών (intelligence) για τις προθέσεις του αντιπάλου (ειδικά της Τουρκίας). Επιπλέον, αν η αποτροπή αποτύχει, η επιλογή της κατάλληλης στρατηγικής διαχείρισης κρίσεων, είναι αυτή που θα εξασφαλίσει τα εθνικά συμφέροντα αποφεύγοντας την κλιμάκωση και τον πόλεμο, αλλά και θα εξασφαλίσει την ομαλή μετάβαση σε πόλεμο, αν αυτό απαιτηθεί.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΚΡΙΣΕΩΝ

«Μία διεθνής κρίση είναι η διεθνής πολιτική σε μικρόκοσμο»¹⁰

Glenn Snyder

Το γεωπολιτικό περιβάλλον της Ελλάδας (Βαλκάνια, Μέση Ανατολή, Ανατολική Μεσόγειος), σύμφωνα με τον Ναύαρχο Λυμπέρη, βρίθεται ανταγωνισμών και αντιπαραθέσεων, ενώ ταυτόχρονα διακρίνεται από στρατηγική αστάθεια. Η απουσία πολιτικής ενότητας αναδύει συγκρουόμενα φαινόμενα σε τέτοιο βαθμό που μπορεί να οδηγήσει τις διακρατικές σχέσεις σε κρίση ή ακόμη και σε σύγκρουση. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα η εμφάνιση κρίσεων να παρουσιάζει υψηλή πιθανότητα.¹¹

Έχοντας ως δεδομένο ότι οι διεθνείς κρίσεις αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της ανθρώπινης ιστορίας, κρίνεται αναγκαίο να αναλυθούν στο παρόν κεφάλαιο η έννοια της κρίσεως, οι στρατηγικές διαχείρισής της, αλλά και τα προβλήματα που ανακύπτουν από αυτές στη σύγχρονη διεθνή πολιτική. Αντικειμενικός σκοπός είναι να κατανοήσουμε πως οι διαμορφωτές πολιτικής μέσω της σωστής διαχείρισης, αφενός προστατεύουν τα εθνικά συμφέροντα και αφετέρου ενισχύουν την ειρηνική επίλυση των διαφορών. Επίσης, θα αναδειχθεί η συνεισφορά της διαχείρισης κρίσεων ως έναν από τους “τρόπους συμπεριφοράς” των υπερδυνάμεων, στην προσπάθειά τους να ανταπεξέλθουν με τους κινδύνους και τις ευκαιρίες της πυρηνικής εποχής, με χαρακτηριστικότερο παράδειγμα την κρίση της Κούβας.

1.1. Βασικές Έννοιες- Ορισμοί

Η απλή και μόνο αναφορά της λέξης κρίση αρκεί για να μας προκαλέσει συναισθήματα άγχους και φόβου, αφού οι περισσότεροι την έχουν συνδέσει με δύσκολες καταστάσεις ή ακόμη και με συμφορές. Οι κρίσεις είναι μια καθημερινή “συνήθεια” τόσο

---

¹⁰ Το χωρίο παρατίθεται στο Williams, Phil, *Crisis Management: Confrontation and Diplomacy in the Nuclear Age*, Martin Robertson & Co. Ltd, London, 1976, σελ. 11.

¹¹ Λυμπέρης, Χρήστος, *Εθνική Στρατηγική και Χειρισμός Κρίσεων*, Εκδόσεις Ποιότητα, 3η έκδοση, Αθήνα, 1997, σελ. 303.

στον ιδιωτικό μας βίο, όσο και στον δημόσιο. Η αβεβαιότητα, το ρίσκο και ο κίνδυνος που απορρέουν από αυτές, αποτελούν καθημερινά συστατικά της ζωής μας. Ωστόσο, με την ανάπτυξη και εφαρμογή αποτελεσματικά σχεδιασμένων προγραμμάτων διαχείρισης κρίσεων, οι ηγέτες των κρατών ή ακόμη και των οργανισμών-επιχειρήσεων, μπορούν να μετριάσουν τις πιθανές καταστροφικές συνέπειές τους.

Η έννοια της λέξης κρίση χαρακτηρίζει μια μη κανονική, ή κρίσιμη, ή ακόμα και επικίνδυνη κατάσταση. Μία κρίση μπορεί να ξεκινήσει από την κατάσταση της απλής ανωμαλίας και να φτάσει, μέσω μη ελεγχόμενων γεγονότων, σε κατάσταση χάους και πανικού. Ο Richard Luecke αναφέρει ότι η κρίση είναι «μια αλλαγή είτε ξαφνική είτε εξελισσόμενη στο βάθος του χρόνου, που έχει ως αποτέλεσμα ένα επείγον πρόβλημα που πρέπει άμεσα να αντιμετωπιστεί».¹²

Ένας κλασικός ορισμός που έχει δοθεί από τον Charles Hermann, ορίζει την κρίση ως: «μια κατάσταση που απειλεί τους στόχους υψηλής προτεραιότητας της ομάδας λήψης αποφάσεων, περιορίζει τον διαθέσιμο χρόνο για αντίδραση και αιφνιδιάζει τα μέλη της ομάδας λήψης αποφάσεων».¹³ Παρόμοια, ο Oran Young ορίζει την κρίση ως «ένα σύνολο από ταχέως εξελισσόμενα γεγονότα, που εντείνουν την επίδραση των αποσταθεροποιητικών δυνάμεων στο διεθνές στερέωμα πάνω από τα φυσιολογικά αποδεκτά επίπεδα και αυξάνουν την πιθανότητα εμφάνισης βίας».¹⁴

Το ΓΕΕΘΑ των ΗΠΑ ορίζει την κρίση ως: «Μια κατάσταση που περικλείει απειλή για τις ΗΠΑ, τα εδάφη της, τους πολίτες, τις στρατιωτικές δυνάμεις και τα ζωτικά συμφέροντα, η οποία αναπτύσσεται πολύ γρήγορα και δημιουργεί συνθήκες τέτοιας διπλωματικής, οικονομικής, πολιτικής ή στρατιωτικής σπουδαιότητας, ώστε να αντιμετωπίζεται το ενδεχόμενο χρήσης της στρατιωτικής δύναμης, προκειμένου να επιτευχθούν οι εθνικοί στόχοι».¹⁵

Όσον αφορά τις διεθνείς κρίσεις, ο καθηγητής Κωνσταντίνος Κολιόπουλος τις ορίζει ως «μια σειρά αλληλεπιδράσεων οι οποίες αναπτύσσονται μεταξύ των κυβερνήσεων δύο ή περισσότερων χωρών οι οποίες βρίσκονται σε σοβαρή σύγκρουση συμφερόντων. Οι αλληλεπιδράσεις αυτές δημιουργούν συνθήκες τέτοιες ώστε να αντιμετωπίζεται το ενδεχόμενο χρήσης στρατιωτικής δύναμης προκειμένου να επιτευχθούν οι εθνικοί στόχοι. Γενικά, οι κρίσεις είναι καταστάσεις όπου θεμελιώδεις αξίες βρίσκονται υπό απειλή, επικρεμάται ο κίνδυνος του πολέμου και υπάρχει πίεση

---

¹² Περιοδικό Στρατιωτική Επιθεώρηση, τεύχος 3/2012, σελ. 56.

¹³ Λυμπέρης, Χρήστος, ό.π. σελ. 127.

¹⁴ Young, Oran, *The Intermediaries: Third parties in International Crisis*, Princeton: Princeton University Press, 1967, σελ.10.

¹⁵ Λυμπέρης, Χρήστος, ό.π. σελ. 128.

χρόνου». ¹⁶ Σύμφωνα με τον Ναύαρχο Λυμπέρη, ένας αρκετά ευρύς και ικανοποιητικός ορισμός για τη διεθνή κρίση είναι: «μια σειρά αλληλεπιδράσεων μεταξύ των κυβερνήσεων δύο ή περισσότερων χωρών, οι οποίες ευρίσκονται σε σοβαρή σύγκρουση συμφερόντων, ολίγον προ του πολέμου, η οποία περικλείει την αντίληψη ενός πιθανού πολέμου». ¹⁷

Μια διεθνής κρίση μπορεί να οριστεί με τα ακόλουθα επιχειρησιακά κριτήρια: Πρώτον, όταν οι διαμορφωτές πολιτικής αντιλαμβάνονται ότι η δράση ή η απειλούμενη δράση ενός άλλου δρώντος φθείρει συγκεκριμένα εθνικά συμφέροντα, ή τη διαπραγματευτική φήμη της χώρας, ή την ικανότητά της να διατηρήσει την υπάρχουσα ισχύ της. Δεύτερον, όταν οι διαμορφωτές πολιτικής αισθάνονται ότι οι ενέργειες που θα ακολουθήσουν για την αντιμετώπιση της απειλής θα αυξήσουν σημαντικά την προοπτική ενός πολέμου. Το ρίσκο σ' αυτή την περίπτωση είναι και το διακριτό χαρακτηριστικό της κρίσης και υπονοεί ένταση και άγχος. Τρίτον, οι κυβερνήσεις δρουν κάτω από την πίεση του χρόνου και της πίεσης που απορρέει από αυτόν. Αυτό συνεπάγεται την πίεση στη διαμόρφωση αποφάσεων, αφού η κρίση δημιουργεί υψηλό ρίσκο και μικρό χρόνο καθοδήγησης (άγχος). ¹⁸

Παρότι δεν υπάρχει ένας κοινά αποδεκτός ορισμός για την έννοια της κρίσης, όλοι συμφωνούν ότι η κρίση βρίσκεται στο κρίσιμο όριο μεταξύ ειρήνης και πολέμου. Άρα, οι κρίσεις συνδέονται στενά με τις συγκρούσεις και τον πόλεμο, δύο φαινόμενα κατεξοχήν της διεθνούς πολιτικής. Όπως αναφέρθηκε και στο προοίμιο, ο G. Snyder το έθεσε πολύ σωστά: «Μια διεθνής κρίση είναι η διεθνής πολιτική σε μικρόκοσμο...Στοιχεία όπως οι διαμορφώσεις ισχύος, τα συμφέροντα, οι αξίες, οι κίνδυνοι, οι αντιλήψεις, ο βαθμός αποφασιστικότητας, η διαπραγμάτευση και η λήψη αποφάσεων βρίσκονται στην καρδιά της διεθνούς πολιτικής. Σε μια κρίση τείνουν να γίνονται αντιληπτά από τον παρατηρητή, να συγκρίνονται και να επικεντρώνονται σε ένα μοναδικό ευδιάκριτο ζήτημα... Έτσι, η κρίση είναι ένα συμπυκνωμένο απόσταγμα των περισσότερων από τα στοιχεία που σχηματίζουν την ουσία της διεθνούς πολιτικής». ¹⁹

Κρίνεται σκόπιμο να διευκρινιστεί ότι η διεθνής κρίση και η διεθνής σύγκρουση, αν και συνδέονται στενά δεν είναι έννοιες συνώνυμες. Κάθε κρίση αντιπροσωπεύει μια

---

¹⁶ Κολιόπουλος, Κωνσταντίνος, *Η στρατηγική σκέψη: Από την αρχαιότητα έως σήμερα*, Αθήνα, Εκδόσεις Ποιότητα, 2008, σελ. 36-7.

¹⁷ Λυμπέρης, Χρήστος, ό.π. σελ. 127.

¹⁸ Lebow, Ned Richard, *Between Peace and War: The Nature of International Crisis*, The Johns Hopkins University Press, Baltimore and London, 1981, σελ. 10.

¹⁹ Williams, Phil, ό.π. σελ. 11.

«κατάσταση σύγκρουσης» ανάμεσα σε δύο ή περισσότερους αντιπάλους, αλλά κάθε σύγκρουση δεν αντιπροσωπεύεται από μια κρίση.²⁰

Το ζητούμενο βεβαίως δεν αποτελεί ο ακριβής προσδιορισμός της έννοιας της κρίσης αλλά ο χειρισμός τους. Χειρισμός κρίσης είναι «το σύνολο των μέτρων τα οποία προσανατολίζονται στον περιορισμό της σύγκρουσης-προκλήσεων και αυτής της κλιμάκωσης». Με άλλα λόγια, πρόκειται για τη διαδικασία με την οποία οι ανταγωνιστές προσβλέπουν να συμφιλιώσουν τα αντιτιθέμενα συμφέροντά τους.²¹

Ο Κ. Κολιόπουλος επισημαίνει ότι ο χειρισμός κρίσεων, υπό ευρεία έννοια, έχει τρεις διαστάσεις: α) την πρόληψη μιας κρίσης, β) τη διασφάλιση των εθνικών συμφερόντων σε μια κρίση, αποφεύγοντας όμως κλιμάκωση και πόλεμο και γ) τη μεθοδική μετάβαση σε πόλεμο, αν αυτό χρειαστεί.²²

Ο πρωταρχικός στόχος κατά τον χειρισμό μιας κρίσης, σύμφωνα με τον Ole Holsti, είναι να διαμηνυθούν από την κάθε πλευρά τα συμφέροντα και οι απαιτήσεις της όσο γίνεται πιο καθαρά, ώστε να αποκλεισθούν λανθασμένοι υπολογισμοί εκατέρωθεν. Ο κάθε αντίπαλος συνεπώς, είτε θα αποφύγει περαιτέρω προκλήσεις τερματίζοντας την κρίση, είτε θα κλιμακώσει την ένταση της κρίσης.²³

Γίνεται φανερό ότι σε μια αντιπαράθεση ο χειρισμός της κρίσης από τους αντίπαλους, δεν έχει πάντα ως στόχο την αποκλιμάκωση. Κάθε πλευρά επιδιώκει την επιτυχία των στόχων που έχει θέσει και την προώθηση των συμφερόντων της. Η προστασία των συμφερόντων από τη μία πλευρά και η αποφυγή κλιμάκωσης από την άλλη, δημιουργούν ένα δίλημμα πολιτικής χειρισμού της κρίσης.²⁴ Επίσης, οι αντιπαραθέσεις μεταξύ των αντιπάλων μπορούν εύκολα να διαχειριστούν και να τερματισθούν, ακόμη και να αποφευχθούν, αν η κάθε πλευρά είναι πρόθυμη να υποστεί ζημιές στα ενδιαφέροντά της. Αυτό αποτελεί και το παράδοξο της διαχείρισης κρίσεων: δεν χρειάζεται να υπάρξει κρίση, αν η μία πλευρά υποχωρήσει.²⁵

Σύμφωνα με τον Ναύαρχο Λυμπέρη, ο χειρισμός της κρίσης «είναι συγχρόνως επιστήμη και τέχνη που μελετάται και μαθαίνεται». Η πρόκληση-απαίτηση για ικανοποιητική στρατιωτική απάντηση, απαιτεί διαδικασίες οι οποίες ανταποκρίνονται στους χρονικούς περιορισμούς, στις διατιθέμενες επικοινωνίες και στην αξιοποίηση της

---

²⁰ Υφαντής, Στέλιος, *Εισαγωγή στην Μελέτη των Διεθνών Κρίσεων*, Πανεπιστημιακές Σημειώσεις-Φάκελος, Πανεπιστήμιο Πειραιά, 2003, σελ. 49.

²¹ Λυμπέρης, Χρήστος, ό.π. σελ. 128.

²² Κολιόπουλος, Κωνσταντίνος, ό.π. σελ. 37.

²³ Λυμπέρης, Χρήστος, ό.π. σελ. 128.

²⁴ George, Alexander, *Avoiding War: Problems of Crisis Management*, Westview Press, 1991, σελ. 23.

²⁵ Στο ίδιο, σελ. 22

υπάρχουσας σχεδίασης. Οι διαδικασίες χειρισμού της κρίσης, εφ' όσον υπάρχει δυνατότητα χρόνου, καλύπτουν τα επόμενα στάδια: α) Διαμόρφωση της κατάστασης, β) Αξιολόγηση της κατάστασης ως κρίσης, γ) Διαμόρφωση εναλλακτικών τρόπων ενέργειας, δ) Επιλογή τρόπου ενέργειας, ε) Ανάπτυξη σχεδίου ενέργειας και στ) Εφαρμογή σχεδίου δράσης. Το τέλος του χειρισμού μιας κρίσης συμπίπτει με την δραστική μείωση της έντασης της κρίσης, όταν πλέον αποκλείονται οι στρατιωτικές εχθροπραξίες.²⁶

1.2. Είδη Κρίσεων

Το φαινόμενο της κρίσης όχι μόνο είναι επαναλαμβανόμενο αλλά εμφανίζεται σε διαφορετικές κάθε φορά μορφές. Αυτή η ποικιλία δημιουργεί σοβαρά εννοιολογικά προβλήματα για τους πολιτικούς επιστήμονες. Κάθε κρίση έχει τις ρίζες της σε ένα συγκεκριμένο ιστορικό πλαίσιο, από το οποίο δεν μπορεί να διαχωριστεί χωρίς να χάσει μέρος της σημασίας της. Ωστόσο, έχοντας υπόψη τις πολιτικές-ιστορικές ρίζες τους, ο Richard Lebow υποστηρίζει ότι υπάρχουν πολλά είδη κρίσης με διακριτή προέλευση, σχέδια εξέλιξης και πιθανότητες επίλυσης.²⁷

Τα κυριότερα είδη κρίσεων μπορεί να διακριθούν ως εξής:

α) Προσχηματικές Κρίσεις (Justification of Hostility Crises)²⁸

Αυτές προκαλούνται από κάποιο κράτος προκειμένου αυτό να δικαιολογήσει την έναρξη εχθροπραξιών τις οποίες έχει ήδη προσχεδιάσει. Ο σκοπός των κρίσεων αυτών δεν είναι να εξαναγκάσει έναν συμβιβασμό αλλά να παρέχει το *casus belli* για τον πόλεμο. Οι ηγέτες των κρατών που ξεκινούν την κρίση παρουσιάζουν τον αντίπαλο ως υπεύθυνο για τον πόλεμο, με σκοπό να έχουν την εσωτερική και εξωτερική νομιμοποίηση των ενεργειών τους. Ταυτόχρονα, επιδιώκουν να διακόψουν την υποστήριξη για τον αντίπαλό τους.

Ο Lebow αναφέρει μια «συνταγή» πέντε βημάτων που ακολουθούν τα κράτη που ξεκινούν τις προσχηματικές κρίσεις.²⁹ Πρώτον, εκμετάλλευση μιας πρόκλησης για να εξεγείρουν τη δημόσια γνώμη. Δεύτερον, δημιουργία μη αποδεκτών απαιτήσεων στον αντίπαλο ως απάντηση στη πρόκληση. Τρίτον, νομιμοποίηση αυτών των απαιτήσεων με

---

²⁶ Λυμπέρης, Χρήστος, ό.π. σελ. 129.

²⁷ Lebow, Richard, ό.π. σελ. 23.

²⁸ Στο ίδιο, σελ. 25.

²⁹ Στο ίδιο, σελ. 29.

αναφορά σε γενικές αποδεκτές διεθνείς αρχές. Τέταρτον, δημόσια άρνηση ή υποβάθμιση των αληθινών στόχων σε μια σύγκρουση. Πέμπτο, χρησιμοποίηση της άρνησης των απαιτήσεων ως «casus belli».

β) Δευτερογενείς Κρίσεις (Spinoff Crises)³⁰

Οι κρίσεις που αντιμετωπίζει ένα κράτος με τρίτα μέρη, κατά τη διάρκεια που βρίσκεται σε εχθροπραξίες με τον κύριο αντίπαλό του. Είναι συνέπειες πολέμων στις οποίες ο υποκινητής είναι ή αναμένετε να είναι συμμετέχων. Οι κρίσεις αυτές διαφέρουν από τις υπόλοιπες στο ότι καμιά πλευρά δεν επιθυμεί αντιπαράθεση που θα οδηγήσει σε πόλεμο. Η πολιτική των δευτερογενών κρίσεων χαρακτηρίζεται από την εντατική προσπάθεια συμβιβασμού, αλλά η ιστορία έχει δείξει ότι αυτό είναι δύσκολο λόγω του ότι αντικατοπτρίζουν μια σύγκρουση σε σημαντικά και αποκλίνοντα εθνικά συμφέροντα.

Η σημαντικότερη αιτία προέλευσης αυτών των κρίσεων είναι η γεωγραφική εγγύτητα στην κύρια σύγκρουση. Μια άλλη αιτία είναι η διάρκεια και η ένταση της κύριας σύγκρουσης. Μια τρίτη προϋπόθεση αποτελεί μια μετατόπιση στην στρατιωτική ισορροπία δυνάμεων υπέρ ενός από τα εμπόλεμα μέρη στην κύρια σύγκρουση. Τέλος, η στάση της κοινής γνώμης απέναντι στην κύρια σύγκρουση, μπορεί να επηρεάσει τους διαμορφωτές πολιτικής να ακολουθήσουν μια πορεία δράσης που ενδέχεται να προκαλέσει σύγκρουση με ένα τρίτο μέρος.³¹

Τα κυριότερα χαρακτηριστικά των δευτερογενών κρίσεων είναι τα εξής: Πρώτον, η αποφασιστικότητα των ηγετών και των δύο πλευρών να βελτιώσουν ή να προστατέψουν τα συμφέροντα τους. Δεύτερον, οι δύο πλευρές φιλοδοξούν να επιλύσουν την κρίση μέσω της διπλωματικής οδού.

γ) Κρίσεις Αμφισβήτησης Δεσμεύσεων/Δικαιωμάτων (Brinkmanship Crises)³²

Αφορούν τις κρίσεις όπου μια δέσμευση που έχει αναλάβει ο αντίπαλος τίθεται υπό ενεργό αμφισβήτηση, αναμένοντας υποχώρησή του. Είναι το πιο διαδεδομένο είδος κρίσεων και αφορά πάνω από τις μισές περιπτώσεις. Στην περίπτωση αυτή, οι ηγέτες ενός κράτους θεωρούν ότι το ρίσκο είναι υπολογίσιμο και προσδοκούν την απόκτηση σημαντικής ανταμοιβής. Ένα κράτος σκοπίμως προκαλεί μια σημαντική δέσμευση ενός άλλου, ώστε να επιτύχει τη συμμόρφωσή του και την υποχώρηση από την δέσμευση που έχει αναλάβει.

---

³⁰ Στο ίδιο, σελ. 41-56.

³¹ Για μια εκτενή ανάλυση δεξ Lebow, Richard, ό.π. σελ. 42-8.

³² Στο ίδιο, σελ. 57.

Το κυριότερο χαρακτηριστικό της κρίσης αυτής είναι η προσδοκία του υποκινητή ότι ο αντίπαλος θα υποχωρήσει από τη δέσμευση του και δεν θα πολεμήσει. Με άλλα λόγια δεν προτίθεται να ξεκινήσει μια σύγκρουση αλλά στοχεύει να πετύχει συγκεκριμένους πολιτικούς στόχους. Άλλος στόχος για τον προκαλών είναι να πιέσει μια ανταλλαγή μέσω επίδειξης της ικανότητάς του να ανταγωνιστεί επιτυχώς τη δέσμευση του αντιπάλου. Επιπλέον, η άρνηση της δέσμευσης ενός αντιπάλου, μπορεί να αποτελεί ένα απλό όργανο για τον προκαλών, όταν κύριος στόχος του είναι να εξευτελίσει τον αντίπαλό του επιδεικνύοντας την αδυναμία του στον υπόλοιπο κόσμο.

Οι κυριότερες αιτίες που οδηγούν τους διαμορφωτές πολιτικής να επιδιώκουν συγκρούσεις που μπορεί να οδηγήσουν σε πόλεμο είναι οι εξής: Πρώτον, μια επικείμενη δραματική αλλαγή στην ισορροπία δυνάμεων υπέρ ενός αντιπάλου, με άλλα λόγια η άνιση ανάπτυξη και η απόφαση για παρεμποδιστικό πόλεμο. Δεύτερον, η αδυναμία του πολιτικού συστήματος του εκκινήτη. Η εσωτερική πολιτική αστάθεια ή η ευθραυστότητα του ίδιου του κράτους, αποτελούν σημαντικό κίνητρο για ακροσφαλή διπλωματία. Τρίτον, η τρωτότητα του ηγέτη μιας κυβέρνησης, εν μέσω μιας συνολικής πολιτικής αστάθειας, μπορεί να τους οδηγήσει να επιδιώξουν την πολιτική επιτυχία στο εξωτερικό προκειμένου να στηρίξουν τη θέση τους στο εσωτερικό της χώρας τους. Τέταρτον, κίνητρο αποτελεί και ο ενδοκυβερνητικός ανταγωνισμός για την εξουσία. Έρευνες σχετικά με τη λήψη απόφασης έχουν δείξει ότι η πολιτική είναι αποτέλεσμα πολιτικών διαμαχών εντός μια κυβέρνησης ή οργανισμού.³³

Σύμφωνα με τον Κων. Κολιόπουλο, η κρίση των πυραύλων της Κούβας εντάσσεται σ' αυτή την κατηγορία κρίσεων. Συγκεκριμένα, η δέσμευση που έχουν αναλάβει οι ΗΠΑ να μην επιτρέψουν την εγκατάσταση ορισμένων οπλικών συστημάτων στο νησί, τίθεται υπό ενεργό αμφισβήτηση από την ΕΣΣΔ, αναμένοντας την υποχώρησή τους. Επίσης, σύμφωνα πάντα με τον Καθηγητή, οι ελληνοτουρκικές κρίσεις από το 1974 και μετά εντάσσονται στην τρίτη κατηγορία (κρίσεις εν αναμονή υποχώρησης). Η Τουρκία προσπαθεί να εξαναγκάσει την ελληνική πλευρά σε υποχώρηση και καθώς εκτιμά ότι η τουρκική πολιτική των διεκδικήσεων θα συνεχιστεί, θα πρέπει να αναμένετε η περαιτέρω εμφάνιση τέτοιου είδους κρίσεων.³⁴

---

³³ Στο ίδιο, σελ. 62-69.

³⁴ Κολιόπουλος, Κωνσταντίνος, "Διεθνείς Κρίσεις και Διαχείριση Κρίσεων: Περί Κρίσεων και Χειρισμού τους", το άρθρο παρατίθεται στο http://www.elesme.gr/elesmegr/periodika/t33/t33_05.htm, (πρόσβαση: 02-05-2016).

1.3. Πεδία/Φάσεις της Κρίσης

Η κρίση μπορεί να χωριστεί σε τέσσερα σχετικά μεταξύ τους πεδία-φάσεις: την Έναρξη, την Κλιμάκωση, την Αποκλιμάκωση και την Επίπτωση της κρίσης.³⁵

α) **Έναρξη:** αντιπροσωπεύει την αρχική φάση μιας διεθνούς κρίσης και συμπίπτει με την προ-της κρίσης περίοδο μιας κρίσης εξωτερικής πολιτικής. Η φάση χαρακτηρίζεται από μια μεταβολή στην ένταση της αντίθεσης μεταξύ δύο ή περισσότερων κρατών και της αντίληψης απειλής τουλάχιστον ενός εξ αυτών. Η έναρξη μιας διεθνούς κρίσης απαιτεί τουλάχιστον δύο αντιπάλους, οι οποίοι αντιλαμβάνονται ότι υπάρχει υψηλότερη της φυσιολογικής απειλή σε αξίες και αντιδρούν με τρόπο που ενεργοποιεί ποιοτικά μεγαλύτερη ρήξη. Η καταλυτική αλλαγή είναι γενικά γεωγραφικά και θεματικά προσδιορισμένη, εκτός από τις σπάνιες εκείνες αναταραχές μεταξύ των κρατών που εκτείνονται σε όλο το διεθνές σύστημα.

β) **Κλιμάκωση:** αντιπροσωπεύει μια εντονότερη αντίθεση μεταξύ των αντιπάλων καθώς και μια ποιοτική αύξηση της πιθανότητας εχθροπραξιών. Αποτελεί για τους δρώντες την κρίση εξωτερικής πολιτικής, κατά την οποία η αντίληψη της πίεσης του χρόνου και της αυξανόμενης πιθανότητας πολέμου προστίθενται στην οξύτερη αντίληψη της απειλής. Αποτελεί την κορυφαία παραμόρφωση (στο διεθνές σύστημα) και τη μέγιστη ψυχολογική πίεση (στους διαμορφωτές των αποφάσεων). Η κλιμάκωση μπορεί να χαρακτηρίζεται από τη μετάβαση στη βία σαν πρωταρχική τεχνική διαχείρισης των κρίσεων. Αν όμως χρησιμοποιηθεί βία στην αρχική φάση, στη φάση της κλιμάκωσης θα παρατηρηθεί μια τάση από την βία χαμηλού στην βία υψηλού επιπέδου. Η διαδικασία της κλιμάκωσης συνήθως οδηγεί σε μη αντιστρέψιμες συνέπειες με την έννοια των συνεπειών για τους αντιπάλους ή ακόμη και για κάποιο ή κάποια από τα στοιχεία της συστημικής αλλαγής (π.χ. τους δρώντες).

γ) **Αποκλιμάκωση:** η μείωση των εχθρικών αλληλεπιδράσεων που οδηγεί σε προσαρμογή και τερματισμό της κρίσης. Σε κρατικό επίπεδο γίνεται αντιληπτό με την υποχώρηση της αντίληψης της απειλής, της πίεσης του χρόνου και της πιθανότητας πολέμου, στην κατεύθυνση της συνήθους κατάστασης. Με την έννοια της συνήθους κατάστασης συμπίπτει με την περίοδο λήξης της κρίσης και χαρακτηρίζεται από μείωση της ψυχολογικής πίεσης για τους διαμορφωτές των αποφάσεων.

---

³⁵ Υφαντής, Στέλιος, ό.π. σελ. 54-9.

δ) **Επίπτωση:** η φάση που ακολουθεί τον τερματισμό της κρίσης. Ουσιαστικά αποτελεί την χρονική περίοδο μετά την κρίση ή πέρα από την κρίση περιόδου. Επιπλέον, σημαίνει τις συνέπειες μιας κρίσης οι οποίες θα φανούν μεσοπρόθεσμα.

Στην περιπτωσιολογική μελέτη που θα αναλυθεί στην παρούσα εργασία, την κρίση των πυραύλων της Κούβας, οι ανωτέρω έννοιες συνδέονται ως εξής:

α) Η περίοδος της κρίσης για τις ΗΠΑ, καθώς και η φάση της κλιμάκωσης ξεκίνησαν στις 16 Οκτωβρίου 1962, όταν η CIA παρουσίασε στον Πρόεδρο Kennedy φωτογραφικό υλικό που επιβεβαίωνε την παρουσία σοβιετικών βαλλιστικών πυραύλων στην Κούβα. Αντίθετα, τόσο η ΕΣΣΔ όσο και η Κούβα, εξακολουθούσαν να αντιλαμβάνονται χαμηλή απειλή, καμία ή μικρή πίεση χρόνου και καθόλου ή ελάχιστη πιθανότητα πολέμου έως και έξι μέρες αργότερα. Ο καταλύτης για να μεταπηδήσουν από το επίπεδο της προ της κρίσης περιόδου στην περίοδο της κρίσης, ήταν η επίσημη ανακοίνωση από τις ΗΠΑ ότι θα προβούν στην επιβολή «αποκλεισμού» για όλα τα πλοία που κατευθύνονται στην Κούβα.

β) Η κλιμάκωση αφορούσε στις εκατέρωθεν ανακοινώσεις και τελεσίγραφα, στις διαδικασίες ελέγχου των πλοίων που προσέγγιζαν την Κούβα, στην προετοιμασία των Αμερικανών για εισβολή, την εντατικοποίηση των εργασιών για να καταστούν ετοιμοπόλεμοι οι πύραυλοι κ.α. Μάλιστα κορυφώθηκε με την κατάρριψη ενός αμερικανικού κατασκοπευτικού αεροσκάφους U-2 και το θάνατο του χειριστή του, πάνω από Κουβανικό έδαφος στις 27 Οκτωβρίου.

γ) Η φάση της αποκλιμάκωσης για τις δύο υπερδυνάμεις ξεκίνησε με τη συμφωνία της 28ης Οκτωβρίου. Για την Κούβα ωστόσο, το επίπεδο υψηλής ψυχολογικής πίεσης της περιόδου της κρίσης συνεχίστηκε μέχρι τις 20 Νοεμβρίου, όπου κάτω από τις πιέσεις των υπερδυνάμεων και του ΟΗΕ συμφώνησε να απομακρύνει τα σοβιετικά βομβαρδιστικά IL-28 από το έδαφός της.

δ) Η πράξη αυτή αποτέλεσε ουσιαστικά το τέλος της κρίσης των πυραύλων της Κούβας. Η επίπτωση ήταν η δημιουργία μιας σταθερής ισορροπίας (equilibrium) μεταξύ των δύο υπερδυνάμεων.

1.4. Αρχές Διαχείρισης Κρίσεων

Οι αρχές διαχείρισης κρίσεων αφορούν όλες εκείνες τις προϋποθέσεις οι οποίες εάν ικανοποιηθούν είναι πιθανό να διευκολύνουν την επίτευξη των αντικειμενικών μας

σκοπών, αποφεύγοντας την κλιμάκωση. Βασική προϋπόθεση για την αποτελεσματική διαχείριση της κρίσης αποτελεί ο αμοιβαίος περιορισμός των στόχων των αντιπάλων, καθώς και η συνεργασία τους. Εξίσου σημαντικός παράγοντας είναι η μελέτη παλαιότερων κρίσεων και η εξαγωγή συμπερασμάτων, με σκοπό να μην επαναληφθούν λάθη του παρελθόντος.³⁶

Επιστημονικές μελέτες για τον χειρισμό κρίσεων έχουν καταλήξει στα ακόλουθα διδάγματα:³⁷ Πρώτον, να αποφεύγονται οι μεγάλοι στόχοι, διότι οι φιλόδοξοι στόχοι ωθούν σε ακαμψία και δεύτερον, να περιορίζονται τα μέσα που εμπλέκονται σε μία κρίση στο επίπεδο που απαιτούνται. Ο Alexander George προτείνει τις ακόλουθες επιχειρησιακές αρχές (απαιτήσεις προς ικανοποίηση), οι οποίες μπορούν να βοηθήσουν στην επιτυχή αντιμετώπιση μιας κρίσης: Η σχετική σημασία αυτών των λειτουργικών απαιτήσεων ποικίλλει ανάλογα με το είδος της κρίσης, όπως και η δυσκολία της ενσωμάτωσής τους σε μια στρατηγική για την αντιμετώπισή της.³⁸

α) Πολιτικός έλεγχος στην εφαρμογή της πολιτικής. Οι στρατιωτικές ενέργειες υποστηρίζουν πολιτικούς στόχους και σηματοδοτούν προς τον αντίπαλο προθέσεις και προετοιμασία προς μια συγκεκριμένη κατεύθυνση. Μπορεί να κλιμακώσουν ή και να αποκλιμακώσουν μια κατάσταση (ανάπτυξη δυνάμεων, ασκήσεις, συναγερμοί, χρόνος στρατιωτικής κίνησης). Η σύγχρονη τεχνολογία βοηθάει τον πολιτικό έλεγχο. Στην εφαρμογή συγκεκριμένων σχεδίων κατά την κρίση, θα πρέπει να επιδεικνύεται προσοχή και να εξετάζονται οι προϋποθέσεις εφαρμογής του σχεδίου και οι επικρατούσες ιδιαιτερότητες.

β) Σκόπιμη μείωση του ρυθμού στρατιωτικών κινήσεων, προκειμένου να δοθεί χρόνος για διπλωματικές ενέργειες, εκτίμηση καταστάσεως, λήψη αποφάσεων και για να απαντηθούν προτάσεις. Τα ΜΜΕ πιέζουν προς την αντίθετη κατεύθυνση. Στην κρίση, η πίεση χρόνου είναι δεδομένη, γι' αυτό περιορίζεται και ο αριθμός των εναλλακτικών επιλογών.

γ) Συντονισμός στρατιωτικών και διπλωματικών ενεργειών, ως μέρος μιας συνολικής στρατηγικής, που σηματοδοτεί την επιθυμία για τακτοποίηση της κρίσης με διαπραγματεύσεις και όχι με στρατιωτικά μέσα. Ο συντονισμός δυσχεραίνεται με την αύξηση του αριθμού των εμπλεκομένων. Οι επικοινωνίες και η συνεκπαίδευση των εμπλεκομένων διευρύνουν το συντονισμό.

---

³⁶ Λυμπέρης, Χρήστος, ό.π. σελ. 130.

³⁷ Στο ίδιο, σελ. 131.

³⁸ George, Alexander, ό.π. σελ. 25.

δ) Οι κινήσεις στρατιωτικών μονάδων και η απειλή χρήσης στρατιωτικής δύναμης θα πρέπει να εναρμονίζονται με διπλωματικές πρωτοβουλίες και να είναι συνεπείς με τους διπλωματικούς αντικειμενικούς σκοπούς.

ε) Αποφυγή κάθε κίνησης και απειλής που δίνει στον αντίπαλο την εντύπωση ότι επίκειται προληπτική επίθεση, γιατί μπορεί να προκαλέσει προληπτική επίθεση. Η διάκριση μιας καθαρά αμυντικής προετοιμασίας από πρόθεση προληπτικής επίθεσης δεν είναι ευχερής.

στ) Επιλογή στρατιωτικών και διπλωματικών ενεργειών που σηματοδοτούν ή είναι συνεπείς με επιθυμία διαπραγματεύσεων για έξοδο από την κρίση, παρά για στρατιωτική λύση. Η καταστρεπτικότητα των σύγχρονων οπλικών συστημάτων βοηθά στην ταχύτερη έξοδο από την κρίση.

ζ) Οι διπλωματικές προτάσεις και οι στρατιωτικές ενέργειες θα πρέπει να αφήνουν στον αντίπαλο διέξοδο διαφυγής από την κρίση, η οποία θα είναι συμβατή με τα δικά του συμφέροντα και θα αποτελεί χρυσή γέφυρα.

Ο Ναύαρχος Λυμπέρης παρομοιάζει τον χειρισμό μιας κρίσης με «δράμα που παίζεται, ενώ εναλλάσσονται μεταξύ τους οι πολιτικές πλευρές του προβλήματος με τις συναισθηματικές». Κατά τη διάρκεια της κρίσης συνυπάρχουν απειλές και υποσχέσεις και αντικειμενικός σκοπός αποτελεί η σύζευξη των προτιμήσεων με το εφικτό.³⁹

Σημαντικό ρόλο στις ανωτέρω αρχές παίζει η διασταύρωση των πληροφοριών στις οποίες στηρίζονται οι αποφάσεις. Όσο περισσότερες εναλλακτικές προτάσεις υπάρχουν, τόσο το καλύτερο, με την προϋπόθεση να υπάρχει διαθέσιμος χρόνος. Εξίσου απαραίτητη είναι η διατήρηση γραμμής επικοινωνίας με τον αντίπαλο, ενώ η απάντηση θα πρέπει να διέπεται από τη λογική της ευέλικτης απάντησης και όχι της μαζικής. Η ευελιξία αφορά τόσο τον πολιτικό όσο και τον στρατιωτικό τομέα.⁴⁰

---

³⁹ Λυμπέρης, Χρήστος, ό.π. σελ. 133.

⁴⁰ Στο ίδιο.

1.5. Στρατηγικές Διαχείρισης Κρίσεων

«Δεν υπάρχει πλέον κανένα πράγμα όπως η στρατηγική, υπάρχει μόνο ο χειρισμός των κρίσεων»⁴¹

Robert Macknamara

Η δήλωση του Υπουργού Άμυνας των ΗΠΑ στην κρίση των πυραύλων της Κούβας, παρόλο τη δόση υπερβολής της, καταδεικνύει την τεράστια σημασία της διαχείρισης κρίσεων. Πιθανότατα, ήθελε να τονίσει ότι μια στρατηγική που βασίζεται αποκλειστικά στις καθιερωμένες έννοιες της στρατιωτικής λογικής, δεν προσφέρει επαρκή εξασφάλιση κατά του κινδύνου ανεπιθύμητης κλιμάκωσης μιας κρίσης σε πολεμική σύγκρουση. Χρειάζεται μια στρατηγική που θα λαμβάνει υπόψη και θα εξισορροπεί τις στρατιωτικές και τις διπλωματικές απαιτήσεις, ώστε να συμβιβάζει με επιτυχία τους δύο στόχους της διαχείρισης των κρίσεων.⁴²

Η διαχείριση κρίσης έχει σκοπό να αντιμετωπίσει άμεσα τις βραχυπρόθεσμες εστίες της σύγκρουσης. Δεν επιδιώκει να επιλύσει σε μακροπρόθεσμη βάση τη σύγκρουση. Ωστόσο, συνιστά απαραίτητο στάδιο για την επίτευξη οριστικής βιώσιμης λύσης, γιατί διασφαλίζει την επιβίωση των αντιμαχόμενων μερών.⁴³

Αυτή την άποψη φαίνεται να υιοθετεί και η πρώτη σχολή σκέψης, η οποία εξισώνει τη διαχείριση κρίσεων με την ειρηνική επίλυση των συγκρούσεων. Η επιτυχία, σύμφωνα με τη σχολή αυτή, εξαρτάται εξ ολοκλήρου από την αποφυγή του πολέμου. Η κρίση εμφανίζεται ως μια παθολογική κατάσταση που πρέπει να εκτονωθεί το συντομότερο δυνατό. Κύριος στόχος είναι να ελεγχθεί η κατάσταση και να αμβλυνθεί η σύγκρουση.⁴⁴

Η δεύτερη σχολή σκέψης βρίσκεται στο αντίθετο άκρο και ερμηνεύει τη διαχείριση κρίσεων αποκλειστικά και μόνο ως μια άσκηση νίκης. Ο στόχος ενός κράτους είναι να υποχωρήσει ο αντίπαλος, να κερδίσει παραχωρήσεις απ' αυτόν και ως εκ τούτου να προωθήσει τις φιλοδοξίες του στη διεθνή σκηνή. Οι κρίσεις στην περίπτωση αυτή δεν

---

⁴¹ Το χωρίο παρατίθεται στο Williams, Phil, ό.π σελ. 11.

⁴² Υφαντής, Στέλιος, ό.π. σελ. 140-1.

⁴³ Williams, Phil, "*Crisis Management: From Cuba to Sarajevo*", στο Ken Booth (ed.), *New Thinking About Strategy and International Security*, Taylor and Francis Ltd, London, 1991, σελ. 140.

⁴⁴ Williams, Phil, *Crisis Management: Confrontation and Diplomacy in the Nuclear Age*, ό.π. σελ. 27.

θεωρούνται παθολογικές ή δυσάρεστες, αλλά μάλλον ως μια ευκαιρία για την άνοδο του κράτους. Ο εχθρός δεν είναι η ίδια η κρίση αλλά το αντίπαλο κράτος. Πρόκειται δηλαδή για μια σχέση έντονου ανταγωνισμού και αντιπαλότητας που έχει ως στόχο να χειραγωγήσει ή να επηρεάσει τη συμπεριφορά του αντιπάλου σε επιθυμητές κατευθύνσεις. Το κρίσιμο ερώτημα δεν είναι αν μία ενέργεια αυξήσει την πιθανότητα του πολέμου, αλλά αν αυτή η ενέργεια θα οδηγήσει τον αντίπαλο σε συνθηκολόγηση. Η αύξηση του ρίσκου επιτρέπεται αν είναι απαραίτητη να οδηγήσει στο επιθυμητό αποτέλεσμα.⁴⁵

Οι Kintner και Schwarz βλέπουν τη διαχείριση κρίσεων ως «τη νίκη σε μια κρίση ενώ συγχρόνως να διατηρείς σε ανεκτά όρια τον κίνδυνο και το ρίσκο στους δύο αντιπάλους».⁴⁶ Η ιδανική στρατηγική διαχείρισης των κρίσεων εξαρτάται από το πλαίσιο των κρίσεων. Παρά το γεγονός ότι όλες οι κρίσεις έχουν κάποια κοινά χαρακτηριστικά, η ακριβής μορφή κάθε κρίσης διαφέρει με τρόπους που έχουν διαφορετικές επιπτώσεις στην επιλογή της κατάλληλης στρατηγικής. Ως αποτέλεσμα, δεν υπάρχει μια μοναδική κυρίαρχη στρατηγική που να είναι εξίσου κατάλληλη για τη διαχείριση κάθε κρίσης. Η στρατηγική που θα επιλεγεί πρέπει να διαμορφώνεται και να προσαρμόζεται με μεγάλη προσοχή κάθε φορά, ώστε να ανταποκρίνεται στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της κρίσης.⁴⁷

Η έννοια του όρου διαχείριση, αφορά τα μέτρα εκείνα που λαμβάνονται με σκοπό να απομονωθεί και να μειωθεί μια κρίση.⁴⁸ Με άλλα λόγια, μια κρίση θεωρείται ότι διαχειρίστηκε σωστά όταν μειώνεται η έντασή της και οι ένοπλες διαμάχες μπορούν να ελεγχθούν. Η έννοια στρατηγική που αποδίδεται στον όρο της διαχείρισης κρίσεων, έχει ληφθεί, σύμφωνα με τον Ναύαρχο Λυμπέρη, από τη θεωρία παιγνίων στρατηγικής. Σ' αυτήν, η καλύτερη ενέργεια κάθε παίκτη εξαρτάται από το τι ο άλλος παίκτης πράττει. Η εφαρμογή της στρατηγικής αποσκοπεί στο να φτάσει ο αντίπαλος στο σημείο να προβεί σε μια ενέργεια, την οποία σε διαφορετική περίπτωση δεν θα έκανε. Από την επιλεγείσα στρατηγική των δύο πλευρών, θα επηρεαστεί και το είδος της διαπραγμάτευσης μεταξύ τους.⁴⁹

Συνεπώς, η αποτελεσματική διαχείριση των απειλητικών (για πόλεμο) κρίσεων απαιτεί, οι υπεύθυνοι για τη λήψη των πολιτικών αποφάσεων να αναπτύξουν και να εφαρμόσουν στρατηγικές και τακτικές ευαίσθητες τόσο σε διπλωματικούς όσο και σε στρατιωτικούς υπολογισμούς. Σε τέτοιου είδους κρίσεις, οι απειλές χρήσης βίας και οι

---

⁴⁵ Στο ίδιο, σελ. 27-8.

⁴⁶ Στο ίδιο, σελ. 29.

⁴⁷ Υφαντής, Στέλιος, ό.π. σελ. 141.

⁴⁸ Daniel, Frei, *International Crises and Crisis Management*, Saxon House, 1978, σελ. 8.

⁴⁹ Λυμπέρης, Χρήστος, ό.π. σελ. 137.

κινήσεις των στρατιωτικών δυνάμεων πρέπει να εφαρμόζονται προσεκτικά ως εργαλεία και όχι ως υποκατάστατα της διπλωματίας.

Σύμφωνα με τον Frei, μπορούν να διακριθούν τρία επίπεδα διαχείρισης κρίσεων: α) η στρατηγική προκαταρκτική εργασία, β) η σχεδίαση εναλλακτικών λύσεων και γ) το επιχειρησιακό πλαίσιο. Έτσι, η πιο επιτυχημένη διαχείριση κρίσεων είναι η πολιτική εκείνη που αποτρέπει το ξέσπασμα μιας κρίσης. Αυτό αποτελεί το πρώτο στάδιο μιας συνεχούς παρατήρησης του διεθνούς πολιτικού, στρατιωτικού, οικονομικού και κοινωνικού περιβάλλοντος. Οι στόχοι της εξωτερικής πολιτικής οφείλουν να λαμβάνουν υπόψη τους τις αλλαγές στους ανωτέρω τομείς του διεθνούς συστήματος. Όμοια, οι μακροπρόθεσμες επιλογές που λαμβάνονται, καθορίζουν τα τεχνικά μέτρα που λαμβάνονται την περίοδο της κρίσης.⁵⁰

Οι πολιτικές προτεραιότητες κάθε κυβέρνησης καθορίζουν ποια στρατιωτική ενέργεια θα λαμβάνεται σε μια κρίση. Το στρατηγικό επίπεδο προσδιορίζεται από την σχεδίαση εναλλακτικών επιλογών. Εξετάζονται όλες οι διαθέσιμες επιλογές και επιλέγεται η καλύτερη. Κατόπιν, βάσει αυτής της επιλογής, σχεδιάζονται τα επιχειρησιακά σχέδια για την εφαρμογή αυτών των επιλογών. Ταυτόχρονα μελετώνται όλα τα προβλήματα επικοινωνίας, συνεργασίας και λογισμικού που μπορεί να προκύψουν. Τέλος, αναπτύσσονται σενάρια τα οποία ελέγχονται σε προσομοιώσεις, για να αποκαλύψουν τα αδύναμα σημεία του μηχανισμού διαχείρισης κρίσεων.⁵¹

Οι σημαντικότεροι παράγοντες που επιδρούν στη διαχείριση μιας κρίσης είναι: α) η επιλογή της στρατηγικής διαχείρισης της κρίσης, β) ο ρόλος των πληροφοριών, γ) η εικόνα για τον αντίπαλο και τα προσωπικά πιστεύω, δ) το άγχος και η κόπωση και ε) η εναρμόνιση των διπλωματικών και των στρατιωτικών ενεργειών.⁵²

Όλες οι πλευρές αναζητούν στρατηγικές και τακτικές χειρισμού της κρίσης, προκειμένου να φθάσουν στους αντικειμενικούς τους σκοπούς. Ενυπάρχει πάντα το δίλημμα πολιτικής (ενέργειες προστασίας των συμφερόντων και αποφυγή ενεργειών που μπορεί να οδηγήσουν σε στρατιωτική σύγκρουση). Εδώ βρίσκεται η πρόκληση της επιλογής στρατηγικής χειρισμού μιας κρίσης. Η στρατηγική που θα επιλεγεί θα χρησιμοποιήσει τα διπλωματικά και στρατιωτικά μέσα με τρόπο που θα ανταποκρίνεται στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της τρέχουσας κρίσης. Επειδή στη διάρκεια μιας κρίσης μπορεί να αλλάξουν τα δεδομένα, θα πρέπει όποια στρατηγική επιλεγεί να μπορεί να προσαρμόζεται στην τακτική που τη συνοδεύει.

---

⁵⁰ Daniel, Frei, ό.π. σελ. 8-10.

⁵¹ Στο ίδιο.

⁵² Λυμπέρης, Χρήστος, ό.π. σελ. 137.

Η κατανόηση των στρατηγικών που είναι διαθέσιμες για τη διαχείριση των κρίσεων, θα βοηθήσει τους διαμορφωτές της πολιτικής που έρχονται αντιμέτωποι με τέτοιες δύσκολες επιλογές.⁵³ Οι στρατηγικές χωρίζονται σε δύο μεγάλες κατηγορίες, ανάλογα με τον αν αποσκοπούν στο να μεταβάλουν μια υπάρχουσα κατάσταση (αλλαγή status quo) εις βάρος του αντιπάλου (επιθετικές στρατηγικές) και σε εκείνες με τις οποίες επιδιώκεται να εμποδιστούν ή να αντιστραφούν τέτοια οφέλη (αμυντικές στρατηγικές).

1.6. Επιθετικές Στρατηγικές Διαχείρισης Κρίσεων

Οι επιθετικές στρατηγικές επιδιώκουν την αλλαγή στο υπάρχον status quo εις βάρος του αντιπάλου. Κάποιες από αυτές εξαντλούνται αποκλειστικά σε απειλές ανάληψης ενεργειών, ενώ άλλες περιλαμβάνουν την ανάληψη δράσης που διαφέρει στον τύπο της εμπλοκής ή το είδος της (στρατιωτικής) δύναμης που χρησιμοποιείται ή πρόκειται να χρησιμοποιηθεί, κατά περίπτωση. Συνοδεύονται συνήθως από διαβεβαιώσεις πάσης φύσεως ώστε να ενθαρρυνθεί ο αντίπαλος να συμβιβαστεί και να ελαττωθεί συνεπώς ο κίνδυνος κλιμάκωσης. Έτσι, ο προκαλών μπορεί να εμφανιστεί ότι επιδιώκει εξαιρετικά περιορισμένους στόχους σε μια κρίση ή ότι επιθυμεί να αναπτύξει εποικοδομητικές σχέσεις με τον αντίπαλο και προτίθεται να κινηθεί προς αυτή την κατεύθυνση μετά την εκτόνωση της παρούσας κρίσης.⁵⁴

α) Στρατηγική Εκβιασμού (Blackmail)⁵⁵

Έγκειται στην προβολή των απαιτήσεων προς ικανοποίηση από τον αντίπαλο, συνοδευόμενες από απειλές τιμωρίας σε περίπτωση μη ικανοποίησής τους. Προσφέρει την πιθανότητα (όχι όμως και την βεβαιότητα), ότι ακόμη κι αν ο αμυνόμενος αντιληφθεί ότι η πλευρά που εκβιάζει μπλοφάρει και αρνείται να ενδώσει στις απαιτήσεις της, δεν θα αναλάβει απαραίτητα δράση εναντίον της. Ακόμη και στην περίπτωση που γίνει αντιληπτό ότι η πλευρά που χρησιμοποιεί τον εκβιασμό μπλοφάρει, εξακολουθεί να παραμένει ελεύθερη να επιλέξει αν θα προχωρήσει στην πραγματοποίηση των απειλών της (ή κάποια ηπιότερη μορφή αυτών των απειλών) ή αν θα αποσύρει τις απαιτήσεις της.

Σε πολλές περιπτώσεις, η πλευρά που εκβιάζει πρέπει να έχει πάντα υπόψη της ότι η χρησιμοποίησή αυτής της στρατηγικής ενδέχεται να εξωθήσει το θύμα στο οποίο

⁵³ Υφαντής, Στέλιος, ό.π. σελ. 54-9.

⁵⁴ Λυμπέρης, Χρήστος, ό.π. σελ. 138.

⁵⁵ George, Alexander, ό.π. σελ. 379-80.

αποβλέπει η ενέργεια του εκβιασμού, να αδράξει το ίδιο την πρωτοβουλία των κινήσεων και να αναλάβει ένοπλη δράση από μόνο του. Το θύμα στο οποίο αποβλέπει ο εκβιασμός, αρνούμενο τις απαιτήσεις της πλευράς που εκβιάζει, έχει επιπλέον την προοπτική να απαντήσει απειλώντας την άλλη πλευρά ώστε να την αποτρέψει από την πραγματοποίηση της απειλής της.

Αν η στρατηγική του εκβιασμού αποτύχει, η πλευρά που εκβιάζει μπορεί να βρεθεί μπλεγμένη σε ένα διαφορετικό είδος κρίσης από αυτό που ανέμενε ή επιθυμούσε. Σε αυτή την περίπτωση, αυτός που χρησιμοποιεί τον εκβιασμό ενδέχεται να κρίνει απαραίτητο να εγκαταλείψει την προσπάθειά του εντελώς, να περιορίσει τις απαιτήσεις του ούτως ώστε το θύμα του εκβιασμού να μπορεί να ενδώσει στις απαιτήσεις του (ώστε έτσι να αποσοβηθεί η κρίση και να αποφευχθεί η κλιμάκωση), ή να καταφύγει σε κάποια άλλη από τις υπόλοιπες επιθετικές στρατηγικές.

Οι παράγοντες που επηρεάζουν την αποτελεσματικότητα της στρατηγικής του εκβιασμού είναι:⁵⁶ Πρώτον, η αξιοπιστία της απειλής της πλευράς που εκβιάζει. Σχετικό με την αξιοπιστία, είναι αυτό που αποκαλείται λογική ή "νομιμότητα" των απαιτήσεων του εκβιασμού. Αν αυτός που τον χρησιμοποιεί μπορεί να συνδυάσει το αίτημα για αλλαγή του status quo με τους κανονισμούς του διεθνούς συστήματος, τότε μπορεί να δικαιολογήσει την προσφυγή σε αυτή την στρατηγική ως μεθόδου για την διόρθωση μιας ιστορικής αδικίας, την αντιμετώπιση μιας πολιτικής αναγκαιότητας, ή την εκπλήρωση μιας απαίτησης εθνικής ασφαλείας.

Δεύτερον, το αποτέλεσμα μιας προσπάθειας εκβιασμού είναι πιθανό να επηρεαστεί από την σχετική ύπαρξη κινήτρων κάθε πλευράς ως προς το ζητούμενο της κρίσης. Λογικά η πλευρά που αποδίδει μικρή σημασία στην υπάρχουσα διαφορά αναμένεται να είναι πρόθυμη να υποχωρήσει. Εντούτοις, δεν αποκλείεται να μην υποχωρήσει για είτε λόγους εσωτερικού πολιτικού κόστους, είτε για μην παρερμηνεύσει ο εκβιάζων τη μικρή αυτή υποχώρηση και επανέλθει με νέες απαιτήσεις.

Τρίτον, όταν ο αμυνόμενος αποδεικνύεται απρόθυμος να υποχωρήσει ακόμη και στην πιο μέτρια απαίτηση εξαιτίας του φόβου να υποστεί πλήγμα το κύρος του, καθώς και του κόστους στο εσωτερικό και στο εξωτερικό αν το βάλλει κάτω μπροστά στον εκβιασμό. Η πλευρά που εκβιάζει σ' αυτή την περίπτωση, θα επιδιώξει να διευκολύνει το θύμα του εκβιασμού να κρατήσει την υπόληψή του, προσφέροντάς του την ευκαιρία να ακολουθηθούν διπλωματικές διαδικασίες και προφορικές διατυπώσεις σε μια συμφωνία που θα μετριάξει την εντύπωση συνθηκολόγησης μπροστά στον εκβιασμό ή

---

⁵⁶ Στο ίδιο.

να προσφέρει μικρής κλίμακας υποχωρήσεις στις δικές της απαιτήσεις. Ουσιαστικά αποτελούν εκδοχές της διπλωματίας της σύγκρουσης.

Τη στρατηγική του εκβιασμού επιλέγουν συνήθως χώρες με επεκτατικά σχέδια, που έχουν σκοπό να ανατρέψουν προς όφελός τους το υπάρχον status quo, με χαρακτηριστικό παράδειγμα την Τουρκία και τις διεκδικήσεις της εναντίον της Κύπρου και της Ελλάδας.

β) Στρατηγική Περιορισμένης και Αναστρέψιμης Πρόκλησης (The Limited, Reversible Probe)⁵⁷

Στην περίπτωση αυτή, ο προκαλών επιδιώκει να αντιμετωπίσει το πολιτικό δίλημμα της διαχείρισης των κρίσεων ξεκινώντας με μια δοκιμαστική ενέργεια αλλαγής του status quo. Αυτό επιτυγχάνετε με την επιλογή μιας ενέργειας που μπορεί γρήγορα και εύκολα να ανακληθεί, διατηρώντας ωστόσο ενεργό το ενδιαφέρον αποφυγής ανεπιθύμητης κλιμάκωσης. Σε αυτήν την στρατηγική, η ενέργεια που επιλέγεται για να αποτελέσει πρόκληση για το status quo, επιδιώκεται να είναι περιορισμένη και ανιστρέψιμη.

Σκοπός με άλλα λόγια είναι να ξεκαθαρίσει ο αντίπαλος τη θέση του, θα αμυνθεί ή θα υποχωρήσει; Ενδεικνύται ιδιαίτερα όταν ο προκαλών είναι αβέβαιος για το κατά πόσον ο αντίπαλός του είναι αποφασισμένος να αντιδράσει σε μια προσπάθεια αλλαγής του status quo. Αν η απάντησή του δεν δείχνει ξεκάθαρα την πρόθεσή του να υπερασπιστεί το status quo, τότε ο προκαλών ενδέχεται να συμπεράνει ότι μπορεί να προχωρήσει στην ολοκλήρωση της προσπάθειάς του να αλλάξει το status quo χωρίς τον φόβο ανεπιθύμητης κλιμάκωσης εκ μέρους του αντιπάλου. Αν όμως ο αμυνόμενος απαντήσει στην δοκιμαστική ενέργεια, μεταφέροντας το μήνυμα ότι είναι αποφασισμένος να αναλάβει δράση για να εμποδίσει την αλλαγή του status quo, τότε ο προκαλών μπορεί είτε να ανακαλέσει την ενέργειά του, είτε τουλάχιστον, να αποφύγει να εντείνει τις προσπάθειές του για να πετύχει την επιδιωκόμενη αλλαγή. Ο προκαλών αποφεύγει την ανεπιθύμητη κλιμάκωση ενεργώντας με τέτοιο τρόπο που προσφέρει την ευκαιρία παρακολούθησης και ελέγχου του ρίσκου της κλιμάκωσης.

Παρά το γεγονός ότι αυτή η στρατηγική αποτελεί έναν προσεκτικό τρόπο επιδίωξης αλλαγής του status quo, ο κίνδυνος κλιμάκωσης διατηρείται. Αυτό συμβαίνει κυρίως λόγω λανθασμένων υπολογισμών για τις κινήσεις ή τις προθέσεις του αντιπάλου, δυσκολίας επικοινωνιών και εσφαλμένων αντιλήψεων. Η συγκεκριμένη στρατηγική απαιτεί η ενέργεια δοκιμής των προθέσεων του αντιπάλου, να είναι επαρκώς ξεκάθαρη

---

⁵⁷ Στο ίδιο, σελ. 381.

και αρκετά απειλητική, τόσο ώστε να αναγκάσει τον αντίπαλο να κάνει γνωστές τις προθέσεις του έγκαιρα και καθαρά. Η έλλειψη ή καθυστέρηση απάντησης εκ μέρους του αμυνόμενου με τη σειρά της, είναι πολύ πιθανό να παρεξηγηθεί από τον αντίπαλο ως ένδειξη της μη δέσμευσης του πρώτου στην υπεράσπιση του status quo και να τον ενθαρρύνει να πιστέψει λανθασμένα ότι είναι ασφαλές να προχωρήσει. Μια άλλη πιθανότητα είναι όταν ο αμυνόμενος απαντήσει χωρίς προειδοποίηση με στρατιωτική ενέργεια, ώστε να κάνει γνωστή την αποφασιστικότητά του να υπερασπιστεί το status quo.

Εξετάζοντας πάλι την περίπτωση Ελλάδας-Τουρκίας, βλέπουμε ότι η τελευταία χρησιμοποιεί τη στρατηγική αυτή καθημερινά μέσω των παραβιάσεων του εθνικού εναέριου χώρου και των χωρικών υδάτων. Απώτερος σκοπός της είναι η στάθμιση των ελληνικών αντιδράσεων με την αυξανόμενη πίεση στην ελληνική πλευρά για αποδοχή ενός νέου καθεστώτος κυριαρχίας στο Αιγαίο.

γ) Στρατηγική της ελεγχόμενης πίεσης (The Strategy of Controlled Pressure)⁵⁸

Με τη στρατηγική αυτή επιδιώκεται η αλλαγή του status quo. Διαφέρει από την περιορισμένη, αναστρέψιμη πρόκληση διότι ο προκαλών γνωρίζει ότι ο αμυνόμενος είναι αποφασισμένος να υπερασπιστεί το status quo. Παρόλα αυτά, επιχειρεί να το αλλάξει εφαρμόζοντας επιλογές χαμηλής έντασης, οι οποίες είναι ενδεχόμενο να διαβρώσουν ή να κάμψουν τη δέσμευση του αμυνόμενου. Ο προκαλών που έχει ισχυρό κίνητρο και τα μέσα που χρειάζεται για να ενεργήσει, μπορεί να καταφύγει σε ενέργειες χαμηλής έντασης οι οποίες θα εξασκούν πίεση για την αλλαγή του status quo, που ο αμυνόμενος θα βρει πολύ δύσκολο να αντιμετωπίσει, είτε διότι δεν διαθέτει τις κατάλληλες δυνατότητες ή επιλογές να το κάνει είτε διότι δεν έχει την πρόθεση να τις χρησιμοποιήσει.

Μορφές εφαρμογής της ελεγχόμενης πίεσης (μπορεί να έχει και την μορφή διάφορων μη στρατιωτικών καταπατήσεων του status quo), είναι η παρεμπόδιση ή ο αποκλεισμός της πρόσβασης του αμυνόμενου σε μια αμφισβητούμενη περιοχή, οι τμηματικές "τακτικές του σαλαμιού" που καταπατούν τα δικαιώματα του αμυνόμενου με μια σειρά ασήμαντων ενεργειών, καθώς και οι προειδοποιήσεις ότι η απάντηση του αμυνόμενου σε τέτοιου είδους μικρής εμβέλειας προκλήσεις θα προκαλέσουν ανεξέλεγκτη κλιμάκωση.

Η στρατηγική αυτή έχει μεγάλες πιθανότητες επιτυχίας όταν υπάρχει ασυμμετρία στην ισορροπία δυνάμεων, που ευνοούν τον επιτιθέμενο και φέρνουν σε μειονεκτική

---

⁵⁸ Στο ίδιο, σελ. 381-382.

θέση τον αμυνόμενο. Αντιμέτωπος με την ελεγχόμενη πίεση που εξασκεί ο προκαλών σ' αυτή την περίπτωση, ο αμυνόμενος θα μπορούσε να βρει μεγάλη δυσκολία στο να εφαρμόσει την δέσμευσή του να υπεραμυνθεί του status quo. Το δίλημμα του αμυνόμενου εντείνεται στο βαθμό που ο προκαλών αποφεύγει με μεγάλη προσοχή να καταφύγει σε εχθροπραξίες και εμπλέκεται μόνο σε μια ποικιλία μη στρατιωτικών καταπατήσεων.

Ο αμυνόμενος όταν αντιμετωπίζει μια έξυπνη στρατηγική ελεγχόμενης πίεσης, έρχεται αντιμέτωπος με τη δύσκολη απόφαση του αν, πότε, που και πως θα καταφύγει στη χρήση βίας, προκειμένου να βάλει ένα τέλος στις μη στρατιωτικές καταπατήσεις των δικαιωμάτων του. Ο αμυνόμενος είναι υποχρεωμένος, αν και εγκλωβισμένος σε αυτή τη δύσκολη θέση, να τραβήξει τη γραμμή της έσχατης ανοχής του, πέραν της οποίας δεν θα είναι διατεθειμένος να υποχωρήσει, γιατί διαφορετικά θα υπονομεύσει τη θέση του. Εναλλακτικά, θα μπορούσε να ακολουθήσει μια από τις αμυντικές στρατηγικές που αναλύονται παρακάτω.

Μελετώντας τις συστηματικές παραβιάσεις της Τουρκίας εις βάρος της Ελλάδας τα τελευταία χρόνια, γίνεται φανερό ότι οι Τούρκοι ακολουθούν και τη στρατηγική της ελεγχόμενης πίεσης. Αυτό οφείλεται κυρίως στη μη δυναμική στάση της Ελλάδας να υπερασπίσει τα εθνικά της συμφέροντα και στην παρερμηνεία της στάσης αυτής από τον αντίπαλο ως αδυναμίας.

δ) Η στρατηγική των τετελεσμένων (The Fait Accompli Strategy)⁵⁹

Σκοπός της είναι η επίτευξη τετελεσμένων σε βάρος του αντιπάλου μέσω γρήγορων και αποφασιστικών κινήσεων, χωρίς την πρόκληση ανεπιθύμητης κλιμάκωσης. Όταν ο προκαλών είναι πεπεισμένος ότι ο αντίπαλός του δεν δεσμεύεται να υπερασπιστεί το status quo, ή ότι αδυνατεί για διάφορους λόγους να το πράξει, τότε ενδέχεται να αποφασίσει ότι μια γρήγορη και αποφασιστική ενέργεια όχι μόνο αποτελεί τον πλέον αποτελεσματικό τρόπο αλλαγής του status quo, αλλά είναι παράλληλα και η πιο ακίνδυνη όσον αφορά την πιθανότητα ανεπιθύμητης κλιμάκωσης.

Ο προκαλών που σκέφτεται να καταφύγει στην στρατηγική των τετελεσμένων, αναγνωρίζει ασφαλώς ότι, ο αντίπαλος, αν και όχι απόλυτα αποφασισμένος να επιμείνει στην υποστήριξη του συγκεκριμένου status quo, ενδέχεται να αλλάξει στάση από τη στιγμή που θα εκδηλωθεί η ενέργεια των τετελεσμένων. Ο κίνδυνος που συνεπάγεται αυτό το ενδεχόμενο, μπορεί να είναι αρκετός ώστε να αποθαρρύνει τον επιτιθέμενο να κάνει χρήση αυτής της στρατηγικής και να τον ωθήσει αντίθετα, να επιλέξει μια πιο ήπια

---

⁵⁹ Στο ίδιο, σελ. 382-3.

και πιο προσεκτική επιθετική στρατηγική. Από την άλλη πλευρά, ο προκαλών μπορεί να συμπεράνει ότι η αστραπιαία και αποφασιστική ενέργειά του θα καταφέρει να αλλάξει το status quo, τόσο γρήγορα που ο αμυνόμενος δεν θα έχει τον χρόνο να συγκεντρώσει τις απαιτούμενες δυνάμεις για να αντιδράσει.

Ο αμυνόμενος για να αντιδράσει αποτελεσματικά ενάντια στη στρατηγική των τετελεσμένων, οφείλει: α) να οργανώσει τις πληροφορίες του ώστε να έχει έγκαιρη ενημέρωση επί των σχεδίων του αντιπάλου, β) να διατηρεί τη στρατιωτική δυνατότητα ταχείας και αποτελεσματικής ανταπόδοσης, γ) να εκπαιδεύεται σε σενάριο τετελεσμένων και δ) να έχει αποφασιστική πολιτική βούληση.⁶⁰

Χαρακτηριστικό παράδειγμα της στρατηγικής των τετελεσμένων αποτελεί η κρίση που εξετάζεται στην παρούσα εργασία, με την απόπειρα μυστικής εγκατάστασης των πυραύλων στην Κούβα από την ΕΣΣΔ. Όσον αφορά την Ελλάδα, παράδειγμα αποτελεί η απόφαση της Τουρκίας το Μάρτη του 1987 για έρευνες στην ελληνική υφαλοκρηπίδα. Και στις δύο περιπτώσεις ο προκαλών συνάντησε τη δυναμική στάση των ΗΠΑ και της Ελλάδας αντίστοιχα.

ε) Η στρατηγική της φθοράς (The Attrition Strategy)⁶¹

Μια χώρα μπορεί να επιδιώξει να αλλάξει το status quo χρησιμοποιώντας την στρατηγική της φθοράς όταν δεν έχει την ικανότητα να εφαρμόσει την στρατηγική των τετελεσμένων ή επειδή οι συνθήκες δεν της επιτρέπουν κάποια από τις προηγούμενες στρατηγικές. Ο προκαλών που έχει την επιθυμία αλλά είναι σχετικά αδύναμος, μπορεί να υιοθετήσει την τακτική του ανταρτοπολέμου, τρομοκρατικές επιθέσεις ή επιλεκτικές αστραπιαίες επιχειρήσεις ως τακτικές φθοράς, σε μια προσπάθεια να εξαντλήσει έναν ισχυρότερο αλλά πιθανότατα λιγότερο αποφασισμένο αντίπαλο.

Ο ισχυρότερος αντίπαλος μπορεί να αποφασίσει να πάψει να παρακολουθεί απαθής την αρχική προσπάθεια περιορισμού της θέσης του και να κλιμακώσει τις στρατιωτικές επιχειρήσεις σε επίπεδο τέτοιο που θα είναι ιδιαίτερα βλαβερό για την πλευρά που είχε την πρωτοβουλία, ή να απαντήσει με ισχυρές και αξιόπιστες απειλές ότι θα κλιμακώσει την σύγκρουση.

Το πιο χαρακτηριστικό ιστορικό παράδειγμα εφαρμογής της στρατηγικής της φθοράς αποτελεί ο πόλεμος του Βιετνάμ (1965-71) εκ μέρους των Βιετκόνγκ.

---

⁶⁰ Λυμπέρης, Χρήστος, ό.π. σελ. 140.

⁶¹ George, Alexander, ό.π. σελ. 383.

1.7. Αμυντικές Στρατηγικές Διαχείρισης Κρίσεων

Οι αμυντικές στρατηγικές είναι κατάλληλες για τον αμυνόμενο ώστε να καταφέρει να παρεμποδίσει τις προσπάθειες του επιτιθέμενου να αλλάξει το status quo προς το συμφέρον του. Η εφαρμογή τους από τον αμυνόμενο εμπεριέχει το ρίσκο της ανεπιθύμητης κλιμάκωσης, ενώ ταυτόχρονα υπάρχει το βασικό πολιτικό δίλημμα της διαχείρισης των κρίσεων. Από τη μια μεριά οφείλει να αναλάβει δράση για να εμποδίσει τη βλάβη των συμφερόντων του, αλλά από την άλλη εύχεται να το κάνει με τρόπο που θα αποφύγει την πρόκληση πολέμου ή υψηλότερων επιπέδων πολιτικής αντιπαράθεσης.

α) Εξαναγκαστική διπλωματία (coercive diplomacy)⁶²

Η στρατηγική της εξαναγκαστικής διπλωματίας (ή του εξαναγκασμού-compellence), χρησιμοποιεί απειλές χρήσης στρατιωτικών μέσων σε μεγάλη ή μικρότερη κλίμακα με σκοπό να πείσει τον αντίπαλο να ανακαλέσει τις καταπατήσεις στις οποίες έχει προβεί. Επιδιώκει να πείσει τον αντίπαλο να σταματήσει την προκλητική, επιθετική συμπεριφορά του αντί να τον εξαναγκάσει με χτυπήματα. Σε αντίθεση με την ωμή χρήση βίας για την απώθηση του αντιπάλου, η εξαναγκαστική διπλωματία επιδιώκει να χρησιμοποιήσει απειλές χρήσης βίας (ίσως την παραδειγματική χρήση περιορισμένης βίας) για να τον πείσει να υποχωρήσει. Με αυτόν τον τρόπο, ο αμυνόμενος ελπίζει να επιδείξει αποφασιστικότητα και να δώσει έμφαση στην αξιοπιστία της δέσμευσής του να χρησιμοποιήσει βία αν κριθεί απαραίτητο. Ο προκαλών έχει έτσι την ευκαιρία να σταματήσει ή να υποχωρήσει, πριν ο αμυνόμενος καταφύγει σε στρατιωτικά μέσα για να τον αναγκάσει να το κάνει.

Η εξαναγκαστική διπλωματία είναι ουσιαστικά μια διπλωματική στρατηγική που υποστηρίζεται από την απειλή χρήσης βίας. Γι' αυτόν τον λόγο, η χρησιμοποίηση απειλών ή παραδειγματικών στρατιωτικών ενεργειών πρέπει να συνδέεται στενά με την κατάλληλη επικοινωνία με τον αντίπαλο. Τα σήματα που στέλνουμε (με τις πράξεις μας) στον αντίπαλο, η διαδικασία διαπραγμάτευσης και συνδιαλλαγής, αποτελούν συνεπώς, πολύ σημαντικές διαστάσεις της στρατηγικής της εξαναγκαστικής διπλωματίας.

Η ελκυστικότητά της οφείλεται στην δυνατότητα υπεράσπισης απειλούμενων συμφερόντων με μικρό ενδεχόμενο αιματοχυσίας, με περιορισμένο πολιτικό και ψυχολογικό κόστος και ελάχιστο κίνδυνο ανεπιθύμητης κλιμάκωσης σε σχέση με την χρήση της παραδοσιακής στρατιωτικής στρατηγικής. Αυτή η ελκυστικότητα ωστόσο

---

⁶² Στο ίδιο, σελ. 384-7.

μπορεί να την κάνει εξαιρετικά επικίνδυνη στρατηγική. Αν ο αντίπαλος αρνηθεί να υποκύψει στον εκφοβισμό και σαν αποτέλεσμα, αποδείξει ότι η δύναμη που χρησιμοποιεί τον εξαναγκασμό μπλοφάρει, η τελευταία πρέπει τότε να αποφασίσει αν θα υποχωρήσει ή αν θα κλιμακώσει με περαιτέρω χρήση βίας.

Οι αναγκαίες συνθήκες για την επιτυχή εφαρμογή αυτής της στρατηγικής, αφού ακόμη και μια υπερδύναμη μπορεί να αποτύχει να εκφοβίσει έναν αδύναμο αντίπαλο και κινδυνεύει να εμπλακεί σε μια παρατεταμένη σύγκρουση με μεγάλο κόστος, πρέπει να δημιουργήσουν στην αντίληψη του αντιπάλου:

- (1) Μια αίσθηση επείγουσας ανάγκης συμμόρφωσης με τις απαιτήσεις της.
- (2) Την πεποίθηση ότι η δύναμη που χρησιμοποιεί τον εξαναγκασμό είναι περισσότερο αποφασισμένη να επιμείνει στις θέσεις της από ότι είναι ο αντίπαλος να την ανατρέψει.
- (3) Τον φόβο απaráδεκτα υψηλού κόστους από την κλιμάκωση που θα προκύψει αν ο αντίπαλος δεν συμμορφωθεί με τις απαιτήσεις του εξαναγκασμού.

Μια παραλλαγή αυτής της στρατηγικής είναι και η προσέγγιση της σταδιακής δοκιμής (try-and-see). Η χώρα που χρησιμοποιεί τον εξαναγκασμό δεν ανακοινώνει κάποιο χρονικό περιθώριο, ούτε επιδιώκει να δημιουργήσει μια πραγματικά ισχυρή αίσθηση του επείγοντος για συμμόρφωση. Αντίθετα, αναλαμβάνει περιορισμένης έκτασης ενέργειες, όπως έκαναν οι ΗΠΑ στα πρώτα στάδια της κρίσης των πυραύλων της Κούβας. Η δύναμη που εξαναγκάζει τότε, περιμένει να δει αν η ενέργεια που ανέλαβε αρκεί για να πείσει τον αντίπαλο πριν απειλήσει να κάνει το επόμενο βήμα. Η εξαναγκαστική διπλωματία μπορεί να εκληφθεί ως μια ευέλικτη στρατηγική του "ξύλου και του καρότου" κατά την οποία, ό,τι δεν μπορεί να επιτευχθεί με την απειλή του ξύλου, μπορεί να επιτευχθεί με την χρήση του καρότου. Επομένως, σε αντίθεση με τον εξαναγκασμό (επιθετικής μορφής), η εξαναγκαστική διπλωματία περιλαμβάνει τυπικά, την διαπραγμάτευση, την συνδιαλλαγή, και τον συμβιβασμό.⁶³

β) Η στρατηγική της περιορισμένης κλιμάκωσης (The Strategy of Limited Escalation)⁶⁴

Ο αμυνόμενος χρησιμοποιεί τη στρατηγική αυτή για να αλλάξει τους κανόνες αντιπαράθεσης που έχει επιβάλλει ο αντίπαλος, με σκοπό να βελτιώσει τη θέση του στην φάση της διαπραγμάτευσης της κρίσης. Με άλλα λόγια επιχειρεί να εμπλακεί σε μια διαδικασία περιορισμένης, επιλεκτικής κλιμάκωσης σχεδιασμένης να επιβάλλει νέους,

⁶³ Υφαντής, Στέλιος, ό.π. σελ. 156.

⁶⁴ George, Alexander, ό.π. σελ. 387-8.

πλεονεκτικότερους κανόνες αντιπαράθεσης και να επιδιώξει να τους διατηρήσει αποτρέποντας μια περαιτέρω κλιμάκωση από τον αντίπαλο.

Χαρακτηριστικό σ' αυτή την κρίση είναι ο ανταγωνισμός των δύο δρώντων για την επιβολή ευνοϊκών κανόνων αντιπαράθεσης, την καθιέρωση ενός συνόλου περιορισμών που θα εμποδίσουν την περαιτέρω κλιμάκωση και την δημιουργία του πλαισίου μέσα στο οποίο θα λάβει χώρα η διαπραγμάτευση για την επίτευξη ενός αποδεκτού αποτελέσματος της κρίσης. Το ζητούμενο για την επιβολή ευνοϊκότερων κανόνων αντιπαράθεσης και οι όποιες απειλές κλιμάκωσης που γίνονται για λόγους διαπραγμάτευσης, θα συνοδευτούν από διεκδικήσεις και παραχωρήσεις καθώς και με προσπάθειες να πειστεί η άλλη πλευρά, στο πλαίσιο της διαδικασίας διαπραγμάτευσης για την επίτευξη μιας αμοιβαία αποδεκτής διευθέτησης.

Όπως και με άλλες στρατηγικές, υπάρχουν παραλλαγές και σε αυτή την στρατηγική. Εκτός από την "κάθετη κλιμάκωση" μέσα στην γεωγραφική περιοχή που εξελίσσεται η κρίση, κλιμάκωση έχουμε και στην περίπτωση της "οριζόντιας κλιμάκωσης", όπου ο αμυνόμενος αναλαμβάνει δράση ή απειλεί να αναλάβει δράση για να βλάψει τα συμφέροντα του προκαλούντος σε άλλες περιοχές. Η απειλή διεύρυνσης της σύγκρουσης σε άλλες περιοχές μπορεί να αποδειχθεί αποτελεσματική για λόγους διαπραγμάτευσης σε μια κρίση, χωρίς να χρειάζεται να εφαρμοστεί στην πράξη. Η απειλή οριζόντιας κλιμάκωσης μπορεί επίσης να χρησιμοποιηθεί για να αποτρέψει την περαιτέρω κλιμάκωση από τον αντίπαλο.

Ιστορικό παράδειγμα της στρατηγικής περιορισμένης κλιμάκωσης αποτελεί η περίπτωση Παλαιστίνιων και Ισραήλ. Οι πρώτοι εφάρμοσαν την επιθετική στρατηγική της φθοράς έναντι ισραηλινών θέσεων, με επιθέσεις από το έδαφος του νοτίου Λιβάνου. Το Ισραήλ απάντησε με περιορισμένη κλιμάκωση που υποστηρίχθηκε από στρατιωτικές επιχειρήσεις εναντίον του νότιου Λιβάνου, χωρίς να επιμένει σε περαιτέρω κλιμάκωση.⁶⁵

γ) Η στρατηγική της ίσης ανταπόδοσης (The Tit-for-Tat Strategy)⁶⁶

Αν ο αμυνόμενος για διάφορους λόγους δεν έχει την πρόθεση να ακολουθήσει την παραπάνω στρατηγική της περιορισμένης κλιμάκωσης, μπορεί να επιλέξει μια πολιτική προσεκτικά μετρημένης ίσης ανταπόδοσης ως αντίποινα για τις προκλήσεις που έχει υποστεί. Η ενέργεια αυτή μπορεί να συνδυαστεί με την επιθυμία εκ μέρους του αμυνόμενου να συζητήσει τα παράπονα και τις απαιτήσεις του αντιπάλου.

---

⁶⁵ Λυμπέρης, Χρήστος, ό.π. σελ. 141.

⁶⁶ George, Alexander, ό.π. σελ. 388-9.

Οι αντιδράσεις του αμυνόμενου αρχικά εξισορροπούν αλλά δεν υπερβαίνουν την δριμύτητα της πρόκλησης. Αν όμως δεν αποδώσουν, τότε μπορεί να στραφεί σε ισχυρότερες παραλλαγές της στρατηγικής των αντιπάλων, ώστε να υπερβαίνουν την πρόκληση του προκαλούντος. Επίσης, αν η στρατηγική της ίσης ανταπόδοσης είναι ανεπιτυχής, ο αμυνόμενος μπορεί να αποφασίσει να μετακινηθεί σε μια από τις προηγούμενες δύο στρατηγικές.

Παραδείγματα αυτής της στρατηγικής με αρκετές παραλλαγές και διαφορετικά αποτελέσματα, μπορούν να βρεθούν στην μακρά ιστορία των διαφωνιών μεταξύ της ΕΣΣΔ και των δυτικών δυνάμεων για το Βερολίνο και την Γερμανία, γενικότερα.⁶⁷

δ) Η στρατηγική της δοκιμασίας ικανοτήτων (The Test of Capabilities Strategy)⁶⁸

Η στρατηγική αυτή χρησιμοποιείται από τον αμυνόμενο όταν κρίνει ότι η στρατηγική της περιορισμένης κλιμάκωσης είναι μη συμφέρουσα για να υπερασπισθεί το status quo. Όταν λοιπόν έρχεται αντιμέτωπος με μια χαμηλής εντάσεως ελεγχόμενη πρόκληση στο status quo, μπορεί να αποδεχτεί να δοκιμάσει τις ικανότητές του μέσα στο πλαίσιο των μειονεκτικών κανόνων αντιπαράθεσης που έχει επιφέρει η προσεκτικά μελετημένη αρχική ενέργεια του αντιπάλου. Σκοπός, στην αρχή τουλάχιστον, είναι να μην κλιμακώσει την σύγκρουση ή να καταφύγει στην εξαναγκαστική διπλωματία.

Ο αμυνόμενος ελπίζει στην επιτυχή αντιστροφή του αναμενόμενου αποτελέσματος, αξιοποιώντας τις δυνατότητές του (μέσα, εμπειρίες, σχεδιασμός). Μ' αυτό τον τρόπο μεταφέρει στον αντίπαλο την δύσκολη απόφαση να εμπλακεί σε μια επικίνδυνη διαδικασία κλιμάκωσης ή να παραιτηθεί των επιδιώξεών του για αλλαγή του status quo. Επίσης, ο αμυνόμενος είναι δυνατόν να διατυπώσει σαφείς ή γενικές απειλές, καθώς και να αναπτύξει στρατιωτικές δυνάμεις σε καίριες θέσεις, ώστε να αποθαρρύνει τις προκλήσεις του αντιπάλου.

Το χαρακτηριστικότερο παράδειγμα επιτυχούς χρήσης της στρατηγικής της δοκιμασίας ικανοτήτων (υποστηριζόμενη από την αποτροπή της κλιμάκωσης εκ μέρους του αντιπάλου), είναι στην κρίση του Βερολίνου το 1948 μετά τον αποκλεισμό που επέβαλλαν οι Σοβιετικοί.

---

⁶⁷ Στο ίδιο, σελ. 388.

⁶⁸ Στο ίδιο, σελ. 389.

ε) Η στρατηγική της διαχωριστικής γραμμής (The Strategy of “Drawing a Line”)⁶⁹

Ορισμένες φορές, ο καταλληλότερος και πιο αποδοτικός τρόπος αντιμετώπισης μιας αυξανόμενης απειλής στα συμφέροντα κάποιου, είναι να ορίζεται η διαχωριστική γραμμή (το έσχατο όριο ανοχής), η υπέρβαση της οποίας εκ μέρους του αντιπάλου θα μπορούσε να γίνει αιτία μια σκληρής απάντησης. Με τη στρατηγική αυτή ο αμυνόμενος ενεργεί υπεύθυνα, όχι μόνο για την προστασία των πιο σημαντικών συμφερόντων του αλλά και προς το συμφέρον της αποφυγής κλιμάκωσης της κρίσης την οποία προφανώς καμία πλευρά δεν επιθυμεί. Συνεπώς, ο κίνδυνος ενός μη επιθυμητού πολέμου απομακρύνεται.

Η αδυναμία της συγκεκριμένης στρατηγικής βρίσκεται στην οριοθέτηση της γραμμής. Ουσιαστικά σύρεται μια γραμμή διαχωρισμού των συμφερόντων του αμυνόμενου, σε τι είναι διατεθειμένος να δεχτεί χωρίς να απαντήσει και τι είναι αυτό που θα τον αναγκάσει να απαντήσει. Διαχωρίζει με άλλα λόγια τα μείζονα συμφέροντά του, τα οποία είναι διατεθειμένος να προστατεύσει με κάθε κόστος και εκείνα για τα οποία δεν αξίζει το κόστος κλιμάκωσης της κρίσης.

Είναι σαφές ότι η οριοθέτηση της διαχωριστικής γραμμής επιτρέπει στον προκαλών να υπολογίσει με αξιοπιστία τον κίνδυνο που συνεπάγονται οι επιλογές του. Αυτό προϋποθέτει ότι η γραμμή θα έχει οριστεί σαφώς και με πειστικό τρόπο. Η κακή επικοινωνία από τον αμυνόμενο καθώς και η εσφαλμένη κατανόηση από τον αντίπαλο ανήκουν συνεπώς στα τρωτά σημεία αυτής της στρατηγικής.

Ακόμη ένα τρωτό σημείο είναι ότι ο αμυνόμενος ενδέχεται να αλλάξει τη γραμμή διαχωρισμού κατά τη διάρκεια της κρίσης. Μια τέτοια αλλαγή όμως είναι πιθανό να οδηγήσει μάλλον σε σύγκρουση παρά τις αντίθετες προθέσεις και των δύο πλευρών.

Σύμφωνα με τον Ναύαρχο Λυμπέρη, η αμυντική στρατηγική της Ελλάδας στη κρίση του Μαρτίου 1987, αποτελεί παράδειγμα στρατηγικής χάραξης γραμμής. Ο τότε πρωθυπουργός Α. Παπανδρέου σε ομιλία του χάραξε τη διαχωριστική γραμμή που υπεράσπιζε τα κυριαρχικά δικαιώματα της Ελλάδας.⁷⁰

---

⁶⁹ Στο ίδιο, σελ. 389-90.

⁷⁰ Λυμπέρης, Χρήστος, ό.π. σελ. 142.

στ) Επίδειξη δέσμευσης και αποφασιστικότητας για την αποφυγή παρανοήσεων εκ μέρους του αντιπάλου (Conveying Commitment and Resolve to Avoid Miscalculation by the Adversary)⁷¹

Η επίδειξη δέσμευσης και αποφασιστικότητας αποτελεί ουσιώδες συστατικό κάποιων από τις προηγούμενες στρατηγικές. Όταν οι εξελίξεις δείχνουν ότι ο αντίπαλος προετοιμάζει την εκδήλωση μιας πρόκλησης κάποιας μορφής για να αλλάξει το status quo, ο αμυνόμενος έχει την ευκαιρία να τον αποθαρρύνει από το να την πραγματοποιήσει. Η κατάλληλη στρατηγική σ' αυτή την περίπτωση είναι να προχωρήσει ο αμυνόμενος σε διακήρυξη δέσμευσης και αποφασιστικότητας να αντιμετωπίσει οποιαδήποτε πρόκληση ή επίθεση του αντιπάλου.

Οι συνθήκες που θα εκδηλωθεί μια τέτοια κίνηση από τον αντίπαλο διαφέρουν. Υπάρχει πιθανότητα να εκδηλωθεί στα πρώτα στάδια μιας κρίσης, καθώς η ένταση αυξάνεται και ο αντίπαλος πρόκειται να αναλάβει δράση για να αλλάξει το status quo. Η ένταση μπορεί να δημιουργηθεί σκόπιμα ή να εξωθείται στα άκρα μέσα από δηλώσεις και στρατιωτικές προετοιμασίες ως εκδηλώσεις ενός πολέμου νεύρων, σχεδιασμένου να αποσπάσει παραχωρήσεις και να προκαλέσει τον κατευνασμό ή να δικαιολογήσει την επικείμενη ενέργεια ενώπιον της δημόσιας (εσωτερικής) και διεθνούς γνώμης. Επίσης, μπορεί η πρόκληση στο status quo να ξεκινήσει από μια ειρηνική περίοδο, καθώς ο αντίπαλος προετοιμάζεται μυστικά για μια πρωτοβουλία που έχει το στοιχείο της έκπληξης, σε μια προσπάθεια επιβολής τετελεσμένων.

Το πρόβλημα για τον αμυνόμενο ξεκινάει όταν λαμβάνει χαμηλής ή υψηλής αξιοπιστίας προειδοποιήσεις ότι ο αντίπαλος θα αναλάβει δράση κατά του status quo. Το ζητούμενο είναι ο έλεγχος αξιοπιστίας της προειδοποίησης και ο τρόπος αντίδρασης στις προθέσεις του αντιπάλου. Η χρησιμότητα της συγκεκριμένης στρατηγικής είναι να μεταφέρει το μήνυμα της δέσμευσης και της αποφασιστικότητας του αμυνόμενου να αντισταθεί σε κάθε επικείμενη προσβολή ή επίθεση. Αν έχει μεταδώσει από πριν το μήνυμα για ανάληψη πολιτικής αποτροπής ώστε να προστατέψει το απειλούμενο status quo, η στρατηγική αυτή χρησιμοποιείται για να ενισχύσει αυτό το μήνυμα στην περίπτωση που ο αντίπαλος επιχειρήσει, βασιζόμενος στην υπόθεση ότι η εξαγγελθείσα πολιτική αποτροπής δεν υποστηρίζεται σοβαρά ή έχει εξασθενήσει με την πάροδο του χρόνου.

Ο κυριότερος κίνδυνος που απορρέει από αυτή την στρατηγική είναι ότι η θέση σε συναγερμό και η ανάπτυξη των στρατιωτικών δυνάμεων για να δείξουν αποφασιστικότητα, ενδέχεται κάτω από ορισμένες προϋποθέσεις να προκαλέσουν ανεπιθύμητες ενέργειες από την πλευρά του αντιπάλου, οι οποίες μπορεί να οδηγήσουν

---

⁷¹ George, Alexander, ό.π. σελ. 390-2.

σε μια ανεπιθύμητη κλιμάκωση. Παρά το γεγονός ότι μια τέτοια εξέλιξη δεν οδηγεί απαραίτητα σε πόλεμο, μπορεί να εμποδίσει ή να κάνει δυσκολότερο το ενδεχόμενο εύρεσης εναλλακτικών-ειρηνικών τρόπων αντιμετώπισης της αντίθεσης συμφερόντων μέσω της διπλωματίας.

Αλλα προβλήματα που ενδέχεται να εμφανιστούν στην προσπάθεια του αμυνόμενου να εφαρμόσει τη στρατηγική είναι: Πρώτον, για διάφορους λόγους, ο αμυνόμενος μπορεί να υποτιμήσει την σημασία των δεικτών προειδοποίησης και να αποκομίσει την λανθασμένη διαβεβαίωση ότι ο αντίπαλος δεν πρόκειται να δράσει. Αυτό είναι ιδιαίτερα πιθανό, όταν η ενέργεια που πιθανολογείται από τις υπηρεσίες πληροφοριών, είναι κάτι που οι διαμορφωτές της πολιτικής επιθυμούν σθεναρά να μην συμβεί ή δεν είναι έτοιμοι να αντιμετωπίσουν. Η διαφορετική πληροφόρηση που έρχεται σε αντίθεση με μια υφιστάμενη πνευματική κατάσταση, απαιτείται συχνά να ανταποκριθεί σε υψηλότερα επίπεδα αποδείξεων και να περάσει αυστηρότερες δοκιμασίες για να γίνει αποδεκτή, από ότι η νέα πληροφόρηση που υποστηρίζει ισχύουσες προσδοκίες και υποθέσεις.

Δεύτερον, ακόμη και η επιτυχής ενίσχυση της αποτροπής μπορεί να περιλαμβάνει σημαντικό κόστος μετά το τέλος της κρίσης. Μπορεί να κάνει δύσκαμπτη την δέσμευση του αμυνόμενου και άρα να κάνει δυσκολότερο γι' αυτόν να επανακτήσει την πολιτική και διπλωματική ευελιξία που θα ήταν απαραίτητη για την εξεύρεση διπλωματικής λύσης στο πρόβλημα. Τρίτον, η επιτυχής ενίσχυση της αποτροπής μπορεί να εξάρει την ιδεολογική διάσταση της συνολικής αντιπαράθεσης με τον αντίπαλο. Ενδέχεται να ενισχύσει την πεποίθηση του αντιπάλου ότι ο αμυνόμενος δεν υπάρχει περίπτωση να ανταποκριθεί στο νόμιμο ενδιαφέρον του να αλλάξει το απεχθές status quo. Αυτό θα έχει σαν αποτέλεσμα, ο αντίπαλος που θεωρεί ότι αδικείται, να αποφασίσει να προετοιμαστεί αποτελεσματικότερα για τον επόμενο γύρο αντιπαράθεσης, αποκτώντας πρόσθετες ικανότητες και νέες εναλλακτικές επιλογές.

Το κλειδί στην εφαρμογή της στρατηγικής αυτής (ειδικά στην περίπτωση Ελλάδας-Τουρκίας), σύμφωνα με τον Ναύαρχο Λυμπέρη, είναι οι πληροφορίες σε στρατηγικό και σε επιχειρησιακό επίπεδο, οι σαφείς πολιτικές δεσμεύσεις για επίδειξη αποφασιστικότητας, η ύπαρξη αναγκαίων στρατιωτικών δυνατοτήτων, η σχεδίαση για πιθανές μορφές αλλαγής του status quo, η εξάσκηση σε πολιτικό και στρατιωτικό επιτελικό επίπεδο και φυσικά το υψηλό ηθικό.⁷²

Η στρατηγική της επίδειξης δέσμευσης και αποφασιστικότητας για την αποτροπή παρανοήσεων από τον αντίπαλο, αν και είναι συχνά αναγκαία και αποτελεσματική,

---

⁷² Λυμπέρης, Χρήστος, ό.π. σελ. 143.

μπορεί να έχει και μια ή περισσότερες από τις αντίθετες συνέπειες και άρα, θα πρέπει να χρησιμοποιείται με μεγάλη προσοχή.

ζ) Η στρατηγική εξοικονόμησης χρόνου (The Strategy of Buying Time)⁷³

Εάν ο αμυνόμενος αισθάνεται ότι είναι απροετοίμαστος, δεν μπορεί να χρησιμοποιήσει αποτελεσματικά άλλες στρατηγικές ή όταν θεωρεί ότι αυτές οι στρατηγικές περιέχουν μεγάλο ρίσκο πολέμου, τότε η εξοικονόμηση χρόνου αποτελεί την ιδανική στρατηγική γι' αυτόν. Η ίδια στρατηγική ενδείκνυται για τον αμυνόμενο που αντιλαμβάνεται μια ξεκάθαρη ασυμμετρία συμφερόντων και αποφασιστικότητας σε όφελος του αντιπάλου του ή όταν θεωρεί ότι το υπό αμφισβήτηση ζήτημα στέκεται εμπόδιο στον δρόμο της βελτίωσης των σχέσεων με τον αντίπαλο, κάτι που θα αποτελούσε ευπρόσδεκτη εξέλιξη. Απώτερος στόχος είναι να εξοικονομήσει χρόνο με σκοπό να εκμεταλλευθεί την πιθανότητα μιας αμοιβαία αποδεκτής συμφωνίας (ή να περιορίσει τις ζημιές) μετά από διαπραγματεύσεις, χωρίς να προκαλέσει ανεπιθύμητη κλιμάκωση.

Υπάρχουν περιπτώσεις που η συγκεκριμένη στρατηγική ίσως είναι προτιμότερη από άλλες αμυντικές στρατηγικές. Δεν αποκλείεται στην πορεία η δυνατότητα επιλογής άλλης στρατηγικής, εάν αυτή αποτύχει. Η διπλωματική ιστορία προσφέρει πλήθος παραδειγμάτων επιτυχούς αλλά και ανεπιτυχούς χρήσης αυτής της στρατηγικής. Οι διπλωμάτες και οι ειδικοί στην διαμεσολάβηση συγκρούσεων σε άλλα γνωστικά πεδία, δίνουν συχνά έμφαση στην σπουδαιότητα της συμφωνίας των ανταγωνιστών σε μια ύστατη στιγμή, για την εκμετάλλευση της πιθανότητας ειρηνικής και συμβιβαστικής διευθέτησης.⁷⁴

Η κρίση του αποκλεισμού του Βερολίνου του 1948 από την ΕΣΣΔ, αποτελεί παράδειγμα αρχικής προσφυγής του αμυνόμενου στην στρατηγική εξοικονόμησης χρόνου. Η βιαστική απόφαση εκ μέρους των συμμάχων για την προμήθεια των κατοίκων του Δυτικού Βερολίνου μέσω αερογέφυρας, θεωρήθηκε αρχικά μια ενέργεια εξοικονόμησης χρόνου για να δώσει το περιθώριο διαπραγματεύσεων που θα έπειθαν τον Στάλιν να άρει τον αποκλεισμό. Όταν οι διαπραγματεύσεις απέτυχαν, οι ΗΠΑ και η Βρετανία στράφηκαν στην στρατηγική της δοκιμασίας ικανοτήτων.

Από την ανωτέρω ανάλυση των επιθετικών και αμυντικών στρατηγικών κατά τη διάρκεια μιας κρίσης, γίνεται κατανοητό ότι η διαχείριση κρίσεων μοιάζει με ένα παιχνίδι σκάκι. Ο προκαλών χρησιμοποιεί τις επιθετικές στρατηγικές με σκοπό την αλλαγή του status quo προς όφελός του, ενώ ο αμυνόμενος τις διάφορες αμυντικές για να το

---

⁷³ George, Alexander, ό.π. σελ. 392-3.

⁷⁴ Υφαντής, Στέλιος, ό.π. σελ. 165-166.

διατηρήσει. Επιπλέον, ο προκαλών πρέπει να υπολογίσει την ενδεχόμενη απάντηση του αμυνόμενου προκειμένου να αποφασίσει ποια επιθετική στρατηγική θα επιλέξει, ενώ παρόμοια ο αμυνόμενος πρέπει να εκτιμήσει το πως ο προκαλών, έχοντας επιλέξει μια συγκεκριμένη στρατηγική, θα αντιδράσει στην δική του αμυντική στρατηγική. Κατά αυτό τον τρόπο, οι στρατηγικές των δρώντων αλληλοεπιδρούν μεταξύ τους και οδηγούν την κρίση στην μια ή στην άλλη κατεύθυνση, με τις δύο πλευρές να είναι ελεύθερες να μεταβάλλουν την αρχική τους στρατηγική στην εξέλιξη της κρίσης. Τέλος, παρότι και οι δύο επιλέγουν τη στρατηγική με την επιθυμία να αποφύγουν μια ανεπιθύμητη κλιμάκωση, εντούτοις η αλληλεπίδραση μεταξύ τους μπορεί να οδηγήσει σε έναν αναπόφευκτο πόλεμο.

1.8. Διαχείριση κρίσεων στην Πυρηνική Εποχή

Σύμφωνα με τον William Kaufmann, το μεγαλύτερο πρόβλημα της πυρηνικής εποχής είναι το πως «θα διαχειριστούμε τις υποθέσεις μας με τέτοιο ικανοποιητικό τρόπο, ώστε να αποφύγουμε τα πιο φοβερά όπλα διατηρώντας όμως τα ουσιώδη συμφέροντά μας». Οι περισσότερες από τις έννοιες και τις θεωρίες που αναπτύχθηκαν μετά τον Β' ΠΠ αποτελούν προσπάθειες να δοθεί μια λύση σε αυτό το πρόβλημα, ενώ το ίδιο ισχύει και για τις στρατηγικές που υιοθετήθηκαν από τις δύο υπερδυνάμεις. Εξαιτίας των πυρηνικών όπλων υπάρχει ένα ισχυρό κίνητρο να περιοριστεί η χρήση της στρατιωτικής ισχύος. Έτσι, η πυρηνική εποχή μπορεί να χαρακτηριστεί ως η εποχή του περιορισμένου πολέμου.⁷⁵

Η διαχείριση κρίσεων είναι μια μέθοδος που αναπτύχθηκε παράλληλα με τον περιορισμένο πόλεμο. Συνδυάζει τον "θετικό" ή παραδοσιακό στόχο της εξασφάλισης των εθνικών συμφερόντων και τον "αρνητικό" στόχο της εξασφάλισης ότι η κατάσταση δεν θα ξεφύγει από τον έλεγχο οδηγώντας τα πράγματα σε κλιμάκωση ή πόλεμο. Αυτή η δυαδικότητα αποτελεί τη μεγάλη διαφορά μεταξύ των κρίσεων της πυρηνικής εποχής και εκείνων που συνέβαιναν πριν απ' αυτή. Παλαιότερα, τα κράτη κατέφευγαν με σχετική ευκολία σε πολεμικές πράξεις εάν δεν πετύχαιναν τους στόχους που έβαζαν με την κρίση. Οι κίνδυνοι όμως που υπάρχουν σήμερα ακόμη και σε έναν περιορισμένο πόλεμο ανάμεσα στις πυρηνικές δυνάμεις κάνουν απαγορευτική την προσφυγή στα όπλα.⁷⁶

---

⁷⁵ Kaufmann, W. William, *Military Policy and National Security*, Princeton: Princeton University Press, 1956, σελ. 262.

⁷⁶ Υφαντής, Στέλιος, ό.π. σελ. 172.

Ο Stanley Hoffman υποστηρίζει ότι αν και οι υπερδυνάμεις εξακολουθούν να παίζουν το παιχνίδι του "δειλού" (game of chicken), κρατούν το πόδι τους είτε επάνω, είτε πολύ κοντά στο πεντάλ του φρένου καθ' όλη τη διάρκεια του παιχνιδιού.⁷⁷ Δεν είναι περίεργο λοιπόν που η διαχείριση των κρίσεων περιέχει ένα είδος σχιζοφρένειας, αφού αποτελεί ένα ιδιόμορφο μείγμα "διμερούς ανταγωνισμού" από τη μια πλευρά και "αμοιβαίου κινδύνου" από την άλλη.⁷⁸

Ο Hoffmann θέτει το θέμα ως εξής: «Οι υπερδυνάμεις ακόμη προσπαθούν να επιτύχουν τους στόχους τους, πέρα από την επιβίωση και την ασφάλεια. Παρόλα αυτά, όχι μόνο είναι υποχρεωμένοι να είναι προσεκτικοί όταν δημιουργούν κρίσεις με τις οποίες ελπίζουν να υποχρεώσουν τους αντιπάλους τους να υποχωρήσουν στις απαιτήσεις τους, αλλά συχνά πρέπει να δώσουν απόλυτη προτεραιότητα στην ελαχιστοποίηση των κινδύνων που αναλαμβάνουν για τη δική τους επιβίωση».⁷⁹

Το "ευαίσθητο" αυτό σημείο αυτό επισημαίνει και ο Schelling με τη φράση «boat-rocking». Παρόλο που θεωρεί ότι το "λίκνισμα της βάρκας" (ένα κράτος που προκαλεί προβλήματα ή κρίση, να διαταράξει το status quo κλπ.) μπορεί να είναι απαραίτητο, οι διαμορφωτές πολιτικής στην πυρηνική εποχή συνειδητοποιούν ότι αν η βάρκα ανατραπεί και οι δύο αντίπαλοι θα πνιγούν.⁸⁰

Οι διαμορφωτές πολιτικής που ασχολούνται με τη διαχείριση της κρίσης στην πυρηνική εποχή θα αναλάβουν κινδύνους προκειμένου να επιτύχουν τους στόχους τους, ενώ παράλληλα θα προσπαθήσουν να αποφύγουν το ξέσπασμα και την κλιμάκωση των εχθροπραξιών. Αυτό προκαλεί τον περιορισμό της επιθυμίας ανάληψης κινδύνου και την αποφυγή κάποιων ενεργειών που θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε ανεπιθύμητες ή ανεξέλεγκτες συνέπειες. Η δεύτερη εκδοχή, απαιτεί σχεδόν πάντοτε αστραπιαίες ενέργειες που περιλαμβάνουν υψηλό ρίσκο. Ο ένας στόχος της διαχείρισης των κρίσεων είναι να μετριάσει αυτό το ρίσκο, να το διατηρήσει σε όσο το δυνατό χαμηλότερο και περισσότερο ελεγχόμενο επίπεδο, ενώ ο δεύτερος είναι η εξασφάλιση ότι η εξαναγκαστική διπλωματία και οι τακτικές υψηλού κινδύνου είναι όσο το δυνατό αποτελεσματικότερες στο να αποσπάσουν συμβιβασμό του αντιπάλου, διατηρώντας παράλληλα άθικτη τη θέση αυτού που διεκδικεί. Αυτό προκαλεί ένα σοβαρό δίλημμα στους πολιτικούς που διαχειρίζονται την κρίση αφού κάποιες από τις πιο ελκυστικές κινήσεις εξαναγκασμού στη διαδικασία διαπραγμάτευσης που κάνουν πιθανότερο τον

---

⁷⁷ Hoffmann, Stanley, *The State of War: Essays on the Theory and Practice of International Politics*, Pall Mall, London, 1965, σελ. 142.

⁷⁸ Schelling, T. C., *Arms and Influence*, New Haven and London, Yale University Press, 1966, σελ. 120.

⁷⁹ Williams, Phil, ό.π. σελ. 54-5.

⁸⁰ Στο ίδιο, σελ. 55.

συμβιβασμό του αντιπάλου είναι παράλληλα και οι πιο επικίνδυνες και αποσταθεροποιητικές από την άποψη της δυνατότητας ελέγχου.⁸¹

Δύο αλλαγές ξεχωρίζουν ως ιδιαίτερα σημαντικές στην πυρηνική εποχή. Η πρώτη είναι ότι σε πολλές περιπτώσεις η απειλή βίας έχει γίνει πιο σημαντική από την πραγματική χρήση της. Όπως παρατηρεί ο John Garnett: «Μία από τις αλλαγές που συνέβησαν μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, είναι η αυξανόμενη προσποίηση με την οποία η στρατιωτική ισχύς αξιοποιείται χωρίς να χρησιμοποιηθεί στρατιωτική δύναμη. Είναι η εποχή της ακροσφαλούς πολιτικής, της διαχείρισης κρίσεων, της αποτροπής και της σηματοδότησης. Όλα αυτά τα φαινόμενα υποστηρίζουν τη θέση ότι οι σύγχρονες στρατιωτικές δυνάμεις τείνουν να απειλούνται και να χειραγωγούνται σε καιρό ειρήνης αντί να χρησιμοποιούνται στον πόλεμο».⁸²

Η δεύτερη αλλαγή είναι ότι όπου χρησιμοποιήθηκε βία, και όχι απλά ως απειλή, σκόπιμα πραγματοποιήθηκε σε χαμηλότερο επίπεδο. Η ευρεία αναγνώριση ότι η στρατιωτική ισχύς έχει γίνει επικίνδυνα ασταθής και δυνητικά ανεξέλεγκτη, διασφαλίζει ότι πολλά κράτη καταφεύγουν σε αυτή μόνο για την αντιμετώπιση σοβαρή πρόκλησης και μετά από προσεκτική εξέταση. Η πίστη για νίκη με ένα αποδεκτό κόστος είναι πολύ λιγότερο εδραιωμένη απ' ό,τι στο παρελθόν. Κατά συνέπεια, ενώ ορισμένες περιπτώσεις που στο παρελθόν μπορούσαν να οδηγηθούν σε εχθροπραξίες, η ισχύς έχει αντικατασταθεί από πιο φιλικά ή λιγότερο βίαια μέσα, όσον αφορά τη ρύθμιση των διαφορών.⁸³

Σύμφωνα με τον καθηγητή Αθανάσιο Πλατιά, «η ύπαρξη πυρηνικών όπλων αυξάνει το κόστος του πολέμου μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων, πράγμα που μειώνει τη στρατηγική αστάθεια». Υποστηρίζει επίσης ότι οι μεγάλες δυνάμεις στο υπό εκκώλαφη πολυπολικό διεθνές σύστημα, είναι πλέον «αναγκασμένες στους μεταξύ τους ανταγωνισμούς, να χρησιμοποιούν περισσότερο διπλωματικά και οικονομικά μέσα και λιγότερο στρατιωτικά».⁸⁴ Αυτό δεν σημαίνει ότι οι μεγάλες δυνάμεις εγκατέλειψαν την επιδίωξη της νίκης και της επικράτησης στον διακρατικό ανταγωνισμό. Απλώς τις έκανε να ανακαλύψουν ξανά τη στρατηγική της εξουθένωσης, που υποστηρίζεται από την λεγόμενη «επανάσταση στη στρατιωτική τεχνολογία». Με άλλα λόγια, βασίζονται στην

---

⁸¹ Στο ίδιο.

⁸² Παρατίθεται στο Williams, Phil, ό.π. σελ. 46.

⁸³ Στο ίδιο.

⁸⁴ Πλατιάς, Αθανάσιος, *Το Νέο Διεθνές Σύστημα: Ρεαλιστική Προσέγγιση Διεθνών Σχέσεων*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1995, σελ. 195.

ικανότητα συλλογής, επεξεργασίας και μετάδοσης πληροφοριών, αλλά και στην ικανότητα χρήσης πυρός εναντίον οποιοδήποτε στόχου, όπου και αν βρίσκεται αυτός.⁸⁵

Ένα από τα πιο αξιοσημείωτα χαρακτηριστικά των κρίσεων ανάμεσα στις δύο υπερδυνάμεις, είναι ότι οι “κανόνες” της διαχείρισης κρίσεων έτυχαν μεγάλου σεβασμού. Ο σημαντικότερος λόγος έχει να κάνει προφανώς με το ότι ήταν προς το συμφέρον των υπερδυνάμεων να καθιερώσουν και να διατηρήσουν αμοιβαίες αποδεκτές κατευθυντήριες γραμμές για τη συμπεριφορά τους. Υπάρχει αμοιβαία ανάγκη για ρυθμιστικές διατάξεις και διαδικασίες που θα τις βοηθούν όχι μόνο να διατηρήσουν τον έλεγχο, αλλά να μετριάσουν ή να αποφύγουν τις χειρότερες υπερβολές της εξαναγκαστικής διπλωματίας. Ένας δεύτερος λόγος είναι ότι οι κανόνες είναι ισότιμοι και δεν έχουν προσφέρει σε καμιά από τις δύο υπερδυνάμεις μόνιμο πλεονέκτημα ή μειονέκτημα. Τρίτον, οι κανόνες είναι μέρος της λειτουργίας ενός υποτυπώδους συστήματος αποτροπής. Εάν μια υπερδύναμη τους παραβιάσει, τότε και η άλλη μπορεί να κάνει το ίδιο.⁸⁶

Συμπερασματικά, η διαχείριση κρίσεων απαιτεί ένα προσεκτικό μίγμα συγκράτησης και σταθερότητας από όλα τα μέρη ώστε να μην εκφυλισθεί σε καθαρή επιθετικότητα από τη μία μεριά και σε κατευνασμό από την άλλη. Ο Phil Williams θεωρεί ότι αυτό το μίγμα είναι μοναδικό στην πυρηνική εποχή και δεν περιορίζεται μόνο στη συμπεριφορά κατά τη διάρκεια της κρίσης. Υποστηρίζει ότι ανήκουν σε μια νέα γενιά ρυθμιστικών μέτρων ανάμεσα στις δύο υπερδυνάμεις, με σκοπό να ελέγξουν την ισχύ και το φόβο ενός πυρηνικού πολέμου. Υπό το πλαίσιο αυτό και σε συνάρτηση με τον περιορισμό του πολέμου και των εξοπλισμών, αντικατοπτρίζουν την κοινή ευθύνη των υπερδυνάμεων για τον έλεγχο μιας σύγκρουσης, μιας ευθύνης που υπερβαίνει τις διαφορές τους.⁸⁷

1.9. Προβλήματα της Διαχείρισης Κρίσεων

Η ιστορία των σχέσεων μεταξύ των δύο υπερδυνάμεων από την έναρξη του Ψυχρού Πολέμου, έχει δείξει ότι η Μόσχα και η Ουάσιγκτον είχαν πολύ μεγαλύτερη επιτυχία στη διαχείριση κρίσεων σε σχέση με την αποφυγή τους. Το γεγονός όμως ότι η διαχείριση κρίσεων ήταν επιτυχής στο παρελθόν δεν εγγυάται ότι θα συμβεί το ίδιο και

---

⁸⁵ Πλατιάς, Αθανάσιος, *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη*, Εκδόσεις Εστία, 6^η Έκδοση, 2010, σελ. 195-8.

⁸⁶ Στο ίδιο, σελ. 200-1.

⁸⁷ Williams, Phil, ό.π. σελ. 55.

στο μέλλον. Ο λόγος είναι ότι υπάρχουν πολλά εμπόδια και κίνδυνοι στην αποτελεσματική διαχείριση των κρίσεων.⁸⁸

Μεταξύ των εμποδίων για την αποτελεσματική διαχείριση των κρίσεων, σύμφωνα με τον Dr. Beal, είναι τα ακόλουθα:⁸⁹

α) Η πληροφόρηση κατά τη διάρκεια της κρίσης τείνει να “κατακλύζει” την απόφαση, τη σύνεση και την κρίση των διαμορφωτών πολιτικής.

β) Η εξελιγμένη τεχνολογία της πληροφορίας εγκαθιστά ασυνήθιστες και αυστηρές απαιτήσεις για τους φορείς λήψης αποφάσεων και τους συμβούλους τους.

γ) Οι κρίσεις συνήθως περιλαμβάνουν σημαντικά ιδιοσυγκρασιακά γεγονότα που καθιστούν δύσκολο να τις γενικεύσουμε και περιορίζουν την ανάπτυξη χρήσιμων γενικών θεωριών ή σχέδια για τη διαχείρισή τους.

δ) Δεν υπάρχει επαρκής θεσμική μνήμη στην κορυφή της πολιτικής για τους σκοπούς της διαχείρισης κρίσεων.

ε) Ενώ υπάρχουν διδάγματα από περιπτώσεις διαχείρισης κρίσεων, δεν είναι εύκολο ούτε να κωδικοποιηθούν ώστε να είναι άμεσα διαθέσιμα για χρήση στο σχεδιασμό ή αντιμετώπιση νέων κρίσεων.

στ) Ο προεδρικός έλεγχος είναι ουσιαστικής σημασίας για τη διαχείριση της κρίσης, αλλά είναι εξίσου απαραίτητο να αποφευχθούν οι επιβλαβείς επιπτώσεις από απόπειρες μικροδιαχείρισης.

ζ) Σε μια τεταμένη, γρήγορα εξελισσόμενη κρίση, οι υπεύθυνοι λήψης αποφάσεων είναι πιθανό να υποφέρουν από πάρα πολλές ή πολύ λίγες πληροφορίες.

η) Η “αβεβαιότητα της πληροφορίας” ως προς την εξέλιξη της κρίσης, είναι ένα εγγενές πρόβλημα στη διαχείριση κρίσεων.

Ο Alexander George προσπάθησε στη μελέτη του να εντοπίσει τα σημαντικότερα προβλήματα στη διαχείριση κρίσεων από περιπτωσιολογικές μελέτες του παρελθόντος που είτε συνέβαλαν στο ξέσπασμα πολέμου, είτε όχι. Τα “γενικά προβλήματα” που εντόπισε είναι τα παρακάτω: Πρώτον, τα προβλήματα στρατηγικής. Το κράτος μπορεί να επιλέξει είτε λανθασμένη στρατηγική, είτε να μην την εφαρμόσει σωστά. Δεύτερον, προβλήματα στην πληροφόρηση. Η πληροφόρηση αποτυγχάνει να παρέχει έγκαιρη και αξιόπιστη πληροφόρηση σχετικά με την έναρξη μιας κρίσης και την εξέλιξή της, ενώ οι

---

⁸⁸ George, Alexander, ό.π. σελ. 3.

⁸⁹ Αναφέρεται στα προβλήματα της Αμερικανικής Κυβέρνησης, στο George, Alexander, ό.π. σελ. xii.

διαμορφωτές πολιτικής αποτυγχάνουν να αξιοποιήσουν τις διαθέσιμες πληροφορίες. Τρίτον, προβλήματα διατήρησης ενημερωμένων στρατιωτικών δυνάμεων και έλεγχό τους. Οι διαμορφωτές πολιτικής πρέπει να ξέρουν πώς να χρησιμοποιήσουν τις στρατιωτικές δυνάμεις για να στηρίξουν τις διπλωματικές προσπάθειες, χωρίς να επιτρέψουν σ' αυτές κινήσεις και δράσεις που μπορεί να κλιμακώσουν την κρίση.

Τέταρτη κατηγορία αποτελούν τα προβλήματα των διαπραγματεύσεων κρίσης. Αν μία διαμάχη δεν σταματήσει αμέσως ή οδηγηθεί σε πόλεμο, θα ξεκινήσει ένας αγώνας διαπραγμάτευσης ανάμεσα στους αντιπάλους. Οι στρατηγικές διαπραγμάτευσης εξαρτώνται από το μίγμα τριών συστατικών: της πειθούς, των διευκολυντικών κινήσεων και προσφορών, τις ενέργειες εξαναγκασμού και απειλές, καθώς και την αλληλουχία με την οποία τα στοιχεία αυτά της διαπραγμάτευσης εμπλέκονται μεταξύ τους. Ως τελευταία κατηγορία αναφέρονται τα προβλήματα από το στρες, την κόπωση, την έλλειψη ύπνου και τα φάρμακα. Οι παράγοντες αυτοί αφορούν τη σοβαρή δυσλειτουργία της σωματικής και ψυχολογικής υγείας των αξιωματούχων που εμπλέκονται στις κρίσεις.⁹⁰

Όπως θα τονιστεί και στο επόμενο κεφάλαιο, οι εθνικοί φορείς λήψης αποφάσεων απαιτούν από την πληροφόρηση να τους προειδοποιεί έγκαιρα για δυνητικά επικίνδυνες καταστάσεις, ώστε να διαχειριστούν τις κρίσεις που πρόκειται να συμβούν. Η ίδια η ύπαρξη των κρίσεων, υποδηλώνει για κάποιους την αποτυχία της πληροφόρησης. Δεν είναι όμως ρεαλιστικό να αναμένουμε ότι η πληροφόρηση θα προβλέψει σωστά όλες τις απειλές, όπως δεν είναι ρεαλιστικό ότι η προειδοποίηση θα ληφθεί υπόψη από τους διαμορφωτές πολιτικής και ότι αυτοί θα ενεργήσουν σωστά.⁹¹

Η πληροφόρηση αποτελεί κρίσιμο παράγοντα στη διαχείριση κρίσεων και ενδεχόμενη αποτυχία της επηρεάζει αρνητικά την επιτυχή διαχείρισή τους. Παρόλο που κάθε κρίση είναι ξεχωριστή και ο ρόλος της πληροφόρησης σ' αυτήν πρέπει να μελετάται προσεχτικά, ορισμένοι γενικοί κανόνες μπορούν να διατυπωθούν. Πρώτον, τα προβλήματα επικοινωνίας είναι συχνή αιτία αποτυχίας στη σχέση πληροφόρησης-διαχείρισης κρίσεων. Ακόμη και αν ουσιώδεις και αξιόπιστες πληροφορίες είναι διαθέσιμες, συχνά δεν λαμβάνονται ούτε έγκαιρα ούτε χωρίς "παραμόρφωση" από τους διαμορφωτές πολιτικής. Επίσης, όσον αφορά την επικοινωνία, επίσημη ή ανεπίσημη, μεταξύ των αξιωματούχων της πληροφόρησης και των διαμορφωτών πολιτικής, η δεξιότεχνη μεταφορά ιδεών, στάσεων και προκαταλήψεων είναι εξίσου σημαντική με τη μεταβίβαση των πραγματικών στοιχείων.⁹²

---

⁹⁰ Στο ίδιο, σελ. 553-60.

⁹¹ Στο ίδιο, σελ. 395.

⁹² Στο ίδιο, 398-9.

Ένας δεύτερος παράγοντας αποτυχίας της διαχείρισης κρίσεων που συνδέεται με την πληροφόρηση, είναι τα γραφειοκρατικά προβλήματα. Ο συνεχής πολλαπλασιασμός των διευθύνσεων της πληροφόρησης και της πολιτικής οδηγεί σε προβλήματα σε κάθε στάδιο της κρίσης. Επιπλέον, οι οικονομικοί περιορισμοί των Υπηρεσιών Πληροφοριών καθιστούν δύσκολο το έργο της πρόβλεψης μιας κρίσης, αφού δεν γίνεται να έχουν κάθε χώρα σε υψηλή προτεραιότητα για τη λήψη πληροφοριών. Οι διαμορφωτές πολιτικής θα έπρεπε να διαβιβάζουν τις “προτεραιότητές” τους στις Υπηρεσίες Πληροφοριών. Σ’ αυτό συμβάλει αρνητικά η ύπαρξη εκατοντάδων υπαλλήλων του Υπουργείου Εξωτερικών και ο ανταγωνισμός μεταξύ τους. Ο πιο κρίσιμος κρίκος της αλυσίδας παραμένει το στάδιο μετά τη συλλογή, την ανάλυση και την παραγωγή πληροφορίας. Είναι όταν οι διαμορφωτές πολιτικής πρέπει να αποφασίσουν σε ποιες πληροφορίες θα δώσουν προτεραιότητα, σε ποιες θα πιστέψουν και σε ποια περίπτωση θα δράσουν.⁹³

Τρίτος παράγοντας είναι τα ψυχολογικά εμπόδια που εμφανίζονται στη χρήση της πληροφόρησης στη διαχείριση κρίσεων. Μια σειρά από ψυχολογικές δυνάμεις επηρεάζουν τις γνωστικές διαδικασίες και πολλές από αυτές επιτείνονται σε περιόδους κρίσης. Οι υπάρχουσες πεποιθήσεις και νοητικές εικόνες τείνουν να παραλείπουν ή να μετριάζουν την σημασία των νέων πληροφοριών. Επιπρόσθετα, πιέζουν να συμμορφωθούν με τις επικρατούσες πολιτικές παραδοχές προκαλώντας στρεβλώσεις στην αξιολόγηση των νέων πληροφοριών. Το στρες που υπάρχει σε μια κρίση, επηρεάζει σε μεγάλο βαθμό τη διαδικασία πληροφόρησης. Οι απαιτήσεις του χρόνου και του επείγοντος πιέζουν για άμεση πληροφόρηση η οποία ενδέχεται να είναι διαθέσιμη αλλά να μην έχει αναλυθεί. Στην περίπτωση αυτή οι νέες πληροφορίες τείνουν να εξομοιώνονται με τα υπάρχοντα δεδομένα και τα σχέδια τείνουν να ενισχύονται.⁹⁴

Τέλος, αξίζει να αναφερθούν τα ιδεολογικά και πολιτικά εμπόδια. Αυτά προκύπτουν όταν οι πληροφορίες των Υπηρεσιών μεταβάλλονται ώστε να ταιριάζουν στις απόψεις αυτών που τις λαμβάνουν, ή για να προωθήσουν τα συμφέροντα εκείνων που τις αναφέρουν. Σύμφωνα με τον Alexander George αυτό συμβαίνει σε κάθε Οργανισμό με ιεραρχία και έχει ως αποτέλεσμα οι πάροχοι πληροφόρησης να έχουν την τάση «να μαγειρεύουν τις πληροφορίες ώστε να ταιριάζουν στις συνταγές των διαμορφωτών πολιτικής».⁹⁵ Χαρακτηριστικό παράδειγμα, όπως θα δούμε σε επόμενο κεφάλαιο, αποτελεί ο ρόλος των Υπηρεσιών Πληροφοριών της Κούβας στη διαδικασία λήψης αποφάσεων.

---

⁹³ Στο ίδιο, σελ. 400-4.

⁹⁴ Στο ίδιο, σελ. 404-6.

⁹⁵ Στο ίδιο, σελ. 406-7.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗ (INTELLIGENCE)

«Η βασική αιτία που ο φωτισμένος ηγεμόνας και ο σοφός στρατηγός βγαίνουν πάντα νικητές και που τα κατορθώματά τους ξεπερνούν αυτά των απλών ανθρώπων, είναι η εκ των προτέρων γνώση της κατάστασης του εχθρού...Προσπαθήστε με κάθε τρόπο να αντλείτε πληροφορίες»⁹⁶

Sun Tzu

2.1. Ιστορική Αναδρομή

Σύμφωνα με τον καθηγητή Ιωάννη Κωνσταντόπουλο, «η κατασκοπεία αποτελούσε πάντοτε μέρος της ιστορίας, τόσο σε ειρηνικές περιόδους όσο και σε περιόδους πολέμου». Ορισμένα χαρακτηριστικά ιστορικά παραδείγματα τα οποία αναφέρει είναι: α) στη Βίβλο γίνεται εκτεταμένη αναφορά στη συλλογή πληροφοριών και στους κατασκόπους. β) Οι ρωμαϊκοί στρατοί χρησιμοποιούσαν τους δικούς τους «ανιχνευτές πληροφοριών», τους *speculators* και τους *frumentarii*. γ) Οι κατάσκοποι και οι πληροφοριοδότες αποτέλεσαν μέρος της ιστορίας του Μεσαίωνα. Την ίδια περίοδο, οι κατάσκοποι του βασιλιά ή της βασίλισσας κρυφάκουγαν από το γείσο με σκοπό να συλλέξουν πληροφορίες σχετικά με σχεδιασμένες ενέργειες ανατροπής τους. δ) Στα χρόνια της βασιλείας της Ελισάβετ Α΄, η συλλογή και η ανάλυση των πληροφοριών από τους εμπόρους και άλλους ταξιδιώτες εξυπηρετούσε στο να αντλήσουν πληροφορίες από άλλα βασίλεια.⁹⁷

Ο καθηγητής Κωνσταντίνος Κολιόπουλος, έχοντας μελετήσει το έργο του Sun Tzu, καταλήγει στο εξής συμπέρασμα: «Με την έμφαση που δίνει στις πληροφορίες ο Sun Tzu ξεκινά μια μεγάλη παράδοση στη στρατηγική σκέψη της Ανατολής, σήματα κατατεθέντα της οποίας είναι η έμφαση στη συλλογή πληροφοριών (βασικά μέσω

---

⁹⁶ Πλατιάς, Αθανάσιος και Κολιόπουλος, Κωνσταντίνος, *Η Τέχνη του Πολέμου του Σουν Τσου*, Εκδόσεις Δίαυλος, Αθήνα, 2015. σελ. 90.

⁹⁷ Για μια εκτενή ανάλυση για την ιστορική διαδρομή της πληροφόρησης και της κατασκοπείας δεξ Κωνσταντόπουλος, Ιωάννης, *Οικονομία και Κατασκοπεία: Θεωρία και Πράξη*, Αθήνα, Εκδόσεις Ποιότητα, 2010, σελ. 163-196.

κατασκόπων), στην παραπλάνηση και τον αιφνιδιασμό». ⁹⁸ Επίσης, στο έργο του Sun Tzu τονίζεται ιδιαίτερα η σημασία της γνώσης του αντιπάλου. «Αν δεν γνωρίζεις τον αντίπαλό σου, δεν μπορείς να σχεδιάσεις το πώς θα τον νικήσεις». Το κλειδί της νίκης είναι η γνώση της θέλησης και των στρατηγικών σχεδίων του αντιπάλου, που σε μεγάλο βαθμό είναι έργο της κατασκοπείας. Ένα από τα αποφθέγματα της “θεωρίας νίκης” του Sun Tzu, αναφέρει «γνώριζε τον εαυτό σου και τον αντίπαλο -επένδυσε στις πληροφορίες» και έχει εφαρμογή τόσο σε περίοδο ειρήνης με τη στρατηγική παραπλάνηση, όσο και σε περίοδο πολέμου με την παραπλάνηση και τις στρατιωτικές πληροφορίες. ⁹⁹

Αντίστοιχα, ο Abram Shulsky εξετάζοντας το θέμα των πληροφοριών και της κατασκοπείας στο έργο του Sun Tzu σημειώνει ότι: «Ο τελικός στόχος της κατασκοπείας είναι να διασαφηνίσει τη στρατηγική του αντιπάλου τόσο αποτελεσματικά, ώστε κάποιος να μπορεί να εφεύρει τα κατάλληλα μέσα, για να τη ματαιώσει και να υπερισχύσει με το χαμηλότερο δυνατό κόστος». Ιδιαίτερως τονίζει ότι εάν λάβουμε υπόψη μας τη σημασία που αποδίδει ο Sun Tzu στην ήττα της στρατηγικής του αντιπάλου παρά στην ήττα του στο πεδίο της μάχης, γίνεται ευδιάκριτη η βαρύτητα που έχουν γι’ αυτόν οι πληροφορίες και η κατασκοπεία. ¹⁰⁰

Ο Karl von Clausewitz, πρώσος στρατηγός, στο κλασικό έργο του Περί του πολέμου, εκφέρει μία αρνητική και πεσιμιστική άποψη αναφορικά με τη χρησιμότητα της πληροφόρησης στον πόλεμο. Προσδιορίζει την πληροφόρηση ως «κάθε είδος πληροφορίας σχετικά με τον εχθρό και τη χώρα του- τη βάση, με λίγα λόγια, των σχεδίων και των επιχειρήσεών μας». Θεωρεί ότι η πληροφόρηση είναι σχεδόν πάντα αναξιόπιστη και ανακριβής. Έτσι συμβάλει στην τριβή και δεν αποτελεί βοήθημα για τον στρατιωτικό διοικητή. ¹⁰¹ Σε αντίθεση με τον Sun Tzu που βάσιζε τις ελπίδες του για απόκτηση ακριβούς γνώσης της κατάστασης στις πληροφορίες, ο Clausewitz θεωρούσε ότι συντείνουν στην τριβή, αφού ενδέχεται να είναι ανακριβείς ή αλληλοσυγκρουόμενες. ¹⁰²

Ο Ελβετός Antoine Henri de Jomini, ο πατέρας των «αρχών του πολέμου», αναφέρεται εκτενέστατα στην πληροφόρηση και στην αναγνώριση στα έργα του *Grand Military Operations* και *Τέχνη του Πολέμου*, ενώ συμπερασματικά οι απόψεις του κινούνται μεταξύ του Sun Tzu και του Clausewitz. Επιλέγει μια μέση οδό μεταξύ του

---

⁹⁸ Κολιόπουλος, Κωνσταντίνος, *Η στρατηγική σκέψη: Από την αρχαιότητα έως σήμερα*, Αθήνα, Εκδόσεις Ποιότητα, 2008, σελ. 86.

⁹⁹ Πλατιάς, Αθανάσιος και Κολιόπουλος, Κωνσταντίνος, ό.π. σελ. 36-55.

¹⁰⁰ Shulsky, Abram N., *Silent Warfare: Understanding the World of Intelligence*, Brassey's, 1993, σελ. 178.

¹⁰¹ Handel, Michael I., *War Strategy and Intelligence*, Frank Cass, London, 1989, σελ. 242.

¹⁰² Πλατιάς, Αθανάσιος και Κολιόπουλος, Κωνσταντίνος, ό.π. σελ.91.

πρώτου- για τον οποίο η πληροφόρηση αποτελεί πανάκεια- και του δεύτερου- για τον οποίο συμβάλει στην τριβή- και φτάνει σε πιο ρεαλιστικά και ισορροπημένα συμπεράσματα. Από τη μία θεωρεί ότι η πληροφόρηση αποτελεί, τουλάχιστον στη θεωρία, τη βάση όλων των επιτυχημένων δράσεων και από την άλλη η σπανιότητα της αξιόπιστης πληροφόρησης αποτελεί μία από τις σημαντικότερες αιτίες της μεγάλης διαφοράς μεταξύ της θεωρίας και της πράξης στον πόλεμο.¹⁰³

Στον 20^ο αιώνα χαρακτηριστική είναι η βαρύτητα που έδωσε ο Winston Churchill στην πληροφόρηση-κατασκοπεία. Ο Michael Handel χαρακτηριστικά αναφέρει: «Κανένας Βρετανός πολιτικός στη σύγχρονη εποχή δεν είχε πιο φλογερή πίστη στη χρήση των μυστικών πληροφοριών από τον Winston Churchill. Κανένας δεν ήταν πιο αποφασισμένος να τις χρησιμοποιήσει σωστά τόσο στην ειρήνη όσο και στον πόλεμο».¹⁰⁴

Σύμφωνα με τη ρήση του βοηθού γενικού συμβούλου της CIA Michael Barret «η κατασκοπεία είναι το δεύτερο αρχαιότερο επάγγελμα στον κόσμο και το ίδιο έντιμο όπως και το πρώτο».¹⁰⁵ Ο Michael Herman ενώ θεωρεί ότι η κατασκοπεία είναι τόσο παλιά όσο η ιστορία, εντούτοις οι μυστικές υπηρεσίες, ως μόνιμοι κρατικοί οργανισμοί, χρονολογούνται από το δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα. Η πρώτη μυστική υπηρεσία δημιουργήθηκε το 1909 στη Βρετανία, λειτουργούσε κατά τη διάρκεια τόσο ειρηνικών περιόδων όσο και περιόδων πολέμου και αποτελούσε μία κυβερνητική υπηρεσία, χρηματοδοτούμενη από τον κρατικό προϋπολογισμό, απαρτιζόμενη κυρίως από πολίτες, με στόχο την κλοπή των μυστικών άλλων χωρών και την προστασία των εγχώριων μυστικών. Το παράδειγμα της Βρετανίας ακολούθησαν οι περισσότερες χώρες: η Γερμανία απέκτησε τις δικές της μυστικές υπηρεσίες το 1913, η Γαλλία το 1935 και οι ΗΠΑ το 1947.¹⁰⁶

Στον 21^ο αιώνα, είναι απαραίτητο για μία χώρα να κατέχει ένα δόγμα πληροφοριών που θα της επιτρέψει τη διεξόδυση σε πληροφορίες. Αντικειμενικός σκοπός είναι η απόκτηση κατάλληλης ικανότητας και οργάνωσης, ώστε η διαδικασία συλλογής πληροφοριών, η μετατροπή τους σε εκτιμήσεις και τέλος σε αποφάσεις, να είναι όσο το δυνατόν πιο αξιόπιστη και να λειτουργεί ως πολλαπλασιαστής ισχύος στην υπάρχουσα γνώση στρατηγικού, επιχειρησιακού ή τακτικού ενδιαφέροντος.

---

¹⁰³ Κωνσταντόπουλος, Ιωάννης, ό.π. σελ. 183-5.

¹⁰⁴ Handel, Michael I., ό.π. σελ. 181.

¹⁰⁵ Παρατίθεται στο Knightley, Phillip, *The Second Oldest Profession*, Andre Deutsch Limited, 1986, σελ. 3.

¹⁰⁶ Κωνσταντόπουλος Ιωάννης, ό.π. σελ. 195-6.

Ακόμη και στις μέρες μας οι μυστικές υπηρεσίες λειτουργούν πάντοτε στο ομιχλώδες περιβάλλον της εθνικής ασφάλειας και αναλαμβάνουν δύο καθήκοντα: ένα επιθετικό και ένα αμυντικό. Το πρώτο περιλαμβάνει την ανάληψη δράσης με στόχο την προαγωγή των στρατηγικών συμφερόντων της κυβέρνησης και του κράτους που υπηρετούν. Το δεύτερο αφορά την έγκαιρη προειδοποίηση (early warning) για την ύπαρξη απειλών για την εθνική ασφάλεια (σε όλες της τις διαστάσεις), καθώς και τους τρόπους αντιμετώπισής τους.¹⁰⁷

Πιο συγκεκριμένα, οι υπηρεσίες πληροφοριών τη σύγχρονη εποχή εξυπηρετούν τους κατωτέρω κρατικούς αντικειμενικούς σκοπούς: Πρώτον, την αποφυγή στρατηγικού αιφνιδιασμού. Δεύτερον, την υποστήριξη της διαδικασίας λήψης αποφάσεων. Τρίτον, τη διεξαγωγή αντικατασκοπείας και τέταρτον, την παροχή μακροπρόθεσμης γνώσης από μια εξειδικευμένη γραφειοκρατία. Υπό το πρίσμα αυτό, μπορεί να υποστηριχθεί ότι οι κύριες λειτουργίες των υπηρεσιών πληροφοριών είναι οι ακόλουθες: α) η συλλογή πληροφοριών, β) η ανάλυση πληροφοριών, γ) η μυστική τους δράση και δ) η αντικατασκοπεία.¹⁰⁸

Από την ενδεικτική και σύντομη ιστορική αναδρομή συμπεραίνουμε ότι η ανθρώπινη ιστορία είναι γεμάτη από παραδείγματα κατασκοπείας, που λαμβάνουν χώρα τόσο σε περιόδους ειρήνης όσο και σε περιόδους πολέμου. Επίσης, σημαντικοί πολιτικοί και στρατιωτικοί ηγέτες, καθώς και μελετητές της στρατηγικής ασχολήθηκαν με το ζήτημα της κατασκοπείας και κατ' επέκταση της πληροφόρησης.

Αν και η νέα τεχνολογία της εποχής μας έχει επιφέρει σημαντικές μεταβολές στην τέχνη ή επιστήμη της κατασκοπείας, οι βασικές έννοιες παραμένουν αναλλοίωτες από την εποχή που τις περιέγραψε στο έργο του ο Sun Tzu, πριν από περίπου 2.500 χρόνια. Χωρίς να υιοθετείται πλήρως η ακραία άποψή του περί απόκτησης πλήρους γνώσης του αντιπάλου, η πληροφόρηση θεωρείται “ως ο καλύτερος σύμμαχος στην προσπάθεια να διαπεραστεί η ομίχλη του πολέμου”.¹⁰⁹

---

¹⁰⁷ Στο ίδιο.

¹⁰⁸ Κωνσταντόπουλος, Ιωάννης, “Πληροφόρηση (Intelligence) και Υψηλή Στρατηγική: Η Περίπτωση της Ελλάδας!”, το άρθρο παρατίθεται στην ιστοσελίδα: <http://www.liberal.gr/arthro/54589/amyna--diplomatia/2016/plioproforisi-Intelligence-kai-ypsili-stratigiki-i-periptosi-tis-elladas.html>, (πρόσβαση: 22-07-2016).

¹⁰⁹ Πλατιάς, Αθανάσιος και Κολιόπουλος, Κωνσταντίνος, ό.π. σελ. 93.

2.2. Βασικές Έννοιες- Ορισμοί

Στην επιστημονική ορολογία των σπουδών σχετικά με τις πληροφορίες χρησιμοποιούνται δύο αγγλικές λέξεις (intelligence - information) που στα ελληνικά μεταφράζονται και οι δύο ως «πληροφορίες», αλλά έχουν διαφορετική σημασία. «Πληροφορία ονομάζουμε οποιασδήποτε μορφής δεδομένα που δεν έχουν αναλυθεί και μπορεί να καταστούν γνωστά ανεξάρτητα από την πηγή τους. Όταν αυτά περάσουν από το στάδιο της επεξεργασίας, μπορεί να παράγουν πληροφόρηση».¹¹⁰ Η πληροφόρηση αποτελεί ένα υποσύνολο της ευρύτερης έννοιας της πληροφορίας. Όλο το σύνολο της πληροφόρησης αποτελεί πληροφορία, όμως όλες οι πληροφορίες δεν αποτελούν πληροφόρηση.¹¹¹ Επομένως, η πληροφόρηση αναφέρεται σε μία συγκεκριμένη κατηγορία πληροφοριών: σε εκείνες που έχουν περάσει το στάδιο της ανάλυσης και επεξεργασίας, προκειμένου να διανεμηθούν στους διαμορφωτές λήψης των αποφάσεων (κυρίως στην πολιτική και στη στρατιωτική ηγεσία μίας χώρας) για να καλύψουν τις ανάγκες τους, έτσι ώστε να λάβουν τις βέλτιστες αποφάσεις.¹¹²

Σύμφωνα με τον Joseph Nye Jr. μπορούμε να διακρίνουμε τρεις διαστάσεις στις πληροφορίες. Η πρώτη διάσταση αναφέρεται σε δεδομένα όπως οι ειδήσεις και τα στατιστικά. Εξαιτίας δε του μειωμένου κόστους της μετάδοσης των πληροφοριών αλλά και της εύκολης πρόσβασης σ' αυτές, παρατηρείται μία ολοένα και αυξανόμενη διάδοση του όγκου των πληροφοριών που διαπερνούν τα διεθνή σύνορα. Η δεύτερη διάσταση αναφέρεται στις πληροφορίες που χρησιμοποιούνται από έναν κρατικό ή μη κρατικό δρώντα, προκειμένου αυτός να αποκτήσει ένα πλεονέκτημα στα πλαίσια μιας ανταγωνιστικής κατάστασης. Σε αυτού του είδους τις καταστάσεις η απόκτηση των νέων πληροφοριών είναι καθοριστικής σημασίας. Τέλος, η τελευταία διάσταση περιλαμβάνει τις στρατηγικές πληροφορίες και αναφέρεται κυρίως στη γνώση των σχεδίων του ανταγωνιστή σου. Είναι δε τόσο παλιό όσο και η κατασκοπεία.¹¹³

Ο Edward Waltz διακρίνει τέσσερα στάδια ροής πληροφοριών: την παρατήρηση, την οργάνωση, την κατανόηση και την εφαρμογή. Στο στάδιο της παρατήρησης ο δρων συλλέγει και συνενώνει δεδομένα σχετικά με μία φυσική διαδικασία προβαίνοντας σε ποσοτικές μετρήσεις. Κατά τη διαδικασία της οργάνωσης τα ακατέργαστα δεδομένα μετατρέπονται σε πληροφορίες μέσω της κατηγοριοποίησης, της αποθήκευσης και της

---

¹¹⁰ Burton, Bob, *Top Secret: The Dictionary of Espionage and Intelligence*, Citadel Press Books, 2005, σελ. 87.

¹¹¹ Lowenthal, Mark M., *Intelligence: From Secrets to Policy*, 2nd edition, CQ Press, 2003, σελ. 1.

¹¹² Κωνσταντόπουλος, Ιωάννης, *Οικονομία και Κατασκοπεία: Θεωρία και Πράξη*, ό.π. σελ. 38.

¹¹³ Nye, Joseph S Jr, *The Paradox of American Power: Why the World's Only Superpower Can't Go it Alone*, Oxford, Oxford University Press, 2002, σελ. 66-7.

επεξεργασίας τους. Στο τρίτο στάδιο, αυτό της κατανόησης, παράγεται η γνώση μέσω της κατανόησης των στατικών και δυναμικών σχέσεων που δημιουργούνται μεταξύ ομάδων πληροφοριών και κατασκευάζονται μοντέλα με στόχο την επεξήγηση αυτών των σχέσεων. Το τελικό στάδιο αναφέρεται σε γνώση που εφαρμόζεται αποτελεσματικά. Αυτός είναι και ο απώτερος στόχος της όλης διαδικασίας, η εφαρμογή της αποκτηθείσας γνώσης με στόχο την επιτυχή και αποτελεσματική εφαρμογή ενός σχεδίου ή μίας δράσης, προκειμένου να φτάσουμε στην επίτευξη ενός επιθυμητού σκοπού.¹¹⁴

Όσον αφορά τον ορισμό της έννοιας πληροφόρηση έχουν εκφραστεί δύο απόψεις. Η πρώτη, η οποία είναι γενική και περιεκτική, αναφέρεται σε «πληροφορίες, διαβαθμισμένες ή μη, που έχουν αποκτηθεί με οποιονδήποτε τρόπο».¹¹⁵ Ο δεύτερος ορισμός περιορίζει τον όρο intelligence σε μία συγκεκριμένη κατηγορία πληροφοριών: μόνο σε αυτές τις μυστικές ή διαβαθμισμένες πληροφορίες, την πρόσβαση στις οποίες προσπαθεί να αρνηθεί ο αντίπαλος. Ο ορισμός αυτός θεωρεί τις «πληροφορίες που προέρχονται από ανοιχτές πηγές» (open source intelligence - OSCINT) ως μία αντίφαση.¹¹⁶

Οι κυριότεροι ορισμοί που έχουν δωθεί στην έννοια της πληροφόρησης (intelligence) από συγγραφείς και ακαδημαϊκούς που έχουν ασχοληθεί με ζητήματα πληροφοριών και κατασκοπίας είναι οι εξής: Οι Shulsky και Schmidt θεωρούν την πληροφόρηση ως: «...πληροφορίες σχετικές με τον σχεδιασμό και την εφαρμογή πολιτικής εκ μέρους μίας κυβέρνησης, προκειμένου να προάγει τα συμφέροντα εθνικής ασφάλειάς της και να αντιμετωπίσει απειλές προερχόμενες από πραγματικούς ή δυνητικούς αντιπάλους».¹¹⁷

Σύμφωνα με τον Marc Lowenthal, πρώην αξιωματούχου των υπηρεσιών πληροφοριών και καθηγητή του Πανεπιστημίου Columbia, η πληροφόρηση είναι το σύνολο των πληροφοριών που έχουν συλλεγεί, έχουν βελτιωθεί και έχουν επεξεργαστεί έτσι ώστε να ανταποκρίνονται στις ανάγκες των διαμορφωτών λήψης αποφάσεων. Αντίθετα οι πληροφορίες είναι οτιδήποτε καθίσταται γνωστό, ανεξάρτητα από τον τρόπο με τον οποίο αποκαλύφθηκε. Συνεπώς, διαχωρίζει σαφώς τις δύο έννοιες και θεωρεί την πληροφόρηση ως υποσύνολο της κατηγορίας των πληροφοριών.¹¹⁸

---

¹¹⁴ Waltz, Edward, *Information Warfare: Principles and Operations*, Boston, Artech House, 1998, σελ. 50-2.

¹¹⁵ Breckenridge, S.D., *The Shape of Post Cold War Intelligence*, International Journal of Intelligence and Counterintelligence, τόμ. 8, 1995, σελ. 8-9.

¹¹⁶ Shulsky, A. N.- Schmidt, G. J., *The Future of Intelligence*, The National Interest, Χειμώνας 1994/95, σελ. 71.

¹¹⁷ Shulsky, A. N. - Schmidt, G. J., *Silent Warfare: Understanding the World of Intelligence*, ό.π. σελ. 1.

¹¹⁸ Lowenthal, M. Mark, ό.π., σελ. 1-2.

Ο Sherman Kent, πατέρας του τομέα ανάλυσης της CIA, θεωρεί ότι «η πληροφόρηση είναι η γνώση την οποία πρέπει να διαθέτουν οι υψηλά ιστάμενοι πολιτικοί και στρατιωτικοί άνδρες, προκειμένου να διαφυλάσσουν την εθνική ευημερία».¹¹⁹ Επίσης, σε άρθρο του εξέφρασε την άποψη ότι «...Η κύρια δυσκολία φαίνεται ότι βρίσκεται στην ίδια τη λέξη πληροφόρηση, η οποία σημαίνει ταυτόχρονα και τι πράττουν οι άνθρωποι του επαγγέλματος και σε τι ιδέες καταλήγουν. Η αποσαφήνιση αυτού του θέματος είναι κρίσιμης σημασίας: η πληροφόρηση είναι μία διαδικασία και ένα τελικό προϊόν».¹²⁰ Για τον Kent η πληροφόρηση οφείλει να αποτελείται από τρία ουσιαστικά στοιχεία. α) το αναλυτικό υπόβαθρο, β) την περιγραφική σημερινή πληροφορία και γ) την θεμελιώδη αξιολογική-αναλυτική διαδικασία αξιολόγησης και συμπεράσματος. Καταλήγει ότι η πληροφόρηση είναι ο τύπος οργάνωσης που παράγει τη γνώση, ένα «είδος γνώσης» και τη δραστηριότητα που ακολουθείται από τους οργανισμούς πληροφοριών.¹²¹

Το 1996 το διεθνούς φήμης Συμβούλιο Εξωτερικών Σχέσεων (Council on Foreign Relations), όρισε την πληροφόρηση ως: «πληροφορία που δεν είναι διαθέσιμη δημοσίως ή ανάλυση που βασίζεται τουλάχιστον εν μέρει σε τέτοιου είδους πληροφορία, η οποία προορίζεται για τους διαμορφωτές αποφάσεων ή άλλους δρώντες της κυβέρνησης».¹²² Ο Bob Burton ορίζει τον όρο πληροφόρηση ως «προϊόν της συλλογής, εκτίμησης και εξήγησης-ερμηνείας των πληροφοριών».¹²³

Για τους Edward Luttwak και Stuart Koehl ο όρος αντικατοπτρίζει «τη συλλογή, σύνδεση, ανάλυση και διανομή των πληροφοριών σχετικά με τις ικανότητες και προθέσεις πραγματικών ή δυνητικών αντιπάλων». Οι σχετικές με τις πληροφορίες δραστηριότητες ταξινομούνται σε στρατηγικές και σε τακτικές, ανάλογα με το επίπεδο της λήψης αποφάσεων στο οποίο χρησιμοποιούνται οι πληροφορίες αυτές. Οι στρατηγικές πληροφορίες αποτελούν τη βάση της διαμόρφωσης της εθνικής πολιτικής και του στρατηγικού σχεδιασμού και περιλαμβάνουν οικονομικές, κοινωνικές, πολιτικές, δημογραφικές, επιστημονικές και τεχνολογικές πληροφορίες, καθώς και πληροφορίες σχετικά με τη στρατιωτική ισχύ, πολιτικές και σχέδια. Οι τακτικές πληροφορίες

---

¹¹⁹ Kent, Sherman, *Strategic Intelligence for American Word Policy*, Princeton, N. J., Princeton University Press, 1949, σελ. Vii.

¹²⁰ Κωνσταντόπουλος, Ιωάννης, *Οικονομία και Κατασκοπεία: Θεωρία και Πράξη*, ό.π. σελ. 47.

¹²¹ Herman, Michael, *Intelligence Power in Peace and War*, Cambridge University Press, 1996, σελ. 23.

¹²² Council on Foreign Relations, *Making Intelligence Smarter, Report of an Independent Task Force*, New York, NY, Council on Foreign Relations, 1996, σελ. 8.

¹²³ Burton, Bob, ό.π. σελ. 88.

αναφέρονται στις πληροφορίες σχετικά με τις δυνάμεις του εχθρού σε μία συγκεκριμένη περιοχή.¹²⁴

2.3. Πεδία Εφαρμογής της Πληροφόρησης

Η έννοια της πληροφόρησης δεν έχει εφαρμογή μόνο στις κυβερνήσεις με την παραδοσιακή έννοια της εθνικής ασφάλειας, αλλά και σε πολλά άλλα είδη οργανισμών. Για παράδειγμα, πολλές εταιρείες και επιχειρήσεις χρησιμοποιούν την πληροφόρηση για να ανταποκριθούν στις ανάγκες χάραξης πολιτικής τους. Ομοίως, ένα πολιτικό κόμμα διεξάγει δραστηριότητες συλλογής πληροφοριών, στην προσπάθειά του να καταλάβει και να νικήσει τον αντίπαλο. Μερικά από τα πιο κοινά πεδία εφαρμογής της πληροφόρησης είναι:

(α) Η Εγχώρια Πληροφόρηση. Οι πληροφορίες που συλλέγονται από άτομα ή ομάδες εντός των συνόρων ενός κράτους είναι ένα εξαιρετικά ευαίσθητο θέμα. Αυτό συμβαίνει κυρίως επειδή το πως μια κυβέρνηση ορίζει τις εσωτερικές απειλές εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από το είδος της κυβέρνησης που είναι. Για παράδειγμα, ένα μόνο πολιτικό κόμμα που έχει το μονοπώλιο της εξουσίας είναι πιθανό να θεωρήσει οποιαδήποτε εσωτερική πολιτική διαφωνία ως απειλή για την ασφάλεια και η Υπηρεσία Πληροφοριών της θα επικεντρωθεί στην ανίχνευση και την παρεμπόδιση αυτής της διαφωνίας. Στην ακραία περίπτωση, ένα ολοκληρωτικό καθεστώς μπορεί να θεωρήσει όλους τους αντιπάλους του κυβερνώντος κόμματος ως πραγματικούς ή δυνητικούς εχθρούς. Αντιθέτως, στα δημοκρατικά συστήματα συνεπάγεται ότι οι εγχώριοι πολιτικοί αντίπαλοι δεν αποτελούν απειλή για την ασφάλεια και ως εκ τούτου δεν είναι κατάλληλοι στόχοι της πληροφόρησης.¹²⁵

(β) Επιβολή του Νόμου. Αυτή επικεντρώνεται σε απειλές που δεν προέρχονται κατά κύριο λόγο από μια ξένη κυβέρνηση. Παραδείγματα είναι το εμπόριο ναρκωτικών ή το οργανωμένο έγκλημα. Οι απειλές αυτές φαίνεται να εμπíπτουν στο πεδίο εφαρμογής της επιβολής του νόμου και όχι της πληροφόρησης, αλλά η πληροφόρηση συχνά εμπλέκεται στον αγώνα εναντίον τους. Οι Υπηρεσίες Πληροφοριών μπορούν να κληθούν να παρέχουν πληροφορίες σχετικά με την ξένη πτυχή αυτών των δραστηριοτήτων, που διαφορετικά δεν θα ήταν διαθέσιμες. Η διαχωριστική γραμμή μεταξύ των υπηρεσιών επιβολής του νόμου και των υπηρεσιών πληροφοριών είναι όταν η εστίαση γίνεται στην

---

¹²⁴ Luttwak, Edward – Koehl, Stuart L., *The Dictionary of Modern Military Power Vocabulary*, Gramercy Books, 1999, σελ. 307-308.

¹²⁵ Shulsky, Abram N. & Schmitt, Gary J., ό.π. σελ. 4.

τιμωρία μιας συγκεκριμένης εγκληματικής πράξης ή στον αγώνα ενάντια στην εγκληματική δραστηριότητα.¹²⁶

(γ) Οικονομία. Η πληροφόρηση μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να ενισχύσει την οικονομία ενός έθνους. Για παράδειγμα η απόκτηση προηγμένης τεχνολογίας ήταν και είναι ένας σημαντικός στόχος των Ρωσικών και Κινεζικών Μυστικών Υπηρεσιών. Η δραστηριότητα αυτή εξοικονομεί στις χώρες το μεγάλο κόστος και τη δυσκολία της έρευνας και ανάπτυξης, είτε πρόκειται για στρατιωτική ή πολιτική χρήση. Σε μια οικονομία της αγοράς, ωστόσο, είναι λιγότερο σαφές ποια οικονομικά θέματα έχουν εθνικές διαστάσεις ασφαλείας που να δικαιολογούν ή να απαιτούν την εμπλοκή των μυστικών υπηρεσιών. Σε γενικές γραμμές, τα ειδικά οικονομικά ζητήματα που έχουν άμεσο αντίκτυπο στις στρατιωτικές ή άλλες πτυχές της εξωτερικής πολιτικής της εθνικής ασφάλειας, υπάγονται στην αρμοδιότητα των μυστικών υπηρεσιών.¹²⁷

(δ) Άλλοι Τομείς. Η πληροφόρηση έχει εφαρμοστεί σε «μη παραδοσιακές» περιοχές, όπως τα περιβαλλοντικά ζητήματα. Η περιβαλλοντική ασφάλεια φαίνεται να είναι μία από τις σημαντικότερες μη παραδοσιακές περιοχές. Ενσωματώνει τα πεδία της επιστήμης, της διπλωματίας, το δίκαιο, τη χρηματοδότηση και την εκπαίδευση για να παρέχει στους διαμορφωτές πολιτικής μια μεθοδολογία για την αντιμετώπιση των περιβαλλοντικών κινδύνους ασφαλείας στο χρόνο. Ο στόχος είναι να εξασφαλιστεί μια επιστημονικά ορθή απάντηση σε πολύπλοκα γεγονότα “ανθρώπου-περιβάλλοντος” όπως η κλιματική αλλαγή. Σύμφωνα με τον Shulsky, “ενώ το επιχείρημα είναι ότι τα περιβαλλοντικά προβλήματα μπορούν να επηρεάσουν την εθνική ασφάλεια, το κύριο κίνητρο φαίνεται να είναι ότι τεχνικά συστήματα συλλογής πληροφοριών που αναπτύχθηκαν για άλλους σκοπούς μπορούν να βοηθήσουν στην παρακολούθηση των περιβαλλοντικών αλλαγών με την πάροδο του και ότι μπορούν να το πράξουν με μικρό επιπλέον κόστος”.¹²⁸

2.4. Διακρίσεις της Πληροφόρησης

Η διάσταση της “πληροφόρησης” χρησιμοποιείται κατά κόρον από πολλούς αναλυτές, καθώς παρέχει σημαντικές εισροές στους πολιτικούς, κοινωνικούς, οικονομικούς ή περιβαλλοντικούς τομείς. Η παρούσα εργασία θα εστιάσει στις πληροφορίες που ικανοποιούν τις δηλωμένες ανάγκες των διαμορφωτών πολιτικής και

---

¹²⁶ Στο ίδιο, σελ. 4-5.

¹²⁷ Στο ίδιο, σελ. 5-7.

¹²⁸ Στο ίδιο, σελ. 7.

έχουν συλλεχθεί, επεξεργασθεί, περιορισθεί και αναλυθεί ώστε να ικανοποιούν τις ανάγκες αυτές. Η έννοια “πληροφόρησης” θα αναφέρεται σε θέματα που σχετίζονται με την Εθνική Ασφάλεια όπως η Άμυνα, η Εξωτερική Πολιτική και η Εσωτερική Ασφάλεια.

Η πληροφόρηση υπό αυτή την έννοια μπορεί να αναλυθεί σε δύο μεγάλες κατηγορίες: α) «Στρατηγική Πληροφόρηση», η οποία σύμφωνα με τον Russel Richard παρέχει μακροπρόθεσμες προβλέψεις για το μέλλον σχετικά με ικανότητες, προθέσεις και απειλές για το έθνος και τα εθνικά συμφέροντα. Οι πληροφορίες υπόκεινται σε ανάλυση και αποτελούν αντικείμενο των δημιουργών πολιτικής για τον καθορισμό των στόχων της Υψηλής Στρατηγικής, εξασφαλίζοντας ότι η στρατιωτική ισχύς ασκείται για σκοπούς επίτευξης εθνικών συμφερόντων. Παρέχει προειδοποίηση άμεσων απειλών σε ζωτικής σημασίας εθνικά συμφέροντα ασφάλειας και αξιολογεί μακροπρόθεσμες τάσεις ενδιαφέροντος στους ανώτερους κυβερνητικούς αξιωματούχους. Έχει μεγάλη πολιτική σπουδαιότητα γιατί μπορεί να διαμορφώσει την πορεία και το χειρισμό της πολιτικής. Στόχος είναι η «Στρατηγική αναλυτική Προειδοποίηση».¹²⁹ β) «Τακτική Πληροφόρηση»: σύμφωνα με τον Michael Herman είναι υπό εξουσιοδοτημένο έλεγχο και χρησιμοποιείται για να παραχθεί πληροφόρηση στο επίπεδο της διοίκησης. Συνδέεται κυρίως με τη βραχυπρόθεσμη χρήση, ενώ χρησιμοποιείται κυρίως για την «τακτική υποστήριξη» των διπλωματικών διαπραγματεύσεων και έχει ένα τοπικό υποστρατηγικό έλεγχο.¹³⁰

Ο Marc Lowental διακρίνει τέσσερις κύριους λόγους ύπαρξης της πληροφόρησης. α) Η αποφυγή στρατηγικών αιφνιδιασμών. Πρωταρχικός σκοπός είναι η διατήρηση των ιχνών από απειλές, δυνάμεις και γεγονότα που είναι ικανά να θέσουν σε κίνδυνο την ύπαρξη του έθνους. β) Η μακροπρόθεσμη ειδίκευση. Αυτή μπορεί να συγκριθεί με τη μόνιμη γραφειοκρατία δεδομένου ότι όλοι οι ανώτεροι φορείς χάραξης πολιτικής είναι παροδικοί. Επιπλέον, υπάρχει μεγαλύτερη σταθερότητα στις Υπηρεσίες Πληροφοριών ειδικά σε υψηλόβαθμες θέσεις. γ) Υποστηρίζει την δημιουργία πολιτικής. Η ημερήσια πληροφόρηση που παρέχει το υπόβαθρο, το πλαίσιο, την προειδοποίηση και την αξιολόγηση των ρίσκων, των ωφελειών και των πιθανών εκβάσεων, αποτελεί διαρκή ανάγκη για τους διαμορφωτές πολιτικής. δ) Συμβάλλει στη διατήρηση της μυστικότητας των πληροφοριών, αναγκών και μεθόδων. Η μυστικότητα εξάλλου είναι το κύριο χαρακτηριστικό της πληροφόρησης και το στοιχείο που την κάνει μοναδική.¹³¹

Στο ίδιο έργο του, ο Lowental αναφέρει τις προϋποθέσεις που συντελούν ώστε μια υπηρεσία πληροφοριών να θεωρείται αξιόπιστη και αποτελεσματική. α) Η έγκαιρη

---

¹²⁹ Russel, L. Richard, *Sharpening Strategic Intelligence*, Cambridge University Press, 2007, σελ. 22.

¹³⁰ Herman, Michael, ό.π. σελ. 23.

¹³¹ Lowental, Mark M., ό.π. σελ. 40.

μεταφορά της πληροφόρησης στους φορείς χάραξης πολιτικής, ώστε να μην αναμένουν για την συλλογή της. β) Η καλή πληροφόρηση οφείλει να είναι προσαρμοσμένη. Αυτό υποδηλώνει ότι πρέπει να εστιάζει σε συγκεκριμένες ανάγκες πληροφόρησης των φορέων λήψης αποφάσεων, σε όποιο εύρος και βάθος απαιτείται, χωρίς να απωλέσει την αντικειμενικότητα της ή να προβαίνει σε πολιτικοποίηση της. γ) Η καλή πληροφόρηση πρέπει να είναι εύπεπτη. Αυτό υπονοεί ότι η μορφή και το μέγεθός της πρέπει να επιτρέπει στους φορείς λήψης αποφάσεων να μαθαίνουν αυτό που πρέπει να γνωρίσουν όσο το δυνατόν πιο εύκολα. Πρέπει λοιπόν κάποιος να το αντιλαμβάνεται με την ελάχιστη δυνατή προσπάθεια. δ) Πρέπει να είναι ξεκάθαρη. Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να έχει ξεκαθαρίσει στην ανάλυσή της τι είναι γνωστό και τι άγνωστο, όπως και το βαθμό εμπιστοσύνης του υλικού. Ο βαθμός αυτός είναι πολύ σημαντικός γιατί οι φορείς έχουν την αίσθηση της σχετικότητας- αποφασιστικότητας και τον βαθμό του ρίσκου. ε) Οι Υπηρεσίες Πληροφοριών να γνωρίζουν όσο το δυνατόν περισσότερα. Είναι σημαντικό η παραγωγή αυτής της γνώσης να έχει θετικό αντίκτυπο και να παράγει θετικά αποτελέσματα στην πολιτική, ενώ οι ίδιοι οι φορείς λήψης αποφάσεων θα πρέπει να την αποδέχονται.¹³²

Μια τελευταία διάκριση, σύμφωνα με τον Ransom Clark, μπορεί να γίνει όσον αφορά το σύστημα ταξινόμησης των πληροφοριών: α) Εμπιστευτικό, όπου η μη εξουσιοδοτημένη αποκάλυψη προκαλεί ζημιά στην εθνική ασφάλεια. β) Μυστικό, στην οποία η αποκάλυψη προκαλεί ζημιά στην εθνική ασφάλεια. γ) Άκρως Μυστικό, η αποκάλυψη μιας πληροφορίας προκαλεί υπερβολικά σοβαρή ζημιά στην εθνική ασφάλεια.¹³³

Στο σημείο αυτό είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι η πληροφόρηση διαφέρει – αυτό αποτελεί συγχρόνως και πλεονέκτημα– από άλλες κυβερνητικές λειτουργίες ή ιδιωτικούς οργανισμούς για τους εξής λόγους:¹³⁴ α) Οτιδήποτε συμβαίνει αποτελεί μυστικό. Η πληροφόρηση υπάρχει επειδή οι κυβερνήσεις επιχειρούν να κρύψουν πληροφορίες από άλλες κυβερνήσεις, οι οποίες με τη σειρά τους ψάχνουν να αποκαλύψουν τις κρυμμένες πληροφορίες με μέσα τα οποία να παραμείνουν μυστικά. β) Αυτή η μυστικότητα μπορεί να αποτελέσει αιτία πανικού στους πολίτες, ειδικά σε μια δημοκρατική χώρα.¹³⁵ γ) Είναι (ή τουλάχιστον πρέπει να είναι) αντικειμενικές και δεν έχουν (ή δεν πρέπει να έχουν) τη δική τους ατζέντα. δ) Διαθέτουν εξειδίκευση. ε)

---

¹³² Στο ίδιο, σελ. 130.

¹³³ Clark, J. Ransom, *Intelligence and National Security, A Reference Handbook*, Contemporary Military, Strategic and Security Issues, Praeger Security International, Westport, Connecticut, London, 2007, σελ. 30.

¹³⁴ Άρθρο του Κωνσταντόπουλου, Ιωάννη, ό.π. (πρόσβαση: 22-07-2016).

¹³⁵ Lowenthal, Mark M., ό.π. σελ. 16.

Διαθέτουν άμεση πρόσβαση στους διαμορφωτές πολιτικής. στ) Διαθέτουν περισσότερες πληροφορίες όσον αφορά τα ζητήματα που σχετίζονται με την υψηλή στρατηγική.

2.5. Μέσα Συλλογής Πληροφοριών

Διάφορα είδη πληροφόρησης όπως η στρατιωτική, πολιτική, οικονομική, κοινωνική, περιβαλλοντική και πολιτιστική, παρέχουν σημαντικές πληροφορίες για τη λήψη αποφάσεων πολιτικής. Πολλοί άνθρωποι θεωρούν ότι η πληροφόρηση συγκεντρώνεται μέσω μυστικών ή συγκαλυμμένων μέσων. Πράγματι, κάποιες πληροφορίες συλλέγονται μέσω μυστικών επιχειρήσεων και γίνονται γνωστές μόνο στα υψηλότερα επίπεδα της κυβέρνησης, ενώ άλλες πληροφορίες είναι ευρέως διαθέσιμες. Υπάρχουν πέντε βασικοί τρόποι συλλογής πληροφοριών που συχνά αναφέρονται ως “Μέσα Συλλογής Πληροφοριών” (“Intelligence Collection Disciplines” ή “INTs”).¹³⁶

(α) “Πληροφόρηση από Ανθρώπινες Πηγές” (Human Intelligence – HUMINT)

Είναι η συλλογή πληροφοριών από ανθρώπινες πηγές και αποτελείται κυρίως από πληροφορίες που λαμβάνονται από άτομα που γνωρίζουν ή έχουν πρόσβαση σε ευαίσθητες πληροφορίες. Σε αντίθεση με τις άλλες κατηγορίες συλλογής, η HUMINT είναι αναμφισβήτητα χαμηλής τεχνολογίας. Πρόκειται για έναν τομέα που βασίζεται στην προσωπική αλληλεπίδραση των επαγγελματιών της πληροφόρησης, τους “κατασκόπους” με την πιο αγνή έννοια της λέξης. Η συλλογή μπορεί να γίνει με εμφανείς, συγκαλυμμένες ή παράνομες μεθόδους. Πιο συγκεκριμένα, μπορεί να αποκτηθούν πληροφορίες από επίσημες επαφές με ξένες κυβερνήσεις, ξένους υπηκόους και πολίτες που ταξιδεύουν στο εξωτερικό, στρατιωτικούς ακολούθους, διπλωμάτες, αλλά και με κατασκοπεία, λαθραία εξαγορά φωτογραφιών ή εγγράφων, απροκάλυπτη συλλογή από τους ανθρώπους στο εξωτερικό. Γενικά, είναι μια δύσκολη μέθοδος που απαιτεί ακρίβεια διότι οι άνθρωποι είναι πολύ πιο δύσκολη πηγή από ότι οι πληροφορίες που συλλέγονται από ηλεκτρονικές συσκευές ακρόασης ή κάμερες. Ωστόσο, οι πληροφορίες που μπορεί να προέλθουν από ανθρώπινες πηγές μπορεί να είναι πιο χρήσιμες και πιο ενημερωμένες.¹³⁷

---

¹³⁶ Έτσι αναφέρονται στην ιστοσελίδα του Ομοσπονδιακού Γραφείου Ερευνών των ΗΠΑ (Federal Bureau of Investigation, FBI), <https://www.fbi.gov/about-us/intelligence/disciplines>, (πρόσβαση 21-05-2016).

¹³⁷ Lerner, K. Lee and Lerner, Brenda Wilmoth, *Encyclopedia of Espionage, Intelligence and Security*, Volume 2, Gale, 2004, σελ. 89.

(β) “Πληροφόρηση από Υποκλοπή Σημάτων” (Signals Intelligence – SIGINT)

Αναφέρεται στις ηλεκτρονικές μεταδόσεις που μπορούν να συλλέγονται από τα πλοία, αεροπλάνα, σταθμούς εδάφους ή δορυφόρους. Χωρίζεται σε δύο μεγάλες κατηγορίες¹³⁸: Πρώτον, “την Πληροφόρηση μέσω υποκλοπής επικοινωνιών” (Communications Intelligence – COMINT). Αυτή αφορά τεχνικές και μυστικές πληροφορίες που αποκτούνται μέσω παρακολούθησης ξένων επικοινωνιών. Δεύτερον, την “Ηλεκτρονική Πληροφόρηση” (Electronic Intelligence – ELINT), που προέρχεται από την παρακολούθηση ηλεκτρονικών σημάτων (όχι επικοινωνίας), κυρίως ραντάρ και οπλικών συστημάτων. Μια τρίτη υποκατηγορία αποτελεί η Foreign Instrumentation Signals Intelligence (FISINT), η οποία αναφέρεται στις πληροφορίες που συλλέγονται από τη δοκιμή και ανάπτυξη ξένων οπλικών συστημάτων. Οι επιδόσεις της SIGINT βασίζονται στην υψηλή τεχνολογία, ενώ τα σήματα που συλλέγονται περνούν από μεταφραστές, κρυπτολόγους, αναλυτές και άλλους τεχνικούς εμπειρογνώμονες, ώστε να μετατρέψουν τα πρωτογενή δεδομένα σε κάτι που οι χρήστες μπορούν να χρησιμοποιήσουν.

(γ) “Πληροφόρηση Απεικονίσεων” (Imagery Intelligence – IMINT)

Στο παρελθόν ήταν γνωστή και ως Photo Intelligence – PHOTINT. Η πληροφόρηση στην κατηγορία αυτή προέρχεται από φωτογραφίες, υπέρυθρους αισθητήρες, ραντάρ συνθετικής απεικόνισης και άλλες μορφές της τεχνολογίας απεικόνισης. Άλλωστε, αυτός ο πλούτος των πηγών από εικόνες και τεχνικές στη σύγχρονη εποχή άλλαξαν και το όνομα σε IMINT. Μόλις συγκεντρώνονται, οι εικόνες πρέπει να διαβιβασθούν στα κέντρα επεξεργασίας και σε παρόμοιες μονάδες με υψηλή ειδίκευση στη μελέτη φωτογραφιών που ελήφθησαν από μεγάλα ύψη ή από το διάστημα. Από αυτές τις εικόνες, πολλές από τις οποίες είναι εξαιρετικά δύσκολο για τον ειδήμονα να ερμηνεύσει ακόμα και την πιο βασική έννοια, οι αναλυτές μπορούν να διακρίνουν πληροφορίες σχετικά με τις κινήσεις των στρατευμάτων και υλικού, ή άλλες εχθρικές δραστηριότητες.¹³⁹

(δ) “Πληροφόρηση Μέτρησης και Υπογραφών” (Measurement and Signatures Intelligence – MASINT)

Πρόκειται για μια σχετικά ελάχιστα γνωστή πηγή πληροφόρησης που αφορά τις δυνατότητες όπλων και βιομηχανικές δραστηριότητες. Είναι τεχνικά παραγόμενα δεδομένα πληροφόρησης, τα αποτελέσματα των οποίων προσδιορίζουν, ή περιγράφουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των στόχων που εντοπίζονται. Περιλαμβάνει την προηγμένη

¹³⁸ Στο ίδιο, Volume 3, σελ. 79.

¹³⁹ Στο ίδιο, Volume 2, σελ. 99-100.

επεξεργασία και χρήση των δεδομένων που συλλέγονται από τα εναέρια και αερομεταφερόμενα συστήματα συλλογής της IMINT και της SIGINT. Η MASINT διακρίνεται στις ακόλουθες υποκατηγορίες: “Ακουστική Πληροφόρηση” (Acoustic Intelligence – ACINT), “Υπέρυθρη Πληροφόρηση” (Infrared Intelligence – IRINT), “Πληροφόρηση Λέιζερ” (Laser Intelligence – LASINT), “Πυρηνική Πληροφόρηση” (Nuclear Intelligence – NUCINT), “Οπτική Πληροφόρηση” (Optical Intelligence – OPINT) και “Ακούσια Πληροφόρηση Ακτινοβολίας” (Unintentional Radiation Intelligence – RINT).¹⁴⁰ Απασχολεί μια ευρεία ομάδα επιστημονικών κλάδων, όπως του πυρηνικού, οπτικού, ραδιοσυχνότητας, ακουστικό, σεισμικό, καθώς και τις επιστήμες των υλικών. Παραδείγματα αυτής της μορφής μπορεί να είναι τα διακριτικά χαρακτηριστικά σήματα εκπομπής του ραντάρ ενός αεροσκάφους, ή η χημική σύνθεση των δειγμάτων αέρα και νερού.

(ε) “Πληροφόρηση από Ανοικτές Πηγές” (Open-Source Intelligence – OSINT)

Αναφέρεται σε ένα ευρύ φάσμα πληροφοριών και πηγών που είναι γενικά διαθέσιμες στο κοινό σε έντυπη ή ηλεκτρονική μορφή. Συμπεριλαμβάνει τις πληροφορίες που λαμβάνονται από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης (εφημερίδες, ραδιόφωνο, τηλεόραση, κ.λπ.), επαγγελματικά και ακαδημαϊκά αρχεία (έγγραφα, συνέδρια, επαγγελματικές ενώσεις, κ.λπ.), καθώς και δημόσια δεδομένα (κυβερνητικές εκθέσεις, δημογραφικά στοιχεία, ακροάσεις, ομιλίες, κλπ.). Ένα σημαντικό πλεονέκτημα της OSINT είναι η προσβασιμότητα στις πληροφορίες, αν και το πλήθος των διαθέσιμων πληροφοριών μπορεί να κάνει δύσκολο να γνωρίζουμε τι έχει αξία. Ο προσδιορισμός της πηγής των δεδομένων και η αξιοπιστία τους μπορεί επίσης να είναι περίπλοκος. Ως εκ τούτου, οι διαθέσιμες πληροφορίες εξακολουθούν να απαιτούν επανεξέταση και ανάλυση για να είναι χρήσιμες στους διαμορφωτές πολιτικής. Πολλά έχουν συμβεί στον κόσμο της OSINT τα τελευταία χρόνια. Εργαλεία αναζήτησης στο διαδίκτυο όπως το Google, έφεραν σημαντικές νέες δυνατότητες και προσδοκίες για πληροφορίες από ανοικτές πηγές τόσο στους αναλυτές όσο και στους χρήστες. Δυστυχώς, τα προγράμματα OSINT της Κοινότητας Πληροφοριών δεν έχουν επεκταθεί ανάλογα, είτε με την αύξηση των διαθέσιμων πληροφοριών είτε με την αυξανόμενη σημασία των δεδομένων αυτού του τύπου στα σημερινά προβλήματα.¹⁴¹

---

¹⁴⁰ Στο ίδιο, σελ. 253-4.

¹⁴¹ Foundations of Geographic Information and Spatial Analysis, στην ιστοσελίδα <https://courseware.e-education.psu.edu/courses/bootcamp/lo07/09.html>, (πρόσβαση: 23-05-2016).

2.6. Ο Κύκλος της Πληροφόρησης

Ο κύκλος της πληροφόρησης καθοδηγεί τις καθημερινές δραστηριότητες της Κοινότητας Πληροφοριών. Όπως αυτός ορίστηκε στις ΗΠΑ στα μέσα της δεκαετίας του 1970, αποτελείται από τέσσερα ή πέντε βήματα. Το πρώτο αναφέρεται ως σχεδιασμός, κατεύθυνση ή σχεδιασμός και κατεύθυνση: Στο βήμα αυτό καθορίζονται οι απαιτήσεις της πληροφόρησης, αναπτύσσεται ένα σχέδιο για τη συλλογή και στις υπηρεσίες ανατίθενται συγκεκριμένα καθήκοντα συλλογής. Ξεκινάει με άλλα λόγια με τις ανάγκες αυτών που αναφέρονται στην Κοινότητα Πληροφοριών ως “καταναλωτές”. Αυτοί συνήθως είναι οι διαμορφωτές πολιτικής, αξιωματούχοι των Ενόπλων Δυνάμεων, καθώς και άλλοι φορείς λήψης αποφάσεων που χρειάζονται πληροφόρηση για την εκτέλεση των καθηκόντων και των υποχρεώσεων τους. Καθ’ όλη τη διάρκεια του κύκλου πληροφόρησης, αυτό το πρώτο βήμα λαμβάνει χώρα με τη μορφή συνεχούς ελέγχου σχετικά με την παραγωγικότητα των υπηρεσιών.¹⁴²

Το δεύτερο βήμα, η συλλογή, είναι αυτό που έρχεται πιο εύκολα στο μυαλό, όταν ο μέσος άνθρωπος σκέφτεται την πληροφόρηση. Η συλλογή περιλαμβάνει δράσεις που ο καθένας θα αποκαλούσε “κατασκοπεία”. Η συλλογή παράγει πληροφορίες και όχι πληροφόρηση. Απορρέει άμεσα από τον σχεδιασμό και τις απαιτήσεις, καθώς κάθε ζήτημα δεν απαιτεί τα ίδια μέσα συλλογής πληροφοριών. Αποτελεί επίσης την πρώτη και ίσως πιο σημαντική πτυχή της πληροφόρησης, όπου ο προϋπολογισμός και οι διαθέσιμοι πόροι παίζουν τον πλέον σημαντικό ρόλο. Πόσες όμως πληροφορίες θα πρέπει να συλλέγονται; Ο Lowental υποστηρίζει ότι η απάντηση είναι ασαφής. Από τη μία πλευρά, όσες περισσότερες πληροφορίες συλλεχθούν, τόσο μεγαλύτερες είναι οι πιθανότητες να περιλαμβάνουν την απαιτούμενη πληροφόρηση. Στον αντίποδα, δεν είναι όλες οι πληροφορίες που συλλέγονται ίσης αξίας. Οι υποστηρικτές της συλλογής τονίζουν ότι αυτή αποτελεί το θεμέλιο της πληροφόρησης και ότι χωρίς τη συλλογή η όλη επιχείρηση δεν έχει μεγάλες πιθανότητες επιτυχίας.¹⁴³

Το τρίτο και τέταρτο στάδιο, η επεξεργασία και η παραγωγή-ανάλυση, μερικές φορές θεωρούνται ως ένα μόνο βήμα. Στη φάση της επεξεργασίας, τα ακατέργαστα δεδομένα μετατρέπονται σε μια πιο εύχρηστη μορφή. Αυτό συμβαίνει γιατί οι πληροφορίες που συλλέγονται από τεχνικά μέσα (δορυφορικές εικόνες, σήματα, κ.α.) δεν είναι σε αξιοποιήσιμη μορφή. Η επεξεργασία και η εκμετάλλευση αποτελούν τα βασικά βήματα για τη μετατροπή των πληροφοριών που συλλέχθηκαν με τεχνικά μέσα

¹⁴² Lerner, K. Lee and Lerner, Brenda Wilmoth, ό.π., vol. 2, σελ. 117.

¹⁴³ Lowental, Mark M., ό.π. σελ 66-7.

σε πληροφόρηση. Στη συνέχεια οι πληροφορίες αξιολογούνται, αναλύονται, ολοκληρώνονται και ερμηνεύονται με σκοπό να παράγουν όχι πλέον απλή πληροφορία, αλλά αληθινή πληροφόρηση. Σημαντικό ρόλο στο στάδιο αυτό παίζει η εκπαίδευση και η νοοτροπία των αναλυτών. Οι αναλυτές πρέπει συχνά να αντιμετωπίζουν πληροφορίες που είναι αντιφατικές και αντικρουόμενες με τις επαγγελματικές πεποιθήσεις τους και ίσως με προηγούμενες αναλύσεις τους. Ο τρόπος με τον οποίο οι αναλυτές αντιμετωπίζουν αυτές τις αντιφάσεις εξαρτάται από την κατάρτισή τους, καθώς και από τη φύση του ευρύτερου συστήματος ανάλυσης, συμπεριλαμβανομένου της διαδικασίας επανεξέτασης.¹⁴⁴

Τέλος, υπάρχει η διανομή, το στάδιο στο οποίο η επεξεργασμένη πληροφόρηση υποβάλλεται στους “καταναλωτές”. Η διαδικασία της διανομής είναι σε μεγάλο βαθμό τυποποιημένη. Η Κοινότητα Πληροφοριών διαθέτει μια “σειρά προϊόντων” ικανή να καλύψει τις απαιτήσεις των πελατών της. Αυτά κυμαίνονται από ενημερωτικά δελτία – ανακοινώσεις για αιφνιδιαστικά γεγονότα και σημαντικά γεγονότα που πρέπει να αντιμετωπιστούν άμεσα, μέχρι και μελέτες οι οποίες μπορεί να πάρει και περισσότερο από ένα χρόνο για να ολοκληρωθούν.¹⁴⁵

Σύμφωνα με τον Lowental, ο κύκλος της πληροφόρησης θεωρείται ολοκληρωμένος όταν υπάρχει ακόμη ένα στάδιο, αυτό της ανατροφοδότησης. Ο διάλογος μεταξύ των “καταναλωτών” και των “παραγωγών” πληροφόρησης πρέπει να λάβει χώρα αφότου η πληροφόρηση έχει παραλειφθεί. Οι διαμορφωτές πολιτικής θα πρέπει να ενημερώνουν την Κοινότητα Πληροφοριών σχετικά με το πόσο καλά ικανοποιούνται οι απαιτήσεις πληροφόρησής τους. Επιπλέον, θα πρέπει να ενημερώσουν για τυχόν προσαρμογές που πρέπει να γίνουν σε οποιοδήποτε στάδιο της διαδικασίας του κύκλου πληροφόρησης. Ιδανικά, αυτό πρέπει να συμβεί ενώ το ζήτημα εξακολουθεί να είναι σημαντικό, έτσι ώστε να μπορούν να γίνουν βελτιώσεις και προσαρμογές.¹⁴⁶ Στην πραγματικότητα όμως, η Κοινότητα Πληροφοριών αφενός λαμβάνει λιγότερη ανατροφοδότηση απ’ όσο επιθυμεί και αφετέρου δεν τη λαμβάνει με συστηματικό τρόπο. Οι κυριότεροι λόγοι είναι ότι λίγοι διαμορφωτές πολιτικής έχουν τον χρόνο να σκεφτούν ή να μεταφέρουν τις αντιδράσεις τους, ενώ κάποιοι δεν πιστεύουν ότι η ανατροφοδότηση είναι χρήσιμη.¹⁴⁷

Σύμφωνα με τον Herman, κατά τη διάρκεια του κύκλου της πληροφόρησης, πρέπει ταυτόχρονα να λαμβάνει χώρα η ανάλυση και αξιολόγηση των πληροφοριών.

---

¹⁴⁴ Στο ίδιο, σελ. 67-8.

¹⁴⁵ Στο ίδιο, σελ. 69.

¹⁴⁶ Foundations of Geographic Information and Spatial Analysis, ό.π.

¹⁴⁷ Lowental, Mark M., ό.π. σελ. 71.

Αυτό πραγματοποιείται με την ακόλουθη διαδικασία: α) Αφού επιτευχθεί η συγκέντρωση και καταγραφή των εισερχόμενων πληροφοριών, εκτιμάται η αξιοπιστία των πηγών και των πληροφοριών. Η ανάλυση λαμβάνει χώρα μέσω της αναγνώρισης σημαινόντων γεγονότων και σύγκρισής τους με υπάρχοντα γεγονότα, με σκοπό την εξαγωγή συμπερασμάτων. β) Πραγματοποιείται ενοποίηση όλων των πληροφοριών που αναλύονται σ' ένα σχέδιο ή μια εικόνα και τέλος, οι ιθύνοντες προβαίνουν σε ερμηνεία – απόφαση του “τι” σημαίνει και “τι” είναι πιθανό να συμβεί στο μέλλον.¹⁴⁸

2.7. Πληροφόρηση και Διαχείριση Κρίσεων

Η κρίση των πυραύλων της Κούβας επιβεβαιώνει τον συμβατικό ορισμό για τη διεθνή κρίση, ως μια αναπάντεχη και απροσδόκητη τροπή των γεγονότων που απειλεί την επιβίωση ενός έθνους-κράτους. Ενώ η διαχείριση των κρίσεων αφορά τη διατήρηση του ελέγχου των γεγονότων για την αποφυγή του πολέμου, η πληροφόρηση αναμένεται να παρέχει στους διαμορφωτές πολιτικής την πρόγνωση των γεγονότων που λαμβάνουν μια απροσδόκητη τροπή που οδηγεί σε κρίση.¹⁴⁹

¹⁴⁸ Herman, Michael, ό.π. σελ. 290.

¹⁴⁹ Guan, Kwa Chong, *Role of Intelligence in International Crisis Management*, RSIS, 2012, σελ. 2.

Οι παραδοσιακές προσδοκίες όσον αφορά τον ρόλο της πληροφόρησης στη διαχείριση μιας πολιτικής κρίσης είναι: α) Να προειδοποιεί τους φορείς χάραξης πολιτικής για την επικείμενη κατάρρευση της ομαλότητας και την πιθανή εκδήλωση μιας κρίσης ή, ακόμη χειρότερα, αιφνιδιαστικής επίθεσης. β) Να παρέχει στους φορείς χάραξης πολιτικής, κατά τη διάρκεια της κρίσης, με μια σταθερή ροή εκτιμήσεων και αξιολογήσεων σχετικά με τις προθέσεις της άλλης πλευράς, ανταποκρινόμενη στο μεταβαλλόμενο περιβάλλον. γ) Αυτές οι εκτιμήσεις και αξιολογήσεις αναμένεται να παρέχουν στους διαμορφωτές πολιτικής με ένα πλεονέκτημα στις διαπραγματεύσεις για τη διευθέτηση της κρίσης ή της συνέχισης ενός πολέμου.¹⁵⁰

Ο Dave Snowden, σύμβουλος και ερευνητής στον τομέα της διαχείρισης της γνώσης εξηγεί ότι, σε αντίθεση με τη σφαίρα των γνωστών όπου ο ηγέτης έχει το χρόνο για τη συλλογή και κατηγοριοποίηση των δεδομένων ώστε να βγάλει νόημα από την κατάσταση και στη συνέχεια να ανταποκριθεί αναλόγως, στον κόσμο του αγνώστου άμεση δουλειά του ηγέτη δεν είναι να ανακαλύψει τα πρότυπα, αλλά να σταματήσει την αιμορραγία.¹⁵¹ Η λήψη αποφάσεων σε μια κρίση δεν είναι μια στατική επιλογή. Μάλλον, είναι μια δυναμική απόφαση που απαιτεί από τους διαμορφωτές πολιτικής να κάνουν διαδοχικές ριψοκίνδυνες επιλογές σε ένα ταχέως εξελισσόμενο και πολύπλοκο περιβάλλον. Επιπλέον, πρέπει να βγάλουν νόημα από την ανατροφοδότηση και τις συνέπειες της επιλογής τους και να αποφασίσουν πώς να ανταποκριθούν στον επόμενο γύρο της κρίσης.

Περαιτέρω, οι φορείς χάραξης πολιτικής μπορεί να προσπαθήσουν να προβλέψουν, αλλά δεν μπορούν να ελέγξουν πώς μια απόφαση που κάνουν τώρα θα επηρεάσει τις επιλογές τους αργότερα στην εξελισσόμενη κρίση. Οι διαδοχικές επικίνδυνες επιλογές που έγιναν από τους αντιπάλους σε μια κρίση δημιουργούν ένα αβέβαιο και απρόβλεπτο περιβάλλον που δεν έχουν υπό τον έλεγχό τους. Η πρόκληση για την πληροφόρηση είναι να τους συμβουλευσει σχετικά με την ικανότητα του αντιπάλου για τον κίνδυνο, να τους ευαισθητοποιήσει για τις πιθανές συνέπειες των ριψοκίνδυνων επιλογών τους και να επεκτείνει την αντίληψή τους σε αποκλίνοντα αποτελέσματα της κρίσης.¹⁵²

Η προσδοκία ότι η πληροφόρηση θα πρέπει να παρέχει τη διορατικότητα και επαρκή χρόνο προειδοποίησης για να προλαμβάνει τη στρατηγική έκπληξη σε μια κρίση, βασίζεται στην κατανόηση της διαδικασίας πολιτικής ως εμπειρικά καθοδηγούμενη διαδικασία, κατά την οποία τα θέματα πολιτικής και οι προκλήσεις μπορούν να

---

¹⁵⁰ Lowental, Mark M., ό.π. σελ. 1.

¹⁵¹ Guan, Kwa Chong, ό.π. σελ. 11-2.

¹⁵² Στο ίδιο, σελ. 13.

επαληθευθούν εμπειρικά και να αναλυθούν όσον αφορά την ορθολογική πολιτική επιλογή για την επίλυση του προβλήματος. Προϋποθέτει ότι οι διαμορφωτές πολιτικής έχουν σε κάποιο βαθμό τον έλεγχο του περιβάλλοντός τους και είναι σε θέση να αποφασίζουν για το μέλλον σε ένα ομαλό, σταθερό και προβλέψιμο κόσμο. Ο αναλυτής πληροφοριών αναμένεται να παρέχει στους υπεύθυνους αυτούς την προειδοποίηση για δράση, ώστε να αποτρέψουν τον “δράστη” από την αποσταθεροποίηση του status quo. Η πρόκληση για την πληροφόρηση είναι το πώς να οικοδομήσουμε ένα πιο αποτελεσματικό σύστημα έγκαιρης προειδοποίησης για την πρόληψη και τη διαχείριση κρίσεων.¹⁵³

Αξίζει επίσης να τονισθεί, η μεγάλη συνεισφορά της στρατηγικής πληροφόρησης τόσο στην έγκαιρη προειδοποίηση των διπλωματικών κρίσεων, όσο και στις φάσεις της κλιμάκωσης και της επίλυσής τους. Η στρατηγική πληροφόρηση απαιτείται να συνδέει το αίτιο με το αποτέλεσμα των κρίσεων, αλλά και να υποστηρίζει το αργό σύστημα σκέψης των διαμορφωτών πολιτικής. Χρέος της είναι η έγκαιρη αποκάλυψη των προθέσεων, των δυνατοτήτων και των κινήσεων του αντίπαλου. Ο ρόλος της αφορά κυρίως την συγκέντρωση πληροφοριών και την αξιολόγησή τους πριν την έναρξη της κρίσης και δεν περιορίζεται μόνο στους εχθρούς αλλά και στους συμμάχους. Ειδικά το πρώιμο στάδιο της κρίσης είναι και η μεγαλύτερη πρόκληση για τις υπηρεσίες πληροφοριών καθώς κυριαρχεί η αβεβαιότητα, η ανεπάρκεια πραγματικών πληροφοριών και οι εικασίες είναι ανεξέλεγκτες.¹⁵⁴

Ο ρόλος της στρατηγικής πληροφόρησης στον τερματισμό των διεθνών κρίσεων γίνεται κατανοητός ως προς τρεις λόγους: α) Η παροχή επαρκή χρόνου προειδοποίησης στους υπεύθυνους χάραξης πολιτικής πριν την έναρξη της κρίσης. β) Αναμένεται να παρέχει έγκαιρη προειδοποίηση της κρίσης μέσα σε ένα πλαίσιο πολιτικής που υποθέτει έναν ομαλό, ελεγχόμενο και προβλέψιμο κόσμο που κατοικείται από ορθολογικούς δρώντες που εργάζονται για να μεγιστοποιήσουν τα κέρδη τους. γ) Μετά τον Ψυχρό Πόλεμο η παγκοσμιοποίηση μας έχει οδηγήσει σε ένα πιο αλληλεξαρτώμενο, στενά δικτυωμένο και πολύπλοκο κόσμο. Η τεχνολογία της πληροφορίας σέρνει τον σημερινό κόσμο σε ένα νέο κόσμο πιο περίπλοκων ροών πληροφοριών και γνώσης που αλλάζει τον κόσμο μας και πώς σχετίζονται μεταξύ τους οι κυβερνήσεις και οι αγορές.¹⁵⁵

Είναι σαφές ότι η μεταβλητή της πληροφόρησης είναι πολλαπλασιαστής ισχύος στα χέρια μιας ομάδας διαχείρισης κρίσεων η οποία οφείλει να την αξιοποιεί

---

¹⁵³ Στο ίδιο, σελ. 8.

¹⁵⁴ Scott, Len and Hughes, R. Gerald, *Intelligence Crises and Security: Prospects and Retrospects*, Routledge, 2007, σελ. 667.

¹⁵⁵ Guan, Kwa Chong, ό.π. σελ. 15.

αποτελεσματικά. Οι εθνικοί διαμορφωτές αποφάσεων απαιτούν πληροφόρηση η οποία θα τους προειδοποιεί καθημερινά για πιθανά επικίνδυνα γεγονότα και θα τους επιτρέπει να διαχειριστούν κρίσεις όταν αυτές συμβαίνουν. Εξάλλου, η ύπαρξη μιας κρίσης δείχνει ότι υπάρχει αποτυχία της πληροφόρησης.

2.8. Γιατί Αποτυγχάνει η Πληροφόρηση

Το ιστορικό της συμβολής της πληροφόρησης στην εκπλήρωση των προσδοκιών που αναλύθηκαν σε μία κρίση είναι θλιβερό. Όλες οι κρίσεις που κλιμακώθηκαν και ξέσπασαν σε πόλεμο, από την ιαπωνική εισβολή στο Pearl Harbor έως τον πόλεμο του 2003 στο Ιράκ, έχουν αποδοθεί σε αποτυχίες της πληροφόρησης με τον ένα ή τον άλλο τρόπο. Σε αυτό το θλιβερό “ρεκόρ” η κρίση των πυραύλων της Κούβας ξεχωρίζει ως επιτυχημένη διαχείριση της κρίσης που δεν οδήγησε σε πόλεμο.¹⁵⁶

Δυστυχώς, η έλλειψη συνειδητοποίησης περισσότερων περιπτώσεων επιτυχούς αποκλιμάκωσης της κρίσης στις οποίες μπορεί να έχει συμβάλει η στρατηγική πληροφόρηση, έχει εστιάσει την προσοχή της στις καταστροφικές συνέπειες, λόγω της αποτυχίας της διαχείρισης των κρίσεων. Οι επακόλουθες έρευνες και μελέτες έχουν κατηγορήσει την πληροφόρηση για την αποτυχία της να παρέχει στους φορείς χάραξης πολιτικής, την προνοητικότητα και την κατανόηση για την αποφυγή του πολέμου σε μια κρίση. Σε γενικές γραμμές, τέσσερις κατηγορίες αποτυχίας της πληροφόρησης έχουν εντοπιστεί.

Η πρώτη κατηγορία των αποτυχιών είναι η αδυναμία της πληροφόρησης να δει μέσα από την “ομίχλη” της εξαπάτησης που δημιουργείται από τον αντίπαλο στη δημιουργία μιας κρίσης. Κεντρικό ρόλο στο να διαπεραστεί η ομίχλη της εξαπάτησης είναι η αποκάλυψη των ενεργειών του αντιπάλου για να καλύψει και να κρύψει τις κινήσεις του, για να ξεκινήσει μια αιφνιδιαστική επίθεση. Οι Σοβιετικοί κάλυψαν με επιτυχία και απέκρυψαν μεγάλο μέρος της αποστολής των πυραύλων τους στην Κούβα από τη CIA έως τις 14 Οκτωβρίου, όταν και ήταν έτοιμοι να την ολοκληρώσουν. Το δίδαγμα που έχουν εξάγει οι υπηρεσίες πληροφοριών είναι ότι η εξαπάτηση και η άρνηση των πληροφοριών από τους αντιπάλους για τις προθέσεις και τις ενέργειές τους, είναι ένα σημαντικό εμπόδιο ενάντια στις προσπάθειές τους να παρέχουν καλύτερες αξιολογήσεις και εκτιμήσεις στους διαμορφωτές πολιτικής.¹⁵⁷

---

¹⁵⁶ Στο ίδιο, σελ. 4.

¹⁵⁷ Στο ίδιο, σελ. 5.

Η δεύτερη κατηγορία που εξηγεί τις αποτυχίες της πληροφόρησης είναι οι γνωστικές προκαταλήψεις που οδηγούν στην ανάλυση των πληροφοριών. Ο βετεράνος της CIA Richards J. Heuer, συμβουλευόντας το προσωπικό του, ανέφερε τέσσερις κατηγορίες προκαταλήψεων: α) προκαταλήψεις στην αξιολόγηση των αποδεικτικών στοιχείων, β) προκαταλήψεις στην αντίληψη της αιτίας και του αποτελέσματος, γ) προκαταλήψεις κατά την εκτίμηση των πιθανοτήτων και δ) εκ των υστέρων προκαταλήψεις όσον αφορά την αξιολόγηση της ποιότητας και της αξίας των προϊόντων πληροφόρησης. Επιπρόσθετα, ορισμένοι αναλυτές έχουν τονίσει το αναπόφευκτο της στρατηγικής έκπληξης σε μια κρίση, που θα μπορούσε να οδηγήσει σε μια αιφνιδιαστική επίθεση. Γι' αυτούς τους αναλυτές, η έκπληξη είναι αναπόφευκτη.¹⁵⁸

Η τρίτη κατηγορία που οδηγεί στην αποτυχία πρόβλεψης κρίσεων και αιφνιδιαστικών επιθέσεων, αποδίδεται στη διαχείριση και την οργάνωση των Υπηρεσιών Πληροφοριών. Χαρακτηριστικά αναφέρονται η έλλειψη συντονισμού των απαιτήσεων, η υπερβολική χρήση υψηλής διαβάθμισης, ο ανταγωνισμός των υπηρεσιών, πολιτικά εμπόδια, οικονομικές δυσκολίες και η πίεση χρόνου, με αποτέλεσμα να μην υπάρχει σωστή αξιολόγηση. Επιπλέον, αν στις Υπηρεσίες Πληροφοριών κυριαρχεί η διάθεση για «συναίνεση» τότε θα γίνει επιλογή της εναλλακτικής που θα αποσπάσει τη μεγαλύτερη συμφωνία και υποστήριξη.

Αυτό άλλωστε ήταν και το πόρισμα από τις εξεταστικές επιτροπές του Κογκρέσου για το Pearl Harbor και της επιτροπής Agranat για την αποτυχία της Ισραηλινής υπηρεσίας πληροφοριών το 1973 (Yom Kippur). Ακόμη πιο πρόσφατα, η έκθεση της επιτροπής για την 9/11 και τον πόλεμο του Ιράκ το 2004, κάνει λόγο για μεταρρύθμιση όχι μόνο των Υπηρεσιών Πληροφοριών, αλλά και της κυβέρνησης. Η πρόκληση για τη μεταρρύθμιση των Υπηρεσιών Πληροφοριών είναι ο ευαίσθητος έλεγχος του υπερ-συγκεντρωτισμού και της ισορροπίας με την αποκέντρωση και τον πλουραλισμό.¹⁵⁹

Ο Richard Betts αναφέρει ως τέταρτη κατηγορία αποτυχίας την σχέση των αξιωματούχων της πληροφόρησης με τους διαμορφωτές πολιτικής.¹⁶⁰ Η κύρια προσδοκία για τον αναλυτή πληροφοριών, είναι ότι να παράσχει μια αντικειμενική και ακριβή εικόνα του «τι είναι εκεί έξω» στον ιθύνουν πολιτικό. Αυτός δεν είναι απαραίτητα ένα μέρος της διαδικασίας πολιτικής, για να εξασφαλιστεί ότι οι εκτιμήσεις και οι αξιολογήσεις του δεν είναι προκατειλημμένες και πολιτικοποιημένες. Διαχωριζόμενος όμως από την πολιτική διαδικασία, ο αναλυτής πληροφόρησης αγνοεί τις ανάγκες της

---

¹⁵⁸ Στο ίδιο, σελ. 6.

¹⁵⁹ Στο ίδιο, σελ. 6-7.

¹⁶⁰ Betts, Richard K., *Enemies of intelligence: Knowledge and power in American National Security*, New York, Columbia University Press, 2007, σελ. 124-158.

πολιτικής, τις εντάσεις και τους κινδύνους που παράγουν οι εκτιμήσεις και αξιολογήσεις που είναι άσχετες με τις ανάγκες της πολιτικής. Η πρόκληση για τους αναλυτές πληροφοριών είναι πως να είναι κοντά στους διαμορφωτές πολιτικής, χωρίς να εμπλέκονται στη διαδικασία χάραξης πολιτικής, για την παραγωγή πολιτικοποιημένων προϊόντων που να εξορθολογούν και να δικαιολογούν τους στόχους της πολιτικής, αντί για αντικειμενική παροχή συμβουλών σχετικά με τις πιθανές αντιδράσεις που οι εν λόγω στόχοι μπορεί να προκαλέσουν στον αντίπαλο. Εξάλλου, όπως υποστηρίζει ο Betts, μπορεί η πληροφόρηση να προβλέψει σωστά μια κρίση, αλλά οι διαμορφωτές πολιτικής μπορεί είτε να επιλέξουν να την αγνοήσουν, ή να είναι απρόθυμοι να εγκρίνουν μια στρατιωτική αντίδραση.¹⁶¹

Ο Betts διακρίνει τις εξής κατηγορίες «εχθρών της πληροφόρησης» που μπορεί να οδηγήσουν σε “intelligence failure”. Πρώτον, οι εξωτερικοί εχθροί. Αποτελούν τους κύριους εχθρούς ενός έθνους, όπως οι εχθρικές κυβερνήσεις. Δεύτερον, οι αθώοι εχθροί. Πρόκειται γι’ αυτούς που απειλούν ακούσια την πληροφόρηση. Δεν είναι εχθροί με την κυριολεκτική έννοια του όρου αφού δεν βλάπτουν εκούσια τα συμφέροντα του έθνους. Συνήθως πρόκειται για μεμονωμένους επαγγελματίες που είναι απογοητευμένοι από τις επιδόσεις του έθνους τους. Τρίτον, οι έμφυτοι εχθροί. Αυτοί προκύπτουν από τις λειτουργίες της ίδιας της πληροφόρησης και τις ανθρώπινες συνθήκες, όπως οι πνευματικοί περιορισμοί και η υπερβολική γνώση.¹⁶²

2.9. Άλλες Παθογένειες της Πληροφόρησης

Άλλοι παράγοντες που επηρεάζουν λιγότερο ή περισσότερο την πληροφόρηση ως παρεμβαίνουσα μεταβλητή στην πρόληψη και διαχείριση κρίσεων και οδηγούν σε αποτυχία της είναι οι παρακάτω: Πρώτον, η δημιουργία ad hoc διαδικασιών και ομάδων εργασιών κατά τη διάρκεια μιας κρίσης. Το πρόβλημα υφίσταται διότι αυτές ακολουθούν ξεχωριστούς κανόνες και συνήθως βασίζονται σε διαφορετικές πηγές πληροφόρησης. Αυτό έχει ως συνέπεια την ποικιλία γνώμων και επιλογών, η οποία συνεπάγεται βραδύτητα και καθυστέρηση στη διαδικασία λήψης αποφάσεων, με αποτέλεσμα την αποτροπή αντικειμενικής εκτίμησης πληροφοριών.¹⁶³

---

¹⁶¹ Betts, Richard K., *Surprise attack: Lessons for defense planning*, Washington, D.C., Brookings Institution, 1982, σελ. 4.

¹⁶² Betts, Richard K., *Enemies of intelligence*, ό.π. σελ. 18.

¹⁶³ George, Alexander, *Avoiding War: Problems of Crisis Management*, Westview Press, 1991, σελ. 405.

Δεύτερον, σύμφωνα με τον Alexander George, είναι οι διαφορετικές εκτιμήσεις που προκύπτουν. Αυτό οφείλεται διότι: α) η κάθε οργάνωση στη γραφειοκρατία έχει διαφορετική οπτική γωνία των πραγμάτων, β) η ύπαρξη διαφοράς στην κουλτούρα των αξιωματούχων πληροφοριών και διαμορφωτών πολιτικής. Καθώς οι αξιωματούχοι πληροφοριών δεν λαμβάνουν αποφάσεις, η κυριότερη λειτουργία τους είναι η κριτική. Επίσης, εντός των Υπηρεσιών Πληροφοριών υπάρχουν δύο ειδών πολιτικοί ανταγωνισμοί. Ο πρώτος αφορά τα μέσα συλλογής πληροφοριών και ο άλλος τα μέσα παραγωγής πληροφόρησης. Αξίζει να τονιστεί ότι δεν έχουν «ίση επιρροή» όλες οι Υπηρεσίες.¹⁶⁴,

Τρίτον, το “Σύνδρομο του ψεύτικου συναγερμού” (cry wolf syndrome).¹⁶⁵ Σ’ αυτή την περίπτωση, λανθασμένοι συναγερμοί που σκοπό έχουν την έγκαιρη προειδοποίηση, έχουν ως αποτέλεσμα οι Υπηρεσίες Πληροφοριών να απωλέσουν την αξιοπιστία τους σε μελλοντικές προειδοποιήσεις. Τέταρτον, οι πεπαιθώσεις των δημιουργών πολιτικής για τον κόσμο. Σύμφωνα με τον Robert Jervis, οι κρίσιμες αποφάσεις εξωτερικής πολιτικής δεν μπορούν να εξηγηθούν χωρίς αναφορά σ’ αυτές, αφού δημιουργούν τις εικόνες οι οποίες είναι στερεότυπες μεταφράσεις δραματικών ιστορικών γεγονότων ειδικά των πολέμων και των επαναστάσεων.¹⁶⁶ Οι εικόνες επηρεάζουν τη συμπεριφορά εξωτερικής πολιτικής με ορθολογική και μη ορθολογική συνέπεια. Η προσδοκία και η πεποίθηση αποτελούν έννοιες αλληλεξαρτώμενες με την αφομοίωση των πληροφοριών. Διαμορφώνουν τον τρόπο με τον οποίο οι δημιουργοί πολιτικής ανταποκρίνονται στα εξωτερικά ερεθίσματα. Στο πλαίσιο αυτό, πρέπει να αποφευχθούν οι εξής διανοητικές παθογένειες:

α. “Πρώρη Γνωστική Περάτωση”. Συμβαίνει όταν ο δημιουργός πολιτικής είναι πεπεισμένος με τις προσδοκίες του και λαμβάνει μια απόφαση πριν γίνει η συλλογή επαρκούς πληροφόρησης και αξιολόγησης.¹⁶⁷

β. “Αντιληπτική Ικανοποίηση”. Οι υποθέσεις και οι προσδοκίες γίνονται στη βάση ελλιπούς πληροφόρησης. Στη διαδικασία επανακαθορισμού της εικόνας υιοθετείται η πρώτη που ταιριάζει. Οι εικόνες αλλάζουν αυξητικά και η επιλογή γίνεται με αναφορά στον έλεγχο της εγκυρότητας των υποθέσεων πάνω στις οποίες βασίζεται η εικόνα.¹⁶⁸

---

¹⁶⁴ Στο ίδιο, σελ. 396.

¹⁶⁵ Κολιόπουλος, Κωνσταντίνος, *Στρατηγικός Αιφνιδιασμός, Υπηρεσίες Πληροφοριών και Αιφνιδιαστικές Επιθέσεις*, Αθήνα, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, 2008, σελ. 285.

¹⁶⁶ Lebow, Ned Richard, *Between Peace and War, The Nature of International Crisis*, The Johns Hopkins University Press, Baltimore and London, 1981, σελ. 104.

¹⁶⁷ Στο ίδιο, σελ. 112.

¹⁶⁸ Στο ίδιο, σελ. 113.

γ. “Αρχή της Συνέπειας”. Είναι η έντονη τάση των ανθρώπων να βλέπουν αυτό που προσμένουν να δουν και να αφομοιώνουν εισερχόμενες πληροφορίες σε προυπάρχουσες εικόνες.¹⁶⁹

δ. Αποφυγή της “Ψυχολογικής Αρχής της Διαθεσιμότητας”. Οι άνθρωποι αντιλαμβάνονται και ερμηνεύουν πληροφορίες με όρους του τι υπάρχει στο μυαλό τους.¹⁷⁰

ε. Οι “διαστρεβλωτικές αντιλήψεις”. Είναι το φαινόμενο όπου οι ηγέτες έχουν συχνά λάθος αντίληψη για την ευπάθεια των δεσμεύσεων. Οφείλεται στους λανθασμένους υπολογισμούς και αντιλήψεις και δημιουργεί εμπόδια στην παρουσίαση του προβλήματος καθώς και στην επεξεργασία των πληροφοριών. Ταυτόχρονα, είναι πιθανή η εμφάνιση του φαινομένου να υπάρχει διαφορά στην αντίληψη της επιθετικότητας και του αποτελέσματος των απειλών του αντιπάλου. Αυτό συμβαίνει διότι υπάρχει διαφορά στις πεποιθήσεις σχετικά με το βαθμό συνεργασίας ανάμεσα στα έθνη και στην ετοιμότητα αντίληψης των σχέσεων ως συγκρουσιακές.¹⁷¹

Επιπλέον, οι πολιτικές προκαταλήψεις διεισδύουν στην ανάλυση, με αποτέλεσμα αυτή να διαστρεβλώνεται. Η αντίληψη ενός αναλυτή διαμορφώνεται από τις διαφορές στην κουλτούρα, την εγωιστική ψυχολογία και τα προσωπικά χαρακτηριστικά του. Η κουλτούρα με τη σειρά της, διαμορφώνει τις πεποιθήσεις των ελίτ και δημιουργεί μια “εθνική εικόνα”. Εν τέλει, η συμπεριφορά αντανακλά τις αξίες και τους στόχους των ανθρώπων. Αυτό συνεπάγεται ότι οι αναλυτές της πληροφόρησης οφείλουν να γνωρίζουν όχι μόνο τη δομή του διεθνούς συστήματος, αλλά και των ευκαιριών και των κινδύνων που απορρέουν από αυτό. Αντικειμενικός σκοπός τους είναι να αποκτήσουν πληροφόρηση για τις ικανότητες και τις προθέσεις του αντιπάλου, καθώς και μια κοινωνική-πολιτιστική πληροφόρηση, ώστε να βελτιώσουν τις αντιλήψεις τους.

Τέλος, σημαντική παθογένεια αποτελεί και ο παράγοντας της ψυχολογίας, ιδιαίτερα κατά τη διάρκεια αντιμετώπισης μιας κρίσης. Η αυξητική τάση του αριθμού των πληροφοριών σε συνδυασμό με τις απαιτήσεις χρόνου και σπουδαιότητας, δημιουργούν άγχος. Αυτό προκαλεί το σύνδρομο των “τωρινών γεγονότων”, στο οποίο ενώ οι διαμορφωτές πολιτικής σαρώνουν τη ροή των γεγονότων και των απαιτήσεων, η πληροφόρηση έχει την τάση να εστιάζει στις τελευταίες πληροφορίες, εις βάρος ενός συνολικού πλαισίου από τη συστηματική καταγραφή των πληροφοριών. Επιπρόσθετα,

---

¹⁶⁹ Jervis, Robert, *Perception and Misperception in International Politics*, Princeton University Press, 1976, σελ. 168.

¹⁷⁰ Στο ίδιο, σελ. 89.

¹⁷¹ Στο ίδιο, σελ. 104.

κατά τη διάρκεια κρίσεων παρατηρείται η τάση για “γνωστική συνέπεια”, δηλαδή η ανάπτυξη νέων εκτιμήσεων να είναι συνεπείς με τις επικρατούσες εικόνες και προσδοκίες, αλλά και με τα επιθυμητά αποτελέσματα.¹⁷²

Σύμφωνα με τη θεωρία της Ψυχολογίας, οι άνθρωποι επεξεργάζονται τις πληροφορίες με δύο τρόπους: α) προσανατολισμένος προς τη θεωρία (theory driven). Ερμηνεύει τα γεγονότα βάσει προηγούμενων πεποιθήσεων ή γνώσεων. Αποτελεί μεν παραγωγικό τρόπο αιτιολόγησης, επηρεάζει δε τον τρόπο κατανόησης αμφιλεγόμενων πληροφοριών. Είναι μια δραστηριότητα από τη κορυφή προς τα κάτω. Σύμφωνα μ’ αυτή την θεωρία, δύο άνθρωποι που παρατηρούν το ίδιο γεγονός- συμπεριφορά, μπορεί να το ερμηνεύσουν διαφορετικά λόγω αλλιώςτικων πεποιθήσεων. β) προσανατολισμένος προς τα δεδομένα και τα στοιχεία. Αποτελεί μια αντίστροφη επεξεργασία από κάτω προς τα πάνω. Παρακολουθούνται πρώτα τα δεδομένα και στη συνέχεια αναπτύσσονται οι θεωρίες. Πρόκειται λοιπόν για μια επαγωγική διαδικασία.¹⁷³

Ανακεφαλαιώνοντας, η πληροφόρηση (intelligence), αποτελεί πλέον έναν αναγνωρισμένο και ευδιάκριτο υποτομέα της ιστορίας και των πολιτικών επιστημών. Η συμβουλή του Sun Tzu «να ξέρεις τον εχθρό σου», σύμφωνα με τον John Foster Dulles, θα έχει πάντα χρησιμότητα.¹⁷⁴ Η φράση αντικατοπτρίζει και τη διαχρονική αξία που έχει η πληροφόρηση. «Η γνώση δημιουργείται για να υπηρετεί σκοπούς», γι’ αυτό και η πληροφόρηση εστιάζει κατά κύριο λόγο στον δημόσιο έλεγχο και την πολιτική ανησυχία.¹⁷⁵ Αποτελεί σημαντικό στοιχείο των διαμορφωτών πολιτικής και είναι απαραίτητη για την ασφάλεια ενός κράτους. Είναι αλήθεια ότι εμφανίζει παθογένειες που επηρεάζουν την αποτελεσματικότητά της και τον ρόλο της, κυρίως ως εργαλείο πρόγνωσης κρίσεων που απειλούν την ασφάλεια ενός κράτους. Η συνειδητοποίηση όμως των απειλών και των κρίσεων έχουν αυξήσει την κατανόηση της σημασίας της πληροφόρησης. Η πληροφόρηση αποτελεί σημαντικό συστατικό προστιθέμενο στην υπάρχουσα γνώση, στρατηγικού, επιχειρησιακού ή τακτικού ενδιαφέροντος.

---

¹⁷² George, Alexander, ό.π. σελ. 404.

¹⁷³ Richards, J. Heuer JR, *Psychology of Intelligence Analysis*, Center for the Study of Intelligence, Central Intelligence Agency, 1999, σελ. 63.

¹⁷⁴ Scott, Len and Hughes, R. Gerald, *Intelligence, Crises and Security: Lessons from History?* Intelligence and National Security, Vol. 21 No 5, October 2006, σελ. 653.

¹⁷⁵ Στο ίδιο, σελ. 659.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Η ΚΡΙΣΗ ΤΩΝ ΠΥΡΑΥΛΩΝ ΤΗΣ ΚΟΥΒΑΣ

«Εάν στρέψω ένα όπλο εναντίον σου με σκοπό να σου επιτεθώ, τότε πρόκειται για ένα επιθετικό όπλο. Εάν όμως ο στόχος μου είναι να σε αποτρέψω από το να με χτυπήσεις τότε πρόκειται για αμυντικό όπλο, έτσι δεν είναι;»¹⁷⁶

Nikita S. Khrushchev

Οι δεκατρείς μέρες του Οκτωβρίου του 1962 αποτελούν ένα πρωτοφανές γεγονός στην παγκόσμια ιστορία. Ποτέ πριν ή μετά, η ανθρωπότητα δεν έφτασε τόσο κοντά στο χείλος ενός πυρηνικού πολέμου. Ποτέ πριν δεν υπήρξε τόσο μεγάλη πιθανότητα να χαθούν αιφνιδίως εκατομμύρια ανθρώπινες ζωές σε όλο τον πλανήτη.¹⁷⁷ Μολονότι η συγκεκριμένη κρίση είναι εκ των πλέον μελετημένων κρίσεων, συνεχίζει να αποτελεί μία αστείρευτη βάση δεδομένων για τους σύγχρονους μελετητές. Στο παρόν κεφάλαιο θα γίνει μία σύντομη αναφορά στη δημιουργία του ψυχροπολεμικού κλίματος ανάμεσα στις δύο υπερδυνάμεις και στις 13 μέρες που συγκλόνισαν τον κόσμο. Επίσης, θα αναλυθούν οι λόγοι που οδήγησαν τις δύο υπερδυνάμεις να φτάσουν τόσο κοντά στον πυρηνικό πόλεμο και κατόπιν στην υποχώρηση.

3.1. Ο Ψυχρός Πόλεμος

Ένα κεντρικό ερώτημα που ταλανίζει τους ερευνητές των διεθνών σχέσεων, είναι γιατί οι δύο υπερδυνάμεις περιήλθαν σε κατάσταση έντονου ανταγωνισμού μετά τη λήξη του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, κάτι που οδήγησε την ανθρωπότητα κατ'επανάληψη στο χείλος ενός νέου Παγκοσμίου Πολέμου. Σύμφωνα με τον καθηγητή Χαράλαμπο Παπασωτηρίου, τα αίτια της διαμάχης πρέπει να αναζητηθούν στις ιστορικές περιστάσεις της εποχής. Πρώτον, η ανθρωπότητα μόλις είχε βιώσει τον

---

¹⁷⁶ Το χωρίο παρατίθεται στο Lebow, Ned Richard and Stein, Gross Janite, *We all Lost the Cold War*, Princeton University Press, 1994, σελ. 94.

¹⁷⁷ Allison, Graham & Zelikow, Philip, *Η Κρίση της Κούβας. Η Ουσία της Απόφασης*, Εκδόσεις Παπαζήση, 2006, σελ. 33.

καταστροφικότερο πόλεμο της ιστορίας της. Δεύτερον, ο κατευνασμός της Μεγάλης Βρετανίας στη Γερμανία είχε αποτύχει. Τρίτον, ο Stalin, ηγέτης της Σοβιετικής Ένωσης, ακολούθησε πιο επικίνδυνη πολιτική κατευνασμού αλλά προδόθηκε από τον Χίτλερ. Τέταρτον, οι ΗΠΑ δέχθηκαν στο Pearl Harbor εισβολή στο έδαφός τους για πρώτη φορά μετά το 1814. Άρα, πρωταρχικός στόχος για όλες τις μεταπολεμικές ηγεσίες, ήταν να μην παραπλανηθούν και να μην αιφνιδιασθούν στο μέλλον, από έναν αδίστακτο αντίπαλο με επεκτατικές βλέψεις.¹⁷⁸

Η αρχική ευθύνη για την δημιουργία ψυχροπολεμικού κλίματος βαρύνει σε μεγαλύτερο βαθμό τη Σοβιετική Ένωση. Σύμφωνα με τα Σοβιετικά αρχεία, ο Stalin πίστευε ότι μελλοντικά ήταν αναπόφευκτη μία αναμέτρηση ανάμεσα στον καπιταλισμό και στον κομμουνισμό. Οι ενέργειές του είχαν ως στόχο τη βέλτιστη προετοιμασία των Σοβιετικών για τον αναπόφευκτο και επερχόμενο Τρίτο Παγκόσμιο Πόλεμο. Θεωρώντας δεδομένη την αδυσώπητη έχθρα του καπιταλιστικού χώρου, ενήργησε με τρόπους που δημιούργησαν παραστάσεις απειλής στη Δύση. Ο κυριότερος τρόπος με τον οποίο δημιούργησε φόβους, ήταν η επιβολή κομμουνιστικών καθεστώτων στις χώρες που περιήλθαν στον έλεγχο του Σοβιετικού στρατού. Η επιβολή των διδακτοριών αυτών εξυπηρετούσε δύο στόχους: α) βραχυπρόθεσμα, εξασφάλιζε τον απόλυτο σοβιετικό έλεγχο στις γεωγραφικές περιοχές που ο Ρώσος ηγέτης θεωρούσε απαραίτητο προμαχώνα, στα πλαίσια της επερχόμενης σύγκρουσης με το αντίπαλο στρατόπεδο. β) μακροπρόθεσμα, προωθούσε την παγκόσμια επανάσταση του προλεταριάτου, κάτι που ήταν και απώτερος οραματισμός του. Η πολιτική του Stalin προκάλεσε τρόμο τόσο στη Δυτική Ευρώπη όσο και στις ΗΠΑ, αφού οι μνήμες του επεκτατισμού του Hitler ήταν ακόμη νωπές.¹⁷⁹

Στην αντίπερα όχθη υπήρχε η αντίληψη της “Αμερικανικής μοναδικότητας”, συνυφασμένη με την ιδεολογική μονοκρατορία του φιλελευθερισμού. Επιπλέον, η αμερικανική κοινωνία απαρνιόταν τις παραδοσιακές ρεαλιστικές και γεωπολιτικές αντιλήψεις του “Παλαιού κόσμου”. Η Αμερικάνικη συμβολή στην κλιμάκωση του Ψυχρού Πολέμου συνίσταται στην αντίδραση στον κομμουνισμό που τελικά πήρε τη μορφή ιδεολογικής σταυροφορίας. Το αποτέλεσμα ήταν η πόλωση του κόσμου και η σύγκρουση των δύο υπερδυνάμεων σε κάθε γωνιά του κόσμου.¹⁸⁰

Η αντίδραση της Αμερικανικής κυβέρνησης ήταν η υιοθέτηση του Δόγματος Truman, με σκοπό τη δημιουργία ενός αντισοβιετικού συνασπισμού στη δυτική Ευρώπη.

---

¹⁷⁸ Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος, *Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα και Εξωτερική Πολιτική: 1945-2002*, Εκδόσεις Ποιότητα, 5^η Έκδοση, 2012, σελ. 52.

¹⁷⁹ Στο ίδιο, σελ. 54.

¹⁸⁰ Στο ίδιο, σελ. 36-7.

Την άνοιξη του 1947, εκπονήθηκε από την κυβέρνηση Truman “η στρατηγική της ανάσχεσης”, που αποτέλεσε το κεντρικό στοιχείο της πολιτικής των ΗΠΑ ως προς την ΕΣΣΔ κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου. Σύμφωνα μ’ αυτήν, κύριο στοιχείο της Αμερικανικής πολιτικής έπρεπε να είναι μια μακροχρόνια, υπομονετική, αλλά σθεναρή και άγρυπνη ανάσχεση των ρωσικών επεκτατικών τάσεων. Η μακροχρόνια εφαρμογή της θα επέφερε τη σταδιακή συσσώρευση των εσωτερικών προβλημάτων και πιέσεων στη Σοβιετική Ένωση.¹⁸¹

Το αποτέλεσμα όλων αυτών ήταν η σταδιακή πόλωση του κόσμου, αντίστοιχη με τη θρησκευτική μερικούς αιώνες νωρίτερα, ανάμεσα στους καθολικούς και τους προτεστάντες.¹⁸² Κυριάρχησε η αντίληψη ότι από τη μία πλευρά υπήρχε ο “ελεύθερος κόσμος” και από την άλλη το “σοβιετικό στρατόπεδο”. Οποιαδήποτε εξάπλωση της σοβιετικής επιρροής, σήμαινε αυτόματα υποχώρηση του ελεύθερου κόσμου σ’ αυτό το παιχνίδι μηδενικού αθροίσματος. Ειδικά για τις ΗΠΑ, αυτό σήμαινε οικονομική βοήθεια και πολιτική στήριξη σε αντικομμουνιστικά καθεστώτα. Επίσης, σήμαινε επεμβάσεις της CIA στην εσωτερική πολιτική ζωή τριτοκοσμικών κρατών, με χαρακτηριστικό παράδειγμα την Κούβα.¹⁸³

3.2. Kennedy, Khrushchev και Κούβα

Η Κούβα αποτελούσε την αχίλλειο πτέρνα της Κυβέρνησης Kennedy για τρεις λόγους:¹⁸⁴ Πρώτον, η απόβαση στον Κόλπο των Χοίρων και η αποτυχημένη απόπειρα ανατροπής του Κουβανού Προέδρου το 1961, προκάλεσε αμφιβολίες για την ορθή κρίση του Kennedy και των συμβούλων του. Δεύτερον, ως συνέπεια του φιάσκου της προηγούμενης επιχείρησης, η Κούβα φάνταζε στα μάτια της κοινής γνώμης ως σοβαρή απειλή για την ασφάλεια των ΗΠΑ και ότι η ανατροπή του ηγέτη της κομμουνιστή Castro ήταν νόμιμη. Τρίτον, η αποτυχία της επιχείρησης παρουσίαζε τον Kennedy ως αναποφάσιστο. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα αυτός και οι σύμβουλοί του να θεωρούν πως έπρεπε να είναι πιο αποφασιστικοί. Δεν είναι τυχαίο που ο Kennedy αναφερόταν στην Κούβα ως τον «βαρύτερο πολιτικό σταυρό» που κουβαλούσε.¹⁸⁵

---

¹⁸¹ Στο ίδιο, σελ. 63.

¹⁸² Στο ίδιο, σελ. 53.

¹⁸³ Στο ίδιο, σελ. 127.

¹⁸⁴ Allison, Graham & Zelikow, Philip, ό.π. σελ. 478-9.

¹⁸⁵ Sorensen, Theodore, *Kennedy*, New York: Harper & Row, 1965, σελ. 669.

Ο Fidel Castro έγινε ο ηγέτης της κυβέρνησης της Κούβας, όταν οι επαναστατικές δυνάμεις του ανέτρεψαν το καθεστώς Batista, τον Ιανουάριο του 1959.¹⁸⁶ Αρχικά η Ουάσιγκτον δεν ήταν εχθρική προς τον Castro και ο Πρόεδρος Eisenhower αναγνώρισε την κυβέρνησή του. Ο Κουβανός Πρόεδρος επισκέφθηκε την Ουάσιγκτον και συναντήθηκε με τον Αντιπρόεδρο Richard Nixon. Ο Nixon αποφάσισε ότι ο Castro δεν μπορούσε να είναι αξιόπιστος για τα συμφέροντα των ΗΠΑ και άρχισε να αναδεύει την απομάκρυνσή του. Ο Castro, αν και αρχικά δεν ήταν μαρξιστής, ήταν αντίθετος στον ηγεμονισμό των ΗΠΑ στη Λατινική Αμερική.¹⁸⁷ Η επακόλουθη αγκαλιά του κομμουνισμού στον Κουβανό Πρόεδρο και το ενδεχόμενο εξάπλωσής του σε όλη τη Λατινική Αμερική, έκανε την κυβέρνηση του Castro να μοιάζει σαν ιός έτοιμος να μολύνει τη σφαίρα επιρροής των ΗΠΑ. Η πραγματικότητα ότι ο Castro ήταν πάνω απ' όλα Κουβανός χάθηκε στη ρητορική του Ψυχρού Πολέμου. Με την Κούβα να θεωρείται ως βάση για την κομμουνιστική επέκταση στην Αμερική, η ιστορική ενασχόληση των ΗΠΑ με το νησί διογκώθηκε και συνέβαλε στις Σοβιετικές ανησυχίες σχετικά με την ασφάλεια της Κούβας. Οι Αμερικανοί φοβήθηκαν τον "διάβολο στο κατώφλι τους" και ως εκ τούτου, ηγέτες όπως οι Kennedy και Eisenhower συνάντησαν μεγάλη πολιτική πίεση για την εκδίωξη της κυβέρνησής του. Ταυτόχρονα, οι Σοβιετικοί ηγέτες αισθάνθηκαν μια εξίσου σημαντική υποχρέωση να προστατεύσουν τους ερείσματά τους στη Δύση.¹⁸⁸

Αμέσως μετά την ανάληψη της προεδρίας του, ο Kennedy αντιμετώπισε μια τεράστια πρόκληση στην Κούβα. Η CIA του παρουσίασε μια πρόταση που αναπτύχθηκε κατά τη διάρκεια της θητείας του Eisenhower, να ενισχύσει μια εισβολή στην Κούβα από μια ομάδα εξόριστων Κουβανών.¹⁸⁹ Το εν λόγω σχέδιο περιλάμβανε αεροπορική επίθεση από πολεμικά αεροσκάφη των ΗΠΑ και δολοφονία του Castro από τη μαφία, πριν την εισβολή της ταξιαρχίας των εξοριστών.¹⁹⁰ Ο Kennedy ενέκρινε το σχέδιο με την προϋπόθεση ότι δεν θα συμμετάσχουν στρατιωτικές δυνάμεις των ΗΠΑ, κάτω από οποιοσδήποτε συνθήκες. Η εισβολή στον Κόλπο των Χοίρων που έλαβε χώρα τον Απρίλιο του 1961, οδηγήθηκε για διάφορους λόγους σε αποτυχία. Τόσο πλήρης ήταν η αποτυχία, που στα χρόνια που ακολούθησαν, ο "Κόλπος των Χοίρων" έγινε αλληγορία ως το απόλυτο φιάσκο.¹⁹¹ Η εισβολή είχε μεγάλο αντίκτυπο και στην ΕΣΣΔ. Η Σοβιετική κυβέρνηση αν και δεν είχε συμβάλει στην άνοδο του Castro στην εξουσία, τον

---

¹⁸⁶ Lerner, K. Lee and Lerner, Brenda Wilmoth, *Encyclopedia of Espionage, Intelligence and Security*, Volume 1, Gale, 2004, σελ. 96.

¹⁸⁷ Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος, ό.π. σελ. 145.

¹⁸⁸ George, Alice L., *Awaiting Armageddon, How Americans Faced the Cuban Missile Crisis*, The University of North Carolina Press, 2003, σελ. 11.

¹⁸⁹ Στο ίδιο, σελ. 12.

¹⁹⁰ Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος, ό.π. σελ. 191.

¹⁹¹ George, Alice L., ό.π. σελ. 12.

“αγκάλιασε” με ενθουσιασμό βλέποντας στο πρόσωπό του το πρότυπο της νέας γενιάς των επαναστατών. Επιπλέον, ανησυχούσε και για νέες αμερικανικές επεμβάσεις στην Κούβα, λόγω της εγγύτητάς τους.¹⁹²

Ο Kennedy αποδέχθηκε δημοσίως την πλήρη ευθύνη για την καταστροφή. “Υπάρχει ένα παλιό ρητό ότι η νίκη έχει εκατό πατέρες και η ήττα είναι ορφανή”, είπε στους δημοσιογράφους σε συνέντευξη τύπου. “Εγώ είμαι ο υπεύθυνος αξιωματικός αυτής της κυβέρνησης”.¹⁹³ Ο Πρόεδρος όμως ήταν αποφασισμένος να ανατρέψει τον Κουβανό ομόλογό του. Σε συνεργασία με τον Robert F. Kennedy, Υπουργό Δικαιοσύνης, ξεκίνησαν την επιχείρηση *Mongoose* τον Νοέμβριο του 1961. Η επιχείρηση προσπάθησε να υποκινήσει εξεγέρσεις εναντίον του και οριοθέτησε τη στρατηγική για τη χρήση Αμερικανικής στρατιωτικής δύναμης, εάν οι μυστικές επιχειρήσεις κατάφερναν να ξεκινήσει μια εξέγερση εναντίον του Castro. Ενώ οι μυστικές επιχειρήσεις πήραν σάρκα και οστά, ο Λευκός Οίκος ζήτησε από το στρατό να προετοιμάσει έκτακτα σχέδια για εισβολή στην Κούβα σε κάποια μελλοντική ημερομηνία. Το Πεντάγωνο συμπτωματικά είχε ολοκληρώσει τα εν λόγω σχέδια δράσης τη στιγμή που το U-2 εντόπισε τους σοβιετικούς πυραύλους στην Κούβα τον Οκτώβριο 1962.¹⁹⁴

Τα τρία σχέδια επίθεσης που είχαν ετοιμάσει οι ένοπλες δυνάμεις των ΗΠΑ εναντίον της Κούβας ήταν: τα OPLAN (Operational Plans) 312, 314 και 316. Το πρώτο αφορούσε αποκλειστικά αεροπορικές επιθέσεις, ενώ τα άλλα δύο ήταν σχέδια απόβασης. Ο Kennedy προς τα τέλη Αυγούστου του 1962, είχε διατάξει το Υπουργείο Άμυνας να μελετήσει τις στρατιωτικές πιθανότητες «εξαφάνισης όλων των εγκαταστάσεων στην Κούβα, που θα μπορούσαν να εξαπολύσουν πυρηνική επίθεση κατά των ΗΠΑ». Η διαταγή αυτή του Αμερικανού Προέδρου αποτέλεσε την αφορμή για επανεκτίμηση του υπάρχοντος σχεδίου που βασιζόταν στην εισβολή. Το νέο σχέδιο ανατέθηκε στην Τακτική Αεροπορική Διοίκηση και έδωσε έμφαση στους ιδιαίτερους στόχους που είχαν ήδη εντοπιστεί στην Κούβα.¹⁹⁵

---

¹⁹² Παπασωτηρίου, Χαράλαμπος, ό.π. σελ. 192.

¹⁹³ George, Alice L., ό.π. σελ. 12.

¹⁹⁴ Στο ίδιο.

¹⁹⁵ Allison, Graham & Zelikow, Philip, ό.π. σελ. 356.

3.3. Σύντομο Ιστορικό της Κρίσης

Οκτώβριος 1962

ΔΕΥΤΕΡΑ	ΤΡΙΤΗ	ΤΕΤΑΡΤΗ	ΠΕΜΠΤΗ	ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ	ΣΑΒΒΑΤΟ	ΚΥΡΙΑΚΗ
1	2	3	4	5	6	7
8	9	10	11	12	13	14
15	16	17	18	19	20	21
22	23	24	25	26	27	28
29	30	31				

Η Σοβιετική Ένωση για να προστατεύσει την Κούβα από Αμερικανική επίθεση, αποφάσισε να τοποθετήσει μυστικά πυρηνικούς πυραύλους. Οι πύραυλοι αυτοί ήταν μεσαίου Medium-Range Ballistic Missiles (MRBM) και ενδιάμεσου βεληνεκούς Intermediate-Range Ballistic Missiles (IRBM). Από το έδαφος της Κούβας θα μπορούσαν να πλήξουν τις περισσότερες μεγάλες πόλεις των ΗΠΑ, εκτός από τις βόρειο-δυτικές περιοχές της. Παρόμοιοι πύραυλοι που ήταν τοποθετημένοι από τις ΗΠΑ σε Τουρκικό έδαφος, ήταν εξίσου απειλητικοί για τη Σοβιετική Ένωση. Ο Castro έδωσε την άδεια στους Σοβιετικούς να τοποθετήσουν τους πυραύλους, με αντάλλαγμα την υπόσχεση για προστασία σε ενδεχόμενη Αμερικανική επίθεση και για την διαγραφή χρηματικών οφειλών της χώρας του.¹⁹⁶

Μεγάλη η αρένα της ταυρομαχίας

Κι οι θεατές κοιτούν και κριτικάρουν

Και όμως, ένας μονάχα ξέρει

*Και είναι αυτός που με τον ταύρο θα παλέψει.*¹⁹⁷

Η απαγγελία του ποιήματος έγινε από τον Πρόεδρο Kennedy στις 16 Οκτωβρίου, κλείνοντας μια off the record συνάντηση με τους δημοσιογράφους. Ήταν ήδη ενήμερος για την εγκατάσταση των πυραύλων και είχε συνειδητοποιήσει πως σαν Πρόεδρος των ΗΠΑ μπορούσε ανά πάσα στιγμή να πάρει μια απόφαση που θα έβαζε σε κίνδυνο τη μισή υφήλιο. Τα σημαντικότερα γεγονότα των “πυραύλων του Οκτώβρη” ήταν τα εξής:¹⁹⁸

¹⁹⁶ Lerner, K. Lee and Lerner, Brenda Wilmoth, ό.π. σελ. 293.

¹⁹⁷ Το ποίημα παρατίθεται στο Allison, Graham & Zelikow, Philip, ό.π. σελ. 524.

¹⁹⁸ Στο ίδιο, σελ. 568-9.

1. Σεπτέμβριος του 1962, η ΕΣΣΔ εγκαθιστά βαλλιστικούς πυραύλους στην Κούβα.
2. 14 Οκτωβρίου, αμερικανικό αεροσκάφος U-2 φωτογραφίζει τους Σοβιετικούς πυραύλους.
3. 22 Οκτωβρίου, ο Αμερικανός Πρόεδρος Kennedy διατάσσει αποκλεισμό της Κούβας από οπτικά φορτία και απαιτεί απόσυρση των πυραύλων.
4. 23 Οκτωβρίου, ο Σοβιετικός Πρόεδρος Khrushchev θέτει σε κατάσταση συναγερμού τις ένοπλες δυνάμεις και απειλεί με βύθιση τα αμερικανικά πλοία που θα εμποδίσουν τα σοβιετικά που είναι εν πλω προς την Κούβα.
5. 24 Οκτωβρίου, τα σοβιετικά πλοία παίρνουν διαταγή να σταματήσουν λίγο πριν τη γραμμή αποκλεισμού.
6. 26 Οκτωβρίου, ο Khrushchev σε μυστική του επιστολή τονίζει ότι η ανάγκη ανάπτυξης Σοβιετικών δυνάμεων θα εξέλειπε εάν οι ΗΠΑ διαβεβαίωναν πως δεν είχαν πρόθεση να εισβάλλουν στην Κούβα. Σε δεύτερη δημόσια επιστολή του αξίωσε την απόσυρση των Αμερικανικών πυρηνικών πυραύλων Jupiter από την Τουρκία ως αντάλλαγμα για τους αντίστοιχους στην Κούβα.
7. 27 Οκτωβρίου, οι ΗΠΑ απαντούν θετικά στην πρώτη επιστολή με τον όρο για αποπλισμό των πυραύλων. Σε εμπιστευτικό τηλεγράφημα, ο Robert Kennedy διαβεβαιώνει ότι οι πύραυλοι της Τουρκίας θα αποσυρθούν εν καιρώ. Απαιτεί όμως οι πύραυλοι στην Κούβα να αποσυρθούν άμεσα με επίσημη δήλωση, ειδάλλως θα ακολουθήσει στρατιωτική ενέργεια.
8. 28 Οκτωβρίου, ο Khrushchev σε δημόσια ανακοίνωσή του δεσμεύεται να αποσύρει τους πυραύλους από την Κούβα.

3.4. Γιατί η ΕΣΣΔ Εγκατέστησε Επιθετικούς Πυραύλους στην Κούβα;

Προς το τέλος του καλοκαιριού του 1962, όλοι γνώριζαν ότι οι Σοβιετικοί μετέφεραν μεγάλες ποσότητες όπλων και κάποια στρατεύματα για να ενισχύσουν την άμυνα της Κούβας από ενδεχόμενη Αμερικανική εισβολή. Το ερώτημα που προέκυψε ήταν αν αυτά τα φορτία περιλάμβαναν και πυρηνικά όπλα. Ποτέ πριν η Μόσχα δεν είχε εγκαταστήσει πυρηνικά έξω από τα σύνορά της, ούτε στους ευρωπαϊκούς της δορυφόρους, ούτε καν στην Κίνα, όταν ήταν στενός της σύμμαχος. Αυτό το δείγμα συμβατικής σοφίας, το ότι δηλαδή η ΕΣΣΔ δεν είχε τοποθετήσει πυραύλους μέσου και

μεγάλου βεληνεκούς εκτός του εδάφους της, έπαιξε σημαντικό ρόλο στη δημιουργία του κλίματος που διαμόρφωσε την άποψη και επακόλουθα την έκπληξη.¹⁹⁹

Παρ' όλα αυτά η Αμερικανική κυβέρνηση παρέμενε ανήσυχη. Η Ρεπουμπλικανική αντιπολίτευση, οδηγούμενη από τον Γερουσιαστή της Νέας Υόρκης Kenneth Keating, έκανε πρώτο θέμα την Σοβιετική παρουσία στην Κούβα, εν όψει και των επερχόμενων εκλογών για την Γερουσία. Ο Keating μιλούσε κατ' επανάληψη για τον κίνδυνο πυρηνικών όπλων κοντά στις ακτές της Αμερικής. Μέσα στην Αμερικανική κυβέρνηση υπήρχε επίσης μια "αλογόμυγα" που υποπτεύονταν ότι οι Σοβιετικοί έλεγαν ψέματα σε σχέση με τα πραγματικά τους σχέδια. Ήταν ο διευθυντής της CIA, John McCone, που αν και χωρίς απτές αποδείξεις, το βαθύ του προαίσθημα ενισχυόταν από την ανακάλυψη πως αντιαεροπορικοί πύραυλοι στέλνονταν στην Κούβα. Για τον McCone αυτό είχε νόημα μόνο εάν η Μόσχα ήθελε να τους χρησιμοποιήσει ως ασπίδα της βάσης των βαλλιστικών πυραύλων που θα στόχευαν τις ΗΠΑ.²⁰⁰

Η Σοβιετική κυβέρνηση συμβούλεψε τον πρεσβευτή της στις ΗΠΑ Anatoly Dobrynin, να διαβεβαιώνει σε όλες τις ερωτήσεις που δέχεται ότι προμήθευαν μόνο «αμυντικά όπλα».²⁰¹ Στις 11 Σεπτεμβρίου εξάλλου πρόσθεσε μια μακροσκελή και σαφή δημόσια ανακοίνωση σχετικά με τις δραστηριότητές της στην Κούβα. Ενώ η Μόσχα επιβεβαίωνε την υποστήριξή της στον Κάστρο και προειδοποιούσε την Αμερική να μην επιτεθεί στο νησί ή τα σοβιετικά πλοία που το εφοδίαζαν, επαναλάμβανε επίσης την πολιτική της για μεταφορά πυρηνικών όπλων σε τρίτες χώρες με την ακόλουθη δήλωση:

«Η κυβέρνηση της Σοβιετικής Ενώσεως εξουσιοδότησε το πρακτορείο Tass να δηλώσει πως η Σοβιετική Ένωση δε βρίσκεται στην ανάγκη να μετατρέψει τα όπλα της από αμυντικά σε επιθετικά για χτύπημα ανταπόδοσης εγκαθιστώντας τα σε άλλη χώρα, π.χ. στην Κούβα. Τα πυρηνικά μας είναι τόσο ισχυρά που δεν τα χρειαζόμαστε να τα μεταφέρουμε σε περιοχές εκτός των συνόρων της Σοβιετικής Ένωσης.»²⁰²

Τέτοια επίσημη δημόσια ανακοίνωση έμοιαζε να διευθετεί το ζήτημα. Φυσικά, όλοι οι Σοβιετικοί αξιωματούχοι επαναλάμβαναν αυτήν την διαβεβαίωση στις επακόλουθες συζητήσεις με Αμερικανούς αξιωματούχους. Το σοβιετικό μήνυμα ήταν ξεκάθαρο. Οι κύριες υποθέσεις για τον λόγο που οι Σοβιετικοί εγκατέστησαν τους πυραύλους είναι οι εξής:

---

¹⁹⁹ Sorensen, Theodore, ό.π. σελ. 670-73.

²⁰⁰ Allison, Graham & Zelikow, Philip, ό.π. σελ. 479.

²⁰¹ Στο ίδιο, σελ. 151.

²⁰² Η παραπομπή είναι από ένα τμήμα της δήλωσης και παρατίθεται στο Allison, Graham & Zelikow, Philip, ό.π. σελ. 152.

Υπόθεση 1: Άμυνα της Κούβας

Όταν ο Kennedy αποκάλυψε δημοσίως την εγκατάσταση των πυραύλων, οι Σοβιετικοί απάντησαν υπογραμμίζοντας πως οποιαδήποτε Σοβιετική συνδρομή στην Κούβα «γίνεται αποκλειστικά για να βελτιώσει την αμυντική δυνατότητα της Κούβας». Αυτή ήταν η θέση της Μόσχας καθ' όλη τη διάρκεια της κρίσης.²⁰³

Για τους Σοβιετικούς, η άμυνα της Κούβας ήταν σοβαρό ζήτημα. Ως αυτοαποκαλούμενο σοσιαλιστικό κράτος, η Κούβα ξεχώριζε σαν κομμουνιστική βιτρίνα στο δυτικό ημισφαίριο. Αν και η απόπειρα εισβολής στην Κούβα το 1961 είχε αποτύχει παταγωδώς, η Σοβιετική Ένωση είχε βάσιμους λόγους να πιστεύει ότι οι ΗΠΑ θα επιχειρούσαν ξανά να κάνουν τη δουλειά σωστά. Ο κόλπος των Χοίρων απεδείκνυε πως οι ΗΠΑ μπορούσαν να δράσουν.²⁰⁴

Ο Khrushchev και η Σοβιετική κυβέρνηση πίστευαν όλο και περισσότερο πως το γόητρό τους ήταν συνδεδεμένο με την επιβίωση του Castro. Η Κούβα ήταν εξαιρετικό παράδειγμα επιτυχίας στην προσφάτως ανακοινωθείσα παγκόσμια στρατηγική της υπονόμησης του Καπιταλισμού μέσω απελευθερωτικών πολέμων στον λιγότερο ανεπτυγμένο κόσμο. Η μοίρα της Κούβας δοκίμαζε τη Σοβιετική δύναμη και την παγκόσμια αξιοπιστία της. Αν η Κούβα «χανόταν», παρατήρησε ο Khrushchev, «γνωρίζω πως θα ήταν τρομερό πλήγμα για το Μαρξισμό-Λενινισμό. Θα μείωνε δραματικά το ανάστημά μας σε όλον τον κόσμο και ειδικά στη Λατινική Αμερική».²⁰⁵

Ο Khrushchev είχε αναπτύξει μεγαλύτερη φοβία για Αμερικανική εισβολή στην Κούβα από όση είχαν συνειδητοποιήσει οι Αμερικανοί αξιωματούχοι, αν και υπάρχουν αποδείξεις ότι δεν τη θεωρούσε άμεση.²⁰⁶ «Δεν μπορώ να πω ότι είχαμε καθόλου έγγραφες αποδείξεις ότι οι Αμερικανοί ετοίμαζαν δεύτερη εισβολή, δεν χρειαζόμασταν ντοκουμέντα. Γνωρίζαμε τις ταξικές προτιμήσεις και την ταξική τυφλότητα των Αμερικανών και ήταν αρκετό αυτό για να περιμένουμε το χειρότερο», ανέφεραν οι Fursenko και Naftali και συνέχιζαν: «η αποτυχία των μυστικών μας υπηρεσιών να φέρουν πειστικά στοιχεία για την επικείμενη εισβολή, επέτρεπε τη ζύμωση της πολιτικής διαδικασίας που ανεπτύσσετο στη Μόσχα».²⁰⁷

---

²⁰³ Δήλωση της Σοβιετικής Κυβέρνησης την 23^η Οκτωβρίου 1962, στο Larson David L., *The 'Cuban crisis' of 1962: Selected Documents, Chronology and Bibliography*, University Press of America, 1986, σελ. 72.

²⁰⁴ Allison, Graham & Zelikow, Philip, ό.π. σελ. 158-9.

²⁰⁵ Talbot Strobe, *Nikita Khrushchev, Khrushchev Remembers*, Boston, Little Brown, 1970, σελ. 493.

²⁰⁶ Στο ίδιο, σελ. 511.

²⁰⁷ Fursenko Aleksandr and Naftali Timothy, *One Hell of a Gamble, Khrushchev, Castro, Kennedy, 1958-1964*, New York, W.W. Norton, 1997, σελ.60.

Αν ο σκοπός των Σοβιετικών ήταν η άμυνα της Κούβας, το πείραμα φαινομενικά πέτυχε. Όταν η κρίση των πυραύλων τελείωσε ο Πρόεδρος Kennedy εγγυήθηκε πως αν η Κούβα δεν απειλούσε τους γείτονές της, δεν επρόκειτο να υποστεί εισβολή από τις ΗΠΑ ή κανένα άλλο έθνος του δυτικού ημισφαιρίου. Αυτή η εγγύηση έδειχνε να ακυρώνει την απειλή, την οποία οι πύραυλοι σκόπευαν να αποτρέψουν. Επομένως, οι πύραυλοι μπορούσαν να αποσυρθούν.²⁰⁸

Οι Allison και Zelikow υποστηρίζουν ότι αν και πειστικές, οι απόπειρες να εξηγηθεί η παρουσία των πυραύλων για την άμυνα της Κούβας δεν αντέχουν σε μια προσεχτική ανάλυση. Πρώτον, αν πρωταρχικός στόχος των Σοβιετικών ήταν η αποτροπή Αμερικανικής επίθεσης στην Κούβα, δεν υπήρχε λόγος εγκατάστασης βαλλιστικών πυραύλων. Τα εφόδια με τα οποία εξόπλιζαν οι Σοβιετικοί τον Κουβανικό στρατό, σίγουρα απέκλειαν μια Αμερικανική απόπειρα εξόντωσης του Castro, χωρίς μαζική εισβολή. Αν στόχος ήταν η αποτροπή της εισβολής, καλύτερη λύση θα ήταν η παρουσία επαρκών Σοβιετικών στρατευμάτων.²⁰⁹

Δεύτερον, οι Σοβιετικοί θα μπορούσαν να έχουν υπογράψει δημοσίως μια αμυντική συμφωνία με την Κούβα, χωρίς να αναπτύξουν δυνάμεις. Οι Κουβανοί θα επέμεναν μετά από αυτό ότι είχαν το δικαίωμα να δεχθούν δημόσια μια Σοβιετική βάση, ακριβώς όπως οι σύμμαχοι των Αμερικανών είχαν κάνει με τις δικές τους βάσεις. Μια τρίτη αντίρρηση στην υπόθεση είναι η σχετική με τα πυρηνικά. Αν οι Σοβιετικοί για κάποιο λόγο πίστευαν ότι χρειαζόνταν πυρηνική αποτροπή, υπήρχαν πυρηνικά όπλα (βεληνεκούς κάτω των 100 μιλίων), που θα μπορούσαν να εγκατασταθούν ταχύτερα, με μικρότερο κόστος και με σημαντικά μικρότερη πιθανότητα να αποκαλυφθούν πριν να είναι έτοιμα. Τέταρτον, αν για κάποιο λόγο οι στρατηγικού βεληνεκούς πύραυλοι είχαν κριθεί απαραίτητοι, θα επαρκούσε ένας πολύ μικρότερος αριθμός πυραύλων μέσου βεληνεκούς (MRBM) χωρίς τους δαπανηρότερους και ευκολότερα ανιχνεύσιμους IRBM.²¹⁰

Ο ίδιος ο Castro εξάλλου δήλωνε πως η Κούβα «δεν είχε την πρόθεση να προσφέρει μέρος του εδάφους της σε οποιοδήποτε κράτος για στρατιωτικές βάσεις», γνωρίζοντας ότι τέτοια κίνηση μπορούσε να προκαλέσει όσο και να νομιμοποιήσει μια Αμερικανική επίθεση.²¹¹ Τελικά δέχθηκε τους πυραύλους μόνο και μόνο επειδή ένοιωθαν υποχρεωμένοι να βοηθήσουν τη Σοβιετική Ένωση στην επιθυμία της να αλλάξει την

---

²⁰⁸ Allison, Graham & Zelikow, Philip, ό.π. σελ. 166.

²⁰⁹ Στο ίδιο, σελ. 166-9.

²¹⁰ Στο ίδιο, σελ. 167.

²¹¹ Pavlov, Yuri, *Soviet-Cuban Alliance 1959-1991*, New Bruswick, Transaction, 1994, σελ. 37.

παγκόσμια ισορροπία δυνάμεων, πιστεύοντας ότι οι Σοβιετικοί ενεργούσαν με γνώση της συνολικής κατάστασης.²¹²

Υπόθεση 2: Ψυχροπολεμική Πολιτική

Το καθοριστικό στοιχείο του Ψυχρού Πολέμου ήταν ο παγκόσμιος ανταγωνισμός μεταξύ των ΗΠΑ, με τις αξίες και τα συμφέροντα που αντιπροσώπευαν από τη μια πλευρά και του Σοβιετικού Κομμουνιστικού προγράμματος από την άλλη. Όποτε έχανε ο ένας, κέρδιζε ο άλλος (zero sum game) και αυτό το έβλεπαν οι άλλοι σε όλον τον κόσμο.²¹³

Οι ειδικοί της αντικατασκοπίας συμφώνησαν μερικές μέρες αργότερα στην εκτίμηση πως «Μια βασική επιδίωξη των Σοβιετικών στη στρατιωτική τους ανάπτυξη στην Κούβα είναι να διακηρύξουν σε όλον τον κόσμο, πως σε αυτή τη φάση η παγκόσμια ισορροπία δυνάμεων μετακινήθηκε προς όφελός τους και ότι οι ΗΠΑ δεν μπορούν πλέον να αποτρέψουν το προβάδισμα της Σοβιετικής επιθετικής ισχύος ακόμη και μέσα στο ίδιο τους το ημισφαίριο». Η συγκαταβατικότητα των ΗΠΑ θα σήμανε απώλεια εμπιστοσύνης στην Αμερική, τόσο στην Λατινική Αμερική όσο και σε ολόκληρο τον κόσμο.²¹⁴

«Κατά κοινή αντίληψη» έγραψε αργότερα ο βοηθός του Kennedy και ιστορικός Arthur Schlesinger, η αποστολή πυρηνικών πυραύλων στην Κούβα «αποτελούσε τον τελικό Σοβιετικό έλεγχο των Αμερικανικών προθέσεων».²¹⁵ Το σχέδιο του Khrushchev απαιτούσε ένα *fait accompli*. Μπροστά στους έτοιμους για εκτόξευση πυραύλους, οι ΗΠΑ μπορεί να έδειχναν αναποφάσιστες. Οι διπλωματικές διαμαρτυρίες θα επιβεβαίωναν την αδυναμία της Ουάσιγκτον και την ασημαντότητα των απειλών του Kennedy. Αποκαλύπτοντας τη διστακτικότητα της Αμερικής, η ΕΣΣΔ θα μείωνε δραματικά την αξιοπιστία των αμερικανικών δεσμεύσεων στα άλλα κράτη. Αν δεν αντιδρούσε στην Κούβα, που αλλού θα περίμενε κανείς να αντιδράσει; Αν και επικίνδυνη, μια νίκη θα έδειχνε ότι ο Ψυχρός Πόλεμος άλλαξε τροπή.²¹⁶

Παρά την πειστικότητα αυτών των επιχειρημάτων, οι Allison και Zelikow υποστηρίζουν ότι αυτή η υπόθεση παραβλέπει πέντε ουσιαστικές πλευρές της κατάστασης. Πρώτον, ο Υπουργός Άμυνας McNamara αναρωτήθηκε γιατί η ΕΣΣΔ χρειαζόταν να δοκιμάσει την αποφασιστικότητα των Αμερικανών μετά τη σταθερή τους

---

²¹² Allison, Graham & Zelikow, Philip, ό.π. σελ. 170.

²¹³ Στο ίδιο, σελ. 171.

²¹⁴ CIA Documents on the Cuban Missile Crisis, σελ. 214.

²¹⁵ Schlesinger Arthur M., *A thousand Days: JFK in the White House*, Boston, Houghton Mifflin, 1965, σελ. 728.

²¹⁶ Allison, Graham & Zelikow, Philip, ό.π. σελ. 173.

στάση στο Βερολίνο το 1961: γιατί ένα καινούριο τεστ; Δεύτερον, το μέγεθος και το είδος των Σοβιετικών όπλων υπερέβαινε κατά πολύ αυτό που χρειάζονταν για ένα απλό πολιτικό παιχνίδι. Τρίτον, η ανάπτυξη MRBM και IRBM και οι σκέψεις για τη βάση υποβρυχίων διακινδύνευαν το πραγματικό ζητούμενο στη σκακιέρα του Ψυχρού Πολέμου, δηλαδή το τετελεσμένο. Τέταρτον, γιατί τέτοια προκλητική δοκιμασία των Αμερικανικών προθέσεων εκείνη ακριβώς τη στιγμή, το Φθινόπωρο του 1962; Η Αμερική μπορούσε να ταπεινωθεί, αλλά ποια απτά κέρδη θα μπορούσαν να δικαιολογήσουν τέτοιο ρίσκο; Τέλος, γιατί να επιλεγεί η Κούβα σαν τόπος δοκιμασίας; Πουθενά αλλού στον κόσμο δεν μειονεκτούσαν τόσο οι Σοβιετικοί όσο μπροστά στις ακτές των ΗΠΑ. Αν η Σοβιετική δοκιμασία προκαλούσε μια δυναμική Αμερικανική αντίδραση, μια έντονη Σοβιετική ήττα θα έκανε το όλο εγχείρημα αντιπαραγωγικό. Τότε ο μεγάλος χαμένος θα ήταν η Μόσχα και όχι η Ουάσιγκτον.²¹⁷

Υπόθεση 3: Πυραυλική Ισχύς

Στην πρώτη σύσκεψη με τους συμβούλους του, το πρωί της 16^{ης} Οκτωβρίου, ο αρχικός σκεπτικισμός σχετικά με τα κίνητρα των Σοβιετικών εκφράστηκε από τον Πρόεδρο Kennedy. Έθιξε τη στρατηγική ισορροπία δυνάμεων: «Πρέπει να υπάρχει σοβαρός λόγος για να στήσουν οι Ρώσοι αυτή την επιχείρηση...πρέπει να μην είναι ικανοποιημένοι με τα ICBM τους». Ο πρόεδρος του Γενικού Επιτελείου, στρατηγός Maxwell Taylor, είπε πως ο Kennedy είχε πέσει διάνα.²¹⁸

Εξαιτίας ενός συνδυασμού οικονομικών και τεχνικών λόγων, η Σοβιετική Κυβέρνηση βρέθηκε το 1962 με 20 ICBM (Inter-Continental Ballistic Missiles, Διηπειρωτικοί πύραυλοι εμβέλειας 5.000 μιλίων), ικανούς να φέρουν πυρηνικές κεφαλές που θα μπορούσαν να εκτοξευθούν από βάσεις εντός της ΕΣΣΔ και να πλήξουν στόχους στο Αμερικανικό έδαφος. Είχαν όμως και οι ίδιοι δικαιολογημένες αμφιβολίες για την τεχνική τους αξιοπιστία και ακρίβεια. Ο όγκος της Σοβιετικής πυρηνικής δυνατότητας δεν αποτελείτο από όπλα μεγάλου βεληνεκούς, αλλά μάλλον από μέσου και ενδιάμεσου βεληνεκούς βαλλιστικούς πυραύλους (MRBM και IRBM). Αυτοί λειτουργούσαν καλά και είχαν κατασκευαστεί κατά εκατοντάδες. Από τη Σοβιετική ενδοχώρα μπορούσαν να πλήξουν Αμερικανικούς συμμάχους, αλλά όχι την Αμερική.²¹⁹

Οι Σοβιετικοί αντιμετώπιζαν ένα Αμερικανικό πυρηνικό οπλοστάσιο από τουλάχιστον 180 ICBM, 12 υποβρύχια Polaris και 630 βομβαρδιστικά με βάσεις στην Αμερική, την Ευρώπη και την Ασία από όπου θα μπορούσαν να πλήξουν οποιονδήποτε

---

²¹⁷ Στο ίδιο, σελ 174-5.

²¹⁸ May, Ernest and Zelikow, Philip ό.π. σελ. 59.

²¹⁹ Allison, Graham & Zelikow, Philip, ό.π. σελ. 177.

Σοβιετικό στόχο.²²⁰ Για έναν ουδέτερο παρατηρητή, οι επιπτώσεις αυτής της στρατηγικής ισορροπίας ήταν ανατριχιαστικές. Ήταν ολοφάνερο ότι το 1962 η Σοβιετική Ένωση είχε πρόβλημα και μάλιστα μεγάλο. Για να αντιμετωπίσει τις απειλές δεν είχε άλλες επιλογές παρά μία και μόνη και αυτή δεν ήταν άλλη από την εγκατάσταση πυραύλων σε τοποθεσίες απ' όπου θα μπορούσε να πλήξει Αμερικανικούς στόχους. Όπως εύστοχα είπε ο Khrushchev «γιατί να μην ρίξουμε έναν σκαντζόχοιρο μέσα στο παντελόνι του θείου Σαμ;».²²¹

Σύμφωνα με τους Allison και Zelikow, παραμένουν δύο απορίες σχετικά μ' αυτήν την υπόθεση.²²² Πρώτον, γιατί ο Khrushchev έδειξε τόσο πρωτοφανή βιασύνη και δεν περίμενε 2-3 χρόνια, όταν η δική του πυραυλική δύναμη θα γινόταν μεγαλύτερη και τρομακτική; Δεύτερον, γιατί ήταν διατεθειμένος να πάρει ένα τόσο μεγάλο ρίσκο προκειμένου να λύσει το πρόβλημά του; Σύμφωνα με τον McCone, διευθυντή της CIA, ο Khrushchev είχε στο μυαλό του κάποιο πολύ σπουδαίο πολιτικό στόχο, σε άλλο σημείο του κόσμου και θα χρησιμοποιούσε τους πυραύλους στην Κούβα για να τον πετύχει.²²³

Υπόθεση 4: Βερολίνο

Ο Πρόεδρος Kennedy δεν ήταν ικανοποιημένος με την υπόθεση της πυραυλικής ισχύος. Έτσι αναρωτιόταν δυνατά μπροστά στους συμβούλους του: «Αν δεν αυξάνει ιδιαίτερα την ισχύ τους, γιατί-μπορεί κάποιος Ρώσος ειδικός να μας πει- γιατί...;» Κάποιοι από τους συμβούλους εξηγούσαν πως οι πύραυλοι μπορούν πράγματι να αλλάξουν την στρατηγική ισορροπία. Ο Kennedy όμως δεν πείθονταν.²²⁴ Για τον Kennedy, μια εξήγηση άρχισε να διαγράφεται αδρά λίγο αργότερα, το Βερολίνο. Ο Khrushchev θα χρησιμοποιούσε τους πυραύλους στη Κούβα για να λύσει το πρόβλημα του Βερολίνου με τους δικούς του όρους.²²⁵

Από το 1945 που το Βερολίνο χωρίστηκε σε ζώνες κατοχής, οι Ανατολικογερμανοί έβλεπαν το δυτικό Βερολίνο (δημοκρατική και καπιταλιστική μητρόπολη), σαν θανάσιμη απειλή για το εύθραυστο καθεστώς τους. Ο Khrushchev το 1958 αποφάσισε να κάνει το δυτικό Βερολίνο αιχμή της ψυχροπολεμικής διαμάχης. Με ένα τηλεσίγγραφο αξίωνε από τους δυτικούς συμμάχους να εγκαταλείψουν το Βερολίνο, το οποίο ανανέωσε στον Kennedy, όταν συναντήθηκαν στην Βιέννη τον Ιούνιο του 1961.²²⁶

---

²²⁰ Στο ίδιο, σελ. 178.

²²¹ Fursenko, Aleksandr and Naftali, Timothy, ό.π. σελ. 171.

²²² Allison, Graham & Zelikow, Philip, ό.π. σελ. 189.

²²³ CIA Documents on the Cuban Missile Crisis, ό.π. σελ. 95.

²²⁴ May, Ernest and Zelikow, Philip, ό.π. σελ. 106.

²²⁵ Allison, Graham & Zelikow, Philip, ό.π. σελ. 191.

²²⁶ Στο ίδιο.

Καθώς οι διαπραγματεύσεις για το Βερολίνο οδηγούνταν σε αδιέξοδο τον Απρίλιο του 1962 ο Khrushchev ξανάρχισε τις πιέσεις. Με προσωπικό μήνυμα προς τον Kennedy, τον ρωτούσε αν ο Αμερικανός Πρόεδρος προτιμούσε το πάγωμα της κρίσης στο Βερολίνο πριν ή μετά τις εκλογές του Κογκρέσου το Νοέμβριο. Σε νέα επιστολή του στις 28 Σεπτεμβρίου, διαβεβαίωνε πως «δεν θα έκανε τίποτα σχετικά με το Βερολίνο, μέχρι τις εκλογές στις ΗΠΑ.» Μετά τις εκλογές θα έπρεπε «εξαλείψουμε αυτό το θερμό σημείο τριβής που διαταράσσει συνέχεια τις σχέσεις μας».²²⁷

Μετά την ανακάλυψη των πυραύλων, ο Kennedy εξηγούσε στον Βρετανό Πρωθυπουργό Macmillan ότι «Ο Khrushchev έπαιζε διπλό παιχνίδι... Θυμάσαι που μας έλεγε συνέχεια ότι θα μας επισκεφθεί μετά τις εκλογές. Είπε ότι τα όπλα είναι αμυντικά, ότι δεν έστελναν πυραύλους και όλα τα άλλα. Και προφανώς εκείνος δούλευε για να μας φέρει προ τετελεσμένου τον Νοέμβριο, όταν θα έρχονταν η ώρα για να μας στριμώξει στο Βερολίνο».²²⁸ Σύμφωνα με τον Kennedy, η μανούβρα γινόταν για να κερδίσει το Βερολίνο. Αν οι Αμερικανοί δεν έκαναν τίποτα, ο Khrushchev θα έδιωχνε τους δυτικούς από το Βερολίνο, σίγουρος ότι οι πύραυλοι στην Κούβα θα εμπόδιζαν τους Αμερικανούς να ξεκινήσουν πόλεμο. Αν προσπαθούσαν να παζαρέψουν μεταξύ Κούβας και Βερολίνου και επειδή το δεύτερο ήταν για τους Σοβιετικούς ασύγκριτα σημαντικότερο από την Κούβα, νικητής θα ήταν ο Khrushchev. Αν οι Αμερικανοί απέκλειαν ή επιτίθονταν στην Κούβα, ο Khrushchev θα είχε την δικαιολογία να κάνει το ίδιο στο Βερολίνο.²²⁹

Από τη σκοπιά του Kennedy, η επιλογή της απάντησης δεν ήταν μεταξύ πυρηνικής κρίσης για την Κούβα ή καμιάς κρίσης.²³⁰ Η πρώτη επιλογή ήταν να ξεκινήσει τώρα μια πυρηνική κρίση για την Κούβα, άρα το βάρος της ευθύνης της έναρξης του πολέμου θα βάραινε τον Khrushchev. Η δεύτερη επιλογή ήταν να ξεκινούσε μετά από έναν μήνα στο Βερολίνο, οπότε το φταίξιμο θα ήταν δικό του. Όπως ανέφερε ο ίδιος στη σύσκεψη των αρχηγών των επιτελείων στις 19 Οκτωβρίου «Θα έχουμε αυτό το μαχαίρι καρφωμένο στα πλευρά μας, όταν οι πύραυλοι στην Κούβα ενεργοποιηθούν. Το πλεονέκτημα είναι του Khrushchev που παίρνει μεν μεγάλο ρίσκο, αλλά έχει να κερδίσει πολλά».²³¹

---

²²⁷ Στο ίδιο, σελ. 194.

²²⁸ May, Ernest and Zelikow, Philip, ό.π. σελ. 285-86.

²²⁹ Allison, Graham & Zelikow, Philip, ό.π. σελ. 196.

²³⁰ Στο ίδιο, σελ. 197.

²³¹ May, Ernest and Zelikow, Philip, ό.π. σελ. 256.

3.5. Η Εγκατάσταση των Σοβιετικών Πυραύλων στην Κούβα

Η Σοβιετική Ένωση αποφάσισε την παραχώρηση όπλων στην Κούβα το φθινόπωρο του 1959. Ο νέος κύκλος συνομιλιών για την επόμενη φάση στρατιωτικής βοήθειας ξεκίνησε στις αρχές του 1962. Το Presidium (το Προεδρείο της Κεντρικής Εκτελεστικής Επιτροπής) ενέκρινε το κουβανικό αίτημα για αμυντικά συμβατικά όπλα, ενώ ταυτόχρονα αποφάσισε την αποστολή πυραύλων εδάφους-αέρος (SAM) στην Κούβα αντί για την Αίγυπτο. Αυτό αποτέλεσε πρωτοβουλία του Khrushchev και οδήγησε στην απόφαση μετά από 6 εβδομάδες να αποσταλούν πυρηνικοί πύραυλοι.²³² Όπως ο ίδιος εξήγησε στο Προεδρείο «οι πύραυλοι έχουν έναν και μόνο στόχο, να φοβίσουμε τους Αμερικανούς, να τους συμμαζέψουμε...να τους ποτίσουμε λίγο με το δικό τους φάρμακο».²³³ Ο αρχικός σχεδιασμός προέβλεπε μέχρι τις 20 Οκτωβρίου όλα τα πλοία να είναι καθ' οδόν ώστε να προλάβουν να ξεφορτώσουν πριν τις Αμερικανικές εκλογές για το Κογκρέσο. Ο Πρόεδρος Khrushchev και ο Υπουργός Εξωτερικών Gromyko, είχαν διαβεβαιώσει επανειλημμένα την αμερικανική κυβέρνηση ότι το πρόβλημα του Βερολίνου θα διευθετούντο μετά από αυτές τις εκλογές.²³⁴

Ο αριθμός των στρατιωτικών δυνάμεων της ΕΣΣΔ που εγκαταστάθηκαν στο νησί, στα πλαίσια της «Επιχείρησης Anadyr», είναι μακρύς.²³⁵ Η μεταφορά τους χρειάστηκε πάνω από 1000 δρομολόγια και η κατασκευή και φύλαξή τους απαιτήσε περί τους 40.000 Σοβιετικούς. Προφανώς οι Σοβιετικοί είχαν εμπλακεί όχι απλώς σε μια απλή πρόκληση αλλά σε μια τεράστια στρατιωτική παρουσία. Το ερώτημα σύμφωνα με τους Allison και Zelikow, είναι η αδιαφορία των Σοβιετικών για τον εντοπισμό των πυραύλων από τα αεροσκάφη U-2, από τη στιγμή που γνώριζαν τις δυνατότητές τους.²³⁶

Συγκεκριμένα: α) Οι SA-2 ήταν εξαιρετικά σύγχρονοι αντιαεροπορικοί πύραυλοι και είχαν αποδείξει τις δυνατότητές τους με την κατάρριψη ενός U-2 πάνω από την ΕΣΣΔ το 1960 και ενός πάνω από την Κίνα το 1962. Όμως, ενώ το δίκτυο των SAM είχε αναπτυχθεί έως τις 9 Οκτωβρίου, με σκοπό να αποτρέψει οποιοδήποτε U-2 “έχωνε τη μύτη του”, στις 14 Οκτωβρίου δεν απέτρεψαν την αποκάλυψη από αέρος των πυραύλων MRBM. Ο Sorensen στο βιβλίο του θεωρεί την απραξία αυτή των Σοβιετικών ως ανεξήγητη.²³⁷ β) Η κατασκευή των βάσεων για τους πυραύλους έγινε χωρίς μέτρα

---

²³² Fursenko, Aleksandr and Naftali, Timothy, ό.π. σελ. 170-81.

²³³ Στο ίδιο, σελ. 182.

²³⁴ Στο ίδιο, σελ. 213.

²³⁵ Για μία συνοπτική καταγραφή των όπλων και των θέσεων τους δεξ Allison, Graham & Zelikow, Philip, ό.π. σελ. 327-31.

²³⁶ Στο ίδιο, σελ. 330.

²³⁷ Sorensen, Theodore, ό.π. σελ. 673.

παραλλαγής. Ενώ οι Σοβιετικοί γνώριζαν καλά τις δυνατότητες των Αμερικανικών μέσων λήψης, «γιατί άφηναν τους πυραύλους και όλο τον μηχανισμό υποστήριξης εκτεθειμένο, έτσι ώστε να είναι πανεύκολο να εντοπισθούν;» αναρωτήθηκε ο επικεφαλής της Εθνικής Αεροφωτογραφικής Υπηρεσίας στην Ουάσιγκτον.²³⁸ γ) Ενώ η ταχύτητα κατασκευής των εγκαταστάσεων ήταν εξαιρετική, οι Σοβιετικοί δεν προνόησαν να έχουν φωτισμό για εικοσιτετράωρη εργασία, παρά μόνο μετά την ανακοίνωση του αποκλεισμού. Εάν από την αρχή εργάζονταν μόνο τη νύχτα και καμουφλάραν τα εργοτάξια την ημέρα, πιθανότατα θα είχε αποφευχθεί η αποκάλυψή τους. δ) Η κατασκευή των βάσεων των πυραύλων ήταν ίδια με αυτή στην ΕΣΣΔ. Όπως ανέφερε και ο αρμόδιος της CIA στην ενημέρωση του Προέδρου στις 16 Οκτωβρίου, «είναι ολόδια μ' αυτά που έχουμε από αεροφωτογραφίες στη Σοβιετική Ένωση για παρόμοιους πυραύλους».²³⁹

Οι Allison και Zelikow σημειώνουν και άλλες ανακολουθίες όσον αφορά τις Σοβιετικές ενέργειες κατά τη διάρκεια της επιχείρησης εγκατάστασης των πυραύλων. Πρώτον, ενώ εφάρμοσαν ιδιαίτερα μέτρα ασφαλείας κατά την μεταφορά των πυραύλων από την ΕΣΣΔ στην Κούβα, γιατί δεν έπραξαν το ίδιο κατά την συναρμολόγησή τους ώστε να μην αποκαλυφθούν από τον αέρα. Δεύτερον, μετά την ανακάλυψή τους και την εφαρμογή του αποκλεισμού από τους Αμερικανούς, γιατί άρχισαν να καμουφλάρουν αυτό που είχε δημόσια αποκαλυφθεί. Τρίτον, σε τι αποσκοπούσε ο στρατηγικός χαρακτήρας των πυρηνικών όπλων, αφού η αμερικανική υπεροχή θα έκανε ένα πρώτο σοβιετικό πλήγμα άνευ σημασίας, ενώ επιπρόσθετα όλες οι βάσεις τους ήταν έκθετες σε αμερικανική επίθεση. Τέταρτον, ανατρέπετε το σοβαρότερο επιχείρημα των Σοβιετικών, ότι οι πύραυλοι θα απέτρεπαν οποιαδήποτε χρήση πυρηνικών. Αντίθετα όμως, οι Σοβιετικοί ανέπτυξαν παράκτιους πυρηνικούς πυραύλους και τακτικά πυρηνικά όπλα με σκοπό την απόκρουση Αμερικανικής επίθεσης στο νησί. Άρα ήταν αυξημένη η πιθανότητα χρήσης τους, από τη στιγμή μάλιστα που οι Αμερικανοί έμαθαν την ύπαρξη τους προς το τέλος της κρίσης. Τέλος, η συμπεριφορά του στρατιωτικού προσωπικού της ΕΣΣΔ στο νησί ήταν αμφιλεγόμενη. Από τη μία δεν φορούσαν στολές αλλά πολιτικά ρούχα, αλλά από την άλλη δεν μπορούσαν να περάσουν απαρατήρητοι αφού διάφορα σημάδια και συμπεριφορές πρόδιδαν την παρουσία τους (π.χ. πήγαιναν παντού ανά τετράδες και κινούνταν με στρατιωτικά οχήματα).²⁴⁰

---

²³⁸ Παρατίθεται στο Allison, Graham & Zelikow, Philip, ό.π. σελ. 331.

²³⁹ May, Ernest and Zelikow, Philip, ό.π. σελ. 79.

²⁴⁰ Allison, Graham & Zelikow, Philip, ό.π. σελ. 332-4.

3.6. Η Απάντηση των ΗΠΑ

Η απάντηση των ΗΠΑ στην τοποθέτηση πυραύλων στην Κούβα, μπορεί να κατανοηθεί με στρατηγικούς όρους ως απλή κλιμάκωση μεγιστοποίησης του οφέλους. Στην Καραϊβική η Αμερικανική υπεροχή ήταν απόλυτη. Είχε τη δυνατότητα να ξεκινήσει από ένα χαμηλό επίπεδο και να απειλήσει αξιόπιστα με κλιμάκωση επιθέσεων έως το κατώφλι των πυρηνικών. Το μόνο που χρειαζόνταν οι ΗΠΑ, ήταν να εκμεταλλευθούν την υπεροχή τους με τρόπο που θα διατράνωνε την αποφασιστικότητά τους να δουν τους πυραύλους να φεύγουν, δίνοντας ταυτόχρονα στους Σοβιετικούς χρόνο και χώρο να υποχωρήσουν χωρίς να ταπεινωθούν. Ο ναυτικός αποκλεισμός (ο οποίος ονομάστηκε καραντίνα για να υπερπηδήσει τις τεχνικές λεπτομέρειες του διεθνούς δικαίου), πέτυχε ακριβώς αυτό.²⁴¹

«Δεν μπορεί να το κάνει αυτό σε μένα». Σύμφωνα με τους Allison και Zelikow, η λέξη έκπληξη δεν αρκεί για να εκφράσει την αρχική αντίδραση του Kennedy. Ο Khrushchev τον είχε “πυροβολήσει με τρεις σφαίρες”. Πρώτον, δεν υπήρχε χειρότερη χρονική συγκυρία. Εν μέσω προεκλογικής εκστρατείας που η αντιπολίτευση αξίωνε δράση εναντίον της Κούβας, ο Πρόεδρος ακολουθούσε μετριοπαθή πορεία δηλώνοντας ότι οι Σοβιετικοί δεν θα έφερναν επιθετικά όπλα και ότι αυτό δεν θα γινόταν ανεκτό. Δεύτερον, υποτίθεται ότι η επικοινωνία μεταξύ των δύο γίνονταν σε κλίμα ειλικρίνειας και ευθύτητας. Επιπλέον ο Σοβιετικός Πρόεδρος είχε διαβεβαιώσει δημόσια ότι δεν θα εγκαθιστούσε πυρηνικούς πυραύλους στο νησί. Τρίτον, η κίνηση αυτή έθιγε τον Αμερικανό Πρόεδρο προσωπικά. Το ερώτημα ήταν αν ήταν έτοιμος να αντιδράσει δυναμικά καθώς αν έχανε αυτόν τον γύρο αντιπαράθεσης, ο Khrushchev θα είχε το πλεονέκτημα στην επερχόμενη σύγκρουση του Βερολίνου.²⁴²

Οι ΗΠΑ είχαν σκεφθεί τις λογικές Σοβιετικές αντιδράσεις, ιδιαίτερα στο Βερολίνο. Χωρίς επίθεση στην Κούβα, απέφευγαν να προκαλέσουν επίθεση στο Βερολίνο. Επιπλέον, ο Kennedy απέρριψε εισηγήσεις για επέκταση του αποκλεισμού σε είδη καθημερινής ανάγκης των Κουβανών με το σκεπτικό ότι οι Σοβιετικοί θα μπορούσαν να πράξουν το ίδιο στο Βερολίνο και να κλιμακωθεί η ένταση.²⁴³ Η διαδικασία με την οποία επέλεξε η κυβέρνηση των ΗΠΑ να αποκλείσει την Κούβα, βασίστηκε σ’ αυτήν την λογική. Μόλις πληροφορήθηκε την παρουσία των πυρηνικών πυραύλων κάλεσε σε σύσκεψη τους πιο έμπιστους συμβούλους του, η ομάδα των οποίων βαπτίστηκε αργότερα Ex Com

---

²⁴¹ Στο ίδιο, σελ. 207.

²⁴² Στο ίδιο, σελ. 496-7.

²⁴³ May, Ernest and Zelikow, Philip, ό.π σελ. 237.

(Executive Committee of National Security Council). Οι πέντε μέρες που ακολούθησαν την ανακάλυψη των Σοβιετικών πυραύλων, αναλώθηκαν στην εξέταση όλων των εναλλακτικών και όλων των υπέρ και κατά κάθε μιας από αυτές. Εξετάστηκαν έξι εναλλακτικές δράσεις, πριν επιλεγεί μία, που ήταν η σύνθεση αρκετών.²⁴⁴

Εναλλακτική 1: Καμία Κίνηση

Η αδυναμία των ΗΠΑ έναντι των Σοβιετικών πυραύλων ήταν δεδομένη. Εφόσον υπήρξε ήδη η απειλή των πυραύλων από Ρωσικές βάσεις, η δυνατότητά τους να πλήξουν την Αμερική και από την Κούβα δεν είχε τόσο μεγάλη σημασία. Ο μεγαλύτερος κίνδυνος ήταν να αντιδράσουν υπερβολικά και να προκαλέσουν μια Σοβιετική αντίδραση στο Βερολίνο. Η ενέργεια της ΕΣΣΔ, έπρεπε να ανακοινωθεί με ήπιο, συνήθη τρόπο, έτσι ώστε να ακυρωθούν τα πολιτικά οφέλη που περίμενε να αποκομίσει ο Khrushchev.²⁴⁵

Ο McNamara, αν και πίστευε ότι οι πολιτικές της επιπτώσεις απαιτούσαν να αναληφθεί κάποια ενέργεια, εντούτοις υποβάθμιζε τη στρατιωτική σημασία της ανάπτυξης των Σοβιετικών δυνάμεων. Όπως εξήγησε την πρώτη μέρα: «Δεν είναι στρατιωτικό το πρόβλημα που αντιμετωπίζουμε, αλλά πολιτικό. Είναι πρόβλημα διατήρησης της ενότητας της συμμαχίας. Είναι πρόβλημα του Khrushchev για τις επόμενες κινήσεις μας». Ο Kennedy υπολόγιζε σοβαρά τις εσωτερικές αντιδράσεις. Έχοντας υπόψιν του τις σφοδρές επικρίσεις των Ρεπουμπλικάνων για τους χειρισμούς του στην Κούβα, γνώριζε πως οι επιπτώσεις της αδράνειας θα ήταν σημαντικές.²⁴⁶

Εναλλακτική 2: Διπλωματικές Πιέσεις

Οι εναλλακτικές επιλογές των διπλωματικών πιέσεων ήταν δύο. Πρώτον, αποστολή μυστικού τελεσίγραφου στον Khrushchev, που θα απαιτούσε μεν τη μετακίνηση των πυραύλων, παράλληλα όμως θα του έδινε την ευκαιρία να συμμορφωθεί χωρίς δημόσια αντιπαράθεση ή στρατιωτική κίνηση. Δεύτερον, προσφυγή στον ΟΗΕ ή στον Οργανισμό Αμερικανικών Κρατών για την επιθεώρηση της Κούβας και διαπραγματεύσεις με σκοπό την απομάκρυνση των πυραύλων, κατόπιν αμοιβαίων υποχωρήσεων σε μια διάσκεψη κορυφής.²⁴⁷

Ο τελικός διακανονισμός, σύμφωνα με τις σκέψεις των Αμερικανών, θα μπορούσε να περιέχει την ουδετεροποίηση της Κούβας με αποχώρηση των στρατευμάτων τους από τη βάση του Γκουαντάναμο ή την απόσυρση των Αμερικανικών

---

²⁴⁴ Allison, Graham & Zelikow, Philip, ό.π. σελ. 208-9.

²⁴⁵ Στο ίδιο, σελ. 209.

²⁴⁶ May, Ernest and Zelikow, Philip, ό.π. σελ. 133.

²⁴⁷ Allison, Graham & Zelikow, Philip, ό.π. σελ. 208-9.

πυρηνικών πυραύλων Jupiter από την Τουρκία ή την Ιταλία ή και από τις δύο χώρες. Ο Αμερικανός Πρόεδρος πίστευε για την απόσυρση των Jupiter στην παρούσα φάση ότι: «θα αποκάλυπταν στον κόσμο ότι εγκαταλείπουμε τη θέση μας υπό το κράτος πανικού. Οι ΗΠΑ μπορούσαν να δηλώσουν την προθυμία τους να αποσύρουν τους πυραύλους κάποια στιγμή αλλά μόνο στο μέλλον».²⁴⁸

Εναλλακτική 3: Προσέγγιση Castro

Η συγκεκριμένη κρίση πρόσφερε μια ευκαιρία στις ΗΠΑ ώστε να πιέσει για “διαζύγιο” μεταξύ του Castro και του Σοβιετικού κομμουνισμού. Το δίλημμα θα ήταν «χωρίζεις ή πέφτεις».²⁴⁹ Ο υπουργός Εξωτερικών Dean Rusk που εισηγήθηκε την ιδέα ανέφερε ότι υπάρχει «μόνο μία πιθανότητα στις 100», αλλά ίσως ο Castro τα έσπαγε με τη Μόσχα «αν ήξερε ότι βρισκόταν σε θανάσιμο κίνδυνο». Τα υπόλοιπα μέλη της Ex Com δεν πίστευαν ότι θα έμπαινε σε πειρασμό με την προσφορά, ενώ επιπλέον θα προειδοποιούσε τους Κουβανούς για τις Αμερικανικές προθέσεις. Σε τελευταία ανάλυση οι πύραυλοι ήταν Σοβιετικοί και κάτω από τον απόλυτο Σοβιετικό έλεγχο.²⁵⁰

Εναλλακτική 4: Εισβολή

Η λύση αυτή πρόσφερε διπλό πλεονέκτημα. Πρώτον, θα απομακρύνονταν οι πύραυλοι από το έδαφος της Κούβας και δεύτερον, τον ίδιο δρόμο θα ακολουθούσε και ο Castro. Συναφή σχέδια, όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως, υπήρχαν και είχαν δοκιμαστεί. Η εισβολή όμως αποτελούσε την τελευταία λύση για την Αμερικανική κυβέρνηση. Απαιτούσε μια μαζική και πολυδάπανη επιχείρηση, που θα είχε ως αποτέλεσμα η Αμερική να βαλτώσει σ’ αυτό που ο στρατηγός Taylor αποκαλούσε “βαθύ βούρκο” της Κούβας. Επίσης θα ήταν η πρώτη ψυχροπολεμική περίπτωση άμεσης σύγκρουσης μεταξύ των υπερδυνάμεων, η οποία θα μπορούσε να προκαλέσει πυρηνικό όλεθρο σε συνδυασμό με αντίστοιχη κίνηση των Σοβιετικών στο Βερολίνο.²⁵¹

Εναλλακτική 5: Αεροπορική Επιδρομή

Μια συμβατική (χωρίς χρήση πυρηνικών) και γρήγορη αεροπορική επίθεση, θα ήταν μια σίγουρη και αποτελεσματική απάντηση προς τους Σοβιετικούς, για την απόπειρά τους να εξαπατήσουν την Αμερική. Πρώτον, θα απομάκρυνε έγκαιρα τους πυραύλους, πριν αυτοί γίνουν λειτουργικοί και τοποθετηθούν πυρηνικές κεφαλές εναντίον των ΗΠΑ. Δεύτερον, αν υλοποιούνταν αμέσως θα ξάφνιαζε τους Σοβιετικούς

---

²⁴⁸ Παρατίθεται στο Allison, Graham & Zelikow, Philip, ό.π. σελ. 213.

²⁴⁹ Στο ίδιο.

²⁵⁰ May, Ernest and Zelikow, Philip, ό.π. σελ. 82-83.

²⁵¹ Allison, Graham & Zelikow, Philip, ό.π. σελ. 214.

πριν καταλάβουν ότι οι Αμερικάνοι τους είχαν ανακαλύψει. Η αεροπορική επιχείρηση ήταν μια “καθαρή” λύση και παρείχε το πλεονέκτημα του αιφνιδιασμού.²⁵²

Ο Kennedy, όπως αναφέρουν οι Allison και Zelikow, έκλινε πολύ προς αυτή τη λύση, αλλά υπήρχαν τέσσερις δυσκολίες που μετρίαζαν τον αρχικό του ενθουσιασμό. Πρώτον, κατά πόσο το πλήγμα μπορούσε να είναι γρήγορο και αποτελεσματικό. Ακόμη και αν καταστρέφονταν οι βάσεις των πυραύλων, τα σοβιετικά βομβαρδιστικά που βρίσκονταν στην Κούβα θα μπορούσαν να πλήξουν τις νοτιοανατολικές πολιτείες των ΗΠΑ, μιας και η αεράμυνα σ’ αυτό το σημείο της χώρας ήταν αξιοθρήνητη σύμφωνα με τους αρχηγούς των επιτελείων.²⁵³

Τέλος, η επίθεση μπορεί να μην εξουδετέρωνε όλους τους πυραύλους και να καθίστατο αναγκαία η σταδιακή κλιμάκωση σε πλήρη πόλεμο με την Κούβα. Αυτό θα μπορούσε να αυξήσει σε πολύ μεγάλο βαθμό την πιθανότητα ενός παγκοσμίου πολέμου. Όπως συνόψισε ο Kennedy σε συζήτηση την 18^η Οκτωβρίου: «το πραγματικό ερώτημα είναι η κίνηση που θα κάνουμε να μειώνει τον κίνδυνο πυρηνικής ανάφλεξης- που είναι προφανώς η έσχατη αποτυχία, αυτό είναι ξεκάθαρο- και ταυτόχρονα να διατηρήσουμε κάποιο βαθμό αλληλεγγύης με τους συμμάχους μας».²⁵⁴

Εναλλακτική 6: Αποκλεισμός

Η εναλλακτική που πρωτοαναφέρθηκε από τον Mc Namara στις 16 Οκτωβρίου με τη μορφή ενός είδους αποκλεισμού, άρχισε να γίνεται πιο ελκυστική καθώς αποκλείονταν οι άλλες πιθανότητες. Η έμμεση αυτή στρατιωτική ενέργεια είχε τα προβλήματά της όπως οι νομικές δυσκολίες, να προκαλέσουν Σοβιετικά αντίποινα στο Βερολίνο, ενώ δεν έλυσε το πρόβλημα της ύπαρξης των πυραύλων στο νησί που κάθε μέρα προσέγγιζαν όλο και περισσότερο την επιχειρησιακή ετοιμότητα. Ο Robert Kennedy παραπονέθηκε «για πολύ αργό θάνατο», αφού προσέφερε πολύτιμο χρόνο στους Σοβιετικούς να ετοιμάσουν τους πυραύλους.²⁵⁵

Ο αποκλεισμός είχε πολλά πλεονεκτήματα: Πρώτον, ήταν η μέση οδός ανάμεσα στην απραξία και την επίθεση. Τόσο επιθετικός ώστε να μεταδίδει την αποφασιστικότητα των Αμερικανικών προθέσεων, αλλά όχι τόσο επικίνδυνος όσο μια επίθεση. Δεύτερον, το πρόβλημα της επιλογής του επόμενου βήματος βρισκόταν πλέον στον Khrushchev. Τρίτον, σε περίπτωση ναυτικής σύγκρουσης στην Καραϊβική η Αμερική ήταν σε πιο πλεονεκτική θέση. Τέταρτον, ο αποκλεισμός επέτρεπε στην Αμερική να εκμεταλλευτεί

---

²⁵² Στο ίδιο, σελ. 214-5.

²⁵³ Στο ίδιο, σελ. 215.

²⁵⁴ May, Ernest and Zelikow, Philip, ό.π. σελ. 144.

²⁵⁵ Allison, Graham & Zelikow, Philip, ό.π. σελ. 219.

την απειλή περαιτέρω μη πυρηνικών κλιμακώσεων, στις οποίες οι ΗΠΑ είχαν επίσης σημαντική υπεροχή.²⁵⁶

Τελικά, ο ναυτικός αποκλεισμός επιλέχθηκε σε συνδυασμό με το τελεσίγραφο που αξίωνε την απόσυρση των πυραύλων. Καμία συνάντηση κορυφής ή άλλος τρόπος άμεσης διαπραγματεύσεως δεν θα προσφέρονταν στους Σοβιετικούς. Σκοπός ήταν να μην καθυστερήσει ή να αποδυναμωθεί η αυστηρότητα της απόφασης. Η στρατιωτική επιχείρηση του αποκλεισμού θα μετέδιδε το μήνυμα του επείγοντος και της άμεσης αντιπαράθεσης.²⁵⁷

3.7. Γιατί η ΕΣΣΔ Απέσυρε τους Πυραύλους;

Το πρωινό της Κυριακής 28^{ης} Οκτωβρίου, το ραδιόφωνο μετέδωσε το μήνυμα που τερμάτιζε την κρισιμότερη φάση της κρίσης. Ο Khrushchev ανακοίνωσε την απόφαση της κυβέρνησής του να «αποσυναρμολογήσουν τα όπλα τα οποία περιγράφετε σαν επιθετικά, να τα συσκευάσουν και να τα μεταφέρουν στην Σοβιετική Ένωση». Οι Αμερικάνοι είχαν ενεργήσει σωστά και πέτυχαν το στόχο τους, η απόφαση όμως της ΕΣΣΔ δημιούργησε πολλά ερωτηματικά.²⁵⁸

Ο Thomas Schelling υποστηρίζει πως ο αποκλεισμός ως απειλή εξ' ανάγκης λειτούργησε αποτελεσματικότερα από τις προηγούμενες αποτρεπτικές απειλές, που είχαν αποτύχει στη μεταφορά πυρηνικών από την ΕΣΣΔ στην Κούβα.²⁵⁹ Για τον Alexander George, ο αποκλεισμός θα «εντυπωσίαζε τον Khrushchev με την αποφασιστικότητα του Kennedy, θα τον έπειθε ότι είχε κάνει κατά πολύ εσφαλμένους υπολογισμούς και θα του έδινε την ευκαιρία να τερματίσει την κρίση ειρηνικά».²⁶⁰ Ίσως η πιο προσεχτική και εμπειριστατωμένη ανάλυση δόθηκε από τους Wohlstetter, οι οποίοι υποστηρίζουν ότι ο Khrushchev υποχώρησε για να αποφύγει μια συμβατική σύγκρουση στην οποία θα έχανε. Για να αποφύγει αυτό το επίπεδο ήττας, θα έπρεπε ανεύθυνα να διακινδυνεύσει σε πολύ υψηλότερο επίπεδο.²⁶¹

Η άποψη των Allison και Zelikow είναι ότι δεν ήταν ο αποκλεισμός ως κίνηση υπεύθυνος για την απόσυρση των πυραύλων, που εν τω μεταξύ ήταν σχεδόν έτοιμοι να

---

²⁵⁶ Στο ίδιο, σελ. 220-1.

²⁵⁷ Στο ίδιο, σελ. 221.

²⁵⁸ Larson, David L., ό.π. σελ. 189.

²⁵⁹ Schelling, Thomas, *Arms and Influence*, New Heaven, Yale University Press, 1966, σελ. 80-83.

²⁶⁰ George, Alexander L. & Simons, William E., *The Limits of Coercive Diplomacy*, Boulder, Westview Press, 1994, σελ. 114.

²⁶¹ Allison, Graham & Zelikow, Philip, ό.π. σελ. 223.

εξαπολυθούν. «Ο αποκλεισμός έδειχνε την βούληση των ΗΠΑ να κλιμακώσουν την κρίση σε μια τοπική, συμβατική ναυτική συμπλοκή- με τις πιθανές διπλωματικές επιπτώσεις της. Ανάγκασε τον Khrushchev να επιλέξει ανάμεσα σε τρεις εναλλακτικές: (1) να αποφύγει την “παράσταση” κρατώντας τα σοβιετικά πλοία μακριά από την περιοχή, (2) να δεχθεί τον αποκλεισμό επιτρέποντας στους Αμερικάνους να σταματούν και να ερευνούν τα πλοία του και (3) να αφηγήσει τον αποκλεισμό προκαλώντας τις ΗΠΑ να χρησιμοποιούν πρώτες βία».²⁶²

Επιπρόσθετα, σύμφωνα με την προεδρική ανακοίνωση για τον αποκλεισμό, αυτός αποτελούσε ένα αρχικό μέτρο. Δεν έγινε καμιά προσπάθεια για να καμουφλαριστεί η ετοιμασία μιας δύναμης εισβολής, αποτελούμενη από διακόσιες χιλιάδες άνδρες στην Φλόριντα. Εκατοντάδες μαχητικά αεροσκάφη μεταφέρθηκαν σε παρακείμενα αεροδρόμια. Την Κυριακή 28 Οκτωβρίου επιστρατεύθηκαν 24 σμήνη αερομεταφερόμενων μονάδων με 14.000 άνδρες. Ο αποκλεισμός αποτελούσε το πρώτο βήμα σε μια σειρά κινήσεων που προδικάζανε μια αεροπορική επιδρομή ή εισβολή.²⁶³

Οι πρώτες διαβουλεύσεις στο Κρεμλίνο άρχισαν όταν πληροφορήθηκαν ότι επίκειται λόγος του Kennedy. Μετά τις αρχικές ανησυχίες για το περιεχόμενο του λόγου του (ο Khrushchev φοβόταν το χειρότερο), η είδηση του αποκλεισμού δημιούργησε ανακούφιση και σίγουρα όχι φόβο. Οι Σοβιετικοί αναθάρρησαν που οι Αμερικανοί δεν είχαν επιτέθηκαν στην Κούβα, αφού θεωρούσαν τον αποκλεισμό ασθενέστερο μέτρο που τους έδινε περιθώρια για πολιτικές κινήσεις. Ως εκ τούτου, την επόμενη μέρα εξέδωσαν μια ρητή και ανυποχώρητη απάντηση στις αξιώσεις του Kennedy.²⁶⁴

Ο Kennedy και οι σύμβουλοί του περίμεναν ότι οι Σοβιετικοί είχαν στο νου τους αντιπερισπασμό στο Βερολίνο. Από την απέναντι μεριά, ο Khrushchev έδειχνε ήδη να αντιλαμβάνεται πως κολυμπούσε σε πολύ βαθιά νερά, σε αντίθεση με κάποιους συμβούλους του που ήταν έτοιμοι να εισηγηθούν μια κίνηση κατά του Βερολίνου. Όμως ο Khrushchev «δεν χρειαζόταν τέτοιου είδους συμβουλές και δεν είχε σκοπό να ρίξει λάδι στη φωτιά».²⁶⁵ Αρχικά διέταξε τα περισσότερα πλοία να γυρίσουν πίσω, ενώ αυτά που συνέχισαν, 4 με πυραύλους IRBM και 1 με πυρηνικές κεφαλές, είχαν σκοπό να δοκιμάσουν την Αμερικανική αποφασιστικότητα. Μάλιστα είχαν ως συνοδεία και τέσσερα υποβρύχια με πυρηνικές торπίλες. Έλεγε πως θα έπρεπε να πει στους καπετάνιους να

---

²⁶² Στο ίδιο, σελ. 224.

²⁶³ Στο ίδιο, σελ. 225.

²⁶⁴ Στο ίδιο, σελ. 226.

²⁶⁵ Trojanovsky, Oleg, *The Caribbean Crisis: A view from the Kremlin*, International Affairs, Moscow, 1992, σελ. 152.

αγνοήσουν την Αμερικανική καραντίνα, ενώ κάλεσε τον Kennedy σε συνάντηση κορυφής.²⁶⁶

Το επόμενο πρωί της 25^{ης} Οκτωβρίου, ο Σοβιετικός πρόεδρος έκανε στροφή από την προκλητικότητα στον συμβιβασμό. Στις διαβουλεύσεις του με τους συναδέλφους του στο Presidium, υπογράμμισε πως δεν ήθελε άλλη ανταλλαγή “καυστικών ανακοινώσεων” με τον Kennedy, αλλά αντίθετα επιθυμούσε την επίλυση της κρίσης. Δήλωνε έτοιμος να «αποσυναρμολογήσει τους πυραύλους ώστε να γίνει η Κούβα “μια ζώνη ειρήνης”». Βάσει αυτών πρότεινε τους εξής όρους: «Εγγυηθείτε μας ότι δεν θα εισβάλετε στην Κούβα και θα αποσύρουμε τους πυραύλους». Επίσης, δήλωνε διατεθειμένος να επιτρέψει σε επιθεωρητές του ΟΗΕ να επισκεφτούν τις βάσεις των πυραύλων. Ήθελε όμως να είναι σίγουρος ότι ο Kennedy δεν θα υποχωρούσε.²⁶⁷

Την ίδια μέρα, η Σοβιετική Κυβέρνηση έλαβε την πληροφορία ότι οι Αμερικανοί πιθανώς επέτρεψαν στο “Bucharest” (σοβιετικό δεξαμενόπλοιο στο οποίο δόθηκε άδεια να περάσει αφού προσδιορίστηκε η ταυτότητά του), να πλεύσει προς την Κούβα. Την επόμενη μέρα (26 Οκτωβρίου) η Σοβιετική αντικατασκοπία έστειλε στην Κυβέρνηση αναφορές, μερικές από τις οποίες ήταν ψευδείς ή βασισμένες σε απλές διαδόσεις, ότι επίκειται αμερικανική στρατιωτική επίθεση στην Κούβα.²⁶⁸ Ο Khrushchev τότε έγκαιρα προέβη σε ορισμένες κινήσεις: (1) συμφώνησε να γίνει αποδεκτή η πρόταση του Γ.Γ του ΟΗΕ Thant για αποφυγή οποιασδήποτε αντιπαράθεσης στην περίμετρο της καραντίνας γύρω από την Κούβα, την οποία τα Σοβιετικά πλοία δεν θα πλησίαζαν. (2) απέστειλε γράμμα στον Kennedy προτείνοντας ειρηνική επίλυση της κρίσης. Δήλωνε πως αν οι Αμερικανοί υπόσχονταν να μην εισβάλουν, «η ανάγκη των στρατιωτικών συμβούλων μας θα καθίστατο περιττή».²⁶⁹

Από τη μια μεριά οι Αμερικάνοι υπέθεσαν ότι οι συνεχείς νύξεις των Σοβιετικών περί πιθανής ανταλλαγής των πυραύλων με την υπόσχεση μη επίθεσης στην Κούβα, έδειχναν ότι ο Khrushchev είχε λάβει την απόφαση να μην διακινδυνεύσει μια στρατιωτική αναμέτρηση. Από την άλλη μεριά ο Ρώσος Πρόεδρος είχε δώσει στον Αμερικανό ομόλογό του μια υπόνοια συμφωνίας και όχι μια συμπαγή προσφορά. Ταυτόχρονα είχε αποκρύψει τις κινήσεις από τον Castro, πιθανότατα ακολουθώντας τακτική καθυστέρησης, ενώ επισπεύδονταν η επιχειρησιακή ετοιμότητα των πυραύλων.²⁷⁰

---

²⁶⁶ Allison, Graham & Zelikow, Philip, ό.π. σελ. 227.

²⁶⁷ Fursenko, Aleksandr and Naftali, Timothy, ό.π. σελ. 259.

²⁶⁸ Στο ίδιο, σελ. 257-58, 260-62.

²⁶⁹ Allison, Graham & Zelikow, Philip, ό.π. σελ. 227-8.

²⁷⁰ Στο ίδιο, σελ. 228.

Την επόμενη μέρα (27^η Οκτωβρίου) και για αδιευκρίνιστους λόγους όπως αναφέρουν οι Allison και Zelikow, ο Khrushchev έκρινε ότι έπρεπε να στριμώξει περισσότερο τους Αμερικάνους.²⁷¹ Μια πιθανή εξήγηση είναι ότι υποτίμησε την αποφασιστικότητα των Αμερικανών λόγω του τρόπου εφαρμογής του αποκλεισμού. Αντίστοιχα, αρκετοί Αμερικανοί αξιωματούχοι ανησυχούσαν μήπως η επιλεκτική επιβολή του αποκλεισμού έστειλε στη Μόσχα ένα μήνυμα αδυναμίας. Στη συνεδρίαση του Presidium ο Ρώσος Πρόεδρος εξήγησε πως θεωρούσε ότι οι Αμερικανοί δεν θα τολμούσαν να επιτεθούν. «Κατά τη γνώμη μου δεν είναι έτοιμοι να το κάνουν τώρα». Εξαιτίας του φόβου όμως Αμερικανικής εισβολής, προχώρησε σε μια νέα προσφορά καθώς έβαξε στη συμφωνία τους πυραύλους στην Τουρκία. Μ' αυτό «θα νικούσαμε» ανέφερε.²⁷²

Η επιτυχία της τελευταίας πρωτοβουλίας του Khrushchev μειώθηκε ακόμη περισσότερο αφού την έκανε δημοσίως. Αυτό την κατέστησε εξαιρετικά απίθανη να την αποδεχτεί η Αμερικανική πλευρά, αφού «το NATO δεν μπορούσε να εμπλακεί σε ένα τέτοιο δημόσιο παζάρι».²⁷³ Επιπλέον, μια δημόσια συμφωνία θα μπορούσε να σώσει το γόητρο του Ρώσου Προέδρου εφόσον την αποδέχονταν οι Αμερικάνοι, πράγμα απίθανο. Ενώ η πρόταση μεταδόθηκε ραδιοφωνικά για να φθάσει πιο γρήγορα στους ενδιαφερόμενους, οι Ρώσοι δεν υπολόγισαν πως «η δημοσιοποίηση της τουρκικής πλευράς των αξιώσεών μας θα δημιουργούσε πρόσθετες δυσκολίες στο Λευκό Οίκο».²⁷⁴

Την ίδια μέρα, ο Castro βεβαίωνε πως «μια Αμερικανική επίθεση στις επόμενες 24 με 72 ώρες είναι σχεδόν αναπόφευκτη». Ταυτόχρονα παρακινούσε τον Khrushchev να προνοήσει για την αντιμετώπιση του ανωτέρω κινδύνου, υπονοώντας την χρήση πυρηνικών. «Όσο δύσκολη και τρομακτική κι αν είναι μια τέτοια απόφαση δεν πιστεύω πως υπάρχει άλλη επιλογή». Η κουβανική αεράμυνα άρχισε να πυροβολεί εναντίον αμερικανικών αναγνωριστικών αεροσκαφών, με αποτέλεσμα ένα αεροσκάφος U-2 να καταρριφθεί και ο πιλότος του να σκοτωθεί. Το γεγονός αυτό μαζί με την παραβίαση του εναέριου χώρου της ΕΣΣΔ από άλλο U-2 έριξαν τη Μόσχα σε κατήφεια και σε περισυλλογή.²⁷⁵

Το βράδυ της 26^{ης} Οκτωβρίου, ο Kennedy έστειλε στον Khrushchev δημόσιο μήνυμα μέσω του οποίου παρέθετε τη συμφωνία που θα απαιτούσε την βεβαιωμένη απόσυρση των Σοβιετικών επιθετικών όπλων σε αντάλλαγμα την υπόσχεση μη εισβολής. Ο Υπουργός Εξωτερικών των ΗΠΑ Dean Rusk το βράδυ της 27^{ης} Οκτωβρίου

---

²⁷¹ Στο ίδιο, σελ. 228-9.

²⁷² Fursenko, Aleksandr and Naftali, Timothy, ό.π. σελ. 274.

²⁷³ Allison, Graham & Zelikow, Philip, ό.π. σελ. 230.

²⁷⁴ Troyanovsky, ό.π. σελ. 153.

²⁷⁵ Allison, Graham & Zelikow, Philip, ό.π. σελ. 231.

κατέγραψε «επτά γεγονότα που συνέβησαν σήμερα, τα οποία αυξάνουν την πίεση στον Khrushchev, με επιπτώσεις που μπορούμε να ανεχθούμε». Αυτά ήταν: (1) η δημόσια δήλωση του Λευκού Οίκου που απέρριπτε την προσφορά Τουρκία-Κούβα, (2) το μήνυμα στον ΟΗΕ που ξεκαθάριζε σε ποιο σημείο ακριβώς οι ΗΠΑ θα εμπόδιζαν τα Σοβιετικά πλοία με προορισμό την Κούβα, (3) η απογευματινή ανακοίνωση του Πενταγώνου για την συνέχιση της αεροπορικής επιτήρησης της Κούβας παρά τις επιθέσεις εναντίον Αμερικανικών αεροσκαφών, (4) μήνυμα στον Γ.Γ του ΟΗΕ που απέρριπτε τις προτάσεις του Khrushchev, (5) ανοικτή επιστολή του Kennedy προς τον Khrushchev με θετική απάντηση στην εμπιστευτική εισήγησή του (της προηγούμενης ημέρας) περί υπόσχεσης μη εισβολής σε αντάλλαγμα για την απόσυρση των πυραύλων, (6) η συνέντευξη τύπου που έδωσε ο McNamara και καλούσε περαιτέρω εφεδρείες της αεροπορίας να βρίσκονται σε ετοιμότητα για εισβολή και (7) η σχεδιαζόμενη προειδοποίηση από τον ΟΗΕ για την προσέγγιση ενός Σοβιετικού πλοίου στην αμερικανική γραμμή αποκλεισμού.²⁷⁶

Ο Khrushchev όταν συγκάλεσε το Presidium στις 28 Οκτωβρίου χαρακτηριστικά είπε: «Είμαστε στο χείλος του πολέμου και της πυρηνικής καταστροφής με πιθανό αποτέλεσμα την καταστροφή του ανθρώπινου γένους. Για να σωθεί ο κόσμος, πρέπει να υποχωρήσουμε».²⁷⁷ Η νέα στροφή του Σοβιετικού προέδρου δεν οφειλόταν τόσο στον αποκλεισμό, όσο στο ότι συνδυάστηκε με την απειλή στρατιωτικής επέμβασης. Οι Fursenko και Naftali υποστηρίζουν ότι όταν ο Khrushchev διάβασε το τηλεγράφημα της συνομιλίας του Robert Kennedy με τον Dobrynin, συνειδητοποίησε ότι η ώρα της κρίσης είχε φτάσει. Ο Ρώσος πρέσβης στο τηλεγράφημά του τόνιζε ότι «ο χρόνος είναι που έχει σημασία και δεν πρέπει να χαθεί η ευκαιρία».²⁷⁸ Επίσης μια αναφορά για επικείμενο λόγο του Kennedy προς τον Αμερικανικό λαό πυροδότησε τα σενάρια για στρατιωτική ενέργεια. Αργότερα ανέφερε στον Castro ότι η προειδοποίησή του για άμεση Αμερικανική εισβολή είχε επιβεβαιωθεί από άλλες πηγές και ότι είχε σπεύσει να την αποτρέψει.²⁷⁹ Σ' αυτήν την ερμηνεία κατέληξε και ο Αμερικανός Πρόεδρος στις 29 Οκτωβρίου: «είχαμε αποφασίσει το Σάββατο το βράδυ να ξεκινήσουμε την αεροπορική επιδρομή στις 30 Οκτωβρίου. Μάλλον αυτό έκανε τους Ρώσους να υποχωρήσουν».²⁸⁰

Είναι σαφές ότι ο αποκλεισμός έδωσε επαρκή χρόνο στους Σοβιετικούς να συνειδητοποιήσουν την αποφασιστικότητα των Αμερικανών να απομακρύνουν τους πυραύλους αλλά ταυτόχρονα και χρόνο να τους ετοιμάσουν και να τους καταστήσουν

---

²⁷⁶ Στο ίδιο, σελ. 232-3.

²⁷⁷ Fursenko, Aleksandr and Naftali, Timothy, ο.π. σελ. 284.

²⁷⁸ Allison, Graham & Zelikow, Philip, ό.π. σελ. 539.

²⁷⁹ Fursenko, Aleksandr and Naftali, Timothy, ο.π. σελ. 284-86.

²⁸⁰ May, Ernest and Zelikow, Philip, ό.π. σελ. 606.

επιχειρησιακούς. Το γεγονός που στένεψε τα περιθώρια για τον Khrushchev ήταν η αποφασιστικότητα των Αμερικανών να ανέβουν την σκάλα της κλιμάκωσης της κρίσης, δεδομένου του πλεονεκτήματός τους τόσο σε συμβατικά όσο και σε πυρηνικά όπλα. Όπως δήλωσε χαρακτηριστικά ο McNamara όταν τελείωσε η κρίση: «Αντιλαμβάνομαι τώρα ότι υπήρχε το γνωστό αίνιγμα τι έγινε πρώτα, η κότα ή το αυγό. Είναι σαν να προσπαθείς να βρεις ποια από τις δύο λεπίδες του ψαλιδιού έκοψε το χαρτί».²⁸¹

3.8. Το Τέλος της Κρίσης

Η κρίση των πυραύλων της Κούβας, σύμφωνα με τους Allison και Zelikow, «διατηρεί την ξεχωριστή σημασία της τόσο για τους ηγέτες που παίρνουν αποφάσεις όσο και για τους απλούς πολίτες, διότι κανένα άλλο γεγονός δεν εμφανίζει την τρομερά λεπτή ρωγμή μεταξύ πιθανότητας και απιθανότητας πυρηνικού πολέμου».²⁸² Οι ίδιοι, προσπάθησαν να την ερμηνεύσουν χρησιμοποιώντας τρία μοντέλα: α) Ορθολογικός Δρων, β) Οργανωσιακή Συμπεριφορά, γ) Κυβερνητικές Διαδικασίες.²⁸³ Το Μοντέλο I προσπαθεί να κατασκευάσει εικασίες σχετικά με το γιατί η ΕΣΣΔ πήρε την απόφαση να τοποθετήσει βαλλιστικούς πυραύλους στην Κούβα. Επίσης προσπαθεί να εξηγήσει τους λόγους που οδήγησαν στην Αμερικανική απόφαση του αποκλεισμού.

Ο αναλυτής του Μοντέλου II δίνει προσοχή στο τι μπορούν ή όχι να κάνουν οι αρμόδιες κυβερνητικές υπηρεσίες. Η πρόκληση γι' αυτό το μοντέλο είναι να εντοπίσει την απόδοσή τους, δηλαδή τις δυνατότητες των φορέων και τις αδυναμίες τους στην επιλογή και την εφαρμογή, π.χ. ποιες είναι οι αιτίες του ανεπαρκούς καμουφλάζ. Για το Μοντέλο III ο Kennedy και ο Khrushchev είναι οι πρωταγωνιστές της ιστορίας. Ο αναλυτής σ' αυτή την περίπτωση αντιλαμβάνεται το «γιατί» σαν ένα παζάρι παικτών με συγκεκριμένα συμφέροντα, απόψεις και πεποιθήσεις που συγκρούονται για να επιλεγούν και να υλοποιηθούν οι τελικές αποφάσεις.²⁸⁴ «Οι δεκατέσσερις άνθρωποι που αναμίχθηκαν ήταν ιδιαίτερα σημαντικοί— έξυπνοι, ικανοί αφοσιωμένοι και πατριώτες... Αν έξι από αυτούς ήταν Πρόεδροι, ο κόσμος θα είχε τριπλαστεί στον αέρα».²⁸⁵ Ο Robert Kennedy χωρίς να θέλει να θίξει κάποιον από τους ανθρώπους που συμβούλευαν τον Πρόεδρο τις δύσκολες εκείνες ώρες, υπενθυμίζει τις διαφωνίες και την διαφορετικότητα του καθενός.

---

²⁸¹ Allison, Graham & Zelikow, Philip, ό.π. σελ. 130.

²⁸² Στο ίδιο, σελ. 567.

²⁸³ Στο ίδιο, σελ. 545.

²⁸⁴ Για μια εκτενή ανάλυση στο ίδιο, σελ. 546-561.

²⁸⁵ Παρατίθεται στο Graham Allison, Graham & Zelikow, Philip, ό.π. σελ. 471.

Τα “αν είχε γίνει αυτό” κατά τη διάρκεια της κρίσης είναι ατελείωτα, όπως ατελείωτες είναι και οι απαντήσεις που θα ακολουθούσαν ως επακόλουθο μιας αλλαγής στις αποφάσεις των δύο ηγετών. Από τα στοιχεία της κρίσης που παρατέθηκαν στο κεφάλαιο, πολλά θα μπορούσαν να οδηγήσουν τις δύο υπερδυνάμεις στον πυρηνικό Αρμαγεδδώνα. Οι πυρηνικές κρίσεις είναι εξ ορισμού επικίνδυνες. Εν μέρει, μπορούν να ελεγχθούν διότι διακυβεύονται ζωτικά συμφέροντα και δύο ορθολογικοί δρώντες θα καταφέρουν να βρουν την απαιτούμενη διέξοδο. Ωστόσο, οι επιλογές των ηγετών προσκρούουν σε αναπόφευκτες αγκυλώσεις των Υπηρεσιών. Αποτελεί μέγιστο πρόβλημα στη διάρκεια μιας κρίσης ο έλεγχος και ο συντονισμός των υπεύθυνων φορέων. Επιπλέον, οι ενέργειες που υποστηρίζονται από τα μέλη μιας ομάδας διαχείρισης κρίσεων (όπως η Ex Com), είναι διαφορετικές και αντικρουόμενες.²⁸⁶

Εν κατακλείδι, η σύγκρουση αποφεύχθηκε γιατί το κίνητρο αποφυγής του παρέμεινε ισχυρό κατά τη διάρκεια της κρίσης. Οι δύο ηγέτες αναγνώρισαν τις ευκαιρίες που παρουσιάστηκαν για να αποφύγουν την κλιμάκωση και όπως θα δούμε στο επόμενο κεφάλαιο έδρασαν ικανοποιητικά με όρους διαχείρισης κρίσεων.

---

²⁸⁶ Στο ίδιο, σελ. 571.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ ΣΤΗΝ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΤΗΣ ΚΟΥΒΑΣ

«Δεν υπάρχουν αποτυχίες της πολιτικής. Υπάρχουν μόνο επιτυχίες της πολιτικής και αποτυχίες της πληροφόρησης»²⁸⁷

Ανώτερος Αξιωματούχος του State Department

Η πληροφόρηση (intelligence) υπήρξε αναπόσπαστο μέρος του Ψυχρού Πολέμου. Το απόρρητο του σοβιετικού καθεστώτος έκανε τη Δύση να εξαρτιέται κυρίως από την πληροφόρηση, ενώ παρά το δυτικό άνοιγμα, η Σοβιετική πλευρά αρνιόταν σταθερά να πιστέψει κάτι που δεν είχε μάθει από την κατασκοπεία της. Και οι δύο πλευρές απέδιδαν ιδιαίτερη σημασία στο να γνωρίζουν τον εχθρό, στην αντικατασκοπεία, καθώς και στη διασφάλιση της ασφάλειας των πληροφοριών σχετικά με τη δική του πλευρά.²⁸⁸

Η κρίση των πυραύλων της Κούβας, όπως έχει ήδη αναφερθεί, ήταν το κρίσιμο σημείο του Ψυχρού Πολέμου. Ίσως για το λόγο αυτό η κρίση έχει αποτελέσει αντικείμενο αναλύσεων από πολλούς μελετητές. Ωστόσο, οι περισσότερες από αυτές τις μελέτες έχουν την τάση να επικεντρώνονται στις αποφάσεις και τις δράσεις των εθνικών ηγετών (Kennedy, Khrushchev και Castro), λιγότερο στις προτιμήσεις και στις δραστηριότητες των ανώτερων υπαλλήλων (υπάλληλοι γραφείων, στρατιωτική ηγεσία, κλπ.) και πολύ λίγο σχετικά με τις δραστηριότητες των εκατοντάδων χιλιάδων στρατιωτικών, αξιωματικών πληροφόρησης και γραφειοκρατών, των οποίων οι αποφάσεις και οι ενέργειες καθόρισαν την τύχη εκατομμυρίων ανθρώπων.²⁸⁹

Η υστεροφημία της κρίσης των πυραύλων της Κούβας σχετίζεται κυρίως με δύο γεγονότα. Πρώτον, την αποτυχία της Αμερικανικής Υπηρεσίας Πληροφοριών να προβλέψει την εγκατάσταση των σοβιετικών βαλλιστικών πυραύλων στην Κούβα.

---

²⁸⁷ Η δήλωση είναι από άρθρο του Petersen, "What We Should Demand from Intelligence", National Security Studies Quarterly (spring 1999) και παρατίθεται στο Lathrop, E. Charles, *The Literary Spy: The Ultimate Source for Quotations on Espionage & Intelligence*, Yale University Press, 2004, σελ. 326.

²⁸⁸ Domingo, Francis Rico C., "Intelligence Success and Failures: Revisiting the Cuban Missile Crisis", OSS DIGEST 1st Quarter 2010, σελ. 39.

²⁸⁹ Blight, G. James and Welch, A. David, *Intelligence and the Cuban Missile Crisis*, Frank Cass, London, 1998, σελ. 1.

Δεύτερον, την επιτυχή διαχείριση της κρίσης από τον Πρόεδρο Kennedy, αφού οι Σοβιετικοί απέσυραν τους πυραύλους και αποφεύχθηκε ένας πυρηνικός πόλεμος.

Το κεφάλαιο αυτό έχει ως στόχο να εξετάσει-αξιολογήσει τον ρόλο της πληροφόρησης στην κρίση, ώστε να διαπιστωθεί αν πράγματι απέτυχε στο ρόλο της όπως υποστηρίζουν πολλοί, ή εάν αντίθετα της αντιστοιχεί ένα μερίδιο στην επιτυχή διαχείρισή της. Στη συνέχεια θα αναλυθεί ο τρόπος που διαχειρίστηκαν την κρίση οι κυβερνήσεις των δύο υπερδυνάμεων, ειδικά οι κινήσεις των Προέδρων τους, καθώς και εάν αυτός συμβαδίζει με το θεωρητικό μοντέλο διαχείρισης κρίσεων που αναλύθηκε στο πρώτο κεφάλαιο.

4.1 Το Ιστορικό των Αποκαλύψεων

Σύμφωνα με το Stratfor, η κρίση της Κούβας ξεκίνησε με μια σειρά από σφάλματα της πληροφόρησης της κυβέρνησης Eisenhower όσον αφορά τον Fidel Castro, οδηγώντας στο φιάσκο του Κόλπου των Χοίρων. Η αποτυχία της πληροφόρησης συνεχίστηκε και με την κυβέρνηση Kennedy, αφού δεν υπολόγισε σωστά τις Σοβιετικές προθέσεις για εγκατάσταση πυραύλων στο νησί. Επισημαίνει ότι τρία πράγματα οδήγησαν στην κρίση: α) η σταθερά φτωχή πληροφόρηση των ΗΠΑ, β) η προηγούμενη κυβέρνηση που απέτυχε να αντιδράσει εγκαίρως στην απειλή και ουσιαστικά πέρασε το κουβανικό πρόβλημα στη διάδοχό της και γ) μια νέα κυβέρνηση της οποίας ο Πρόεδρος αντιμετώπισε τους αντιπάλους του - και τους συμμάχους, όπως «ένα ελάφι παγώνει στους προβολείς».²⁹⁰

Με το πέρας της κρίσης, η συζήτηση επικεντρώθηκε στις υποτιθέμενες αποτυχίες της Αμερικανικής αντικατασκοπείας. Σύμφωνα όμως με τους Allison και Zelikow, αυτό που ξεφεύγει της προσοχής τόσο των επικριτών όσο και των υποστηρικτών αυτής της άποψης, είναι ότι η ανακάλυψη των πυραύλων οφείλεται στις οργανωτικές της ικανότητες και διαδικασίες. Από τη στιγμή που δεν προβλεπόταν Κουβανικό σενάριο, μπορεί να θεωρηθεί ως επιτυχία των Υπηρεσιών Πληροφοριών των ΗΠΑ, η οποία επετεύχθη λόγω της πολύπλοκης οργάνωσης, τον συντονισμό πολλών αξιωματούχων και την ανάλυση ενός σημαντικού αριθμού πληροφοριών.²⁹¹

---

²⁹⁰ STRATFOR, *The Cuban Missile Crisis: Parallels in History*, 20 October, 2003, https://www.stratfor.com/weekly/cuban_missile_crisis_parallels_history, (πρόσβαση: 18-07-2016).

²⁹¹ Allison, Graham & Zelikow, Philip, *Η Κρίση της Κούβας. Η Ουσία της Απόφασης*, Εκδόσεις Παπαζήση, 2006, σελ. 347-8.

Οι πηγές πληροφόρησης των ΗΠΑ για τις δραστηριότητες στην Κούβα προέρχονταν κυρίως από τέσσερις πηγές²⁹²: Πρώτον, από τις αναγνωριστικές πτήσεις των αεροσκαφών U-2. Τον Μάιο του 1962 υιοθετήθηκε μία νέα διαδικασία που πρόβλεπε την αναγνώριση ύποπτων περιοχών με σκοπό την εναέρια φωτογραφική αξιολόγηση, ενώ τον Αύγουστο προστέθηκε και η καταγραφή των πιθανών στόχων. Δεύτερον, από τους πράκτορες της CIA που υπήρχαν στο νησί. Αυτοί έγραφαν κωδικοποιημένες αναφορές, τις ταχυδρομούσαν στις ΗΠΑ και εκεί αναλύονταν και αξιολογούνταν.

Την τρίτη πηγή αποτελούσαν οι πρόσφυγες. Λόγω του μεγάλου αριθμού τους δημιουργήθηκε ένα γραφείο συγκέντρωσης πληροφοριών στο Ora Locka της Φλόριντα (σε μια παλιά αεροπορική βάση του Ναυτικού, γνωστό ως Caribbean Admission Center)²⁹³ τον Φεβρουάριο του 1962, το οποίο διασταύρωνε τις διάφορες πληροφορίες για σοβιετικούς πυραύλους ή στρατιώτες, με βραδείς όμως ρυθμούς. Τέλος, από την καταγραφή των φορτίων των πλοίων. Αυτή έδειξε ότι μέχρι τις 3 Οκτωβρίου κατέφθασαν 85 πλοία μεγάλου καταστρώματος, με πυραύλους SAM, μαχητικά MIG, Σοβιετικούς τεχνικούς και φορτία ηλεκτρονικών. Τα πλοία που κρίνονταν ότι είναι ειδικού ενδιαφέροντος, εντοπίζονταν και φωτογραφίζονταν από την Αντικατασκοπεία του Ναυτικού.²⁹⁴

Όλες οι ανωτέρω αναφορές συλλέγονταν, συγκρίνονταν και αξιολογούνταν, ώστε να επιλεγούν οι περιοχές που θα στέλνονταν τα U-2 για αεροφωτογράφιση. Αυτό αποτελούσε εξάλλου και το σπουδαιότερο τμήμα του συστήματος. Μετά τη λήψη των φωτογραφιών ακολουθούσε η εμφάνιση, η μεγέθυνση, η ανάλυση και αξιολόγηση των φιλμ. Το λογικό θα ήταν λοιπόν η εγκατάσταση των πυραύλων στην Κούβα να έχει εντοπιστεί από τα μέσα του Σεπτεμβρίου. Όμως, στις 19 του μήνα το Εθνικό Συμβούλιο Εκτιμήσεων κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η ΕΣΣΔ δεν θα έστελνε επιθετικούς πυραύλους στην Κούβα. Την ίδια μέρα, το Ανώτατο Συμβούλιο Πληροφοριών των ΗΠΑ (USIB), κατέληξε στο ίδιο συμπέρασμα στην συνεδρίασή του που αφορούσε την εξέταση της περίπτωσης της Κούβας και των πληροφοριών από τις διάφορες υπηρεσίες. Όλα τα στοιχεία (κυρίως φωτογραφίες από U-2) έδειχναν την κατασκευή εγκαταστάσεων για πυραύλους SAM και αμυντικούς παράκτιους πυραύλους στο νησί. Επίσης, είναι απορίας άξιο ότι τα U-2 δεν πραγματοποίησαν καμία πτήση άνωθεν του νησιού από τις 5 Σεπτεμβρίου έως τις 4 Οκτωβρίου.²⁹⁵

---

²⁹² Στο ίδιο, σελ. 348-9.

²⁹³ Domingo, Francis Rico C., ό.π. σελ. 42.

²⁹⁴ Allison, Graham & Zelikow, Philip, ό.π. σελ. 348.

²⁹⁵ Στο ίδιο, σελ. 353.

Προς τι λοιπόν η έκπληξη της ανακάλυψης των πυραύλων στις 14 Οκτωβρίου; Πως εξηγείται η αποτυχία των Υπηρεσιών Πληροφοριών των ΗΠΑ; Σύμφωνα με τους Allison και Zelikow, οι πληροφορίες αυτές δεν βρίσκονταν «ακριβώς πάνω στα γραφεία της ηγεσίας» για τους εξής λόγους: Πρώτον, η πληροφόρηση ανεβαίνει ιεραρχικά μέσα σε μια Υπηρεσία και δεν πηγαίνει αυτόματα στον επικεφαλής της. Δεύτερον, είναι σχεδόν αδύνατο για τους διευθυντές να εξετάζουν καθημερινά αναφορές από 100 κράτη, πολλά εκ των οποίων θεωρούνται το ίδιο σημαντικά με την Κούβα. Τρίτον, οι υπεύθυνοι που αποφασίζουν την προτεραιότητα των αναφορών που θα δουν οι διευθυντές, σπάνια κατανοούν τα προβλήματά τους. Τέλος, κάποια γεγονότα που με λίγη προσοχή “χτυπάνε καμπανάκια”, ίσως χαθούν μέσα στον τεράστιο όγκο των πληροφοριών.²⁹⁶

Σύμφωνα με τα λόγια ενός αναλυτή της CIA, «η γνώση από την πλευρά των αναλυτών ότι η εγκατάστασή τους ήδη γινόταν και η άγνοια των ανειδίκευτων παρατηρητών να ξεχωρίσουν ποιοι πύραυλοι είναι επιθετικοί και ποιοι αμυντικοί, έφθασε να δημιουργήσει ένα σύννεφο καπνού γύρω από την εγκατάσταση των επιθετικών πυραύλων, όταν τελικά εκείνη άρχισε». Με λίγα λόγια, αν και ήταν ήδη γνωστό ότι είχαν εγκατασταθεί οι αμυντικοί SAM, το πλήθος των πληροφοριών που υπήρχε μέχρι τις 19 Σεπτεμβρίου δεν περιείχε τρανταχτές αποδείξεις για την παρουσία επιθετικών πυραύλων και κατά συνέπεια δεν οδηγούσε στην ανάγκη λήψης επιπρόσθετων μέτρων. Οι διαδικασίες των Υπηρεσιών Πληροφοριών μετά τις 19 του ίδιου μήνα, κατέληξαν στην ανάγκη καλύτερης κατόπτευσης της δυτικής Κούβας λόγω υποψιών για ανάπτυξη MRBM. Αυτό οδήγησε στην σύσκεψη του McNamara με τους Αρχηγούς των επιτελείων την 1^η Οκτωβρίου. Εκεί αποφασίστηκε η εκτέλεση πτήσεων U-2 στις ύποπτες περιοχές από τις 9 έως τις 14 Οκτωβρίου που θα το επέτρεπε ο καιρός. Λαμβάνοντας υπόψη την υπηρεσιακή πλευρά των Υπηρεσιών Πληροφοριών, η προοδευτική συσσώρευση στοιχείων που τεκμηριώναν την ύπαρξη των πυραύλων και η απόφαση για κατασκόπηση της δυτικής πλευράς του νησιού από τα αεροσκάφη U-2, ήταν η φυσιολογική εξέλιξη των πραγμάτων.²⁹⁷

Στα τέλη Σεπτεμβρίου η αντικατασκοπία εντόπισε αεροσκάφη MIG-21 που ξεφορτώνονταν και αναπτύσσονταν στα αεροδρόμια της Κούβας. Στις αρχές Οκτωβρίου, ο διευθυντής της CIA McCone, επεσήμανε τον αυξημένο κίνδυνο από τα συγκεκριμένα αεροσκάφη, λόγω της «μεγάλης επιθετικής δυνατότητας που είχαν εναντίον κοντινών Αμερικανικών πόλεων και εγκαταστάσεων». Εν τω μεταξύ, η CIA παρατήρησε για πρώτη φορά το ξεφόρτωμα των ρωσικών βομβαρδιστικών τύπου IL-28. Με αυτά τα δεδομένα, τα ήδη υπάρχοντα σχέδια επίθεσης στην Κούβα τροποποιήθηκαν ξανά, λαμβάνοντας

---

²⁹⁶ Στο ίδιο.

²⁹⁷ Στο ίδιο, σελ. 353-4.

υπόψη τη νέα σοβιετική στρατιωτική ανάπτυξη. Μετά από κάθε νέα ανάλυση φωτογραφιών από τα U-2, προσδιορίζονταν και νέοι στόχοι αυξάνοντας ταυτόχρονα και τον αριθμό των αποστολών για την καταστροφή τους.²⁹⁸

Από το 1961 η κυβέρνηση των ΗΠΑ είχε αναθέσει στην CIA ένα μυστικό πρόγραμμα ανατροπής του Castro (ουσιαστικά την δολοφονία του), με την ονομασία επιχείρηση Mongoose. Ο διευθυντής της CIA McCone, πίεζε για επιπλέον χρηματοδότηση σε επιχειρήσεις ανταρτών, ενώ επιδίωκε προεδρική υποστήριξη με ει δυνατόν εισβολή στην Κούβα. Η μυστική επιχείρηση κατάφερε μεν να συγκεντρώσει πληροφορίες, αλλά ήταν πολύ αδύναμη για να ανατρέψει τον Κουβανό Πρόεδρο. Η μικρή υπηρεσιακή ομάδα που διαχειριζόταν την επιχείρηση, υπό τον αδερφό του Προέδρου Robert Kennedy, αναθεώρησε τις μελλοντικές της κινήσεις και τις παρουσίασε στις 10 Αυγούστου. Εκεί ο McCone χτύπησε το καμπανάκι τόσο για τη σοβιετική βάση όσο και για εγκατάσταση βαλλιστικών πυραύλων στην Κούβα.²⁹⁹

Όσο οι αναφορές για φορτία αυξάνονταν, τόσο χρησιμοποιούσε τις συσκέψεις της επιχείρησης Mongoose για να πιέσει για πιο δυναμική δράση εναντίον της Κούβας. Στις 23 Αυγούστου, σε συνάντηση που παρευρισκόταν και ο Πρόεδρος, ενίσχυσε τα επιχειρήματά του προειδοποιώντας για πιθανή ανάπτυξη πυρηνικών πυραύλων. Είναι φανερό ότι ο McCone έπαιζε το ρόλο του σκληρού επιδιώκοντας πιο επιθετική πολιτική, ενώ η συνάντηση εξελίχθηκε στην πρώτη σοβαρή συζήτηση όσον αφορά τους τρόπους αντιμετώπισης μιας πιθανής εγκατάστασης πυραύλων στην Κούβα.³⁰⁰ Ο McCone εξηγούσε ότι «οι Σοβιετικοί ανέπτυσαν το σύστημα πυραύλων εδάφους-αέρος (SAM), επειδή σκόπευαν να προστατεύσουν το μεγαλύτερό τους ατού, που ήταν οι βαλλιστικοί πύραυλοι».³⁰¹

Οι Υπηρεσίες Πληροφοριών των ΗΠΑ διαπίστωσαν μεγάλες αποστολές Σοβιετικού, υλικού στην Κούβα στα μέσα Ιουλίου, ωστόσο οι ΗΠΑ εξακολουθούσαν να αγνοούν τις πραγματικές προθέσεις της εν λόγω ενέργειας. Χαρακτηριστικά, οι Σοβιετικοί αποβίβασαν 42000 στρατιώτες, 4 φορές περισσότερους από την εκτίμηση της CIA. Στις 29 Αυγούστου, μια αναγνωριστική πτήση U-2 δεν εντόπισε κανένα ίχνος πυρηνικών πυραύλων, αλλά έδειξε κάποιες δομές που αργότερα αναγνωρίστηκαν ως επιφάνειες

---

²⁹⁸ Στο ίδιο, σελ. 358-60.

²⁹⁹ Στο ίδιο, σελ. 481.

³⁰⁰ Στο ίδιο, σελ. 480-3.

³⁰¹ Στο ίδιο, σελ. 485.

εκτόξευσης πυραύλων αέρος, αποδείξεις που τόνιζαν ότι οι μελλοντικές πτήσεις επιτήρησης θα είναι υπό τον κίνδυνο επίθεσης.³⁰²

Ο διευθυντής της CIA ενημέρωσε τον Πρόεδρο Kennedy στις 6 Σεπτεμβρίου για τον εντοπισμό των παράκτιων αμυντικών πυραύλων τύπου Cruise. Ο Πρόεδρος ανησυχούσε όμως για την πιθανότητα διαρροής της πληροφορίας παρά για τους πυραύλους. Παρόλο που ο McCone έφυγε για ταξίδι του μέλιτος στη Γαλλία, η Κούβα ήταν μόνιμα στο μυαλό του και ζητούσε από τον αναπληρωτή του περισσότερη δράση, ειδικά στην αεροπορική επιτήρηση. Όταν επιβεβαιώθηκε η παρουσία των βαλλιστικών πυραύλων στην Κούβα, η CIA πρότεινε χαμηλές πτήσεις αεροσκαφών πάνω από το νησί για περαιτέρω συλλογή πληροφοριών. Η εισήγηση αυτή αντιμετωπίστηκε με καχυποψία από ορισμένους που υποπτεύονταν ότι ο McCone έψαχνε αφορμές για στρατιωτική πρόκληση εναντίον της Κούβας.³⁰³

Στον εφησυχασμό των Αμερικανών συνέβαλε και μια πρόβλεψη που ετοιμάστηκε από το Office of National Estimates, τον οργανισμό που έκανε εκτιμήσεις συντονίζοντας τα στοιχεία από τη CIA και τους αναλυτές σε όλα τα επίπεδα της κυβέρνησης. Η ανάλυση παρήγαγε μια εκτίμηση της κατάστασης και διανεμήθηκε σε όλους τους υψηλούς αξιωματούχους της κυβέρνησης στις 19 Σεπτεμβρίου, με τίτλο «Ενίσχυση της στρατιωτικής παρουσίας στην Κούβα». Η έκθεση συμπέρανε πως οι Σοβιετικοί θα κέρδιζαν σοβαρό στρατιωτικό πλεονέκτημα με την εγκατάσταση βαλλιστικών πυραύλων μεγαλύτερου βεληνεκούς στην Κούβα ή πιθανότατα δημιουργώντας μια βάση υποβρυχίων με δυνατότητα εκτόξευσης πυρηνικών πυραύλων. «Κάθε εξέλιξη όμως θα ήταν ασύμβατη με τη σημερινή Σοβιετική πρακτική και πολιτική, όπως την εκτιμούμε προς το παρόν». Γιατί; Διότι στέλνοντας πυραύλους στην Κούβα «θα σήμαινε πολύ μεγαλύτερη προθυμία να αυξηθεί ο βαθμός του ρίσκου στις Αμερικανοσοβιετικές σχέσεις από όση έχει δείξει η Σοβιετική Ένωση ως τώρα».³⁰⁴

Μια ενδοπηρεσιακή ομάδα της CIA, η Επιτροπή Αναγνώρισεων (COMOR), σχεδίασε πτήσεις U-2 πάνω από την Κούβα. Λόγω όμως δύο ατυχών περιστατικών με U-2 και ενδοκυβερνητικών συγκρούσεων, η πρόταση της CIA τροποποιήθηκε. Τελικά, αντί για πτήσεις πάνω και περιμετρικά από την Κούβα, αποφασίστηκε η εκτέλεση τεσσάρων περιορισμένων πτήσεων, δύο σε διεθνή ύδατα και δύο σύντομες πάνω από το νησί. Ενώ οι Αμερικανοί διαφωνούσαν μεταξύ τους, οι πρώτοι MRBM ξεφορτώνονταν

---

³⁰² George, Alice L., *Awaiting Armageddon: How Americans Faced the Cuban Missile Crisis*, The University of North Carolina Press, 2003, σελ. 13.

³⁰³ Allison, Graham & Zelikow, Philip, ό.π. σελ. 487.

³⁰⁴ McAuliffe, Mary S., *CIA Documents on the Cuban Missile Crisis 1962*, Virginia: Center for the Study of Intelligence, Langley, October 1992, σελ. 91-3.

στην Κούβα και τοποθετούνταν στα επιλεγμένα σημεία. Καθώς οι αναφορές από τους πράκτορες στο νησί έφθαναν στην Ουάσιγκτον, δεν υπήρχαν στοιχεία από τα U-2 για επιβεβαίωση. Η CIA υπέβαλλε νέες προτάσεις για αεροφωτογραφίες, οι οποίες συζητήθηκαν στις 20 Σεπτεμβρίου και εκ νέου απορρίφθηκαν. Στις 27 του μήνα ο McCone κατάφερε να εγκριθούν περιφερειακές πτήσεις που αποκάλυψαν μόνο παράκτιες και αεροπορικές εγκαταστάσεις. Χαρακτηριστική ήταν η δήλωση του Υφυπουργού Εξωτερικών σε μια Επιτροπή του Κογκρέσου στις 3 Οκτωβρίου ότι «οι πληροφορίες μας είναι πολύ καλές και μαζεύτηκαν δύσκολα. Όλες οι ενδείξεις δείχνουν ότι τα όπλα είναι κατά βάση αμυντικά και δεν δίνουν στην Κούβα επιθετικές δυνατότητες εναντίον των ΗΠΑ ή άλλων κρατών του ημισφαιρίου».³⁰⁵

Ο McCone συνέχιζε να ασκεί πίεση και να παραπονιέται για αδράνεια, αλλά όλες οι πληροφορίες που συγκεντρώνονταν περιστρέφονταν γύρω από τη διαμάχη για το μέλλον της επιχείρησης *Mongoose*. Για το ζήτημα των αεροφωτογραφιών άσκησε κριτική στις δηλώσεις της κυβέρνησης, επισημαίνοντας τον μικρό αριθμό πληροφοριών που είχαν για το εσωτερικό της Κούβας, ιδιαίτερα τον τελευταίο μήνα. Σ' αυτό βέβαια συνέβαλλε και η ματαίωση πτήσεων λόγω καιρού, αφού ήταν η περίοδος των καταιγίδων. Σε συνάντηση με τον Kennedy στις 9 Οκτωβρίου, πέτυχε την έγκριση του προέδρου για ενεργοποίηση της επιχείρησης *COMOR*, που αφορούσε την εκτέλεση πτήσεων άνωθεν της Κούβας. Την επόμενη κιόλας μέρα είχε φωτογραφίες κιβωτίων σε σοβιετικά εμπορικά πλοία που αφορούσαν βομβαρδιστικά IL-28, τα οποία μπορούσαν να μεταφέρουν πυρηνικά όπλα.³⁰⁶

Η αντίδραση του Προέδρου αφορούσε την διαρροή της πληροφορίας στον τύπο και τον φόβο να επηρεάσει την προεκλογική του εκστρατεία. Η ειρωνεία είναι ότι σε ομιλίες τους τόσο ο ειδικός σύμβουλος εθνικής ασφάλειας του Προέδρου McGeorge Bundy, όσο και ο ίδιος ο Πρόεδρος διαβεβαίωναν μπροστά στις κάμερες ότι τα όπλα στην Κούβα έχουν αμυντικό χαρακτήρα. Την ίδια ώρα επιβεβαιώνονταν οι πληροφορίες για την ανακάλυψη επιθετικών πυραύλων στην Κούβα. Η αξιοπιστία του διευθυντή της CIA ως αναλυτή που προειδοποιούσε για τους σοβιετικούς πυραύλους ήταν δεδομένη, ωστόσο αποδυναμώνονταν από την εμμονή του για την επιχείρηση *Mongoose*. Περαιτέρω, κατά την απουσία του λόγω του γάμου του στη Γαλλία, οι αντικαταστάτες του δεν ήταν το ίδιο ανθεκτικοί στις πιέσεις του Υπουργού Εξωτερικών.³⁰⁷

---

³⁰⁵ Allison, Graham & Zelikow, Philip, ό.π. σελ. 491-3.

³⁰⁶ Στο ίδιο, σελ. 494.

³⁰⁷ Στο ίδιο, σελ. 495-6.

4.2. Ο Ρόλος της Αμερικανικής Πληροφόρησης τη Διάρκεια της Κρίσης

Η ανακάλυψη των ρωσικών πυραύλων κατά τη διάρκεια της εγκατάστασής τους, ήταν μια οργανωσιακή επιτυχία των Αμερικανικών Υπηρεσιών Πληροφοριών και «δεν θα είχε ουδέποτε συμβεί, αν δεν είχαν μπει τα θεμέλια αυτών των εξαιρετικών δυνατοτήτων και διαδικασιών χρόνια πριν και για διαφορετικούς λόγους».³⁰⁸

Στην περίπτωση της κρίσης της Κούβας, σχεδόν κάθε κρίσιμη απόφαση ή ενέργεια προέρχονταν από, ή σχετιζόνταν με κάποιον τρόπο, με τη συλλογή και εκτίμηση πληροφοριών. Κάποιος μπορεί λοιπόν να πει ότι το πώς οι ΗΠΑ χειρίστηκαν την κρίση καθορίστηκε από την απόδοση των Υπηρεσιών Πληροφοριών (CIA) της. Επομένως, είναι σημαντικό να εξετάσουμε πώς η CIA πορεύθηκε κατά τη διάρκεια της κρίσης. Επίσης, για τους σκοπούς του κεφαλαίου ο όρος “επιτυχίες πληροφόρησης” ορίζεται ως η πληροφόρηση που χρησιμοποιείται από τους διαμορφωτές πολιτικής με σκοπό να υπερασπιστούν επιτυχώς τα εθνικά συμφέροντα των ΗΠΑ. Από την άλλη πλευρά, ο όρος “αποτυχίες πληροφόρησης” κατά τη διάρκεια της κρίσης σχετίζεται με την απουσία της πληροφόρησης που θα μπορούσε να προσφέρει έγκαιρη προειδοποίηση για τη λήψη αποφάσεων πριν από την απειλή ή επίθεση ενάντια στα συμφέροντα των ΗΠΑ.³⁰⁹

4.2.1. Αποτυχίες της Πληροφόρησης

Είναι γενικά αποδεκτό ότι οι αποτυχίες της πληροφόρησης είναι σπάνια πρόβλημα της συλλογής, αλλά γενικά της ανάλυσης (“πληροφόρηση ως γνώση”). Επίσης, η διαδρομή από τη συλλογή μέχρι την απόφαση επηρεάζεται από μια σειρά εμποδίων, μεταξύ των οποίων η επαρκής συλλογή και η αναποτελεσματική εκμετάλλευση των πληροφοριών. Στην περίπτωση της Κούβας, η αποτυχία της πρόβλεψης της εγκατάστασης των σοβιετικών βαλλιστικών πυραύλων, ήταν η κύρια αποτυχία της πληροφόρησης. Εξίσου σημαντικά σφάλματα ήταν ο λανθασμένος υπολογισμός του μεγέθους ή της φύσης της Σοβιετικής ανάπτυξης στην Κούβα, καθώς και η παράλειψη να εκτιμήσουν ότι οι Σοβιετικοί σχεδίαζαν όχι μόνο να αναπτύξουν βαλλιστικούς πυραύλους, αλλά να τους υποστηρίξουν με μια πλήρη στρατιωτική δύναμη, ικανή να παρέχει συμβατική (ή με τακτικά πυρηνικά όπλα) άμυνα στο νησί.³¹⁰

Γιατί όμως η Κοινότητα πληροφοριών των ΗΠΑ εκτίμησε λανθασμένα τη σοβιετική ανάπτυξη βαλλιστικών πυραύλων στην Κούβα; Δύο ξεχωριστές εκθέσεις που συνέταξαν η Συμβουλευτική Επιτροπή του Προέδρου για Πληροφορίες Εξωτερικού

³⁰⁸ Στο ίδιο, σελ. 549.

³⁰⁹ Domingo, Francis Rico C., ό.π. σελ. 40.

³¹⁰ Blight, G. James and Welch, A. David, ό.π. σελ. 11.

(President's Foreign Intelligence Advisory Board - PFIAB) και η Γερουσία των ΗΠΑ, κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι η λανθασμένη προκατάληψη προς την σοβιετική συμπεριφορά σε σχέση με την Κούβα ήταν ο κύριος λόγος για την αποτυχία. Αυτή η ελαττωματική προδιάθεση έπεισε τους αναλυτές της CIA, με βεβαιότητα, ότι η Σοβιετική Ένωση δεν θα αναπτύξει βαλλιστικούς πυραύλους στην Κούβα, διότι «θα ήταν ασυμβίβαστη με τη Σοβιετική πρακτική μέχρι σήμερα και με τη Σοβιετική πολιτική».³¹¹

Τις τελευταίες δεκαετίες, πολλοί μελετητές της πληροφόρησης έχουν εκφράσει την άποψή τους σχετικά με την αποτυχία των εκτιμήσεων των υπηρεσιών πληροφοριών των ΗΠΑ. Ο καθηγητής του Princeton Klaus Knorr, πρώην σύμβουλος της CIA, υποστήριξε ότι η αποτυχία εκτίμησης οφείλεται στην έλλειψη πληροφόρησης: «Δεν ξέρουμε τις πληροφορίες με τις οποίες ένας αντίπαλος ενεργεί, είτε γιατί απλά υποθέτουμε ότι ενεργεί για τις ίδιες πληροφορίες που έχουμε και ότι δεν θα κάνει τεχνικά λάθη στους υπολογισμούς του». Ο Raymond Garthoff θεωρεί την αδυναμία εκτίμησης ως μέρος των «φυσικών περιορισμών της πληροφόρησης», καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι οι αμερικανικές μυστικές υπηρεσίες κατά τη διάρκεια της κρίσης ήταν "γενικά καλές." Πιο πρόσφατα, ο Gil Merom, μελετητής του Πανεπιστημίου του Σίδνεϋ, υποστήριξε ότι η παράλειψη εκτίμησης της CIA δεν οφειλόταν στην έλλειψη πληροφόρησης ή λόγω των περιορισμών της, αλλά λόγω μιας ελαττωματικής μεθοδολογικής προσέγγισης. Ο Merom ισχυρίστηκε ότι υπήρχαν τέσσερα προβλήματα στη μεθοδολογία της πληροφόρησης, η οποία εκδηλώθηκε με: α) τη λανθασμένη χρήση της συγκριτικής λογικής, β) αποδείξεις για την επικύρωση της θεωρίας, γ) διατύπωση των ερευνητικών ερωτημάτων, και δ) την ανάπτυξη και την αναθεώρηση των παραδοχών.³¹²

Ο Sherman Kent, διευθυντής του γραφείου της CIA για τις εθνικές εκτιμήσεις, παραδέχθηκε ότι η εκτίμηση της πληροφόρησης τους ήταν λάθος: «δεν υπάρχει αμφιβολία για το γεγονός ότι εμείς (η CIA) είμασταν στη λάθος πλευρά».³¹³ Ο Kent παρείχε μια σαφή και ειλικρινή εξήγηση για την αποτυχία: οι αναλυτές είναι επίσης άνθρωποι, ικανοί για φυσιολογικά ανθρώπινα σφάλματα. Αναπτύσσοντάς το περαιτέρω ανέφερε ότι αυτά προϋπάρχουν στη συνήθη ανθρώπινη σκέψη. Μερικά μυαλά όταν προκαλούνται ανταποκρίνονται με επιφύλαξη, ενώ άλλα με στιγμιαία κλισέ. Γι' αυτό το λόγο κάποια μυαλά είναι γόνιμα σε νέες υποθέσεις και ιδέες, ενώ άλλα μυαλά δεν είναι απλώς στείρα από αυτή την άποψη, αλλά αντιστέκονται σε κάθε νέα ιδέα.

---

³¹¹ Domingo, Francis Rico C., ό.π. σελ. 41.

³¹² Στο ίδιο.

³¹³ Kent, Sherman, *A Crucial Estimate Relieved*, CIA Studies in Intelligence, 1984, σελ. 111-2.

Ενώ η αδυναμία εκτίμησης της CIA ήταν ο κυρίαρχος λόγος για τον χαρακτηρισμό της κρίσης ως μια αποτυχία της πληροφόρησης, υπήρξαν και άλλες αιτίες που συνέβαλαν στην απουσία στρατηγικών πληροφοριών κατά τη διάρκειά της. Αν και η αποτυχία της πληροφόρησης σπάνια είναι πρόβλημα της συλλογής, αλλά γενικά της ανάλυσης, στην περίπτωση της κρίσης της Κούβας, η αποτυχία στην ανάλυση επιδεινώνεται από μια αποτυχία στη συλλογή. Μια αποτυχία βρίσκεται στον τομέα της “πληροφόρησης σημάτων” (Signals Intelligence - SIGINT). Η Εθνική Υπηρεσία Ασφαλείας (National Security Agency - NSA) έπαιξε πολύ σημαντικό ρόλο στον τομέα αυτό στην εξέλιξη της κρίσης. Από τις πρώτες ημέρες της Προεδρίας του Eisenhower, η κοινότητα πληροφόρησης των ΗΠΑ εξαρτιόταν από την NSA για το 90% των μυστικών πληροφοριών τους όσον αφορά τη Σοβιετική στρατηγική απειλή εναντίον των Ηνωμένων Πολιτειών.

Αποχαρακτηρισμένα υπομνήματα και εκθέσεις της NSA που συντάχθηκαν κατά τη διάρκεια του Μαΐου και Αύγουστου του 1962, αναφέρουν την αύξηση των Σοβιετικών εμπορικών πλοίων καθ’ οδόν προς την Κούβα. Τα σκάφη αυτά αναφέρθηκαν να μεταφέρουν μεταξύ άλλων στρατιωτικά οχήματα, κατασκευαστικά μηχανήματα, χημικά και “κρυφό εξοπλισμό”.³¹⁴ Καμιά από τις αποχαρακτηρισμένες εκθέσεις δεν ανέφερε την παρουσία Σοβιετικών βαλλιστικών πυραύλων, ενώ η NSA δεν παρείχε καμία συμβουλή παρά τις πληροφορίες που είχε συλλέξει σχετικά με τη Σοβιετική θαλάσσια δραστηριότητα. Το πιο σημαντικό ήταν ότι η NSA απέτυχε να εντοπίσει κάποια σαφή ένδειξη σχετικά με τη αποστολή επιθετικών πυραύλων στην Κούβα πριν από την ανακάλυψή τους τον Οκτώβριο του 1962 από αεροσκάφος U-2. Αυτή η αποτυχία για κάποιους «σηματοδότησε την πιο σημαντική αποτυχία της SIGINT για να προειδοποιήσει τους εθνικούς ηγέτες από το Β’ Παγκόσμιο Πόλεμο».³¹⁵

Εκτός από την αποτυχία της SIGINT, η CIA είχε επίσης κενά στη συλλογή πληροφοριών μέσω βασικών ικανοτήτων της, όπως η “πληροφόρηση από ανθρώπινες πηγές” (Human Intelligence - HUMINT). Το δίκτυο HUMINT της CIA στην Κούβα ήταν καλά ανεπτυγμένο και η CIA επιβεβαίωνε τις πληροφορίες από ντόπιους πράκτορες σε συνεργασία με περίπου 1.500 έως 2.000 Κουβανούς πρόσφυγες. Επιπλέον, οι χιλιάδες Κουβανοί πρόσφυγες που έφτασαν στο Μαϊάμι και σε άλλες πόλεις της Φλόριντα, παρείχαν πληροφορίες σχετικά με σημαντικές ποσότητες Σοβιετικού στρατιωτικού υλικού που έφτασε στην Κούβα. Όλες οι κατηγορίες των στρατιωτικών δραστηριοτήτων

---

³¹⁴ Domingo, Francis Rico C., ό.π. σελ. 42.

³¹⁵ Στο ίδιο.

καταγράφονταν από το Κέντρο της Ora Locka και πολλές εκθέσεις διαβιβάστηκαν στη Ουάσιγκτον για περαιτέρω ανάλυση και τη διάδοση.³¹⁶

Παρά τις προσπάθειες αυτές, οι αναλυτές της CIA είχαν σοβαρές αμφιβολίες για την αξιοπιστία του τεράστιου όγκου των πληροφοριών που παρασχέθηκαν από τους Κουβανούς πρόσφυγες. Έκριναν ότι σημαντικός αριθμός των παρατηρήσεων από τους πρόσφυγες περί μεταφοράς πυραύλων, εργασιών κατασκευής και στρατιωτικών δραστηριοτήτων μετεγκατάστασης, ήταν ψευδείς και ότι οι εκθέσεις αυτές είχαν απώτερο σκοπό. Οι αναλυτές εκτιμούσαν ότι ορισμένες αναφορές αποτελούσαν παραπληροφόρηση από τους Σοβιετικούς και τους Κουβανούς, η οποία φυτεύονταν μεταξύ των προσφύγων και «αν οι αναφορές ήταν αληθινές, θα αντιπροσωπεύαν μόνο αμυντικά βλήματα».³¹⁷

Κρίνοντας εκ των υστέρων, οι εκθέσεις από τους πρόσφυγες της Κούβας θα μπορούσαν να έχουν δώσει κάποια ένδειξη της Σοβιετικής δραστηριότητας στην Κούβα. Ούτε ο Πρόεδρος Kennedy, ούτε ανώτερα στελέχη της Κοινότητας Πληροφοριών των ΗΠΑ, περιλαμβανομένου του McCone, ήταν πρόθυμοι να αναλάβουν το ρίσκο και να καταλήξουν στο συμπέρασμα ότι οι Σοβιετικοί αναπτύσσουν πυραύλους στην Κούβα, χωρίς τις φωτογραφίες των σοβιετικών πυραύλων στην Κούβα.³¹⁸ Το ερώτημα που προκύπτει είναι οι αξιωματούχοι των μυστικών υπηρεσιών των ΗΠΑ έπρεπε να έχουν υιοθετήσει ένα τέτοιο άκαμπτο πρότυπο απόδειξης. Η έκθεση Stennis υπονόησε ότι η απάντηση ήταν όχι, καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι μια αιτία που συνέβαλλε στην αποτυχία ήταν η τάση της CIA «να δυσφημίζει και να υποβαθμίζει τις εκθέσεις από τους Κουβανούς πρόσφυγες και εξόριστους».³¹⁹

Οι Blight and Welch θέτουν ακόμη δύο ερωτήματα σχετικά με τις αποτυχίες της αμερικανικής πληροφόρησης. Πρώτον, γιατί οι μυστικές Υπηρεσίες των ΗΠΑ στην προσπάθεια τους να εκτιμήσουν την πιθανότητα μιας σοβιετικής εγκατάστασης πυρηνικών στην Κούβα, χρησιμοποίησαν ως βάση για την απόφασή τους παλαιότερες παραδοχές σχετικά με τη Σοβιετική συμπεριφορά και όχι κάποια άλλα διαθέσιμα στοιχεία που θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε μια ριζικά διαφορετική εκτίμηση. Δεύτερον, γιατί οι αμερικανικές Υπηρεσίες Πληροφοριών χρειαζόταν τόσο ατράνταχτες αποδείξεις

---

³¹⁶ Στο ίδιο.

³¹⁷ Στο ίδιο, σελ. 43.

³¹⁸ Blight, G. James and Welch, A. David, "*The Cuban missile crisis and intelligence performance, Intelligence and National Security*", 13:3, 2012, σελ. 194.

³¹⁹ Επιτροπή των Ενόπλων Δυνάμεων της Γερουσίας των ΗΠΑ για τη Διερεύνηση του Προγράμματος ετοιμότητας, ενδιάμεση έκθεση σχετικά με την κουβανική στρατιωτική συγκέντρωση, γνωστή αργότερα ως έκθεση Stennis, παρατίθεται στο Blight, G. James and Welch, A. David, ο.π. σελ. 194.

(φωτογραφίες των βαλλιστικών πυραύλων) για να συμπεράνουν την ανάπτυξή τους, από τη στιγμή που ο Kennedy είχε ρητά προειδοποιήσει τη Σοβιετική Ένωση, τόσο δημόσια όσο και ιδιωτικά, ότι δεν θα τα αποδεχτεί.³²⁰

Συναφές με τα ανωτέρω ερωτήματα, είναι και η αδυναμία των Αμερικανών αναλυτών να εκτιμήσουν το μέγεθος της Σοβιετικής στρατιωτικής δύναμης στην Κούβα. Μάλιστα η Task Force W (επιχειρησιακός κλάδος της CIA) που ολοκληρώθηκε τον Σεπτέμβριο του 1962, είχε εκτιμήσει ότι υπήρχαν 45.000-50.000 σοβιετικό στρατιωτικό προσωπικό στην Κούβα.³²¹ Οι πιθανοί λόγοι που η επίσημη αμερικανική εκτίμηση στις αρχές Οκτωβρίου ήταν 4.000-4.500, είναι ότι ίσως οι αναλυτές της CIA είχαν διαφορετικά στοιχεία, ή το πρόβλημα βρισκόταν σε γραφειοκρατικό επίπεδο, ή σε γνωστικό, ή εξαιτίας άλλων κινήτρων. Σύμφωνα με τους Blight and Welch, δεν μπορεί να ειπωθεί με βεβαιότητα ποιο από αυτά τα σφάλματα, ή συνδυασμός τους, εξηγεί καλύτερα τη λανθασμένη εκτίμηση. Παρόλα αυτά, μετά από προσεκτική ανάγνωση των διαθέσιμων εγγράφων και από συζητήσεις με επιστήμονες και πρώην επαγγελματίες στις πληροφορίες, καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι η γνωστική εξήγηση είναι πιο αληθοφανής, η γραφειοκρατική εξήγηση κάπως λιγότερο, και η κινητήριοι εξήγηση απίθανη.³²²

4.2.2. Επιτυχίες της Πληροφόρησης

Κατά την αξιολόγηση των επιδόσεων της πληροφόρησης, υπάρχει μια τάση να δίνουμε μεγαλύτερη προσοχή στις αποτυχίες, επειδή είναι πιο εντυπωσιακές και δραματικές. Παρ' όλα αυτά, μια καλά μελετημένη επιτυχία της πληροφόρησης μπορεί να οδηγήσει στην αποτροπή από κάτι θεαματικό.³²³

Η κρίση της Κούβας είναι ένα παράδειγμα του πώς κατέστη δυνατή η επιτυχής διαχείριση μιας διεθνούς κρίσης μέσω της "φωτογραφικής πληροφόρησης" (Photo Intelligence - Photint).³²⁴ Οι αναγνωριστικές φωτογραφίες των U-2 από τις δραστηριότητες εγκατάστασης των σοβιετικών πυραύλων στην Κούβα και τις σοβιετικές στρατιωτικές αποστολές φορτίων προς την Κούβα, ήταν τα πιο αξιόπιστα προϊόντα πληροφόρησης που παρουσιάστηκαν από τη CIA κατά τη διάρκεια της κρίσης.³²⁵

---

³²⁰ Στο ίδιο, σελ. 180.

³²¹ Στο ίδιο.

³²² Στο ίδιο, σελ. 181.

³²³ Domingo, Francis Rico C., ό.π. σελ. 43.

³²⁴ Σύμφωνα με το FBI σήμερα είναι γνωστή ως "πληροφόρηση απεικονίσεων" (Imagery Intelligence - IMINT) και περιλαμβάνει πληροφορίες από φωτογραφίες, δορυφόρους, υπέρυθρους αισθητήρες και άλλες μορφές απεικονιστικής τεχνολογίας.

³²⁵ Domingo, Francis Rico C., ό.π. σελ. 43.

Η PHOTINT χρησιμοποιήθηκε σε τρεις διακριτές φάσεις κατά τη διάρκεια της κρίσης. Η πρώτη φάση ξεκίνησε στα τέλη Ιουλίου του 1962, όταν τα U-2 χρησιμοποιήθηκαν για την παρακολούθηση της ροής των σοβιετικών όπλων στην Κούβα και ενδεχομένως, τον εντοπισμό και την καταπολέμηση μιας Σοβιετικής εξαπάτησης. Η δεύτερη φάση ξεκίνησε στις 14 Οκτωβρίου, όταν μια αναγνωριστική πτήση ανακάλυψε τους Σοβιετικούς βαλλιστικούς πυραύλους στην Κούβα. Με την εξέλιξη αυτή, ο Πρόεδρος Kennedy διέταξε να ταξινομηθούν όλες οι πληροφορίες αναφορικά με τους σοβιετικούς πυραύλους, μέχρι να μπορέσει να καθορίσει μια πορεία δράσης. Οι αναγνωριστικές πτήσεις χρησιμοποιήθηκαν επίσης και μετά τις 21 Οκτωβρίου όταν ο Πρόεδρος Kennedy χρησιμοποίησε τη PHOTINT για να ενημερώσει το κοινό για τη σοβιετική πυραυλική απειλή. Η τρίτη φάση υλοποιήθηκε κατά τη διάρκεια των τελευταίων ημερών της κρίσης, όταν η Photint χρησιμοποιήθηκε για την εξακρίβωση της συμμόρφωσης των Σοβιετικών με τη συμφωνία απομάκρυνσης.³²⁶

Ως εκ τούτου, μέσω της PHOTINT ο Πρόεδρος Kennedy έλαβε κορυφαίας ποιότητας πληροφόρηση, η οποία χρησιμοποιήθηκε ως βάση για την απόφασή του να επιβάλει καραντίνα, η οποία, με τη σειρά της μαζί με τις διπλωματικές προσπάθειες, οδήγησε στην ειρηνική επίλυση της κρίσης. Αν οι Αμερικανικές μυστικές Υπηρεσίες δεν είχαν ανακαλύψει τους πυραύλους πριν από την πλήρη εγκατάσταση και παρουσίαση τους από τον Khrushchev, θα ήταν πολύ πιο δύσκολο, ίσως αδύνατο, να διαπραγματευτεί για την απόσυρσή τους. Χωρίς τις φωτογραφίες οι ΗΠΑ δεν θα μπορούσαν να έχουν πείσει τον Οργανισμό των Αμερικανικών Κρατών να υποστηρίξουν την αμερικανική καραντίνα της Κούβας, ούτε θα μπορούσαν να έχουν εξασφαλίσει την υποστήριξη των βασικών συμμάχων τους, όπως η Βρετανία και η Γαλλία. Ο αποκλεισμός δεν θα ήταν υλοποιήσιμος χωρίς τα αδιάσειστα αποδεικτικά στοιχεία, ενώ και οι διεθνείς πιέσεις για αμοιβαίο συμβιβασμό θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε μεγαλύτερες παραχωρήσεις από τις ΗΠΑ και αλλού, ή να συναινέσουν στη Σοβιετική ανάπτυξη.³²⁷

Όσον αφορά το ρόλο που έπαιξε η πληροφόρηση από το δορυφόρο Corona κατά τη διάρκεια της κρίσης, εξακολουθούν να υπάρχουν πολύ λίγα αποχαρακτηρισμένα έγγραφα. Από τις λιγοστές διαθέσιμες πληροφορίες μπορούμε να πούμε ότι σε πολιτικό επίπεδο η κρίση απέδειξε ότι η πληροφόρηση από τις δορυφορικές εικόνες αποτέλεσε σταθεροποιητικό παράγοντα διότι μείωσε σημαντικά το στοιχείο της στρατηγικής έκπληξης, καθώς και του φόβου μιας προληπτικής επίθεσης από τον αντίπαλο. Με άλλα

---

³²⁶ McAullife, S. Mary, ό.π. σελ. 249.

³²⁷ Domingo, Francis Rico C., ό.π. σελ. 44.

λόγια οι δορυφόροι αντικατέστησαν τη φαντασία με ρεαλιστικές εικόνες του τι είχε ή δεν είχε ο εχθρός.³²⁸

Παρά την αποτυχία της CIA να μεγιστοποιήσει τη χρησιμότητα των πληροφοριών από τους Κουβανούς πρόσφυγες, οι πηγές HUMINT παρείχαν και άλλες πληροφορίες για τις Σοβιετικές προθέσεις και τη στρατηγική τους σκέψη. Μία κρίσιμη πηγή αποτέλεσε ο Συνταγματάρχης Oleg Penkovsky της Ρωσικής Στρατιωτικής Υπηρεσίας Πληροφοριών (Glavnoye Razvedyvatel'noye Upravleniye - GRU). Ο Penkovsky επικοινωνήσε με τις δυτικές υπηρεσίες πληροφοριών τον Αύγουστο του 1960 με σκοπό να προσφέρει τις υπηρεσίες του. Μέχρι τον Αύγουστο του 1962 παρείχε στη Δύση 8.000-10.000 σελίδες αποδείξεων και διαβαθμισμένου υλικού από τα αρχεία του Σοβιετικού Γενικού Επιτελείου. Πιο συγκεκριμένα, ο Penkovsky έδωσε στις Δυτικές υπηρεσίες πληροφοριών πολύτιμο υλικό για τα πρωτόκολλα διοίκησης και ελέγχου των σοβιετικών πυρηνικών όπλων, το στρατιωτικό υλικό, το επίπεδο των στρατιωτικών δυνάμεων, την πυραυλική άμυνα, το στρατιωτικό δόγμα και άλλα.³²⁹

Ωστόσο, παρά τον όγκο στρατιωτικών πληροφοριών που παρείχε ο Penkovsky, η σημασία του εν λόγω υλικού για τη χάραξη πολιτικής των Δυτικών εξακολουθεί να είναι αντικείμενο μεγάλης συζήτησης. Κάποιοι υποστήριξαν ότι άσκησε άμεση επίδραση στη στάση και τη ρητορική του Kennedy και ενίσχυσε την αποφασιστικότητά του στην κρίση του Βερολίνου. Από την άλλη πλευρά, κάποιοι όπως ο McGeorge Bundy (ειδικός σύμβουλος εθνικής ασφάλειας του Προέδρου Kennedy), υποστήριξαν ότι ο Penkovsky δεν είχε καμία εμφανή σχέση με τις πραγματικές εκτιμήσεις και τις δράσεις της κυβέρνησης των Ηνωμένων Πολιτειών στην κρίση των πυραύλων.³³⁰ Ομοίως, ο Raymond Garthoff, ένας πρώην αναλυτής της CIA που του είχε ανατεθεί η αξιολόγηση του υλικού του Penkovsky, περιγράφει το «τεράστιο ποσό από σημαντικές στρατιωτικές πληροφορίες», αλλά ισχυρίζεται ότι αυτό ήταν απλώς «χρήσιμες πληροφορίες υποβάθρου κατά τη διάρκεια της κρίσης».³³¹

4.2.3. Συνολική Αξιολόγηση

Η αποτυχία των αμερικανικών μυστικών υπηρεσιών να προβλέψουν ότι η Σοβιετική Ένωση θα προσπαθήσει να αναπτύξει στρατηγικούς πυρηνικούς πυραύλους στην Κούβα, είναι το πιο κρίσιμο ζήτημα σε σχέση με την κρίση. Εκ των υστέρων, αν οι Υπηρεσίες Πληροφοριών των ΗΠΑ είχαν προβλέψει τη σοβιετική κίνηση, η κυβέρνηση

---

³²⁸ Στο ίδιο.

³²⁹ McAullife, S. Mary, ό.π. σελ. 203-9.

³³⁰ Domingo, Francis Rico C., ό.π. σελ. 45.

³³¹ Garthoff, Raymond, *Reflections on the Cuban Missile Crisis*, The Brookings Institution, Washington DC, 1989, σελ. 63.

Kennedy σίγουρα θα είχε προσπαθήσει να την αποτρέψει πιο δυναμικά και αποφασιστικά, μέσω σαφέστερων και ισχυρότερων αποτρεπτικών απειλών, ή μέσω ενεργών πίσω καναλιών διπλωματίας, ή και τα δύο. Περαιτέρω εξέταση των γεγονότων που οδήγησαν στην κρίση αποκάλυψε επίσης ότι η Κοινότητα Πληροφοριών των ΗΠΑ διέπραξε λάθη στη συλλογή πληροφοριών, ιδίως στον τομέα της SIGINT και της HUMINT.

Η NSA που ήταν ο κύριος φορέας τροφοδότησης με πληροφορίες SIGINT, απέτυχε να ανιχνεύσει οποιαδήποτε δραστηριότητα που να δείχνει την παρουσία σοβιετικών βαλλιστικών πυραύλων. Επιπλέον, απέτυχε να προσφέρει οποιαδήποτε συμβουλή στους διαμορφωτές πολιτικής, παρ' όλες τις μυστικές πληροφορίες που συλλέχθηκαν σχετικά με τις σοβιετικές θαλάσσιες δραστηριότητες. Όσον αφορά τις πληροφορίες HUMINT, η CIA δεν εκμεταλλεύτηκε επαρκώς το καλά αναπτυγμένο δίκτυο πληροφοριών της στην Κούβα. Αυτό οδήγησε στο να χρησιμοποιήσει Κουβανούς πρόσφυγες ως πηγές πληροφόρησης. Δεδομένου όμως ότι δεν ήταν δυνατό να επαληθευτεί η αξιοπιστία τους, οι αναλυτές της CIA υποτίμησαν τον σημαντικό αριθμό των παρατηρήσεων των προσφύγων περί μεταφοράς πυραύλων, κατασκευών, στρατιωτικών κινήσεων και ότι οι αναφορές αυτές εξυπηρετούσαν απώτερα συμφέροντα.

Παρόλες τις αντιληπτές αποτυχίες της πληροφόρησης, η κρίση της Κούβας παρουσίασε επίσης αρκετές σημαντικές επιτυχίες της που έπαιξαν σημαντικό ρόλο στην έκβαση της κρίσης. Αυτές οι επιτυχίες εκδηλώθηκαν με την επιδέξια χρήση της PHOTINT και της HUMINT.

Η PHOTINT έγινε η πιο κρίσιμη πηγή πληροφοριών όσον αφορά τις σοβιετικές δραστηριότητες στην Κούβα. Η στρατηγική της απομόνωσης που εφάρμοσε ο Kennedy βασίστηκε σ' αυτό το είδος πληροφόρησης. Επιπρόσθετα, η συλλογή πληροφοριών από δορυφόρους μείωσε σημαντικά το επίπεδο αβεβαιότητας αναφορικά με τις δυνατότητες και τις δράσεις της Σοβιετικής Ένωσης, καθώς και του φόβου για μια προληπτική ολομέτωπη επίθεση εκ μέρους της. Παρά τους περιορισμούς στην πλήρη αξιοποίηση των πληροφοριών από τους Κουβανούς πρόσφυγες, η Κοινότητα Πληροφοριών κατάφερε να αποκτήσει γνώσεις σχετικά με τις προθέσεις και τη στρατηγική σκέψη των Σοβιετικών με πηγές HUMINT. Οι πληροφορίες από τον Penkovsky διαδραμάτισαν ζωτικό ρόλο στην σχεδίαση της στρατηγικής από τους διαμορφωτές αποφάσεων, για την αντιμετώπιση της επικείμενης σοβιετικής απειλής των βαλλιστικών πυραύλων στην Κούβα.

Η επιτυχία ή η αποτυχία μιας συγκεκριμένης κρίσης εξαρτάται από το τι πράττουν οι φορείς λήψης αποφάσεων με τη στρατηγική πληροφόρηση που λαμβάνουν. Η διαχείριση των κρίσεων ή το πολιτικό παιχνίδι εξουσίας δεν είναι ικανά από μόνα τους να επιλύσουν μια κρίση. Μάλλον, ήταν η χρήση των πηγών πληροφόρησης των ΗΠΑ από τον Πρόεδρο Kennedy, που του επέτρεψαν να υποστηρίξει τα διπλωματικά και πολιτικά παζάρια του, τα οποία τελικά οδήγησαν στη λήξη της κρίσης στην Κούβα.³³²

Συνολικά, η κρίση των πυραύλων της Κούβας θεωρείται ως μια επιτυχία της πληροφόρησης. Η επιτυχία αυτή φαίνεται καθαρά στη στρατηγική και την έγκαιρη χρήση των διαφόρων κλάδων της, η οποία αντισταθμίζει τις αντιληπτές αποτυχίες που της καταλογίστηκαν. Χωρίς την στρατηγική και έγκαιρη πληροφόρηση, η κυβέρνηση των ΗΠΑ δεν θα ήταν σε θέση να δημιουργήσει μια οριστική στρατηγική που τελικά οδήγησε στην ειρηνική και ευνοϊκή επίλυση της κρίσης.³³³

4.3. Οι Υπηρεσίες Πληροφοριών της ΕΣΣΔ

Οι «διαμορφωτές πολιτικής και οι πολίτες σε διαφορετικές χώρες βιώνουν μάλλον διαφορετικές κρίσεις».³³⁴ Όμοια, στην περίπτωση της κρίσης της Κούβας, οι Αμερικανοί, Σοβιετικοί και Κουβανοί διαμορφωτές πολιτικής βίωσαν την ίδια κρίση ανάλογα με το ρόλο του κάθε κράτους σ' αυτήν τη στρατηγική αλληλεπίδραση. Συνεπώς και ο ρόλος της πληροφόρησης κάθε κράτους στην διαχείριση της κρίσης ήταν διαφορετικός. Αντικειμενικός σκοπός για τα αμυνόμενα κράτη (ΗΠΑ), είναι να αποφύγουν τον αιφνιδιασμό και να εξασφαλίσουν την εθνική τους ασφάλεια. Στόχος της πληροφόρησης για τα κράτη που προκαλούν (ΕΣΣΔ), είναι να επιβεβαιώσουν τα βασικά συμπεράσματά τους ή πως οι πρωτοβουλίες τους θα έχουν το επιθυμητό αποτέλεσμα. Όσον αφορά τα παρευρισκόμενα κράτη (Κούβα), κύριος στόχος της πληροφόρησης είναι να προμηθεύσουν με πληροφορίες ένα ή περισσότερα κράτη, με σκοπό να επηρεάσουν την εξέλιξη των γεγονότων.³³⁵

---

³³² Domingo, Francis Rico C, ό. π. σελ. 47.

³³³ Στο ίδιο.

³³⁴ Wirtz J. James, "Organizing for Crisis Intelligence: Lessons from the Cuban Missile Crisis", στο Blight, James and Welch, David (ed.), *Intelligence and the Cuban Missile Crisis*, Frank Cass, London, 1998, σελ. 121.

³³⁵ Στο ίδιο, σελ. 127.

4.3.1. Ο Ρόλος της Σοβιετικής Πληροφόρησης στη Διαχείριση της Κρίσης

Η κρίση των πυραύλων της Κούβας αποτέλεσε μια σοβαρή δοκιμασία για την ηγεσία της Σοβιετικής Ένωσης. Αν η επιχείρηση “Anadyr” είχε πετύχει, θα είχε δημιουργήσει μια σημαντική στρατιωτική βάση εξοπλισμένη με βαλλιστικούς πυρηνικούς πυραύλους, πυρηνικά υποβρύχια, βομβαρδιστικά αεροσκάφη και πάνω από 50.000 στρατιώτες. Αντιθέτως, οι Ηνωμένες Πολιτείες ανακάλυψαν έγκαιρα τις προθέσεις τους, πριν καταστούν επιχειρησιακοί οι πύραυλοι και αυτό οδήγησε στην υποχώρηση με “την ουρά στα σκέλια”. «Το περιστατικό αυτό κατέστρεψε το διεθνές κύρος της κυβέρνησής μας, το κόμμα μας, τις ένοπλες δυνάμεις μας», παραπονέθηκε το μέλος του Presidium Dmitri Polyanski κατά τη σύνοδο απομάκρυνσης του Khrushchev, τον Οκτώβριο του 1964, «ενώ ταυτόχρονα βοήθησε τις ΗΠΑ να αυξήσουν την εξουσία τους». ³³⁶

Η Σοβιετική πληροφόρηση συνέβαλλε στην απογοήτευση του 1962. Η Σοβιετική Επιτροπή Εθνικής Ασφάλειας (Komitet Gosudarstvennoy Bezopasnosti - KGB) και η Στρατιωτική Διεύθυνση Πληροφοριών (GRU), απέτυχαν να παρέχουν επαρκείς πληροφορίες στη Σοβιετική ηγεσία τους μήνες πριν την εκδήλωση της κρίσης, αναφορικά με τις προθέσεις του Προέδρου Kennedy ως απάντηση στον σοβιετικό αιφνιδιασμό. Επίσης, κατά τη διάρκεια της κρίσης αποδείχθηκε ανίκανη να παρέχει ακριβείς αναφορές των δραστηριοτήτων της ExCom. ³³⁷

Μια σημαντική επισήμανση σ’ αυτό το σημείο είναι ότι ο Vladimir Semichastny, διευθυντής της KGB, απολάμβανε πολύ λιγότερη επιρροή σε σχέση με τον Αμερικανό ομόλογό του. Χαρακτηριστικό είναι ότι κατά τη διάρκεια της κρίσης δεν λάμβανε μέρος στις συνεδριάσεις του Presidium, ενώ ήταν σχεδόν αδύνατο να έχει μία συνάντηση πρόσωπο με πρόσωπο με τον Σοβιετικό Πρόεδρο. Ο Khrushchev ήταν από μόνος του αναλυτής πληροφοριών. Κάθε μέρα λάμβανε έναν αριθμό παραφρασμένων εκθέσεων που επιλέγονταν από την KGB, οι οποίες έπρεπε πρώτα να επιβιώσουν από μια σειρά γραφειοκρατικών “δοκιμασιών”. ³³⁸

Σύμφωνα με τους Blight and Welch, τρία είναι τα κύρια ερωτήματα που πρέπει να απαντηθούν με σκοπό την καλύτερη αξιολόγηση της Σοβιετικής πληροφόρησης. Πρώτον, αν η KGB είχε εξετάσει το σενάριο για αμερικανική εισβολή στην Κούβα μετά το φιάσκο στον Κόλπο των Χοίρων και εάν είχε ενημερώσει σχετικά τη Σοβιετική ηγεσία. Δεύτερον, εάν γνώριζε για το σχέδιο ανάπτυξης βαλλιστικών πυραύλων και τότε το έμαθε. Τρίτον, μήπως η KGB οργάνωσε μια εκστρατεία συγκάλυψης της πυρηνικής

---

³³⁶ Fursenko, Aleksandr & Naftali, Timothy, “*Soviet intelligence and the Cuban Missile Crisis*”, *Intelligence and National Security*, 13:3, 1998, σελ.64.

³³⁷ Στο ίδιο.

³³⁸ Στο ίδιο, σελ. 65.

εγκατάστασης διοχετεύοντας με ακριβείς πληροφορίες σχετικά με αυτό την CIA μέσω κουβανικών πηγών;

Την περίοδο πριν την εκδήλωση της κρίσης, παρά το γεγονός ότι η σοβιετική πληροφόρηση δεν μπορούσε να καυχηθεί για τις σημαντικές πηγές της στις ΗΠΑ, έπαιξε σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση, ή τουλάχιστον στην κατανόηση του Kennedy από τον Khrushchev. Η KGB επιβεβαίωνε ότι ο Πρόεδρος των ΗΠΑ δεν ήταν “γεράκι” και ότι το διάστημα που ακολούθησε το φιάσκο του Κόλπου των Χοίρων, δέχονταν πιέσεις από τη CIA και από συμβούλους του για νέα επίθεση στην Κούβα.³³⁹ Επίσης με βάση τις διαθέσιμες πληροφορίες τον Μάρτη του 1962, η KGB δεν μπορούσε να καταλήξει σε ασφαλή συμπεράσματα σχετικά με την πιθανότητα εισβολής των ΗΠΑ. Αξιοπρόσεχτο είναι το γεγονός ότι σε παλιότερη εκτίμησή της (Ιούλιος του 1960), είχε εκτιμήσει ότι μια εισβολή των ΗΠΑ στην Κούβα ήταν απίθανη, εκτός εάν οι Κουβανοί εισέβαλαν στη ναυτική βάση των ΗΠΑ στο Γκουαντάναμο ή οι Σοβιετικοί προσπαθούσαν να εγκαταστήσουν βάσεις πυρηνικών πυραύλων στην Κούβα.³⁴⁰ Επιπλέον, ο Aleksandr Feklisov, διευθυντής του σταθμού της KGB στην Ουάσιγκτον, ανέφερε ότι ο Kennedy ήταν απίθανο να εγκρίνει μια εισβολή, διότι μια στρατιωτική επέμβαση θα μπορούσε να υπονομεύσει την Συμμαχία για την πρόοδο (Alliance For Progress), η οποία ήταν το προτιμώμενο όπλο του Κένεντι εναντίον του Castro.³⁴¹

Αν και οι πληροφορίες που έλαβε την άνοιξη η Σοβιετική ηγεσία δεν προκάλεσαν την ανησυχία του Κρεμλίνου, το γεγονός ότι ούτε η KGB ούτε η GRU μπόρεσαν να προσφέρουν οποιαδήποτε επιβεβαίωση της αντίδρασης του Kennedy, ενθάρρυνε τη Μόσχα στο ζήτημα της αποστολής μελλοντικά στρατιωτικής βοήθειας προς τον Castro. Σύμφωνα με τους Fursenko και Naftali, ακόμη πιο εντυπωσιακό, ειδικά για τους δυτικούς μελετητές, ήταν το γεγονός ότι δεν ζητήθηκε από την KGB μια επίσημη αξιολόγηση των πιθανών αμερικανικών αντιδράσεων στην τοποθέτηση των πυραύλων στην Κούβα. Άλλο ένα στοιχείο που αποδεικνύει πόσο απείχε η KGB από τα γεγονότα που οδήγησαν στην απόφαση της ανάπτυξης πυρηνικών πυραύλων στην Καραϊβική, ήταν η έλλειψη προσοχής του Khrushchev τον Μάιο του 1962 να κρατήσει μυστική την επιχείρηση “Anadyr”, ενώ υπήρχαν ενδείξεις για αναγνωριστικές πτήσεις U-2 πάνω από την Κούβα.³⁴²

Σχετικά με την απάντηση στο πρώτο ερώτημα, οι Fursenko και Naftali υποστηρίζουν ότι η KGB παρείχε στο Κρεμλίνο πληροφορίες που θα μπορούσαν να

---

³³⁹ Στο ίδιο, σελ. 69.

³⁴⁰ Στο ίδιο, σελ. 72.

³⁴¹ Στο ίδιο, σελ. 74.

³⁴² Στο ίδιο, σελ. 75.

ερμηνευθούν με δύο εντελώς διαφορετικούς τρόπους: από τη μια υποδηλώνανε ότι υπήρχε μεγάλος κίνδυνος αμερικανικής εισβολής στην Κούβα, και από την άλλη ότι μια τέτοια εισβολή ήταν απίθανη. Αναφέρουν ότι η KGB αντιστάθμιζε τις εκθέσεις της έτσι ώστε να είναι σε θέση να υπερασπιστεί τον εαυτό της ενόψει κάθε απρόβλεπτης κατάστασης. Παρ' όλα αυτά, δεν ήταν σε θέση να καταλήξει σε ασφαλή συμπεράσματα για τις αμερικανικές προθέσεις στην Κούβα, ενώ ποτέ δεν έδωσαν σαφή προειδοποίηση ότι η εισβολή ήταν επικείμενη.³⁴³ Οι Blight and Welch δίνουν και μια άλλη εκδοχή για το λόγο που δεν ζητήθηκε εκτίμηση από την KGB, όσον αφορά την αντίδραση των Ηνωμένων Πολιτειών. Αναφέρουν ότι «Πολύ απλά ο Khrushchev δεν το έκρινε απαραίτητο. Ήταν το είδος του ανθρώπου - πεισματάρης και γεμάτος αυτοπεποίθηση - οι οποίοι δεν αισθάνονται την ανάγκη να ρωτήσουν τους ειδικούς».³⁴⁴

Η σοβιετική πληροφόρηση φαίνεται να είναι απούσα και στο σχέδιο ανάπτυξης των πυραύλων στην Κούβα. Ο μοναδικός υπάλληλος της KGB ο οποίος ενημερώθηκε για την κουβανική πρωτοβουλία ήταν ο Aleksandr Alekseen, ο οποίος αφού ενημερώθηκε για το σχέδιο, διορίστηκε πρέσβης και στάλθηκε στην Κούβα μαζί με σοβιετική αντιπροσωπεία για να “πουλήσει” το σχέδιο στον Castro. Ο Semichastny ισχυρίζεται ότι έμαθε για την επιχείρηση μόνο όταν η KGB ανέλαβε τη φύλαξη των πυρηνικών κεφαλών στα καταστρώματα των σοβιετικών εμπορικών πλοίων στα τέλη του καλοκαιριού. Επίσης η GRU που θα ήταν το πιο αρμόδιο όργανο για την αξιολόγηση της σκοπιμότητας μιας μυστικής αποστολής, δεν υπάρχει καμία ένδειξη ότι κλήθηκε να εκπονήσει μελέτη και να υποβάλει σχετική έκθεση. Τέλος, δεν υπάρχουν αναφορές στη βιβλιογραφία, ούτε κάποιο σχόλιο από Σοβιετικούς που παραβρέθηκαν στις συσκέψεις που αποφασίστηκε η επιχείρηση Anadyr, για τυχόν συνεισφορά της KGB και της GRU στην απόφαση αυτή. Φαίνεται ότι η απόφαση πάρθηκε από τον Khrushchev και τους στενούς του συμβούλους.³⁴⁵

Η απάντηση στην τρίτη ερώτηση είναι πιο περίπλοκη. Εάν η KGB πράγματι δεν γνώριζε για την εγκατάσταση των πυραύλων, τότε δεν θα μπορούσε να είχε προσπαθήσει να το κρύψει με διαρροή πληροφοριών σχετικά με αυτό. Ωστόσο, ο Domingo Amuchastegui ισχυρίζεται ότι αυτό είναι ακριβώς που έκανε η KGB: «Αυτή η επιχείρηση προϋπέθετε - πολύ σωστά - ότι η CIA θα απορρίψει αυτές τις πληροφορίες, επειδή δεν θα θεωρούσε τα άτομα και τις ομάδες που τις προωθούν ως αξιόπιστα». Είναι

---

³⁴³ Blight, James and Welch, David, “*The Cuban missile crisis and intelligence performance*”, ό. π. σελ. 175.

³⁴⁴ Στο ίδιο, σελ. 184.

³⁴⁵ Στο ίδιο, σελ. 175-6.

επίσης απολύτως εύλογο να φανταστεί κανείς ότι η KGB και οι Υπηρεσίες Πληροφοριών της Κούβας θα είχαν συνεργαστεί σε μια τέτοια επιχείρηση.³⁴⁶

Ο έλεγχος προόδου της σοβιετικής πληροφόρησης στην διάρκεια της κρίσης είναι μάλλον απογοητευτικός. Το Presidium φαίνεται να μην έχει καμία ενημέρωση σχετικά με τον λόγο του Προέδρου των ΗΠΑ τη Δευτέρα στις 22 Οκτωβρίου. Η KGB έμαθε μετά την ομιλία του ότι η απόφαση για τον αποκλεισμό της Κούβας είχε παρθεί από μια ειδική ομάδα γύρω από τον Kennedy, αλλά οι πληροφορίες της σχετικά με τη σύνθεση της εν λόγω ομάδας ήταν ατελείς.³⁴⁷

4.3.2. Συνολική Αξιολόγηση

Η απόφαση του Κρεμλίνου να αποκλείσει τη Σοβιετική πληροφόρηση από τη διαδικασία λήψης αποφάσεων, αποδυνάμωσε την υποστήριξη που θα μπορούσε να έχει λάβει ο Khrushchev από την KGB ή την GRU. Η υπερβολική αυτοπεποίθηση του Σοβιετικού Προέδρου σε συνδυασμό με την λανθασμένη εκτίμηση της Σοβιετικής ηγεσίας σχετικά με τις δυσκολίες μιας μυστικής αποστολής, μπορεί να αντανakλά την άγνοια εφοδιαστικής μέριμνας, ή των Αμερικανικών δυνατοτήτων. Η αποτυχία να ενσωματωθεί η πληροφόρηση στην κυβερνητική αυτή διαδικασία, δεν ήταν ο μόνος λόγος για τον δευτερεύοντα ρόλο που έπαιξαν και οι δύο υπηρεσίες στο “δράμα της Καραϊβικής”. Κανένας από τους δύο Οργανισμούς δεν είχε επαρκείς πηγές στις ΗΠΑ ώστε να είναι σε θέση να ανιχνεύσουν τις ενδόμυχες σκέψεις της κυβέρνησης του Kennedy.³⁴⁸

Σε τελική ανάλυση, αδυνατούσαν να παρέχουν πληροφορίες σχετικά με την ποιότητα των φωτογραφιών των αεροσκαφών U-2, οι οποίες θα μπορούσαν να έχουν αλλάξει τη σκέψη της Σοβιετικής ηγεσίας και να πείσουν τον Khrushchev ότι ο Kennedy δεν θα εισβάλλει στην Κούβα. Το χειρότερο ήταν ότι τροφοδότησαν τη Σοβιετική κυβέρνηση με στοιχεία που συμπέραναν τόσο ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες θα εισέβαλλαν στην Κούβα, όσο και ότι δεν θα το έκαναν. Ο Σοβιετικός Πρόεδρος έπρεπε να αποφασίσει μόνος του ποιο από τα δύο σενάρια, ή συνδυασμός και των δύο, θα φαινόταν πιο πιθανό. Μετά την κρίση, η πληροφόρηση του διαβίβασε πληροφορίες ότι υπήρχαν ενδείξεις για τον Kennedy ότι δεν θα δεσμευτεί για την εγγύηση μη-εισβολής στην Κούβα. Ο Khrushchev όμως επέλεξε να αγνοήσει αυτή την πληροφορία λόγω της δύσκολης θέσης του στη Μόσχα και επέλεξε να βασιστεί στον Αμερικανό Πρόεδρο ότι θα κρατήσει το λόγο του. Εξάλλου, η πληροφόρηση που τον ενδιέφερε περισσότερο

---

³⁴⁶ Στο ίδιο.

³⁴⁷ Fursenko, Aleksandr & Naftali, Timothy, ό.π. σελ. 78.

³⁴⁸ Στο ίδιο, σελ. 84.

προερχόταν μέσω του συνδέσμου της KGB στην Κούβα με την κυβέρνηση της Κούβας, σχετικά με την αποδοχή από τον Castro της διευθέτησης του Οκτωβρίου.³⁴⁹

Συμπερασματικά, η KGB φαίνεται να απέδωσε εξαιρετικά φτωχά σε αυτό το επεισόδιο. Οι Fursenko και Naftali περιγράφουν μια οργάνωση με εμμονή στην κατασκοπεία, ανίκανη να ενσωματώσει μυστικές και ανοιχτές πηγές, είτε απρόθυμη είτε ανίκανη να συνθέσει και ερμηνεύσει, με κακή πληροφόρηση σχετικά με τη Σοβιετική πολιτική και χωρίς πληροφοριοδότες σε καίριες θέσεις. Με λίγα λόγια δεν κατάφερε να συμβάλει στη χάραξη πολιτικής και να φανεί παραγωγική στους εθνικούς ηγέτες.³⁵⁰

4.4. Οι Υπηρεσίες Πληροφοριών της Κούβας

Το νησί της Κούβας απέχει μόνο 90 ναυτικά μίλια από τη Φλόριντα. Για τον λόγο αυτό η κρίση είναι γνωστή στις ΗΠΑ ως η κρίση των πυραύλων της Κούβας, λόγω του τι διακυβεύονταν. Στη Σοβιετική Ένωση είναι γνωστή ως η κρίση της Καραϊβικής, επειδή εκεί έλαβε χώρα. Αντίθετα, στην Κούβα είναι γνωστή ως η κρίση του Οκτωβρίου. Γι' αυτούς η κρίση δεν σχετιζόταν με τους πυρηνικούς πυραύλους, ούτε ήταν ένας “καβγάς” που απλώς έτυχε να συμβεί στην Καραϊβική. Αποτελούσε ακόμα ένα επεισόδιο στη συνεχή αντιπαράθεσή της με τις Ηνωμένες Πολιτείες, σχετικά με το καθεστώς της χώρας ως ανεξάρτητο κράτος.³⁵¹

Η εξέταση του ρόλου των Κουβανικών Υπηρεσιών Πληροφόρησης στη γένεση, τη διαχείριση, αλλά και την επίλυση της κρίσης, επηρεάζεται σε μεγάλο βαθμό από τη δυσκολία πρόσβασης σε πηγές. Υπάρχουν λίγες δημόσιες μαρτυρίες από πληροφορημένους Κουβανούς αξιωματούχους ενώ η Κούβα έχει δώσει στη δημοσιότητα πολύ λίγα έγγραφα που αφορούν την κρίση. Ο Amuchastegui καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η κουβανική πληροφόρηση ήταν σε θέση να συλλέξει τις απαραίτητες πληροφορίες για να βοηθήσει τους ηγέτες της Κούβας να πάρουν τις σωστές πολιτικές αποφάσεις πριν, κατά τη διάρκεια και αμέσως μετά την κρίση του Οκτωβρίου. Ο επιχειρησιακός της τομέας σημείωσε και καλές και κακές επιδόσεις στα καθήκοντα που ανέλαβε, αλλά, σε τελική ανάλυση, είχε σημαντική συνεισφορά στην εθνική ασφάλεια. Μόνο κατά την οξεία φάση της κρίσης, παρεμποδίστηκε λειτουργικά από τις

---

³⁴⁹ Στο ίδιο.

³⁵⁰ Blight, James and Welch, David, ό. π. σελ. 186.

³⁵¹ Amuchastegui, Domingo, “*Cuban Intelligence and the October Crisis*”, *Intelligence and National Security*, Volume 13, Issue 3, 1998, σελ. 88.

περιορισμένες τεχνικές δυνατότητές της (κυρίως λόγω της τρωτότητας των επικοινωνιών της σε παρεμβολές).³⁵²

4.4.1. Ο Ρόλος της Κουβανικής Πληροφόρησης στη Διαχείριση της Κρίσης

Μια εσωτερική κρίση στις κυβερνητικές δομές τον Μάρτιο του 1962, είχε σημαντικές επιπτώσεις στη δομή των Υπηρεσιών Πληροφοριών της Κούβας. Ο τομέας της πληροφόρησης αναδιοργανώθηκε και γνώρισε θεαματική ανάπτυξη, ενώ ο ίδιος ο Castro διατήρησε ισχυρό προσωπικό ενδιαφέρον σε κάθε πτυχή της πληροφόρησης, διατηρώντας προσωπικές επαφές με πράκτορες και αναλυτές. Αυτή η ασυνήθιστη επαφή μεταξύ των αξιωματούχων της πληροφόρησης και της ανώτατης ηγεσίας, έδωσε στα μέλη της Κοινότητας Πληροφοριών εξαιρετικές δυνατότητες πρόσβασης.³⁵³ Έως τα μέσα του 1962, ο αριθμός των υπαλλήλων της Στρατηγικής Διεύθυνσης Πληροφοριών (Direction General de Inteligencia – DGI) είχε ανέλθει γύρω στους 1.200 με 1.500. Οι δραστηριότητες και οι εκτιμήσεις των αναλυτών που ήταν υπεύθυνοι για τις ΗΠΑ και τον Καναδά είχαν ως προτεραιότητα τα εξής:

Πρώτον, τα σχέδια των ΗΠΑ για στρατιωτική εισβολή στην Κούβα και δολοφονία του Castro. Δεύτερον, τις αντεπαναστατικές δραστηριότητες των εξορίστων και τον άμεσο ή ανεξάρτητο ρόλο τους σε μια Αμερικανική εισβολή και προσπάθεια εξολόθρευσης του Castro. Τρίτον, επιτήρηση των στρατιωτικών βάσεων των ΗΠΑ στα νοτιοανατολικά της χώρας τους, ώστε να έχουν έγκαιρες ενδείξεις σχετικά με τις προθέσεις για επίθεση στην Κούβα. Τέταρτον, επιτήρηση και διείσδυση στη ναυτική βάση των ΗΠΑ στο Γκουαντάναμο, μια ανεξάρτητη επιχείρηση με την ονομασία “Empresa B”.³⁵⁴

Επίσης, ήταν σε στενή συνεργασία με τις αντίστοιχες Υπηρεσίες της Σοβιετικής Ένωσης, της Τσεχίας και της Ανατολικής Γερμανίας. Στα τέλη του 1961 οι Υπηρεσίες αυτές τους έστειλαν αναφορές που έδειχναν ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες σχεδίαζαν μεγάλης κλίμακας επίθεση ενάντια στην Κούβα, με σκοπό: α) τη φυσική εξόντωση του Castro και β) τη στρατιωτική εισβολή. Οι Υπηρεσίες Πληροφοριών της Κούβας, βασιζόμενη σε δικές της πηγές και σε μια δεύτερη ανάγνωση των αναφορών, κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι δεν ήταν επικείμενη τέτοια επιθετικότητα. Αξίζει να σημειωθεί ότι διαφώνησαν με τις εκτιμήσεις της σοβιετικής πληροφόρησης σε δύο θέματα. Πρώτον, οι Σοβιετικοί υποστήριζαν ότι μετά τον Κόλπο των Χοίρων, οι Ηνωμένες Πολιτείες με την επιχείρηση *Mongoose* προετοίμαζαν μια νέα επίθεση εναντίον της Κούβας. Για τους

---

³⁵² Στο ίδιο, σελ. 89.

³⁵³ Στο ίδιο, σελ. 92.

³⁵⁴ Στο ίδιο, σελ. 94.

Κουβανούς, σκοπός της ήταν απλώς να συλλέγουν πληροφορίες και να παρενοχλούν την κουβανική επανάσταση μέσω μικρής κλίμακας πράξεων δολιοφθοράς. Δεύτερον, διαφωνούσαν πάνω στις πολιτικές προϋποθέσεις μιας αμερικανικής εισβολής. Οι Κουβανοί πίστευαν ότι αυτή θα υλοποιούταν με την έγκριση του Συμβουλίου Ασφαλείας και στο πλαίσιο διεθνούς νομιμοποίησης.³⁵⁵

Όταν τα πυρηνικά όπλα άρχισαν να καταφθάνουν στην Κούβα, οι Κουβανικές Υπηρεσίες Πληροφοριών συμπέραναν ότι τελικά οι αποκλίνουσες αξιολογήσεις και παραδοχές των δύο υπηρεσιών εξυπηρετούσαν τους γεωπολιτικούς στόχους του Khrushchev, να πείσει τον Castro στην αναγκαιότητα ανάπτυξης πυρηνικών όπλων στο νησί. Ο Κουβανός ηγέτης δέχτηκε τις σοβιετικές εκτιμήσεις και απέρριψε τις αντικρουόμενες κουβανικές, εν μέρει επειδή συμπίπταν με τις δικές τις υποθέσεις του για τις προθέσεις των ΗΠΑ. Μόλις η Κούβα και η Σοβιετική Ένωση συμφώνησαν στην εγκατάσταση πυρηνικών, ο Castro και ο Khrushchev προσπάθησαν να περιορίσουν τις πληροφορίες που σχετίζονται με αυτό, ούτως ώστε να διατηρηθεί το απόρρητο και να εξαπατήσουν την Ουάσιγκτον. Ως αποτέλεσμα, η κουβανική πληροφόρηση δεν ενημερώθηκε για την απόφαση της ανάπτυξης, ούτε για το μέγεθος των σοβιετικών δυνάμεων.³⁵⁶

Στις αρχές Οκτωβρίου του 1962, η κουβανική πληροφόρηση ήταν μάλλον έκπληκτη και αμήχανη από την αποτυχία της CIA, του Πενταγώνου, αλλά και της πλειοψηφίας των μελών του Κογκρέσου, να αναγνωρίσουν ή να ανταποκριθούν στη Σοβιετική εγκατάσταση πυρηνικών. Επίσης, κατά τη διάρκεια του Σεπτεμβρίου και Οκτωβρίου, κατέληξε στο συμπέρασμα ότι διαμορφωνόταν μια αντιπαράθεση μεταξύ Κούβας και ΗΠΑ. Αυτό ήταν εμφανές από τα παρακάτω στοιχεία: α) ανοιχτές πηγές πληροφόρησης και αναφορές από τις ομάδες που είχαν εισχωρήσει στη CIA, ανέφεραν ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες ήταν πολύ κοντά στο να αποκαλύψουν τη Σοβιετική ανάπτυξη. β) οι αναφορές από την επιχείρηση “Empresa B” έδειχναν αμερικανικές προετοιμασίες για “κάτι μεγάλο”. γ) η σοβιετική πληροφόρηση παρείχε αναφορές με αμερικανικές στρατιωτικές ασκήσεις στην Καραϊβική, καθώς και αναδιοργάνωση των αμερικανικών δυνάμεων πιο κοντά στην Κούβα. δ) η επιτήρηση των ξένων διπλωματών που εργάζονταν για τη CIA, ανέφερε ότι ήταν υπό σοβαρή πίεση και είχαν αρχίσει να γίνονται νευρικοί. Πολλοί από αυτούς, έφυγαν από την Αβάνα στα μέσα Οκτωβρίου.³⁵⁷

---

³⁵⁵ Στο ίδιο, σελ. 96-7.

³⁵⁶ Στο ίδιο, σελ. 97.

³⁵⁷ Στο ίδιο, σελ. 102.

Στα μέσα Οκτώβρη, η κουβανική πληροφόρηση ετοίμασε μια έκθεση, την οποία τελικώς ο Pineiro, ο διευθυντής της Υπηρεσίας Πληροφοριών, ποτέ δεν απέστειλε στην ηγεσία της χώρας για να μην τη δυσανεστήσει. Το συμπέρασμα ήταν ότι ο διπολισμός ήταν πολύ επιβλαβής για τα συμφέροντα της Κούβας και θα μπορούσε να την παρασύρει σε μια αντιπαράθεση ανάμεσα στις δύο υπερδυνάμεις. Ανέφερε επίσης τους λόγους για τους οποίους η CIA αγνοούσε τη σοβιετική ανάπτυξη, αλλά εκτιμούσε ότι θα την ανακαλύψει σύντομα. Ουσιαστικά για την κουβανική πληροφόρηση η κρίση ξεκινάει τη δεύτερη εβδομάδα του Οκτώβρη, με την επανέναρξη των πτήσεων των αεροσκαφών U-2. Αυτή την περίοδο, νέα έκθεση από την “Empresa B” δείχνει ενίσχυση των δυνάμεων στο Γκουαντάναμο και αυξημένη επιφυλακή των στρατιωτικών της δυνάμεων. Σε συνδυασμό με πηγές στις ΗΠΑ, η έκθεση προς την Κουβανική ηγεσία στις 16 με 18 Οκτωβρίου, αξιολογούσε την πιθανότητα σύγκρουσης με τις ΗΠΑ και τα πιθανά σενάρια αντιμετώπισής τους.³⁵⁸

Η έκθεση κατέληγε στο συμπέρασμα ότι εφόσον η Ουάσιγκτον κατανοούσε την πλήρη έκταση και το μέγεθος της στρατιωτικής ανάπτυξης, θα επιχειρούσε σίγουρα προληπτικό χτύπημα και ότι θα έπρεπε να ληφθούν μέτρα προς αυτή την κατεύθυνση. Ο Castro όχι μόνο συμφώνησε, αλλά και προσπάθησε να πείσει τους τοπικούς Σοβιετικούς Διοικητές των αντιαεροπορικών συστημάτων, να καταρρίπτουν κάθε αεροσκάφος U-2 που υπερίπταται του εδάφους της Κούβας.

Μετά τη δημόσια ομιλία του Kennedy, οι Υπηρεσίες Πληροφοριών κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι ο Αμερικανός Πρόεδρος επιθυμούσε να αποφευχθεί μια σύγκρουση, ενώ με την τακτική του ναυτικού αποκλεισμού “άφηνε την πόρτα ανοικτή” για κάποιου είδους συμφωνία. Μεταξύ 22 και 26 Οκτωβρίου, η Κουβανική κυβέρνηση δεν ζήτησε από την πληροφόρηση κάτι συγκεκριμένο. Οι αναλύσεις και οι αναφορές από άλλα κέντρα ήταν μειωμένες αυτή την περίοδο λόγω προβλημάτων στις επικοινωνίες. Δεν έπαιξε επίσης κανένα ρόλο στην εκτίμηση του Castro το βράδυ της 26 Οκτωβρίου, ότι επίκειται καταστροφική αμερικανική επίθεση τις επόμενες ώρες. Την επόμενη μέρα όμως ενημέρωσε τον Castro ότι μια συμφωνία ήταν στα σκαριά που τον εξαιρούσε. Εξοργισμένος με την είδηση και ανυπόμονος για τη σοβιετική αντίδραση, έδωσε εντολή για αυστηρή επιτήρηση των σοβιετικών βάσεων και του προσωπικού.³⁵⁹

Μετά τις 27 Οκτωβρίου, οι Υπηρεσίες Πληροφοριών της Σοβιετικής Ένωσης, της Τσεχίας και της Ανατολικής Γερμανίας, μείωσαν δραματικά τη ροή πληροφοριών και αξιολογήσεων προς τις Κουβανικές Υπηρεσίες. Οι σχέσεις μεταξύ τους δεν θα ήταν ποτέ

---

³⁵⁸ Στο ίδιο, σελ. 103.

³⁵⁹ Στο ίδιο, σελ. 105.

ξανά όπως πριν την κρίση. Επιπρόσθετα, ήταν πολύ δύσκολο να γεφυρωθεί το χάσμα ανάμεσα στον Castro και τον Khrushchev. Ο θυμός του Κουβανού ηγέτη προέρχονταν όχι μόνο από την απόσυρση των πυραύλων που έκανε την Κούβα ευάλωτη σε αμερικανική επίθεση, αλλά και από το γεγονός ότι ο Αμερικανός και ο Σοβιετικός ηγέτης τον αποκλείσαν από τις διαπραγματεύσεις. Ειδικά αυτή η απομόνωση ήταν ασυμβίβαστη με την αξιοπρέπεια και το καθεστώς της Κούβας ως κυρίαρχο κράτος. Για αυτό τον λόγο έθεσε ως προτεραιότητα να αντιστρέψει την εικόνα της Κούβας ως δορυφόρο της Σοβιετικής Ένωσης, ως το “σκυλάκι” του Khrushchev.³⁶⁰

Η Κουβανική πληροφόρηση έπαιξε κρίσιμο ρόλο σ’ αυτή την αποστολή. Μέσα από κάθε της σταθμό και χρησιμοποιώντας κάθε δίκτυο, πράκτορες, συνεργάτες και φιλικές οργανώσεις, ξεκίνησε μια παγκόσμια εκστρατεία για την προώθηση της Κούβας ως ανεξάρτητο κράτος. Στο εξής, η Κούβα θα διαφύλαττε με ζήλο την ανεξαρτησία της από την επιρροή ξένων δυνάμεων.³⁶¹ Την ίδια ώρα, ο Castro φαινόταν να επεξεργάζεται έναν συμβιβασμό με τον Kennedy, ανεξάρτητα από τη Μόσχα. Αυτός αφορούσε δύο θέματα: πρώτον την ανταλλαγή των μισθοφόρων της Playa Girón που οδηγούσε σε διαπραγματεύσεις για άλλα θέματα και δεύτερον, μια προσωπική προσέγγιση του Αμερικανού Προέδρου χρησιμοποιώντας ως μεσάζοντα τον Γάλλο δημοσιογράφο της Le Monde, Jean Daniel. Οι δύο πρωτοβουλίες τέθηκαν σε εφαρμογή αμέσως μετά την κρίση και συντονίστηκαν από την κουβανική πληροφόρηση στη Νέα Υόρκη και το Παρίσι.³⁶²

Η πληροφόρηση θεώρησε τα μηνύματα που έλαβε από τον Kennedy σ’ αυτές τις πρωτοβουλίες ως ιδιαίτερα θετικά. Ο Castro ήταν πολύ ενθουσιασμένος και πεπεισμένος ότι μία διευθέτηση στις σχέσεις μεταξύ των δύο χωρών ήταν εφικτή. Η δολοφονία όμως του Αμερικανού Προέδρου έγινε η ταφόπλακα σ’ αυτή την ελπιδοφόρο περίοδο. Ο Castro και η Κουβανική πληροφόρηση συμφώνησαν σε δύο σημεία. Πρώτον, τα αποτελέσματα της κρίσης της Κούβας και το ζήτημα της Κούβας γενικότερα, συνδέονταν στενά με τη δολοφονία. Δεύτερον, θα έπρεπε να αναμένουν νέες προσπάθειες για την εξόντωση του Κουβανού ηγέτη.

Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, δύο σημαντικές εξελίξεις έλαβαν χώρα όσον αφορά τις επιχειρήσεις της Κουβανικής πληροφόρησης στις ΗΠΑ. Ο Castro έθεσε υπό την εποπτεία του την ευθύνη για το σχεδιασμό και τη διεξαγωγή επιθετικών επιχειρήσεων εναντίον του εδάφους και των εγκαταστάσεων των ΗΠΑ. Επίσης, οργανώθηκε μια ειδική επιχείρηση με την ονομασία “Operation Electrico”, με σκοπό να

---

³⁶⁰ Στο ίδιο, σελ. 105-6.

³⁶¹ Στο ίδιο, σελ. 106.

³⁶² Στο ίδιο, σελ. 107.

εκπαιδεύσει 36 πράκτορες και να τους στείλει στην περιοχή του Μαϊάμι. Στόχος τους ήταν να διεισδύσουν σε αντεπαναστατικές οργανώσεις της περιοχής και να παρακολουθούν για τυχόν σχέδια δολοφονίας του Κουβανού Προέδρου.

4.4.2. Συνολική Αξιολόγηση

Πριν ακόμη τελειώσει η κρίση ο Castro και ο Pineiro συζήτησαν για τα μαθήματα της κρίσης σχετικά με την πληροφόρηση, καθώς και τις προτεραιότητες για το μέλλον. Οι επικοινωνίες είχαν αποδειχθεί η achilles πτέρνα κατά τη διάρκεια της κρίσης. Η Κουβανική πληροφόρηση είχε περιορισμένες δυνατότητες και βασίζονταν κυρίως σε σοβιετικές πηγές. Ως αποτέλεσμα, εφαρμόστηκε ένα επείγον πρόγραμμα εξοπλισμού της πληροφόρησης με ασφαλή συστήματα επικοινωνιών, κρυπτογραφικά συστήματα και φυσικά εκπαίδευση του προσωπικού στη χρήση τους. Τέλος, είναι σημαντικό να σημειωθεί η άνοδος της πληροφόρησης στο πλαίσιο της δομής εξουσίας της Κούβας στον απόηχο της κρίσης του Οκτωβρίου. Η πληροφόρηση συνέχισε να διαδραματίζει ολοένα και πιο σημαντικό ρόλο στη διαδικασία λήψης αποφάσεων και ο Pineiro έγινε μέλος του στενού κύκλου του Castro. Έκτοτε έγινε το πιο σημαντικό όργανο στον τομέα χάραξης της εξωτερικής πολιτικής, αλλά και στον τομέα της εθνικής ασφάλειας.

Ο Amuchastegui, καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η πληροφόρηση έπαιξε σημαντικό ρόλο σε διάφορες φάσεις, αλλά και ότι η διεθνής πολιτική, η εσωτερική πολιτική και η εξάρτηση από τρίτους, την περιόρισαν από το να έχει πιο αποτελεσματικό ρόλο στην πολιτική της Κούβας. Ξεχωρίζει επίσης τα ακόλουθα σημεία:³⁶³

(α) Από τον Απρίλιο του 1961 έως τον Σεπτέμβριο του 1962, η πληροφόρηση επέμενε πως δεν υπήρχαν σοβαρές αποδείξεις που να υποδεικνύουν πως οι ΗΠΑ ετοίμαζαν, ή είχαν τη πρόθεση να προβούν σε εισβολή στην Κούβα.

(β) Την ίδια περίοδο, οι σοβιετικές εκτιμήσεις έρχονταν διαρκώς σε σύγκρουση με τις αντίστοιχες κουβανικές και συνέπιπταν με τις προσωπικές απόψεις του Castro. Ως αποτέλεσμα αυτού, η κουβανική πληροφόρηση δεν μπορούσε να έχει τη δική της διακριτή φωνή. Εκτιμούσαν ότι οι σοβιετικές αναλύσεις είχαν ως στόχο να πείσουν τον Castro να συμφωνήσει με μια πυρηνική ανάπτυξη, με απώτερο στόχο να αντιμετωπιστεί η αμερικανική κυριαρχία και όχι τόσο να αποτραπεί μια εισβολή στην Κούβα.

(γ) Η πληροφόρηση ήταν ουσιαστικά ανήμπορη να προκαλέσει ή να έρθει σε ρήξη με τα στρατηγικά συμπεράσματα, τις πεποιθήσεις και το ένστικτο του Castro.

---

³⁶³ Στο ίδιο, σελ. 109-10.

Ωστόσο, είναι αρκετά συχνό φαινόμενο για τις Υπηρεσίες Πληροφοριών να μην μπορούν να επηρεάσουν τους πολιτικούς.

(δ) Πίστευαν ότι ήταν πιθανός ο εντοπισμός της σοβιετικής ανάπτυξης των πυρηνικών από την αρχική της φάση. Μάλιστα, δεν μπορούσαν να πιστέψουν πώς οι ΗΠΑ δεν μπόρεσαν να εντοπίσουν την ανάπτυξη μέχρι τις 15 Οκτωβρίου. Ήταν πεπεισμένοι πως αν η αμερικανική πληροφόρηση είχε αποδώσει πιο αποτελεσματικά, θα μπορούσε να είχε αποτρέψει τις σοβιετικές ενέργειες, είτε με διπλωματικά είτε με στρατιωτικά μέσα. Θεωρούσαν ότι τα αίτια της αποτυχίας οφείλονταν είτε σε ανικανότητα, είτε σε συνωμοσία.

(ε) Η πληροφόρηση εκτιμούσε ότι οι ΗΠΑ θα αντιδρούσαν στην ανακάλυψη της σοβιετικής πυρηνικής ανάπτυξης, με μια ολομέτωπη επίθεση στο νησί. Αυτή η θεώρηση βασίστηκε στο συμπέρασμα πως η Ουάσιγκτον θα θεωρούσε την σοβιετική ενέργεια ως απειλή πρώτου μεγέθους και πως θα έκανε τα πάντα για να απαλλαχθεί από αυτή. Αυτή η θεώρηση αποδείχτηκε λάθος.

(στ) Πριν την έναρξη της κρίσης, η πληροφόρηση προσπάθησε να προειδοποιήσει την ηγεσία της χώρας της για τους κινδύνους να αναμειχθεί σε μια σύγκρουση μεταξύ των δύο υπερδυνάμεων και να εμφανιστεί ως αντιπρόσωπος της Σοβιετικής Ένωσης. Λόγω του Pineiro, η προειδοποίηση δεν έφτασε και τελικώς δεν επηρέασε την πολιτική της χώρας.

(ζ) Μετά την κρίση η κουβανική πληροφόρηση έγινε ο θεσμός με τη μεγαλύτερη επιρροή στη διαδικασία λήψης αποφάσεων για την εθνική ασφάλεια και την εξωτερική πολιτική. Ο ρόλος της όμως παρέμενε περιορισμένος λόγω των προσωπικών απόψεων, των στρατηγικών εκτιμήσεων και του ενστίκτου του Castro.

4.5. Η Διαχείριση της Κρίσης από τις Ηνωμένες Πολιτείες

«Τώρα το ερώτημα είναι πραγματικά τι μέτρα θα πάρουμε τα οποία θα ελαχιστοποιούν τις πιθανότητες ενός πυρηνικού πολέμου, ο οποίος προφανώς είναι η τελική αποτυχία»³⁶⁴

Πρόεδρος John F. Kennedy

---

³⁶⁴ Το χωρίο παρατίθεται στο Stern, M. Sheldon, *The Week the World Stood Still*, Stanford University Press, Stanford, California, 2005, σελ. 54.

Η διαχείριση κρίσεων ασχολείται από τη μια μεριά, με τη διαδικασία για έλεγχο και ρύθμιση μιας κρίσης έτσι ώστε να μη ξεφύγει από τον έλεγχο (ακόμα και μέσα από κακούς υπολογισμούς και λάθη από τους συμμετέχοντες ή επειδή τα γεγονότα παίρνουν διαφορετική τροπή) και οδηγηθεί σε πόλεμο, και από την άλλη πλευρά με τη διασφάλιση πως η κρίση επιλύθηκε σε μια ικανοποιητική βάση στην οποία όλα τα ζωτικά συμφέροντα του κράτους είναι ασφαλή και προστατευμένα. Επίσης, ένα άλλο καθήκον της διαχείρισης κρίσεων είναι να προσπαθεί να ελέγχει τα ρίσκα που αναλαμβάνονται, να τα κρατάει σε όσο πιο χαμηλό επίπεδο γίνεται, καθώς ακόμα και να διασφαλίσει πως η εξαναγκαστική διπλωματία και οι τακτικές με ανάληψη ρίσκων είναι αποτελεσματικά ώστε να κερδηθεί η συναίνεση από τον αντίπαλο και η θέση του ίδιου του κράτους να διατηρηθεί σχετικά ανέπαφη.

Στις 13 Σεπτεμβρίου του 1962, ένα μήνα σχεδόν πριν την έναρξη της κρίσης, ο Πρόεδρος Kennedy σε συνέντευξη τύπου αναφορικά με την αυξανόμενη Σοβιετική παρουσία στην Κούβα τόνισε ότι: αν η Κούβα καθίστατο «επιθετική στρατιωτική βάση σημαντικής ισχύος για τη Σοβιετική Ένωση, τότε αυτή η χώρα θα έπαιρνε ότι μέτρα χρειάζονταν για να προστατεύσει την ίδια και τους συμμάχους της». Σε συνδυασμό με την επίσημη ανακοίνωση του Λευκού Οίκου νωρίτερα τον ίδιο μήνα, στις 4 Σεπτεμβρίου, έκαναν διαχωρισμό μεταξύ “αμυντικών όπλων” και “επιθετικών όπλων”, τα οποία δεν θα έκαναν σε καμία περίπτωση αποδεκτά.³⁶⁵ Η στρατηγική που εφάρμοσαν οι ΗΠΑ απέναντι στους Σοβιετικούς είναι η στρατηγική της διαχωριστικής γραμμής, που ορισμένες φορές αποτελεί τον καταλληλότερο και πιο αποδεκτό τρόπο αντιμετώπισης μιας αυξανόμενης απειλής στα συμφέροντα κάποιου.

Η ανακάλυψη των βαλλιστικών πυραύλων από τα αεροσκάφη U-2 σήμαινε και την κατάρρευση της στρατηγικής της διαχωριστικής γραμμής. Το συμπέρασμα ήταν ότι η άμεση αποτροπή δεν είχε επιφέρει τα επιθυμητά αποτελέσματα. Η γενική αποτροπή ήταν «προκλητική» και όχι αποτρεπτική. Ασκήθηκε από τον Kennedy πολύ δυνατά, με αποτέλεσμα να οδηγήσει σε εντελώς διαφορετικά αποτελέσματα.³⁶⁶ Η αποτυχία αυτής της στρατηγικής εξηγείται από τους Alexander George και Richard Smoke ως παράδειγμα “τετελεσμένου”. Σε αυτές τις περιπτώσεις, ο δρων (Σοβιετική Ένωση) που αποτελεί στόχο της αποτροπής, πιστεύει πως δεν υπάρχει δέσμευση εναντίον της πρόθεσής του και ότι η κίνησή του μπορεί να πραγματοποιηθεί πριν ο αμυνόμενος βρει χρόνο ή ευκαιρία να εδραιώσει μια δέσμευση και να την καταστήσει αξιόπιστη. Αυτό που

---

³⁶⁵ Allison, Graham & Zelikow, Philip, ό.π. σελ. 153.

³⁶⁶ Lebow, Richard Ned & Stein, Janice Gross, *We All Lost the Cold War*, Princeton: Princeton University Press, 1994, σελ. 49.

δεν ήταν βέβαιο και για το οποίο αμφέβαλε ο Khrushchev, ήταν εάν οι ΗΠΑ, και ειδικά ο Kennedy, μπορούσαν να συγκεντρώσουν και να ενεργοποιήσουν τα κίνητρα, τη θέληση και τα μέσα τους για να αποτρέψουν την ΕΣΣΔ από το να πετύχει.³⁶⁷

Υπό το βάρος της απειλής ενός νέου status quo, οι ΗΠΑ υιοθέτησαν τη στρατηγική της εξαναγκαστικής διπλωματίας, που είναι ουσιαστικά μια διπλωματική στρατηγική που υποστηρίζεται από την απειλή χρήσης βίας. Η πρωτοβουλία του Αμερικανού Προέδρου για την εφαρμογή αποκλεισμού γύρω από την Κούβα, εγκαινίασε μια περίοδο έντονης κρίσης, με διαπραγματεύσεις μεταξύ των δύο ηγετών. Οι δύο αντίπαλοι, δοκίμασαν τακτικές που αντιπροσώπευαν προσπάθειες για ορθολογική πειθώ, απειλές και στο τέλος προσφορές για συμβιβασμό.

Η Αμερικανική Κυβέρνηση, σύμφωνα με τον Alexander George, εφάρμοσε μια παραλλαγή της στρατηγικής της εξαναγκαστικής διπλωματίας, αυτή της προσέγγισης της σταδιακής δοκιμής (try-and-see). Σύμφωνα μ' αυτήν την θέση, οι ΗΠΑ δεν ανακοίνωσαν ούτε κάποιο χρονικό περιθώριο, ούτε επιδίωξαν να δημιουργήσουν μια πραγματικά ισχυρή αίσθηση του επείγοντος για συμμόρφωση. Αντίθετα, αναλάβανε περιορισμένης έκτασης ενέργειες, περιμένοντας να δουν αν η ενέργεια που ανέλαβαν αρκούσε για να πείσει τον αντίπαλο πριν απειλήσουν να κάνουν το επόμενο βήμα. Αρχικά, ο Kennedy έδωσε προτεραιότητα σε μια συνετή διαχείριση κρίσεων και συνεπώς η πίεση που άσκησε στον Khrushchev έμοιαζε στην κάπως πιο αδύναμη εκδοχή της στρατηγικής του εξαναγκασμού, αυτή του « βλέποντας και κάνοντας». Συνέχισε με αυτή την τακτική μέχρι που η απειλούμενη κατάρρευση της διαχείρισης κρίσεων, την τελευταία μέρα της κρίσης, τον ανάγκασε να προχωρήσει σε μια πιο δυναμική μορφή του εξαναγκασμού, που έμοιαζε με τελεσίγραφο. Ωστόσο, ο Πρόεδρος των ΗΠΑ συνδύασε την απειλή του με παραχωρήσεις, με σκοπό να δώσει τέλος στην αντιπαράθεση πριν φτάσει στα πρόθυρα του πολέμου.³⁶⁸

Όπως υποστήριξε τόσο έντονα ο McNamara, ο αποκλεισμός δεν απέκλειε μια εντατικοποίηση της πίεσης, συμπεριλαμβανομένων πιθανών αεροπορικών επιδρομών, αν δεν επαρκούσε για να αποσύρει ο Khrushchev τους πυραύλους. Έτσι, ο αποκλεισμός μπορεί να ιδωθεί ως μια φυσική ή τυπική αντίδραση, δεδομένης της ανάγκης να μετριασθούν οι απαιτήσεις της εξαναγκαστικής διπλωματίας με αυτά της αποφυγής της καταστροφής. Επίσης, υποστήριξε ότι στόχος ήταν να γνωστοποιήσουν την

---

³⁶⁷ George, Alexander & Smoke, Richard, *Deterrence in American Foreign Policy: Theory and Practice*, New York: Columbia University Press, 1974, σελ. 537-39.

³⁶⁸ George, Alexander, *Avoiding War: Problems of Crisis Management*, Westview Press, 1991, σελ. 223.

αποφασιστικότητα και την λύση στον Πρόεδρο της ΕΣΣΔ, ενώ παράλληλα να αποφύγουν ενέργειες που θα τον ταπεινώσουν στα μάτια του υπόλοιπου κόσμου.³⁶⁹

4.5.1. Κίνητρα, Στόχοι και Πολιτική του Kennedy

Ο Robert Kennedy υπογράμμισε τη σημασία των Αμερικανικών ενεργειών από την οπτική σκοπιά των Σοβιετικών λέγοντας: «Αυτό που καθοδήγησε όλες τις συζητήσεις (αναφέρεται στον Πρόεδρο Kennedy), ήταν η προσπάθεια να μην ντροπιαστεί ο Khrushchev, να μην ταπεινωθεί η Σοβιετική Ένωση, να μην αισθάνονται ότι πρέπει να κλιμακώσουν την κρίση επειδή διακυβεύονται σοβαρά ζητήματα με την εθνική τους ασφάλεια ή τα εθνικά τους συμφέροντα...Καμιά δράση δεν αναλαμβάνεται εναντίον ενός ισχυρού αντιπάλου στο κενό».³⁷⁰

Όταν ο Αμερικανός Πρόεδρος έμαθε για την τολμηρή κίνηση των Σοβιετικών, αμέσως αντιλήφθηκε ότι υπήρχαν μεγάλοι κίνδυνοι και διακυβεύματα. Πίστευε ότι η επιτυχία ενός τέτοιου σχεδίου θα είχε καταστροφικές συνέπειες τόσο για τη θέση των ΗΠΑ παγκοσμίως, όσο και για τις εσωτερικές και εξωτερικές πολιτικές της κυβέρνησής του. Πόσο μάλλον για τον ίδιο τον Πρόεδρο και την ικανότητά του διατηρήσει σταθερή την ηγεσία στο υπόλοιπο της θητείας του, αλλά και τη δυνατότητα να επανεκλεγεί. Η αντίδραση του Kennedy, σύμφωνα με τους Lebow και Stein, διαμορφώθηκε και από την εσωτερική αλλά και από τη διεθνή πολιτική, συνδύασε με άλλα λόγια το προσωπικό του κύρος και το πολιτικό του μέλλον, με τα συμφέροντα των ΗΠΑ.³⁷¹

Όπως είχε διαμορφωθεί το ζήτημα, ο Kennedy δεν θα ικανοποιούνταν παρά μόνο με δυναμική απάντηση. Ανεξάρτητα με τις διεθνείς επιπτώσεις, μία μη δυναμική απάντηση θα σήμαινε: α) την υποβάθμιση της εμπιστοσύνης στα μέλη της κυβέρνησής του και ειδικά σε όσους τον είχαν στηρίξει στην πολιτική έναντι της Κούβας. β) τη δημιουργία της πεποίθησης ότι η κυβέρνηση δεν έχει ηγέτη, οπότε και θα αμφισβητούνταν η πολιτική του και σε άλλα ζητήματα. γ) οι Δημοκρατικοί θα έχαναν το έδαφος κάτω από τα πόδια τους στις ερχόμενες εκλογές. δ) την καταρράκωση του Προέδρου στο σύνολο των μελών του Κογκρέσου. ε) τη δημόσια αμφισβήτηση του λόγου και των προθέσεων του. στ) την ενίσχυση της δυσπιστίας προς την κυβέρνησή του που άρχισε μετά το φιάσκο του Κόλπου των Χοίρων. ζ) την αμφιβολία του ίδιου για τις ικανότητές του.³⁷²

---

³⁶⁹ Williams, Phil, *Crisis Management: Confrontation and Diplomacy in the Nuclear Age*, Martin Robertson & Co. Ltd, London, 1976, σελ. 92.

³⁷⁰ Παρατίθεται στο Hillstrom, Laurie Collier, *Defining Moments: The Cuban Missile Crisis*, Omnigraphics, Inc., 2015, σελ. 72.

³⁷¹ Lebow, Richard Ned & Stein, Janice Gross, ό.π. σελ. 95.

³⁷² Allison, Graham & Zelikow, Philip, ό.π. σελ. 497-8.

Είναι ξεκάθαρο ότι όλο το βάρος των πιέσεων στις οποίες ο Kennedy θα έπρεπε να ανταποκριθεί, τον έσπρωχναν προς μία μόνο κατεύθυνση, αυτής της δυναμικής απάντησης. Βεβαίως, κατά την πρώτη συνεδρίαση της ExCom, δεν ήταν ο μόνος που εστίαζε στην προσωπική του εκδοχή για το πρόβλημα. Οι Αρχηγοί των Επιτελείων επέμεναν για εισβολή ώστε να εξαλείψουν την απειλή. Για τον Υπουργό Εξωτερικών τα πρώτα θέματα ήταν τα διπλωματικά, ενώ για τον Υπουργό Άμυνας, οι πύραυλοι ήταν πρωτίστως πολιτικό πρόβλημα. Όπως ανέφερε «Δεν νομίζω ότι το πρόβλημα είναι πρωτίστως στρατιωτικό. Έχει να κάνει πιο πολύ με την εσωτερική πολιτική κατάσταση». Επίσης ο ίδιος ο Kennedy είχε δηλώσει πως σε τελική ανάλυση πρόκειται για μια πολιτική όσο και στρατιωτική σύγκρουση.³⁷³

Από τη στιγμή που ο Αμερικανός ηγέτης ξεκαθάρισε τις προθέσεις του στους Σοβιετικούς στις 13 Σεπτεμβρίου, η δήλωσή του για δράση ήταν ουσιαστικά μη αναστρέψιμη. Συνεπώς, μετά την ανακάλυψη των πυραύλων στα μέσα Οκτωβρίου, ο Alexander George ισχυρίζεται ότι «οι ΗΠΑ μπορεί να μην βρίσκονταν σε θανάσιμο κίνδυνο, όμως η κυβέρνηση κινδύνευε σίγουρα». Εάν ο Kennedy δεν υλοποιούσε την πρόσφατη δέσμευσή του, θα ρίσκαρε να γίνει το ίδιο και με άλλες δεσμεύσεις που είχαν αναλάβει οι ΗΠΑ. Με αυτό τον τρόπο θα προκαλούσε τον Khrushchev και άλλους να αμφισβητήσουν την μελλοντική του αξιοπιστία.³⁷⁴

Ανεξάρτητα λοιπόν από τα προσωπικά και πολιτικά διακυβεύματα του Αμερικανού Προέδρου που έπαιξαν ρόλο στη χάραξη στρατηγικής της κυβέρνησης των ΗΠΑ, η Ουάσιγκτον θεώρησε πως έπρεπε να βρει ένα τρόπο να αποσύρει τους πυραύλους, όχι όμως επειδή η θέση τους στην Κούβα, θα έστρεφε τη στρατηγική πυρηνική ισορροπία υπέρ της Σοβιετικής Ένωσης. Ο Kennedy και οι περισσότεροι σύμβουλοί του είχαν επικεντρώσει το ενδιαφέρον τους περισσότερο στα πολιτικά και διπλωματικά πλεονεκτήματα που θα κέρδιζε ο Khrushchev και λιγότερο στην στρατιωτική απειλή από τους βαλλιστικούς πυραύλους. Αξιωματούχοι της κυβέρνησης, γνώστες της Σοβιετικής Ένωσης, προέβλεψαν ότι ο Σοβιετικός ηγέτης θα ήταν σε θέση ενδυναμώσει την εξαναγκαστική εξωτερική πολιτική του, όχι μόνο για να ανανεώσει την πίεση στο Βερολίνο, αλλά και για να αντιμετωπίσει και πολλά άλλα θέματα.³⁷⁵

4.5.2. Η Διαπραγματευτική Στρατηγική του Kennedy

Ο Αμερικανός Πρόεδρος ακολούθησε συνετά τις αρχές της διαχείρισης κρίσεων στην αντιμετώπιση της κατάστασης που δημιουργήθηκε από την κίνηση του Σοβιετικού

---

³⁷³ Στο ίδιο, σελ. 500.

³⁷⁴ George, Alexander, ό.π. σελ. 226.

³⁷⁵ Στο ίδιο.

ομολόγου του. Αρχικά, επέλεξε να περιορίσει και τους σκοπούς και τα μέσα που απαιτούνταν για αυτούς. Ενώ το κίνητρο της απόσυρσης παρέμενε ισχυρό καθόλη τη διάρκεια της κρίσης, το κίνητρο και η προθυμία του να αναλάβει ρίσκα όπως το να ξεφορτωθεί τον Castro ή να περιορίσει την επιρροή της Κούβας από την ΕΣΣΔ, όπως τον συμβούλευαν οι σύμβουλοί του, ήταν περιορισμένο. Τους στόχους αυτούς τους θεωρούσε πιο φιλόδοξους και ότι εμπεριείχαν υπερβολικά κόστη και ρίσκα που θα αύξαναν το ρίσκο του πολέμου.³⁷⁶

Η επιλογή του αποκλεισμού φαινόταν ως η καταλληλότερη επιλογή για το πολιτικό δίλημμα που αντιμετώπιζε, δηλαδή πως θα πετύχει την απόσυρση των πυραύλων από το κουβανικό έδαφος χωρίς να προκαλέσει κλιμάκωση της κρίσης σε πόλεμο. Εξαρχής είχε απορρίψει την ανάπτυξη επιθετικών πυραύλων, άρα το να μην κάνει τίποτα φαινόταν η χειρότερη επιλογή. Μία καθαρά διπλωματική λύση με άμεση επαφή με τον Khrushchev και τον Castro, μπορεί να ήταν αποτελεσματική αλλά ήταν συγχρόνως και επικίνδυνη, αφού υπήρχε ο κίνδυνος να εκληφθεί ως ένδειξη αναποφασιστικότητας. Τέλος, μια αεροπορική επίθεση ή εισβολή μπορεί να προκαλούσε κλιμάκωση της κρίσης, αφού ήταν πιθανή μια σοβιετική απάντηση, τόσο στην Κούβα, όσο και στο Βερολίνο.³⁷⁷

Επίσης, η καραντίνα όπως ονομάστηκε ο αποκλεισμός για πολιτικούς και νομικούς λόγους, θα απέτρεπε νέους πυραύλους και πολεμικό υλικό να φτάσει στην Κούβα, όμως ήταν ακατάλληλος ως μέσο για την επίτευξη της απόσυρσης των ήδη εγκατεστημένων πυραύλων. Στις 22 Οκτωβρίου, με την επίσημη ανακοίνωση του Kennedy, “εγκαινιάστηκε” η κλιμάκωση της κρίσης. Ουσιαστικά οι Ηνωμένες Πολιτείες εισήλθαν στην κυρίως φάση της κρίσης με σημαντικές ασάφειες στην στρατηγική τους. Σύμφωνα με τους Lebow και Stein, η επιλογή του αποκλεισμού έδινε τη δυνατότητα να αναβάλουν και να ελέγξουν το ρίσκο ενός μεγαλύτερου πολέμου, σε μεγαλύτερο βαθμό από ότι με ένα αεροπορικό χτύπημα. Σύμφωνα με την άποψη αυτή, ο αποκλεισμός προσέφερε ορισμένα πλεονεκτήματα σε σχέση με το αεροπορικό χτύπημα: πρώτον, έδινε τη δυνατότητα στον Kennedy να καθυστερήσει, να ανακόψει λίγο τον Khrushchev χωρίς άμεση καταφυγή στη βία, και δεύτερον, πρόσφερε πολύτιμο χρόνο στην προσπάθεια να πειστεί ο Khrushchev να αποσύρει τους πυραύλους οικειοθελώς. Σε κάθε περίπτωση, ο Πρόεδρος θα έπρεπε να βρει έναν τρόπο να χρησιμοποιήσει τον αποκλεισμό προς αυτόν τον σκοπό και αυτό δεν ήταν καθόλου εύκολο.³⁷⁸

---

³⁷⁶ Williams, Phil, ό.π. σελ. 54.

³⁷⁷ Allison, Graham & Zelikow, Philip, ό.π. σελ. 510.

³⁷⁸ Lebow, Richard Ned & Stein, Janice Gross, ό.π. σελ. 103.

Ο περιορισμός των μέσων από την αμερικανική πλευρά, επί της ουσίας σήμαινε ότι η εξαναγκαστική διπλωματία που χρησιμοποιήθηκε έπρεπε να είναι αρκετά αξιόπιστη και ισχυρή ώστε να πείσει τον Khrushchev ότι θα προέβαινε σε περαιτέρω δραστικές ενέργειες σε περίπτωση μη συμμόρφωσης. Εξάλλου, η εξαναγκαστική διπλωματία έδινε έμφαση σε μια σημαντική ψυχολογική παράμετρο, τα σχετικά κίνητρα. Για τις ΗΠΑ η παρουσία βαλλιστικών πυραύλων αποτελούσε σοβαρή απειλή στην ασφάλειά της, ενώ αντίθετα για τους Σοβιετικούς δεν διακυβεύονταν κάποιο ζωτικό εθνικό τους συμφέρον. Το κεντρικό ζήτημα παρέμενε εάν ο Σοβιετικός ηγέτης ήταν διατεθειμένος να αποσύρει τους πυραύλους χωρίς τη χρήση βίας. Κανείς από τους στενούς συνεργάτες του Kennedy δεν περίμενε ότι ο Khrushchev θα παρέβλεπε ή απλώς θα εγκατέλειπε έτσι απλά το εγχείρημά του, τα σημαντικά πλεονεκτήματα που στόχευε να κερδίσει με την ανάπτυξή τους, ή ότι θα αποδέχονταν εύκολα το σημαντικό εσωτερικό κόστος στη χώρα του.³⁷⁹

Ο πλέον κατάλληλος τρόπος για να προσεγγίσεις μια διαπραγματευτική στρατηγική, είναι να προσέξεις το μείγμα και τη σειρά εφαρμογής τριών στοιχείων: της πειθούς, του εξαναγκασμού και του συμβιβασμού. Στην περίπτωση των ΗΠΑ, ο αποκλεισμός σε συνδυασμό με το τελεσίγραφο για απόσυρση των πυραύλων λειτούργησε εξαναγκαστικά. Επίσης, η στρατιωτική ανάπτυξη των αμερικανικών ενόπλων δυνάμεων καθώς και η αυξημένη ετοιμότητά τους, λειτούργησαν ως πειθαναγκαστική απειλή για τα Σοβιετικά συμφέροντα. Ο Kennedy χρησιμοποίησε τα δύο πρώτα στοιχεία αλλά επίτηδες δεν έδειξε την προθυμία του να συμβιβαστεί με τον Khrushchev, μέχρι τη στιγμή που θεώρησε πως ο εξαναγκασμός και η πειθώ είχαν ήδη επιδράσει.³⁸⁰

Από την έναρξη της κρίσης ο Αμερικανός Πρόεδρος πίστευε ότι πιθανόν να έπρεπε να πληρώσει ένα τίμημα για την απόσυρση των πυραύλων. Αυτό αποτελούσε διαπίστωση και άλλων μελών της ExCom, όμως ο Kennedy δεν ήθελε να παρασυρθεί πρώιμα σε μια διαπραγμάτευση μέχρις ότου να “εντυπωσιάσει” τον αντίπαλό του με την αποφασιστικότητά του και να αποκτήσει κάποια χρήσιμα διαπραγματευτικά εργαλεία. Την ίδια αντίδραση είχε και στη συνάντηση με τον Σοβιετικό πρέσβη Anatoly Dobrynin στις 23 Οκτωβρίου, όταν αυτός ισχυρίστηκε πως δεν υπήρχε καμιά αλλαγή στις οδηγίες για τα πλοία που κατευθύνονταν στην Κούβα. Ενώ αρχικά ανησύχησε και μίλησε για συνάντηση με τον Σοβιετικό ομόλογό του, τελικά «απέρριψε την ιδέα, συμπεραίνοντας

---

³⁷⁹ George, Alexander, ό.π. σελ. 228.

³⁸⁰ Στο ίδιο, σελ. 232.

πως μια τέτοια συνάντηση δεν θα είχε νόημα μέχρι τη στιγμή που ο Khrushchev θα αποδεχόταν την αμερικανική αποφασιστικότητα για αυτό το θέμα».³⁸¹

Η αδιάλλακτη στάση που επέδειξε ο Kennedy μέχρι την Παρασκευή 26 Οκτωβρίου, παραβιάζει την έβδομη επιχειρησιακή απαίτηση της διαχείρισης κρίσεων. Σύμφωνα μ' αυτή, πρέπει να δίνεται στον αντίπαλο η δυνατότητα να μπορεί να βρει μια διέξοδο διαφυγής από την κρίση, η οποία να είναι συμβατή με τα συμφέροντά του και το κύρος του. Η αποτυχία να γίνει κάτι τέτοιο, μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα ο αντίπαλος να σκληρύνει ξαφνικά τη στάση του, κάτι που δεν είναι φυσικά επιθυμητό, καθώς θα κλιμακώσει την κρίση και μπορεί να οδηγήσει σε πόλεμο. Η διαπραγματευτική στρατηγική του Αμερικανού Προέδρου σε αυτό το διάστημα, ενδέχεται να επέδρασε αρνητικά στον Khrushchev. Ίσως πίστευε ότι η προθυμία του για συμβιβασμό θα μπορούσε να ερμηνευτεί από τον Σοβιετικό Πρόεδρο ως ένδειξη αδυναμίας και αναποφασιστικότητας, κάτι που θα ενδυνάμωνε όπως ήταν φυσικό τη θέλησή του για εμμονή στις θέσεις του. Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί πως και ο Khrushchev απέφυγε να επιδείξει πρόθεση για να διαπραγματευτεί έναν συμβιβασμό, μέχρι τη στιγμή που τελικά το έκανε, στις 28 Οκτωβρίου.

4.5.3. Η Εφαρμογή των Επιχειρησιακών Αρχών της Διαχείρισης Κρίσεων από τον Kennedy

Όπως ήδη τονίστηκε στο πρώτο κεφάλαιο, είναι σημαντικό κατά τη διαχείριση κρίσεων να αποφεύγονται οι μεγάλοι στόχοι διότι ωθούν σε ακαμψία, καθώς και να περιορίζονται τα μέσα που εμπλέκονται στο επίπεδο που απαιτούνται. Επίσης, οι επτά επιχειρησιακές αρχές που προτείνει ο Alexander George μπορούν να βοηθήσουν στην επιτυχή αντιμετώπιση μιας κρίσης. Οι διαμορφωτές πολιτικής βρίσκουν σε αυτές ένα σημαντικό εργαλείο, που συνδυάζει τα στρατιωτικά και διπλωματικά μέσα με στόχο την κάλλιστη χάραξη στρατηγικής. Παρόλο που στην αρχή της κρίσης έλειπε μια “εκπληκτική” θεωρία διαχείρισης κρίσεων, ο Kennedy και οι σύμβουλοί του εκτιμούσαν με το ένστικτο και την κοινή λογική τα σχετικά επιχειρησιακά δεδομένα, και συχνά οδηγούνταν από αυτά στις επιλογές τους.

Όσον αφορά την πρώτη επιχειρησιακή απαίτηση, για πολιτικό έλεγχο της εφαρμογής της πολιτικής, ο Kennedy διατήρησε τον έμμεσο έλεγχο στις στρατιωτικές αναπτύξεις, δράσεις χαμηλού επιπέδου, συναγερμούς, καθώς και στην επιλογή και χρονική στιγμή των μέτρων για την εφαρμογή του αποκλεισμού. Ο Sorensen στο βιβλίο του τονίζει «πως ο Kennedy διηύθυνε προσωπικά την επιχείρηση και ήταν αποφασισμένος να μην επιτρέψει περπτά επεισόδια από απείθαρχους παλικαράδες που

---

³⁸¹ Στο ίδιο, σελ. 234.

θα μπορούσαν να κλιμακώσουν μια τόσο επικίνδυνη και λεπτή επιχείρηση μέχρι το σημείο της απώλειας του ελέγχου της».³⁸² Σημαντικό ρόλο στην επίτευξη της πρώτης απαίτησης έπαιξε ο Υπουργός Άμυνας McNamara, με την έγκριση συγκεκριμένων κανόνων συνεργασίας με τους στρατιωτικούς αρχηγούς. Αντίθετα με ό,τι μπορεί να φημολογείτο, ο Πρόεδρος και οι σύμβουλοί του δούλευαν μέσω μιας καλά καθορισμένης αλυσίδας διοίκησης και δεν επικοινωνούσαν άμεσα με τους κυβερνήτες στα πλοία, στην επιχείρηση του αποκλεισμού. Μέσω αυτής της αλυσίδας, ο Υπουργός Άμυνας καθόριζε ποια πλοία θα σταματούσαν.³⁸³

Σχετικά με τη δεύτερη αρχή, ο Kennedy θεωρούσε σκόπιμη τη μείωση του ρυθμού στρατιωτικών κινήσεων. Επιπλέον, πίστευε πως ήταν απαραίτητο να ελαττώσει κάπως τον ρυθμό της εφαρμογής του αποκλεισμού. Αυτές οι παύσεις στις επιχειρήσεις του αποκλεισμού γίνονταν με σκοπό να δοθεί ο απαραίτητος χρόνος στον Khrushchev για να διεξάγει διπλωματικές επικοινωνίες.

Η τρίτη επιχειρησιακή αρχή τονίζει την ανάγκη συντονισμού των στρατιωτικών και διπλωματικών ενεργειών. Πολλές αναφορές της κρίσης αποδεικνύουν πως υπήρχαν πολλές προσπάθειες για ανάπτυξη και εφαρμογή μιας ολοκληρωμένης διπλωματικής και στρατιωτικής στρατηγικής για έναν αποδεκτό τερματισμό της κρίσης που θα απέτρεπε τον πόλεμο. Επίσης, σύμφωνα με την τέταρτη απαίτηση, οι κινήσεις των αμερικανικών στρατιωτικών δυνάμεων ήταν συνεπείς με τον τρόπο που ο Πρόεδρος προσπάθησε να διαχειριστεί την κρίση και εξυπηρετούσαν τους διπλωματικούς αντικειμενικούς σκοπούς.³⁸⁴

Οι έντονες προετοιμασίες των Αμερικανικών Ενόπλων Δυνάμεων για πιθανή εισβολή στην Κούβα, ή για αεροπορικά χτυπήματα στις βάσεις των πυραύλων, ήταν μεν εμφανείς αλλά σε γενικές γραμμές ο «θόρυβος» αποφεύχθηκε και ελαχιστοποιήθηκε. Οι προετοιμασίες αυτές μπορεί να ήταν εμφανείς αλλά η Ουάσιγκτον ξεκαθάρισε πως ο άμεσος σκοπός τους ήταν να θέσουν μια αξιόπιστη απειλή για να υποστηρίξουν τη στρατηγική του Προέδρου για ειρηνική απόσυρση των πυραύλων μέσω εξαναγκαστικής διπλωματίας και όχι μέσω στρατιωτικών δράσεων. Με αυτόν τον τρόπο εξυπηρετήθηκε η πέμπτη επιχειρησιακή αρχή, η αποφυγή δηλαδή κινήσεων που δίνουν στον αντίπαλο την εικόνα ότι επίκειται προληπτική επίθεση. Ωστόσο, μέχρι το τέλος της εβδομάδας οι προετοιμασίες για εισβολή έφτασαν στο στάδιο στο οποίο οι Υπηρεσίες Πληροφοριών

---

³⁸² Sorensen, Theodore, Kennedy, New York: Harper & Row, 1965, σελ. 710.

³⁸³ George, Alexander, ό.π. σελ. 240.

³⁸⁴ Στο ίδιο.

των ΗΠΑ και της Σοβιετικής Ένωσης πίστευαν πως μια εισβολή στην Κούβα ήταν πιθανή.³⁸⁵

Η διαχείριση της κρίσης από τον Αμερικανό Πρόεδρο, ήταν συνεπής σύμφωνα και με την έκτη επιχειρησιακή απαίτηση. Η επιλογή των διπλωματικών ενεργειών και η αυτοσυγκράτηση σε σχέση με τις στρατιωτικές δράσεις, απεδείκνυαν την προτίμηση του Kennedy για μια ειρηνική επίλυση του προβλήματος. Επιπλέον, οι ενέργειες αυτές άφησαν ένα περιθώριο στον Khrushchev να διαφύγει από την κρίση, με μια λύση που δεν υπονόμει τα θεμελιώδη συμφέροντά του. Έτσι κατάφερε να ικανοποιήσει και την έβδομη επιχειρησιακή απαίτηση, παρόλη τη γενική απροθυμία του για συμβιβασμούς.

4.6. Η Διαχείριση της Κρίσης από τη Σοβιετική Ένωση

Ακόμη και σήμερα, το κεντρικό ζήτημα της κρίσης της Καραϊβικής, όσον αφορά τους Σοβιετικούς, παραμένει ο λόγος που ο Khrushchev αποφάσισε την αποστολή και εγκατάσταση βαλλιστικών πυραύλων στην Κούβα. Σκοπός της συγκεκριμένης κίνησης, ήταν η επίτευξη τετελεσμένων σε βάρος των ΗΠΑ μέσω γρήγορων και αποφασιστικών κινήσεων, χωρίς την πρόκληση ανεπιθύμητης κλιμάκωσης. Σύμφωνα με τη στρατηγική των τετελεσμένων, το προκαλών κράτος είναι πεπεισμένο ότι ο αντίπαλός του δεν δεσμεύεται να υπερασπιστεί το status quo, ή ότι αδυνατεί για διάφορους λόγους να το πράξει και ενδέχεται να αποφασίσει ότι με μια γρήγορη και αποφασιστική ενέργεια όχι μόνο μπορεί να το αλλάξει, αλλά και να αποφύγει την πιθανότητα ανεπιθύμητης κλιμάκωσης.

Ο Σοβιετικός ηγέτης στα απομνημονεύματά του, παραδέχεται πως ο στόχος των πυραύλων δεν περιοριζόταν στην αποτροπή μιας επίθεσης εναντίον της Κούβας, αλλά εστίαζονταν σε μια σημαντική βελτίωση της στρατηγικής πυρηνικής ισορροπίας. Επίσης, διάφορες πληροφορίες από Σοβιετικές πηγές και αρχεία αναφέρουν ότι τα κίνητρα του Khrushchev περιλαμβάνουν μια περίπλοκη συναισθηματική διάσταση που κυμαίνονταν από: α) απόγνωση από τη σοβιετική στρατηγική κατωτερότητα έναντι των ΗΠΑ και της κατάρρευσης της πολιτικής του Βερολίνου, β) αποστροφή για τους αμερικανικούς πυρηνικούς πυραύλους Jupiter στην Τουρκία και γ) ενδιαφέρον για τα αυξανόμενα προβλήματα της εξωτερικής πολιτικής.³⁸⁶

---

³⁸⁵ Στο ίδιο.

³⁸⁶ Στο ίδιο, σελ. 224.

Η εξήγηση πως ο Khrushchev επεδίωξε μπροστά στην πιθανότητα μιας απειλής στην Κούβα, την ευκαιρία να εξασφαλίσει μια γρήγορη επαναφορά της στρατηγικής πυρηνικής ισορροπίας, την οποία δεν μπορούσε να εξασφαλίσει για χρόνια η αργή ανάπτυξη του σοβιετικού προγράμματος ICBM, παραμένει ακόμη πειστική. Εντούτοις, πολλοί από αυτούς που συμμετείχαν σε συζητήσεις στη σοβιετική πλευρά εκείνη την περίοδο, υποστηρίζουν πως ο πρώτος παράγοντας που συνέβαλε στην απόφασή του ήταν ο φόβος για εισβολή των ΗΠΑ στην Κούβα. Δεν υπάρχει όμως ένα συνολικό πειστικό επιχείρημα για αυτό.³⁸⁷

Επιπλέον, η μελέτη σχετικά με τον υπολογισμό του ρίσκου της τοποθέτησης των πυραύλων από τον Khrushchev, γίνεται ακόμη πιο περίπλοκο από τις πολλές ερμηνείες για την προσωπικότητά του και το στυλ για τη λήψη αποφάσεων. Υφίσταται μια γενική συμφωνία μεταξύ Σοβιετικών αξιωματούχων και Αμερικανών αναλυτών, πως η διαδικασία χάραξης πολιτικής που ακολούθησε ο Khrushchev στη συγκεκριμένη κρίση είχε σημαντικά ελαττώματα, καθώς επίσης πως κυρίαρχο στοιχείο αποτέλεσαν οι ευσεβείς του πόθοι. Ωστόσο, αν και η προσπάθειά του να τοποθετήσει πυραύλους με ένα συγκεκαλυμένο “τετελεσμένο” δεν ήταν στην ουσία ένα καλά υπολογισμένο ρίσκο, η ειρωνεία είναι πως παραλίγο να καταστεί αποτελεσματική.³⁸⁸

Το γεγονός ότι ο Khrushchev έκανε λάθος υπολογισμούς είναι προφανές.³⁸⁹ Αυτό που δεν είναι ξεκάθαρο είναι σε τι ακριβώς στοιχεία βασίστηκε, ώστε να είναι τόσο αισιόδοξος πως η ανάπτυξη των βαλλιστικών πυραύλων θα έχει ολοκληρωθεί πριν γίνει αντιληπτή από τους Αμερικανούς. Επιπλέον, ακόμη ένας λάθος υπολογισμός του Khrushchev ήταν το πολύ αισιόδοξο και γεμάτο αυτοπεποίθηση συμπέρασμά του πως μόλις ο Kennedy λάμβανε γνώση για τους πυραύλους, θα δεχόταν το τετελεσμένο χωρίς να δημιουργήσει μια επικίνδυνη κρίση, υπό την απειλή πολέμου.³⁹⁰

Συνολικά, βάσει των διαθέσιμων στοιχείων, ο Khrushchev και ορισμένοι από τους βασικούς του συμβούλους, είχαν πειστεί ότι υπήρχε μια εξαιρετικά μεγάλη πιθανότητα να πετύχουν το τετελεσμένο (*fait accompli*) μέσω μυστικότητας και παραπλάνησης. Είναι αξιοπρόσεχτο το πόσο λίγο προσοχή έδωσαν στο ενδεχόμενο να μην προλάβουν να ολοκληρώσουν την τοποθέτηση των πυραύλων. Είναι πιθανόν να υπέθεσαν πως στην απίθανη περίπτωση που οι ΗΠΑ θα ανακάλυπταν το σχέδιό τους, τότε η αρχική τους απάντηση θα ήταν σε διπλωματικό επίπεδο και δεν θα προσλάμβανε στρατιωτικό

---

³⁸⁷ Brenner, Philip, “Cuba and the Missile Crisis”, *Journal of Latin American Studies*, Vol. 22, No. 1, Feb. 1990, σελ. 120-1.

³⁸⁸ George, Alexander, ό.π. σελ. 224.

³⁸⁹ Scott, William, “The Face of Moscow in the Missile Crisis”, *Studies in Intelligence*, 37/5, Sept. 1966, σελ. 107.

³⁹⁰ George, Alexander, ό.π. σελ. 224.

χαρακτήρα. Το ρίσκο του να ξεσπάσει πόλεμος, αν παρουσιαζόταν καθόλου, θα εμφανιζόταν σε ένα πολύ μεταγενέστερο στάδιο και αυτό θα επέτρεπε στη Μόσχα να εφαρμόσει μέτρα ελέγχου της κρίσης.

4.6.1. Η Διαπραγματευτική Στρατηγική του Khrushchev

Ο Khrushchev, για την στάση του κατά τη διάρκεια της κρίσης έλαβε σοβαρή κριτική. Πολλοί χαρακτήρισαν την προσπάθειά του να τοποθετήσει μυστικά βαλλιστικούς πυραύλους στην Κούβα ως μεγάλη τακτική “γκάφα”. Ο Σοβιετικός ηγέτης είχε υποτιμήσει σοβαρά τη στάση του Kennedy να εμποδίσει την εξάπλωση του κομμουνισμού στο Δυτικό ημισφαίριο, ενώ όταν οι ΗΠΑ απαίτησαν την απομάκρυνση των πυραύλων, υποχώρησε από την αντιπαράθεση που είχε ξεκινήσει. Δεδομένου ότι κανείς δεν γνώριζε την ανεπίσημη συμφωνία για απόσυρση των Αμερικανικών πυραύλων από την Τουρκία, «η υποχώρηση αυτή εμφανίστηκε πολύ μεγαλύτερη από την Αμερικανική υπόσχεση μη εισβολής», σύμφωνα με τον ιστορικό Jeremi Suri. «Αντί για ενίσχυση του διεθνούς κύρους της Σοβιετικής Ένωσης, ο Khrushchev απαξίωσε της δέσμευση της χώρας του για τους συμμάχους της».³⁹¹

Προς τα τέλη Σεπτεμβρίου του 1962, ένας βοηθός του Khrushchev ανέφερε ότι διαβάζοντας ο Σοβιετικός ηγέτης τις αναφορές προόδου της εγκατάστασης πυραύλων στην Κούβα, τον κοίταξε ήσυχα και του είπε: «Σε λίγο θα γίνει κόλαση». Απαντώντας επίσης στις ανησυχίες του βοηθού του, του τόνισε ότι «Τώρα είναι πολύ αργά για να αλλάξουμε οτιδήποτε».³⁹² Σίγουρα ο Khrushchev δεν περίμενε την ανακάλυψη των πυραύλων από την Ουάσιγκτον πριν αυτοί καταστούν επιχειρησιακοί, γι’ αυτό και όπως είπε περιπαικτικά ο Σοβιετικός αναπληρωτής Υπουργός Εξωτερικών σε ένα συνάδελφό του, «ο Khrushchev τα έκανε πάνω του».³⁹³

Η άποψη ότι η Μόσχα πιάστηκε “με κατεβασμένα τα παντελόνια” ευσταθεί πλήρως. Ειδικά όταν έμαθαν ότι ο Kennedy θα απευθυνθεί στο Αμερικανικό έθνος, ο Khrushchev πίστεψε ότι θα ακολουθήσει μια επίθεση εναντίον της Κούβας. Αρχικά σκέφτηκε να παραδώσει τον έλεγχο των πυρηνικών στους Κουβανούς, στη συνέχεια όμως διαβεβαίωσε τους συντρόφους του, οι οποίοι ανησύχησαν με τη σκέψη του, ότι δεν θα επέτρεπε στον Castro να χρησιμοποιήσει τους MRBM εναντίον των Ηνωμένων Πολιτειών.³⁹⁴ Ο αιφνιδιασμός αυτός σήμαινε ότι έπρεπε να εφαρμόσει μια διαπραγματευτική στρατηγική κάτω από δυσμενείς συνθήκες.

³⁹¹ Hillstrom, Laurie Collier, ό.π. σελ. 74.

³⁹² Troyanovsky, Oleg, *The Caribbean Crisis: A View from the Kremlin*, International Affairs, Moscow, 1995, σελ. 66-7.

³⁹³ Παρατίθεται στο Allison, Graham & Zelikow, Philip, ό.π. σελ. 512.

³⁹⁴ Στο ίδιο.

Οι Αμερικανοί έκαναν την πρώτη κίνηση στη σκακιέρα, επιλέγοντας τον αποκλεισμό και όχι την επίθεση στην Κούβα. Οι αρχικές παράμετροι του παιχνιδιού μόλις είχαν τεθεί και οι Σοβιετικοί είχαν να αντιμετωπίσουν ορισμένα κρίσιμα ζητήματα. Αρχικά, έπρεπε να αποφασίσουν αν και πότε θα παραδεχόταν την ανάπτυξη των πυραύλων στην Κούβα και πως θα το δικαιολογούσαν. Επίσης, έπρεπε να θέσουν τις προτεραιότητες στους στόχους τους στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων, καθώς και ποια στρατηγική θα ακολουθούσαν. Ο Khrushchev έπρεπε να αποφασίσει εάν θα συνεχίσει την ανάπτυξη των πυραύλων, ή τι θα ζητούσε ως αντάλλαγμα για ενδεχόμενη απόσυρσή τους. Οι διαθέσιμες πληροφορίες που υπάρχουν δεν απαντούν ξεκάθαρα στα ανωτέρω ζητήματα, ούτε στο εάν υπήρχε εναλλακτικό σχέδιο σε περίπτωση έγκαιρης ανακάλυψης των πυραύλων από τους Αμερικανούς.

Οι Σοβιετικοί ανακουφισμένοι από τη μη εκδήλωση επίθεσης στην Κούβα, θεώρησαν τον αποκλεισμό ασθενέστερη απάντηση που τους έδινε περιθώρια πολιτικών επιλογών. Έτσι, την επόμενη μέρα εξέδωσαν μια σκληρή ανακοίνωση με απόρριψη των Αμερικανικών αξιώσεων. Ο Khrushchev αποφάσισε να σταματήσει τα περισσότερα από τα 30 πλοία που έπλεαν προς την Κούβα, ενώ κάποια πλοία με μη στρατιωτικό υλικό πήραν την άδεια να συνεχίσουν. Η εντολή αυτή δόθηκε σε λιγότερο από 24 ώρες από την ανακοίνωση του αποκλεισμού και είχε ως σκοπό να δοκιμάσει την αποφασιστικότητα του Kennedy και ει δυνατόν να αποδυναμώσει την απόφασή του.³⁹⁵

Ο Σοβιετικός ηγέτης βασίστηκε περισσότερο σε καταναγκαστικές απειλές και στην πειθώ παρά σε δράσεις για να αυξήσει την διαπραγματευτική του επιρροή. Όμοια με τον Αμερικανό Πρόεδρο, επέλεξε στην αρχική φάση της κρίσης να μην υποκύψει σε υποχωρήσεις και συμβιβασμούς. Αν αυτοί ήταν απαραίτητοι για τον τερματισμό της κρίσης, τότε θα έπρεπε να προκύψουν αργότερα. Εξαρχής θεωρούσε αναγκαίο να επιδείξει αποφασιστικότητα, αλλά με τρόπο που να μην ρισκάρει κλιμάκωση σε στρατιωτική σύγκρουση. Όσον αφορά το νομικό πλαίσιο του αποκλεισμού, το αποκαλούσε «πράξη παραβίασης του διεθνούς δικαίου», ενώ σε προσωπικό του γράμμα προς τον Kennedy το πρωί της Τρίτης 23 Οκτωβρίου, του τόνισε ότι τον θεωρεί ως επιθετική πράξη.

Ο Khrushchev τελείωνε το γράμμα του με μια δυσοίωνη απειλή: «Οι οδηγίες μας προς τα σοβιετικά πλοία είναι να τηρούν αυστηρά τους κοινά αποδεκτούς κανόνες της ναυσιπλοΐας στα διεθνή ύδατα και να μην υποχωρούν ούτε βήμα. Αν η Αμερικανική πλευρά παραβιάσει αυτούς τους κανόνες, τότε θα πρέπει να αναλάβει και την ευθύνη. Φυσικά δεν θα μείνουμε απλοί παρατηρητές μπροστά στις πειρατικές πράξεις των

---

³⁹⁵ George, Alexander, ό.π. σελ. 236.

Αμερικανικών πλοίων στα ανοιχτά. Θα αναγκαστούμε να λάβουμε τα μέτρα που θεωρούμε απαραίτητα και κατάλληλα για να προστατέψουμε τα δικαιώματά μας. Έχουμε όλα τα απαιτούμενα μέσα για αυτό». Την ίδια ημέρα, ο Khrushchev συναντήθηκε στη Μόσχα με τον William E. Κνοκ, πρόεδρο της Αμερικανικής εταιρείας Westinghouse με έδρα τη Νέα Υόρκη και διακεκριμένο Αμερικανό πολίτη. Στη συνάντηση αυτή του εξομολογήθηκε ότι είχε τοποθετήσει βαλλιστικούς πυραύλους στην Κούβα, αλλά εξυπηρετούσαν αμυντικούς σκοπούς. Του ανέλυσε ότι επιθυμούσε να αποφύγει τον πόλεμο και να συναντήσει τον Kennedy, αλλά εάν οι Ηνωμένες Πολιτείες επέμεναν σε πόλεμο ορκίστηκε ότι «θα συναντηθούμε όλοι στην κόλαση».³⁹⁶

Ωστόσο, το στοιχείο του εξαναγκασμού στην διαπραγματευτική στρατηγική του Khrushchev, κρυβόταν στις ρητορικές απειλές. Η απειλή να προκαλέσει και να αντισταθεί στον αποκλεισμό, ακόμη και με βία αν χρειαζόταν, δεν εφαρμόστηκε ποτέ στην πράξη. Επίσης, άλλα μέσα εξαναγκασμού και πίεσης που χρησιμοποιήθηκαν ήταν περιορισμένα. Οι σοβιετικές δυνάμεις είχαν αυξήσει την ετοιμότητά τους για παγκόσμια σύρραξη, αλλά δεν υπάρχουν στοιχεία που να εμπλέκουν το Βερολίνο και την Τουρκία σ' αυτό το "παιχνίδι". Σημαντικό μειονέκτημα στη χάραξη στρατηγικής της Σοβιετικής Ένωσης αποτέλεσε η διεθνής νομιμοποίηση της τοποθέτησης των πυραύλων. Το γεγονός ότι η εγκατάστασή τους έγινε μυστικά, δεν τους άφηνε πολλά περιθώρια στο να βρουν μια πειστική και αξιόπιστη δικαιολογία. Ίσως αυτός είναι ο λόγος που δεν τοποθετήθηκαν δημόσια για το θέμα μετά την εμφάνιση των στοιχείων από τους Αμερικανούς.

Το πιο αξιόλογο χαρτί που είχε στα χέρια του ο Khrushchev, ήταν να καταστήσει τους ήδη τοποθετημένους πυραύλους σε επιχειρησιακούς, με την ελπίδα να μειωθεί κάπως η πίεση των ΗΠΑ και να τερματιστεί η κρίση χωρίς να χρειαστεί να αποσυρθούν. Βεβαίως, αν οι πύραυλοι παρέμεναν στην Κούβα, αυτό θα σήμαινε μια σημαντική επιτυχία για τον Khrushchev και μια σημαντική ήττα για τον Kennedy. Σε τελική ανάλυση όμως, το να μείνουν οι πύραυλοι στην Κούβα δεν άξιζε το ρίσκο να προκληθεί μια Αμερικανική στρατιωτική δράση. Ο κύριος στόχος ήταν η αποδυνάμωση αυτής της απειλής μέσω της διπλωματικής οδού, ώστε να συρθεί ο Αμερικανός Πρόεδρος είτε σε διαπραγματεύσεις, είτε σε μία συνάντηση κορυφής. Η διαπραγματευτική τακτική όμως του Khrushchev αποδείχτηκε λανθασμένη. Η συνεχής αλλαγή των όρων μιας προσφοράς πριν περάσουν καλά – καλά 24 ώρες, ήταν φυσικό να δημιουργήσουν

---

³⁹⁶ Fursenko, Aleksandr & Naftali, Timothy, ό.π. σελ. 255-6.

σύγχυση και να γεννήσουν αμφιβολίες για τη σοβαρότητά του, ή θα ερμηνεύονταν ως προσπάθεια να κερδίσει χρόνο.³⁹⁷

4.7. Απολογισμός της Κρίσης

Η έκβαση της κρίσης των πυραύλων της Κούβας έχει παραδοσιακά θεωρηθεί ως ένας θρίαμβος της Αμερικανικής καταναγκαστικής διπλωματίας. Ο Kennedy εκμεταλλεύτηκε την πυρηνική και συμβατική υπεροχή της χώρας του στην Καραϊβική, για να επιβάλει έναν περιορισμένο αποκλεισμό της Κούβας. Ο Khrushchev, υπό την απειλή μιας Αμερικανικής εισβολής στην Κούβα, απρόθυμα συμφώνησε να αποσύρει τους πυραύλους με την υπόσχεση των Ηνωμένων Πολιτειών να μην εισβάλουν. Σύμφωνα με τους Lebow και Stein, η εξήγηση της υποχώρησης του Σοβιετικού ηγέτη αποτυπώνει μόνο ένα μικρό μέρος από τον περίπλοκο συλλογισμό και των δύο ηγετών.³⁹⁸

Παρομοιάζουν την κρίση με ένα κρεμμύδι του οποίου τα στρώματα πρέπει να ξεφλουδιστούν ένα προς ένα. Το πρώτο στρώμα ήταν οι απειλές βίας και οι επιπτώσεις τους στους δύο ηγέτες. Υποστηρίζουν ότι η πράξη του αποκλεισμού και η έμμεση απειλή στρατιωτικής δράσης από τις ΗΠΑ, είχε σημαντικές συνέπειες. Η δημιουργία ισχυρού αμοιβαίου φόβου για πόλεμο, προκάλεσε σημαντικές παραχωρήσεις και από τις δύο πλευρές. Το τελικό αποτέλεσμα ήταν ένας συμβιβασμός. Για το ευρύ κοινό, που δεν ήξερε τίποτα για τις μυστικές παραχώρησης του Kennedy, η κρίση ήταν ένας Αμερικανικός θρίαμβος.

Το δεύτερο στρώμα του “κρεμμυδιού” ήταν η εσωτερική πολιτική. Οι δύο ηγέτες ανησυχούσαν βαθύτατα ότι οι όποιες παραχωρήσεις θα επηρέαζαν αρνητικά την πολιτική τους εξουσία. Έτσι, καθώς η κρίση κλιμακωνόταν, προσπάθησαν να βρουν τρόπους να μονώσουν τον εαυτό τους από το εσωτερικό κόστος της παραχώρησης. Το τρίτο και βαθύτερο στρώμα ήταν η αμοιβαία μάθηση και σιγουριά. Κάθε ηγέτης είδε τη συμπεριφορά του άλλου ως εξαιρετικά απειλητική, διότι φάνηκε να κατευθύνεται επιθετικά προς τα άκρα. Επιπλέον, ήταν τόσο απρόθυμοι να προβούν σε παραχωρήσεις υπό τον φόβο ότι αυτό θα αντιλαμβάνονταν από τον αντίπαλο ως ένδειξη αδυναμίας και θα τον ενθάρρυνε να προβεί σε περαιτέρω προκλήσεις.

---

³⁹⁷ Allison, Graham & Zelikow, Philip, ό.π. σελ. 520.

³⁹⁸ Lebow, Richard Ned & Stein, Janice Gross, ό.π. σελ. 110.

Για το Πεντάγωνο και πολλούς Ακαδημαϊκούς, η κρίση της Κούβας επιβεβαιώνει την πολιτική αξία της στρατιωτικής ισχύος. Η στρατιωτική ισορροπία είναι ένας καθοριστικός παράγοντας για την έκβαση της κρίσης και πρέπει να λαμβάνεται σοβαρά υπόψη κατά τη διαχείρισή της. Η στρατιωτική ανωτερότητα σε κάθε δυνατό επίπεδο της σύγκρουσης, προσφέρει αποφασιστικό διαπραγματευτικό πλεονέκτημα. Αυτή η προσέγγιση για τη διαχείριση της κρίσης προϋποθέτει ότι η αποτελεσματική επίδειξη της αποφασιστικότητας είναι σε μεγάλο βαθμό συνάρτηση της στρατιωτικής ικανότητας και ότι οι ηγέτες και στις δύο πλευρές πρέπει να αναγνωρίζουν και να ανταποκρίνονται κατάλληλα σε αυτή τη στοιχειώδη στρατηγική αλήθεια.³⁹⁹

Επίσης, η κρίση αποτελεί ένα καλό παράδειγμα του τρόπου με τον οποίο ο Kennedy και ο Khrushchev σχεδόν αναμίχθηκαν σε έναν πυρηνικό πόλεμο μέσα από τις προσεγγίσεις της διαχείρισης κρίσεων των συμβουλευτικών συστημάτων τους, αλλά στη συνέχεια κατάφεραν να πάρουν την κατάσταση στα χέρια τους, χρησιμοποιώντας την προσωπική διπλωματία και βασιζόμενοι σε ντεμοντέ πολιτικά παζάρια. Υπό αυτό το πλαίσιο, μπορούμε να πούμε ότι η στρατηγική αξιοποίηση από τον Πρόεδρο Kennedy των πηγών πληροφόρησης των ΗΠΑ, του έδωσε τη δυνατότητα να χρησιμοποιήσει με επιτυχία τη διπλωματία και τα πολιτικά παζάρια για να επιλύσει ειρηνικά την πυρηνική κρίση.⁴⁰⁰

Το ρίσκο της κλιμάκωσης αποτέλεσε καθοριστικό παράγοντα σε όλες τις διαπραγματεύσεις της κρίσης και υπήρξε ένας αμφιλεγόμενος παράγοντας που απαιτεί μια πιο προσεκτική ματιά. Χωρίς να δεσμεύεται σε έναν ανελέητο ανταγωνισμό για λήψη ρίσκων, η κάθε πλευρά προσπάθησε έως ένα βαθμό να παίξει με το φόβο κλιμάκωσης της αντίπαλης πλευράς, αλλά την ίδια στιγμή και οι δυο έδρασαν προσεχτικά ώστε να αποφύγουν την κλιμάκωση, ενώ σε γενικές γραμμές έμειναν πιστές στις αρχές της διαχείρισης κρίσεων.⁴⁰¹

Η μεγάλη έκταση της κρίσης της Κούβας, οφείλεται κυρίως στο ότι οι δύο ηγέτες υποτίμησαν τα κίνητρα και τις προθέσεις του άλλου. Ωστόσο κατά τη διάρκειά της, ο ένας έμαθε για τα συμφέροντα του αντιπάλου του και τροποποίησε τις εκτιμήσεις του. Η κρίση επιλύθηκε μέσω ενός «συνδυασμού σκληρότητας και αυτοσυγκράτησης, της θέλησης, των νεύρων και της σοφίας, τόσο λαμπρά ελεγχόμενα, τόσο απaráμιλλα βαθμονομημένα. Επίσης, πρέπει να συνειδητοποιήσουμε ότι η τύχη ίσως να ήταν το ίδιο

---

³⁹⁹ Στο ίδιο, σελ. 291.

⁴⁰⁰ Domingo, Francis Rico C., ό. π. σελ. 46.

⁴⁰¹ George, Alexander, ό.π. σελ. 223.

σημαντική επειδή τόσα πολλά ήταν εκτός ελέγχου και τόσα πολλά περιστατικά μπορεί να έκαναν τη σύγκρουση αναπόφευκτη».⁴⁰²

---

⁴⁰² Brenner, Philip, *Cuba and the Missiles Crisis*, Journal of Latin American Studies, Vol. 22, No. 1, Feb. 1990, σελ. 140.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

«Εάν κατανοείς τον εαυτό σου καθώς και τον αντίπαλο, δεν θα κινδυνεύσεις να ηττηθείς σε καμία μάχη. Εάν αγνοείς τον αντίπαλο αλλά κατανοείς τον εαυτό σου, οι πιθανότητες νίκης και ήττας είναι μοιρασμένες. Εάν αγνοείς τόσο τον αντίπαλο όσο και τον εαυτό σου, θα ηττηθείς σε κάθε μάχη».⁴⁰³

Sun Tzu

Η κρίση των πυραύλων της Κούβας ήταν το άμεσο αποτέλεσμα της πόλωσης του κόσμου και της σύγκρουσης των δύο υπερδυνάμεων σε κάθε γωνιά του πλανήτη. Εξετάζοντας προσεχτικά την κρίση, μπορούν να αντληθούν διδάγματα για το ρόλο της πληροφόρησης, για την πρόληψη, διαχείριση και επίλυση των διεθνών κρίσεων, τα οποία έχουν εφαρμογή ακόμη και σήμερα. Χαρακτηριστικά, τη δεκαετία του 1980 ο Mikhail Gorbachev, στο πλαίσιο της Αμερικανικής δέσμευσης για τον Πόλεμο των Αστρων, ζήτησε το αρχείο της κρίσης της Καραϊβικής γιατί ήλπιζε ότι τα συμπεράσματά της θα τον βοηθούσαν να ανταπεξέλθει στον ανταγωνισμό με τον Ronald Reagan. Επίσης, το 1990 ο Πρόεδρος George Bush σύγκρινε την ανεπιτυχή του προσπάθεια να εξαναγκάσει τον Saddam Hussein να αποσύρει τον Ιρακινό στρατό από το Κουβέιτ, με την επιτυχία του Kennedy να αποσύρει τους Σοβιετικούς πυραύλους από την Κούβα.⁴⁰⁴

Τα μαθήματα της ιστορίας φωτίζουν πολλές σκιές. Μπορούν να συμβάλλουν στον καθορισμό των προβλημάτων που οι διαμορφωτές πολιτικής θεωρούν ως κρίσιμα, αλλά και στον προσδιορισμό των κατάλληλων στρατηγικών για την αντιμετώπισή τους. Αν οι ηγέτες δεν “διδαχθούν” σωστά το μάθημά τους, αν το μάθουν επιφανειακά, ή δεν το εφαρμόσουν σωστά, τότε δεν θα είναι καλοί οδηγοί για την πολιτική ζωή της χώρας τους.⁴⁰⁵ Υπό αυτή την έννοια, η Αμερικανική ηγεσία φαίνεται να έμαθε καλά το μάθημά της από την κρίση της Κούβας. Έκτοτε, επηρεάστηκε σημαντικά ο Αμερικανικός τρόπος σκέψης περί εθνικής ασφάλειας, ενώ σύμφωνα με ορισμένους μελετητές “γεννήθηκε” το

---

⁴⁰³ Πλατιάς, Αθανάσιος και Κολιόπουλος, Κωνσταντίνος, *Η Τέχνη του Πολέμου του Σουν Τσου*, Εκδόσεις Δίαυλος, Αθήνα, 2015. σελ. 35.

⁴⁰⁴ Lebow, Richard Ned & Stein, Janice Gross, *We All Lost the Cold War*, Princeton: Princeton University Press, 1994, σελ. 5.

⁴⁰⁵ Στο ίδιο, σελ. 15-6.

πεδίο της πρόληψης και διαχείρισης κρίσεων, τα οποία εξακολουθούν να διαμορφώνουν τον Αμερικανικό τρόπο σκέψης και πολιτικής.

5.1. Συμπεράσματα για τη Συμβολή της Πληροφόρησης στη Διαχείριση Κρίσεων

Η ειρηνική επίλυση της κρίσης του Οκτώβρη, επιβεβαιώνει με τον καλύτερο τρόπο την άποψη ότι η πληροφόρηση αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους παράγοντες στη διαχείριση των κρίσεων. Οι προσδοκίες, όσον αφορά τον ρόλο της στη διαχείριση μιας κρίσης, όπως αυτές αναλύθηκαν στο δεύτερο κεφάλαιο, εν συντομία είναι: α) η αποφυγή στρατηγικού αιφνιδιασμού, β) η υποστήριξη της διαδικασίας λήψης αποφάσεων και γ) η παροχή πλεονεκτήματος στις διαπραγματεύσεις για διευθέτηση της κρίσης ή συνέχισης του πολέμου. Λαμβάνοντας υπόψη την απόδοση των Αμερικανικών Υπηρεσιών Πληροφοριών στην κρίση της Κούβας, εξάγεται το συμπέρασμα ότι οι προσδοκίες καλύφθηκαν σε μεγάλο βαθμό.

Όσον αφορά το πρώτο σκέλος, σαφέστατα αποφεύχθηκε ο στρατηγικός αιφνιδιασμός και το *fait accompli* που επιχειρήσε ο Khrushchev. Οι Σοβιετικοί πύραυλοι ανακαλύφθηκαν πριν καταστούν επιχειρησιακοί και πραγματική απειλή για το σύνολο σχεδόν του Αμερικανικού εδάφους. Κανείς δεν διαφωνεί ότι υπήρξε σημαντική καθυστέρηση στον εντοπισμό τους, αλλά από τη στιγμή που δεν προβλεπόταν Κουβανικό σενάριο αυτό αποτελεί μια οργανωσιακή επιτυχία των Υπηρεσιών Πληροφοριών. Τα αδιάψευστα στοιχεία που παρουσίασε η PHOTINT, μείωσαν την αβεβαιότητα που υπήρχε λόγω της συνεχιζόμενης ενίσχυσης της Κούβας με Σοβιετικό στρατιωτικό υλικό και προειδοποίησε έγκαιρα την Αμερικανική ηγεσία για τις πραγματικές και δυνητικές απειλές και κινδύνους.

Αναφορικά με τη δεύτερη διάσταση του ρόλου της πληροφόρησης, υποστηρίχθηκε ότι ο Kennedy και οι σύμβουλοί του έλαβαν κορυφαίας ποιότητας πληροφόρηση. Αυτό συνέβαλλε στην απόφαση για επιβολή αποκλεισμού, η οποία μαζί με τις διπλωματικές προσπάθειες, οδήγησε στην ειρηνική επίλυση της κρίσης. Επίσης, καθόλη τη διάρκεια της κρίσης υπήρξε συνεχής ροή έγκυρων και αξιόπιστων πληροφοριών, ειδικά με φωτογραφικό υλικό από τις πτήσεις των αεροσκαφών U-2 πάνω από την Κούβα. Σε συνδυασμό με την πληροφόρηση από το δορυφόρο Corona και τις ρεαλιστικές εικόνες που παρείχε κατά τη διάρκεια της κρίσης, μείωσαν σημαντικά το στοιχείο της στρατηγικής έκπληξης, καθώς και του φόβου μιας προληπτικής επίθεσης από τον αντίπαλο. Για τον λόγο αυτό υποστηρίζεται ότι το πώς οι ΗΠΑ χειρίστηκαν την

κρίση καθορίστηκε σε μεγάλο βαθμό από την απόδοση των Υπηρεσιών Πληροφοριών της.

Αν οι Υπηρεσίες Πληροφοριών δεν είχαν ανακαλύψει τους Σοβιετικούς πυραύλους πριν την πλήρη εγκατάσταση και παρουσίασή τους από τον Σοβιετικό ηγέτη, θα ήταν δύσκολη έως αδύνατη η διαπραγμάτευση για την απόσυρσή τους. Χάρη στις φωτογραφίες των αεροσκαφών U-2 οι ΗΠΑ έπεισαν τον Οργανισμό των Αμερικανικών Κρατών να υποστηρίξουν την αμερικανική καραντίνα της Κούβας και εξασφάλισαν την υποστήριξη των βασικών συμμάχων τους. Ο αποκλεισμός δεν θα ήταν υλοποιήσιμος χωρίς τα αδιάσειστα αποδεικτικά στοιχεία, ενώ και οι διεθνείς πιέσεις για αμοιβαίο συμβιβασμό θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε μεγαλύτερες παραχωρήσεις από τις ΗΠΑ και αλλού, ή να συναινέσουν στη Σοβιετική ανάπτυξη. Συνολικά, προκύπτει πως η επιτυχία της πληροφόρησης οφείλεται στην αποτελεσματική χρήση της από τους διαμορφωτές πολιτικής, με σκοπό να υπερασπιστούν επιτυχώς τα εθνικά συμφέροντα των ΗΠΑ.

Στην αντίπερα όχθη, οι Υπηρεσίες Πληροφοριών της Σοβιετικής Ένωσης και της Κούβας είχαν περιορισμένο ρόλο στη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Αυτό δεν οφείλονταν μόνο στις περιορισμένες δυνατότητές τους, αλλά και σε εσωτερικούς παράγοντες και δομικούς περιορισμούς. Η εσωτερική δομή ενός κράτους, ο τρόπος που αυτό έχει οργανωθεί ώστε να κατευθύνει διπλωματικές και στρατιωτικές πρωτοβουλίες, οι ενδοκυβερνητικές σχέσεις, αλλά και η προσωπικότητα των ηγετών, επηρεάζουν την συνεισφορά των Υπηρεσιών Πληροφοριών στην διαδικασία λήψης απόφασης κατά τη διάρκεια μιας κρίσης.

Οι διαμορφωτές πολιτικής ενδείκνυται να συμβουλευούνται την πληροφόρηση που τους παρέχεται, ώστε να επαληθεύουν τις υποθέσεις στις οποίες βασίζονται για να χαράξουν τη στρατηγική τους, ή να επιβεβαιώσουν την πιθανότητα ότι οι πρωτοβουλίες που λαμβάνουν θα παράγουν τα επιθυμητά αποτελέσματα. Η Σοβιετική ηγεσία, καθοδηγούμενη από την υπερβολική αυτοπεποίθηση του Khrushchev, απέκλεισε την πληροφόρηση από την ανωτέρω διαδικασία. Οι Υπηρεσίες Πληροφοριών της Σοβιετικής Ένωσης, όντας ανεπαρκείς να ανταποκριθούν στον ρόλο τους, εν τέλει δεν κατάφεραν να συμβάλουν στη χάραξη πολιτικής και να φανούν παραγωγικές κατά τη διάρκεια της κρίσης.

Η περίπτωση των Κουβανικών Υπηρεσιών Πληροφοριών είναι ιδιαίτερη. Παρά τις περιορισμένες δυνατότητές τους και την εξάρτησή τους από σοβιετικές πηγές, αρχικά αποτέλεσαν σημαντικό όργανο στον τομέα χάραξης της εξωτερικής πολιτικής και στον τομέα της εθνικής ασφάλειας της Κούβας. Ήταν όμως ανήμπορη να έρθει σε ρήξη με τα

στρατηγικά συμπεράσματα, τις πεπειθήσεις και το ένστικτο του Castro. Μολονότι οι εκτιμήσεις της για την επερχόμενη κρίση ήταν κατά ένα μεγάλο μέρος σωστές, τελικά δεν επηρέασε την πολιτική της χώρας. Με το πέρας της κρίσης ο ρόλος της παρέμεινε περιορισμένος λόγω των προσωπικών απόψεων, των στρατηγικών εκτιμήσεων και του ενστίκτου του Castro.

5.2. Συμπεράσματα για τη Διαχείριση Κρίσεων

Όταν εκδηλώνεται μια κρίση, παρουσιάζει γενικά κάποια χαρακτηριστικά που δεν είναι αναμενόμενα. Έτσι, ακόμη και τα καλύτερα σχέδια για την αντιμετώπιση μιας επείγουσας κατάστασης χρειάζονται άμεση επανεκτίμηση και προσαρμογή πριν την ανάληψη μιας ενέργειας. Επίσης, δεν είναι λίγες οι φορές που τα σχέδια αυτά πρέπει να παραμεριστούν και να σχεδιαστούν νέες στρατηγικές αντιμετώπισης των καταστάσεων. Επιπλέον, καθώς ο αντίπαλος μπορεί να αντιδράσει με απρόβλεπτους τρόπους, οι διαμορφωτές πολιτικής πρέπει να είναι έτοιμοι για το ενδεχόμενο γρήγορων αλλαγών στη στρατηγική κατά τη διάρκεια μιας κρίσης.

Η κρίση των πυραύλων της Κούβας ξεκίνησε σαν μια κρίση εξωτερικής πολιτικής για τις Ηνωμένες Πολιτείες στις 16 Οκτωβρίου 1962, την ημέρα που ο Kennedy έμαθε για την παρουσία Σοβιετικών βαλλιστικών πυραύλων μέσου και ενδιάμεσου βεληνεκούς στην Κούβα. Η στρατηγική της διαχωριστικής γραμμής που είχε εφαρμόσει κατέρρευσε. Ο Αμερικανός Πρόεδρος εξέλαβε την ανάπτυξη των πυραύλων ως σοβαρότατη απειλή για τα ζωτικά συμφέροντα των ΗΠΑ. Η απάντησή του οδήγησε σε μια δραματική όξυνση των ρηξιγενών αλληλεπιδράσεων μεταξύ των τότε υπερδυνάμεων, θέτοντας έτσι σε κίνηση τη διεθνή κρίση των πυραύλων της Καραϊβικής.

Η διαχείριση κρίσεων, όπως τονίστηκε επανειλημμένως, έχει δύο στόχους: α) τη διατήρηση ελέγχου των γεγονότων για αποφυγή του πολέμου και β) την υπεράσπιση των εθνικών συμφερόντων. Αξιολογώντας την κρίση της Κούβας, διαπιστώθηκε ότι οι στρατιωτικές και διπλωματικές κινήσεις των ηγεσιών των δύο υπερδυνάμεων, συμβάδιζαν σε μεγάλο βαθμό με τις αρχές διαχείρισης κρίσεων. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την αποφυγή της κλιμάκωσης της κρίσης, με πιθανότατα καταστροφικές συνέπειες για την ανθρωπότητα. Επιπλέον, η Αμερικανική κυβέρνηση, είχε και το πλεονέκτημα της έγκαιρης και αξιόπιστης πληροφόρησης, σε αντίθεση με τη Σοβιετική πλευρά, που έπαιξε σημαντικό ρόλο στη λήψη των αποφάσεων. Εν τέλει και οι δύο πλευρές κατάφεραν να ικανοποιήσουν τους αντικειμενικούς σκοπούς που είχαν θέσει. Υπερασπίστηκαν με επιτυχία τα εθνικά τους συμφέροντα, αφού οι βαλλιστικοί πύραυλοι

αποσύρθηκαν από την Κούβα, ενώ ταυτόχρονα οι ΗΠΑ υποσχέθηκαν να μην επιτεθούν στο νησί. Παρόλο ο Kennedy κέρδισε τις εντυπώσεις στη διεθνή σκηνή, ο Khrushchev, έστω και μυστικά, κατάφερε να εξασφαλίσει την απόσυρση των πυραύλων Jupiter από την Τουρκία.

Στη σημερινή εποχή, η πρόληψη και η διαχείριση των κρίσεων είναι σαφώς πιο εύκολη υπόθεση, καθώς η συνδρομή της τεχνολογίας και ειδικά της πληροφόρησης, είναι σημαντική στη δημιουργία και ανάπτυξη συστημάτων προστασίας των ανθρώπων από τους κινδύνους που τους απειλούν. Η πρόκληση για τους διαμορφωτές πολιτικής έγκειται στην επιλογή της κατάλληλης στρατηγικής που θα συμβιβάζει τα διπλωματικά και στρατιωτικά μέσα με τέτοιο τρόπο που θα ανταποκρίνεται στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της τρέχουσας κρίσης. Οι δεκατρείς μέρες του Οκτώβρη ενισχύουν τη θεωρία η οποία εξισώνει τη διαχείριση κρίσεων με την ειρηνική επίλυση των συγκρούσεων.

5.3. Γενικά Συμπεράσματα

Ανέκαθεν η μελέτη των διεθνών κρίσεων είχε μια “μακάβρια” γοητεία για τους διαμορφωτές πολιτικής, την κοινωνία και τους ακαδημαϊκούς. Μία διεθνής αντιπαράθεση είναι ένα από τα γεγονότα που μπορεί να ταρακουνήσει τους πολίτες από την παραδοσιακή τους απάθεια προς τη διεθνή πολιτική. Επιπλέον, όπως η φήμη ενός στρατηγού εξαρτάται από τις ικανότητες του στο πεδίο της μάχης, η φήμη ενός πολιτικού εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την ικανότητά του να βρει το δρόμο μέσα από δυσκολίες και τους κινδύνους των διπλωματικών κρίσεων. Η φήμη του Αμερικανού Προέδρου John Kennedy έχει συνδεθεί με τον επιτυχή χειρισμό του στην κρίση της Κούβας το 1962.⁴⁰⁶

Η ιστορία έχει δείξει ότι οι κρίσεις επαναλαμβάνονται, αλλά κάθε φορά εμφανίζονται με διαφορετική μορφή. Οι διεθνείς δρώντες συχνά επιδιώκουν πρωτίστως την εξυπηρέτηση των συμφερόντων τους και δευτερευόντως την αποκλιμάκωση της κρίσης. Οι επιπτώσεις πολιτικής που προκύπτουν από όσα αναλύθηκαν στις προηγούμενες σελίδες, είναι ότι οι αξιωματούχοι των Υπηρεσιών Πληροφοριών πρέπει να προβλέπουν με ακρίβεια γεγονότα που λαμβάνουν μια απροσδόκητη μορφή και ελλοχεύουν την έναρξη μιας κρίσης. Οι αναλυτές πρέπει να διακρίνουν τις πιθανές αιτίες πολέμου ανάμεσα σε υποβόσκουσες και άμεσες. Ο ρόλος της πληροφόρησης είναι σημαντικός σε όλα τα στάδια-φάσεις της κρίσης (Έναρξη, Κλιμάκωση, Αποκλιμάκωση

---

⁴⁰⁶ Williams, Phil, *Crisis Management: Confrontation and Diplomacy in the Nuclear Age*, Martin Robertson & Co. Ltd, London, 1976, σελ. 10-1.

και Επίπτωση). Δεν νοείται στον 21^ο αιώνα κράτος που θέλει να επιβιώσει μέσα στο άναρχο διεθνές σύστημα, να μην διαθέτει ένα δόγμα πληροφοριών που θα του επιτρέπει τη διεξόδηση σε πληροφορίες.

Ακόμη ένα συμπέρασμα που προκύπτει από την μελέτη όσων συνέβησαν στην κρίση της Κούβας, είναι ότι οι τομείς της διαχείρισης κρίσεων και της πληροφόρησης επιδέχονται βελτίωσης. Ο κύριος λόγος είναι ότι εμφανίζουν αδυναμίες και παθογένειες οι οποίες επηρεάζουν την απόδοσή τους και τις προσδοκίες των διαμορφωτών πολιτικής, όσον αφορά την πρόληψη και αποφυγή των κρίσεων. Για τον λόγο αυτό κρίνεται σκόπιμο η διεξαγωγή περαιτέρω έρευνας ώστε τα προβλήματα αυτά να εξαλειφθούν.

Οι Υπηρεσίες Πληροφοριών για παράδειγμα, πρέπει να βελτιώσουν την πληροφόρηση που παρέχουν στους διαμορφωτές πολιτικής. Το χρονικό διάστημα που προηγήθηκε της ανακάλυψης των βαλλιστικών πυραύλων, η Αμερικανική πληροφόρηση επεξεργάστηκε λανθασμένα τις πληροφορίες και τα μηνύματα που συλλέχθηκαν. Αντικειμενικός σκοπός είναι η εύρεση ενός μοντέλου που θα επιτρέπει στους αναλυτές να αντιμετωπίζουν τόσο τις διαφορούμενες πληροφορίες που λαμβάνουν μέσα από το πέπλο εξαπάτησης του αντιπάλου, όσο και τους περιορισμούς που θέτει το ανθρώπινο μυαλό και οι γνωστικές προκαταλήψεις. Είναι απαραίτητη η οργάνωση και διαχείριση των Υπηρεσιών με τέτοιο τρόπο ώστε να δημιουργηθεί μια “αναλυτική πυραμίδα”, η οποία θα αποτελείται από αντικειμενικές πληροφορίες, υγιείς υποθέσεις και με την κορυφή της (ηγεσία) να δείχνει το πιο πιθανό μελλοντικό σενάριο.

Ορισμένα από τα προβλήματα της διαχείρισης κρίσεων που αναφέρθηκαν, είναι πιο εύκολο να ξεπεραστούν σε σχέση με κάποια άλλα. Τα προβλήματα επικοινωνίας π.χ. μπορούν να ξεπεραστούν με την τεχνολογική πρόοδο που έχει επιτευχθεί. Το “μυστικό της επιτυχίας” όπως αναφέρει ο Alexander George, είναι να διοριστούν ενημερωμένα άτομα σε θέσεις κλειδιά και να διατηρηθεί και να καλλιεργηθεί μια πλήρης και ολοκληρωμένη μνήμη από τα γεγονότα του παρελθόντος.⁴⁰⁷

5.4. Συμπεράσματα για την Περίπτωση της Ελλάδας

Ποιο είναι όμως το διακύβευμα και ποια είναι η γενικότερη σημασία όλων όσων αναλύθηκαν στις προηγούμενες σελίδες της εργασίας; Ο Ναύαρχος Λυμπέρης το θέτει πολύ σωστά λέγοντας «Στην εποχή της πληροφορίας η γραμμή σκόπευσης μετακινείται

---

⁴⁰⁷ Στο ίδιο, σελ. 409.

όλο και περισσότερο από το χώρο στο χρόνο. Όλα τρέχουν πολύ γρήγορα. Δεν παρακολουθούμε από έξω τον τροχό που γυρίζει, γυρίζουμε και εμείς μαζί του... Η πληροφορία γίνεται ισχύς όταν κινείται (η ακινησία δεν δημιουργεί, ούτε συντηρεί αλλά σκοτώνει), όταν μεταφέρεται... Η γνώση είναι συντελεστής παραγωγής χωρίς περιορισμούς, όχι μόνο για την οικονομία αλλά και για το αμυντικό σύστημα, που προσφέρει υπηρεσίες ασφαλείας στους πολίτες της χώρας. Χωρίς υπερβολή το έλλειμα πόρων της χώρας μπορεί να καλυφθεί μέσα από τη γνώση. Περισσότερη γνώση σημαίνει λιγότερη συμμετοχή των άλλων συντελεστών παραγωγής».⁴⁰⁸

Αν ανάγουμε τα συμπεράσματα της εργασίας σε εθνικό επίπεδο, θα δούμε ότι τα ανωτέρω λόγια του Λυμπέρη έχουν τεράστια σημασία για την έννοια της εθνικής ασφάλειας της χώρας μας. Η πληροφόρηση αποτελεί μια σημαντική μεταβλητή στην ικανότητα του κράτους να διαφυλάττει την εθνική του ανεξαρτησία και την εθνική του ταυτότητα. Ειδικά όταν αναφερόμαστε στο στρατιωτικό αμυντικό σύστημα της Ελλάδας, η σωστή και έγκαιρη πληροφόρηση σε στρατηγικό επίπεδο αποτελεί πλεονέκτημα αναμφισβήτητης σημασίας. Σε επίπεδο ισορροπίας δυνάμεων μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας, ειδικά όπως αυτή έχει διαμορφωθεί τα τελευταία χρόνια λόγω της δυσμενούς οικονομικής κατάστασης της χώρας μας, ο παράγοντας πληροφόρηση αποκτά όλο και μεγαλύτερη βαρύτητα. Αυτό τονίζεται ιδιαίτερα στο έργο του Sun Tzu, όπου η ηγεσία και η κατασκοπεία (οι πληροφορίες γενικότερα) αποτελούν πολλαπλασιαστές ισχύος και μπορεί να δώσουν τη δυνατότητα σε ένα αντικειμενικά ασθενέστερο κράτος να αντιμετωπίσει επιτυχώς ένα ισχυρότερο.⁴⁰⁹

Η τελική έκβαση ενός πολέμου δεν θα εξαρτηθεί μόνο από την ποσότητα των οπλικών συστημάτων των αντιπάλων, αλλά σε μεγάλο βαθμό από την τεχνολογία και την πληροφόρηση. Ειδικά σε στρατηγικό, επιχειρησιακό και τακτικό επίπεδο, «οι πληροφορίες συνιστούν στρατηγικό έρεισμα και οδηγούν σε αναδιανομή της ισχύος, ευνοώντας τα ασθενέστερα κράτη».⁴¹⁰ Η Ελλάδα, όχι μόνο θα έχει περισσότερες πιθανότητες να αποτρέψει μια κρίση ή έναν πόλεμο, αλλά στην έσχατη περίπτωση που αυτός συμβεί θα έχει τη δυνατότητα να τον κερδίσει. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η δήλωση του βουλευτή της Νέας Δημοκρατίας Γιάννη Πλακιωτάκη για τον τουρκικό σχεδιασμό εκτέλεσης αποβατικής ενέργειας σε νησί του συμπλέγματος των Οινουσσών. Σύμφωνα με τον πρώην Υφυπουργό Εθνικής Άμυνας, η Τουρκική ενέργεια αποτράπηκε την τελευταία στιγμή επειδή οι πληροφορίες των Ελληνικών Υπηρεσιών για τουρκική ενέργεια στη νήσο Παναγιά (Πασά όπως την αναφέρουν οι Τούρκοι), οδήγησαν

---

⁴⁰⁸ Λυμπέρης, Χρήστος, *Εθνική Στρατηγική και Χειρισμός Κρίσεων*, Εκδόσεις Ποιότητα, 3η έκδοση, Αθήνα, 1997, σελ. 33.

⁴⁰⁹ Πλατιάς, Αθανάσιος και Κολιόπουλος, Κωνσταντίνος, ό.π. σελ. 33.

⁴¹⁰ Στο ίδιο, σελ. 35.

το ΓΕΕΘΑ να εισηγηθεί στην πολιτική ηγεσία του Υπουργείου Εθνικής Άμυνας την εσπευσμένη μεταφορά στρατιωτικής δύναμης στο νησί.⁴¹¹ Για το ίδιο θέμα ο καθηγητής διεθνών σχέσεων του Παντείου Πανεπιστημίου Χριστόδουλος Γιαλλουρίδης, αποκάλυψε τα εξής: «Φαίνεται ότι σχεδίασαν να δημιουργήσουν επεισόδιο στην (νήσο) Παναγία και κάποια υπηρεσία ξένη, κάποιο κράτος ξένο, μάλλον το Ισραήλ, ειδοποίησε την Ελλάδα και πάρθηκαν τα μέτρα που χρειαζόντουσαν ώστε να αποτραπεί το επεισόδιο. Διότι φαίνεται ότι οργάνωσαν – επεδίωξαν δημιουργία επεισοδίου τύπου Ιμίων».⁴¹²

Το συμπέρασμα που προκύπτει είναι ότι κάθε χώρα έχει την ανάγκη ενός δόγματος χειρισμού των πληροφοριών. Το πλεονέκτημα της πληροφόρησης λειτουργεί ως πολλαπλασιαστής ισχύος, τόσο για τις στρατιωτικές όσο και τις διπλωματικές ανάγκες της. Κρίνεται λοιπόν αναγκαίο η περαιτέρω έρευνα και εξέταση του τρόπου με τον οποίο η Ελλάδα θα υποστηρίξει και θα επενδύσει στον τομέα της πληροφόρησης. Στόχος είναι να καταστεί η πληροφόρηση γενικότερα ένα αποτελεσματικό εργαλείο στα χέρια των διαμορφωτών πολιτικής, ώστε να καταστρώσουν μια αποτελεσματική εθνική Υψηλή Στρατηγική. Επίσης, η στρατηγική πληροφόρηση θα αποτελέσει συντελεστή ισχύος για να αντιμετωπιστούν οι υπάρχουσες απειλές (π.χ. Τουρκία), αλλά και νέες απειλές όπως η διεθνής τρομοκρατία, η παράνομη μετανάστευση, η οικονομική κατασκοπεία, το διεθνές οργανωμένο (κυβερνό)έγκλημα, κ.α.⁴¹³

«Μία δημοφιλής κυβέρνηση, χωρίς πληροφορίες ή μέσα αναζήτησής τους, δεν είναι τίποτε άλλο από μια φάρσα ή τραγωδία, ή ίσως και τα δύο. Η γνώση θα κυβερνά πάντα την άγνοια και οι άνθρωποι που τους κυβερνούν πρέπει να εξοπλίζονται με την ισχύ της γνώσης»⁴¹⁴

James Madison

---

⁴¹¹ Η δήλωση παρατίθεται στο <http://www.pronews.gr/portal/20160505/defencenet/ελληνοτουρκικα/γπτακιωτάκης-ναι-οι-τούρκοι-είχαν-σχεδιάσει-απόβαση-σε-νησί-κοντά>, (πρόσβαση: 11-08-2016).

⁴¹² Η δήλωση παρατίθεται στο <https://hellasforce.com/2016/05/05/>, (πρόσβαση: 11-08-2016).

⁴¹³ Άρθρο του Κωνσταντόπουλου Ιωάννη, "Πληροφόρηση (Intelligence) και Υψηλή Στρατηγική: Η Περίπτωση της Ελλάδας!", το άρθρο παρατίθεται στην ιστοσελίδα:

<http://www.liberal.gr/arthro/54589/amyna--diplomatia/2016/plioproforisi-Intelligence-kai-ypsili-stratigiki-i-periptosi-tis-elladas.html>, (πρόσβαση: 22-07-2016).

⁴¹⁴ Λυμπέρης Χρήστος ό. π. σελ. 31.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση

- Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, *Η στρατηγική σκέψη: Από την αρχαιότητα έως σήμερα*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2008.
- Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, *Στρατηγικός Αιφνιδιασμός, Υπηρεσίες Πληροφοριών και Αιφνιδιαστικές Επιθέσεις*, Αθήνα, Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, 2008.
- Κωνσταντόπουλος Ιωάννης, *Οικονομία και Κατασκοπεία: Θεωρία και Πράξη*, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2010.
- Λυμπέρης Χρήστος, *Εθνική Στρατηγική και Χειρισμός Κρίσεων*, Εκδόσεις Ποιότητα, 3η έκδοση, Αθήνα, 1997.
- Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, *Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα και Εξωτερική Πολιτική: 1945-2002*, Εκδόσεις Ποιότητα, 5η Έκδοση, Αθήνα, 2012.
- Πλατιάς Αθανάσιος, *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη*, Εκδόσεις Εστία, 6^η Έκδοση, Αθήνα, 2010.
- Πλατιάς Αθανάσιος, *Το Νέο Διεθνές Σύστημα: Ρεαλιστική Προσέγγιση Διεθνών Σχέσεων*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 1995.
- Πλατιάς Αθανάσιος και Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, *Η Τέχνη του Πολέμου του Σουν Τσου*, Εκδόσεις Δίαυλος, Αθήνα, 2015.
- Υφαντής Στέλιος, *Εισαγωγή στην Μελέτη των Διεθνών Κρίσεων, Πανεπιστημιακές Σημειώσεις-Φάκελος*, Πανεπιστήμιο Πειραιά, 2003.

Έργα μεταφρασμένα στα ελληνικά

- Allison Graham & Zelikow Philip, *Η κρίση της Κούβας. Η Ουσία της Απόφασης*, Εκδόσεις Παπαζήση, 2006.

Ξενόγλωσση

- Betts Richard, *Enemies of intelligence: Knowledge and power in American National Security*, New York, Columbia University Press, 2007.
- Betts Richard, *Surprise attack: Lessons for defense planning*, Washington, D.C., Brookings Institution, 1982.
- Blight James and Welch David, *Intelligence and the Cuban Missile Crisis*, Frank Cass, London, 1998.
- Breckenridge S.D., *The Shape of Post Cold War Intelligence*, International Journal of Intelligence and Counterintelligence, τόμ. 8, 1995.
- Burton Bob, *Top Secret: The Dictionary of Espionage and Intelligence*, Citadel Press Books, 2005.
- CIA Documents on the Cuban Missile Crisis.

- Clark J. Ransom, *Intelligence and National Security, A Reference Handbook, Contemporary Military, Strategic and Security Issues*, Praeger Security International, Westport, Connecticut, London, 2007.
- Frei Daniel, *International Crises and Crisis Management*, Saxon House, 1978.
- Fursenko Aleksandr and Naftali Timothy, *One Hell of a Gamble, Khrushchev, Castro, Kennedy, 1958-1964*, New York, W.W. Norton, 1997.
- Garthoff Raymond, *Reflections on the Cuban Missile Crisis*, The Brookings Institution, Washington DC, 1989.
- George Alexander, *Avoiding War: Problems of Crisis Management*, Westview Press, 1991.
- George Alexander & Simons William, *The Limits of Coercive Diplomacy*, Boulder, Westview Press, 1994.
- George Alexander & Smoke Richard, *Deterrence in American Foreign Policy: Theory and Practice*, New York: Columbia University Press, 1974.
- George L Alice., *Awaiting Armageddon, How Americans Faced the Cuban Missile Crisis*, The University of North Carolina Press, 2003.
- Handel I. Michael, *War Strategy and Intelligence*, Frank Cass, London, 1989.
- Herman Michael, *Intelligence Power in Peace and War*, Cambridge University Press, 1996.
- Hillstrom Laurie Collier, *Defining Moments: The Cuban Missile Crisis*, Omnigraphics, Inc., 2015.
- Hoffmann Stanley, *The State of War: Essays on the Theory and Practice of International Politics*, Pall Mall, London, 1965.
- Jervis Robert, *Perception and Misperception in International Politics*, Princeton University Press, 1976.
- Kaufmann W. William, *Military Policy and National Security*, Princeton: Princeton University Press, 1956.
- Kent Sherman, *A Crucial Estimate Relieved*, CIA Studies in Intelligence, 1984.
- Kent Sherman, *Strategic Intelligence for American Word Policy*, Princeton, Princeton University Press, 1949.
- Knightley Phillip, *The Second Oldest Profession*, Andre Deutsch Limited, 1986.
- Larson L. David, *The 'Cuban crisis' of 1962: Selected Documents, Chronology and Bibliography*, University Press of America, 1986.
- Lathrop E. Charles, *The Literary Spy: The Ultimate Source for Quotations on Espionage & Intelligence*, Yale University Press, 2004.
- Lebow Ned Richard and Stein Gross Janite, *We all Lost the Cold War*, Princeton University Press, 1994.
- Lebow Ned Richard, *Between Peace and War: The Nature of International Crisis*, The Johns Hopkins University Press, Baltimore and London, 1981.
- Lerner K. Lee and Lerner Wilmoth Brenda, *Encyclopedia of Espionage, Intelligence and Security*, Volume 1, 2, 3, Gale, 2004.
- Lowental Mark M., *Intelligence: From Secrets to Policy*, 2nd edition, CQ Press, 2003.
- Luttwak Edward-Koehl Stuart L., *The Dictionary of Modern Military Power Vocabulary*, Gramercy Books, 1999.

- May Ernest and Zelikow Philip, *The Kennedy Tapes: Inside the White House During the Cuban Missile Crisis*, The Belknap Press of Harvard University Press, 1997.
- McAuliffe Mary, *CIA Documents on the Cuban Missile Crisis 1962*, CIA History Staff, October 1992.
- Nye Joseph S Jr, *The Paradox of American Power: Why the World's Only Superpower Can't Go it Alone*, Oxford, Oxford University Press, 2002.
- Pavlov Yuri, *Soviet-Cuban Alliance 1959-1991*, New Brunswick, Transaction, 1994.
- Richards Heuer J. JR, *Psychology of Intelligence Analysis*, Center for the Study of Intelligence, Central Intelligence Agency, 1999.
- Russel Richard L., *Sharpening Strategic Intelligence*, Cambridge University Press, 2007.
- Schelling C. Thomas, *Arms and Influence*, New Haven and London, Yale University Press, 1966.
- Schlesinger M. Arthur, *A thousand Days: JFK in the White House*, Boston, Houghton Mifflin, 1965.
- Scott William, *The Face of Moscow in the Missile Crisis*, Studies in Intelligence, 37/5, Sept. 1966.
- Scott Len and Hughes R. Gerald, *Intelligence, Crises and Security: Lessons from History?* Intelligence and National Security, Vol. 21 No 5, October 2006.
- Shulsky N. Abram -Schmidt G. J., *The Future of Intelligence*, The National Interest, Χειμώνας 1994/95.
- Shulsky N. Abram & Schmitt J. Gary, *Silent Warfare, Understanding the World of Intelligence*, Potomac Books Inc., Washington DC, 2002.
- Shulsky N. Abram, *Silent Warfare: Understanding the World of Intelligence*, Brassey's, 1993.
- Scott Len and Hughes R. Gerald, *Intelligence Crises and Security: Prospects and Retrospects*, Routledge, 2007.
- Sorensen Theodore, *Kennedy*, New York: Harper & Row, 1965.
- Stern Sheldon, *The Week the World Stood Still*, Stanford University Press, Stanford, California, 2005.
- Talbott Strobe, *Nikita Khrushchev, Khrushchev Remembers*, Boston, Little Brown, 1970.
- Troyanovsky Oleg, *The Caribbean Crisis: A view from the Kremlin*, International Affairs, Moscow, 1992
- Waltz Edward, *Information Warfare: Principles and Operations*, Boston, Artech House, 1998.
- Williams Phil, *Crisis Management: Confrontation and Diplomacy in the Nuclear Age*, Martin Robertson & Co. Ltd, London, 1976.
- Williams Phil, *Crisis Management: From Cuba to Sarajevo*, Ken Booth, New Thinking About Strategy and International Security, Taylor and Francis Ltd, London, 1991.
- Young Oran, *The Intermediaries: Third parties in International Crisis*, Princeton: Princeton University Press, 1967.

Άρθρα

Ελληνόγλωσσα

Κολιόπουλος Κωνσταντίνος, *Διεθνείς Κρίσεις και Διαχείριση Κρίσεων: Περί Κρίσεων και Χειρισμού τους*, http://www.elesme.gr/elesmegr/periodika/t33/t33_05.htm.

Κωνσταντόπουλος Ιωάννης, *Πληροφόρηση (Intelligence) και Υψηλή Στρατηγική: Η Περίπτωση της Ελλάδας!*, <http://www.liberal.gr/arthro/54589/amyna--diplomatia/2016/pliroforisi-Intelligence-kai-ypsili-stratigiki-i-periptosi-tis-elladas.html>.

Στρατιωτική Επιθεώρηση, τεύχος 3/2012, σελ. 56.

<https://hellasforce.com/2016/05/05/>

<http://www.pronews.gr/portal/20160505/defencenet/ελληνοτουρκικα/γπλακιωτάκης>

Ξενόγλωσσα

Amuchastegui Domingo, *Cuban Intelligence and the October Crisis*, *Intelligence and National Security*, Volume 13, Issue 3, 1998.

Blight James & Welch David, *The Cuban missile crisis and intelligence performance*, *Intelligence and National Security*, 13:3, 2012, σελ. 173-208.

Blight James and Welch David, *What can Intelligence tell us about the Cuban Missile Crisis, and what can the Cuban Missile Crisis tell us about Intelligence?*, 1998.

Brenner Philip, *Cuba and the Missiles Crisis*, *Journal of Latin American Studies*, Vol. 22, No. 1, Feb. 1990.

Christopher Andrew, *Intelligence and International Relations in the Early Cold War*, *Review of International Studies*, τεύχ. 24, τόμ. 3, 1998.

Council on Foreign Relations, *Making Intelligence Smarter*, Report of an Independent Task Force, New York, NY, Council on Foreign Relations, 1996.

Domingo Francis Rico C., *Intelligence Success and Failures: Revisiting the Cuban Missile Crisis*, *OSS DIGEST* 1st Quarter 2010, σελ. 39-47.

Foundations of Geographic Information and Spatial Analysis, στην ιστοσελίδα <https://courseware.e-education.psu.edu/courses/bootcamp/lo07/07.html>.

Fursenko Aleksandr & Naftali Timothy, *Soviet intelligence and the Cuban Missile Crisis*, *Intelligence and National Security*, 13:3, 1998.

Guan Kwa Chong, *Role of Intelligence in International Crisis Management*, RSIS, 2012.

STRATFOR, *The Cuban Missile Crisis: Parallels in History*, 20 October, 2003, https://www.stratfor.com/weekly/cuban_missile_crisis_parallels_history.